

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Czasopismo:

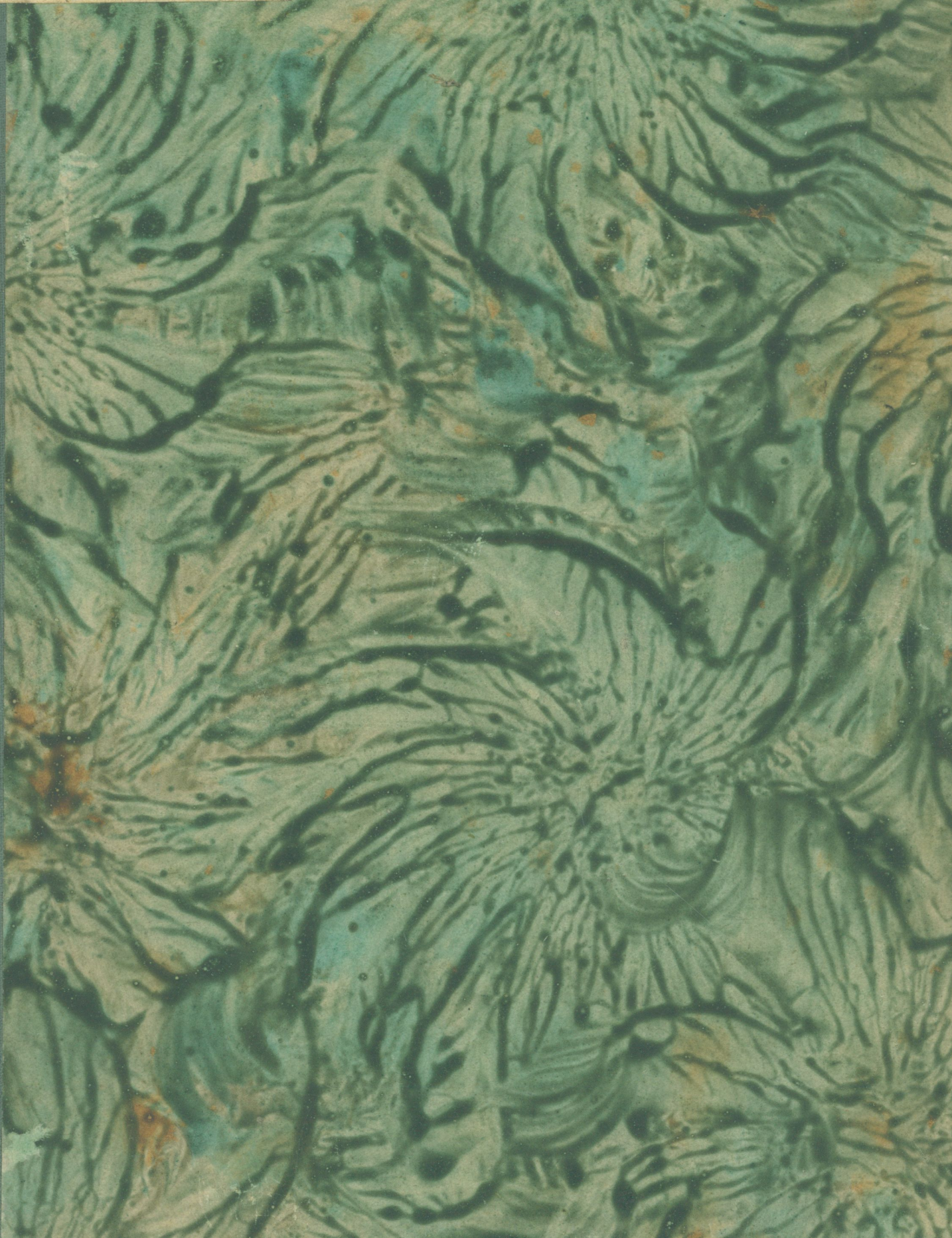
Rocznik VII Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych [1927]. Warszawa, 1928.

Czasopismo zdigitalizowane i udostępnione cyfrowo w ramach zadań projektu pt.
„Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39«
H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

Biblioteka Koła Naukowego
Akademii Handlowej w Poznaniu

Nr 8044/7
1928

Koła Naukowego
Tow. Stud. i Dypl.
Wyższej
Szkoły Handlowej
w Poznaniu.

5237

Książkę należy zwrócić dnia:

Książkę należy zwrócić

Za każdy dzień zwłoki 10 gr kary

245

NR.INW.343

ROCZNIK VII 20 1928

POLSKIEGO ZWIĄZKU PRZEMYSŁOWCÓW METALOWYCH

OPRACOWANY PRZEZ BIURO ZWIĄZKU
POD REDAKCJĄ S. J. OKOLSKIEGO

ANNUAIRE VII

DE L'ASSOCIATION POLONAISE
DES INDUSTRIELS DU METAL

ANNUAL VII

OF THE POLISH FEDERATION
OF METAL MANUFACTURERS

JAHRBUCH VII

DES POLNISCHEN VERBANDES
DER METALLINDUSTRIELLEN

VII ЕЖЕГОДНИК

ПОЛЬСКОГО СОЮЗА ЗАВОДЧИКОВ
ПО ОБРАБОТКЕ МЕТАЛЛОВ

NAKŁADEM POLSKIEGO ZWIĄZKU PRZEMYSŁOWCÓW METALOWYCH
WARSZAWA
1928.

8044/7

5237 III

Z 1961/9/5

T R E Ś Ć.

TABLE DES MATIÈRES. CONTENTS. INHALT. СОДЕРЖАНИЕ.

I. WSTĘP.		
1. Przedmowa	.	V
2. Avant-propos	.	VII
3. Foreword	.	XI
4. Vorwort	.	XIII
5. Предисловие	.	XVII
II. SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI P. Z. P. M. ZA ROK 1927.		
1. Sprawozdanie Centrali:		
Ogólne warunki produkcji w okresie sprawozdawczym	.	1
Pieniądze i kredyt	.	2
Podatki i świadczenia	.	3
Ustawodawstwo o pracy w r. 1927	.	3
Sprawy celne	.	4
Statystyka związkowa	.	5
Walne Zgromadzenie członków P. Z. P. M. Wybory władz Związku. Posiedze- nia Rady	.	13
Działalność Zarządu P. Z. P. M.	.	15
Sprawy finansowe	.	15
Sprawy celne	.	16
Sprawy komunikacyjne	.	18
Sprawy robotnicze	.	18
Sprawy oświatowe	.	19
Obrona interesów fabryk stowarzyszonych. Postulaty przemysłu metalowego	.	19
Nowe fabryki. Nowe działy wytwórczości	.	20
Naukowa organizacja	.	21
Zaopatrywanie fabryk stowarzyszonych w surowce	.	22
Organizacja sprzedaży	.	23
Wydawnictwa Związku	.	23
Udział przemysłu metalowego w wystawach i targach	.	25
Biuro Związku	.	25
2. Sprawozdanie Oddziałów P. Z. P. M. za r. 1927:		
a) Oddział Warszawski	.	27
b) „ Łódzko-Kaliski	.	29
c) „ Kujawsko-Płocki	.	30
d) „ Radomsko-Kielecki	.	30
e) „ Lubelski	.	32
3. Sprawozdania Grup Zawodowych P. Z. P. M. za r. 1927:		
a) Grupa I Maszynowa:		
Podgrupa Armatur	.	35
Podgrupa Fabryk Obrabiarek i Narzędzi	.	35
Podgrupa Fabryk Maszyn Młyńskich	.	36
b) Grupa II Wytwórni Maszyn i Narzędzi Rolniczych	.	36
c) Grupa IV Wag i Wyrobów Precyzyjnych. Podgrupa Fabryk Wag	.	37
d) Grupa XI Drutu i Gwoździ	.	38
III. BILANS P. Z. P. M. NA D. 31/XII 1927 R. i PROTOKÓŁ KOMISJI REWIZYJNEJ	.	39
IV. LISTA CZŁONKÓW P. Z. P. M.	.	43

V. SPRAWOZDANIE ZARZĄDU ZWIĄZKU EKSPORTOWEGO PRZEMYSŁU METALOWEGO PRZETWÓRCZEGO ZA R. 1927	47
Bilans na d. 31/XII 1927 r.:	
Rachunek Strat i Zysków	52
Statystyki wywozu	54
Strzeszczenia:	
po francusku	59
po angielsku	60
po niemiecku	61
po rosyjsku	62
VI. SPRAWOZDANIE ZARZĄDU SPÓŁKI AKCYJNEJ „ZJEDNOCZENI POLSCY PRZEMYSŁOWCY METALOWI S. A.* ZA R. 1927	63
Spisy: członków Rady, Komisji Rewizyjnej, Zarządu i Dyrekcji	65
Spis fabryk, będących akcjonariuszami S. A. „Z. P. P. M.”	67
Powstanie. Cele i zadania Spółki	69
Sprawozdanie z działalności w r. 1927	71
Żelazo i blachy	73
Surowiec odlewniczy	74
Stal i wiertła	74
Koks i węgiel	75
Artykuły techniczne	75
Obrabiarki	76
Metale półszlachetne	76
Złom żeliwny	76
Wykaz obrotów stałych odbiorców	77
Bilans na d. 31/XII 1927 r. i rachunek strat i zysków	80
Protokół Komisji Rewizyjnej	81
Strzeszczenia:	
po francusku	87
po angielsku	84
po niemiecku	86
po rosyjsku	88
VII. OGŁOSZENIA CZŁONKÓW P. Z. P. M.	

P R Z E D M O W A

ROCZNIK obecny, siódmy z kolei, Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, zawiera jedynie sprawozdania za rok ubiegły samego Związku i instytucyj z nim ściśle związanych: Związku Eksportowego Przemysłu Metalowego Przetwórczego i Sp. Akc. „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi S. A.“. Posiadając dosyć znaczny nakład Rocznika poprzedniego, który zawiera „Źródła Zakupów“, rozprawy dotyczące przemysłu metalowego i ilustrowane ogłoszenia, Zarząd Związku uważał za zbyt znaczne powiększenie objętości rocznika niniejszego. Decyzja ta jest tembardziej uzasadniona, że zarówno w „Źródłach Zakupu“, wykazach maszyn w kraju niewyrabianych lub przez nasze fabryki wyrabianych zmiany zaszły w ciągu roku nie są istotnymi. Poza zmniejszeniem objętości Rocznika, który w dziale sprawozdania „Związku“ opracowany został przez prof. inż. Maurycego Chorzewskiego, w dziale sprawozdania „Związku Eksportowego“ przez p. inż. Józefa Ślewińskiego i w dziale sprawozdania „Zjednoczonych“ przez p. inż. Mieczysława Bujalskiego; układ ogólny wydawnictwa niniejszego nie został zmieniony.

Polepszenie konjunktury ogólnej, w wyniku czego nastąpiło również polepszenie stanu przemysłu metalowego, można było stwierdzić w ciągu całego roku 1927. To też bilanse przedsiębiorstw poszczególnych już ogłoszone za rok ubiegły, stwierdzają wyraźną poprawę przemysłu metalowego przetwórczego. Poprawa ta polega nie tylko na możliwości wypłacenia dywidend, wynoszących przeciętnie około 6%, i co dla większości przedsiębiorstw nastąpiło po raz pierwszy od lat szeregu, lecz również na możliwości „wyczyszczenia“ bilansów, jeżeli nie całkowitego, to przynajmniej częściowego. Widać z tego niewątpliwie uzdrowienie przemysłu i jego okrzepnięcie.

Rok bieżący narazie zdradza lekkie pogorszenie, szczególnie w tych działach związanych z rolnictwem, którego wyniki na skutek niepomyślnej pogody wiosennej są wciąż pod znakiem zapytania. Należy ufać, że może jeszcze rok 1928 będzie należał w rolnictwie do średnio-plennych, a w takim razie na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu w roku 1929

będziemy mogli przedstawić wyniki wyraźnie dodatnie pracy naszej w pierwszym dziesięcioleciu Polski wskrzeszonej.

Zamiarem Zarządu Związku jest w związku z Wystawą poświęcić przeglądowi sytuacji w przemyśle metalowym przed wojną i po wojnie — Rocznik VIII, który skutkiem tego ma wyjść w znacznie zwiększonej objętości. Prace przygotowawcze są już obecnie w pełnym biegu.

S. J. Okolski,

*Wiceprezes Rady Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych,
Wiceprezes Zarządu Sp. Akc. „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi”,
Prezes Zarządu Związku Eksportowego Przemysłu Metalowego Przetwórczego.*

Czerwiec 1928 r.

AVANT-PROPOS.

Le présent Annuaire VII de l'Association Polonaise des Industriels du Métal a pour but, comme ses précédents, de donner au public qui s'intéresse à l'industrie polonaise du métal un tableau retrospectif de l'état de cette industrie sur la base du compte-rendu de l'Association pour l'année 1927.

Nous croyons utile de donner à nos lecteurs étrangers connaissant la langue française quelques explications en cette langue sur la compositions et la disposition du texte du présent Annuaire.

L'Association Polonaise des Industriels du Métal (A. P. I. M.) a été fondé en 1920, remplaçant une association similaire, créée en Pologne en 1906 et transformée en 1909 sous le nom d'Association Professionnelle des Industriels du Métal du Royaume de Pologne.

Son rayon d'activité s'étend actuellement sur l'ensemble du territoire de l'Etat Polonais. Au point de vue territorial l'Association se divise en 14 sections locales, au point de vue technique elle se divise en onze groupes professionnels correspondant chacun à une spécialité de l'industrie travaillant le fer ou le métal en Pologne. L'emplacement des usines associées et le nombre d'ouvriers qu'elles occupent dans chaque section, suivant les spécialités qu'elles produisent, font l'objet de nos tableaux Nr. 1 et 2, page 6.

Sur la base des chiffres qui y sont indiqués, nous avons établi deux tableaux, que nous reproduisons ci-dessous, suivant la situation constatée à la fin de 1927.

Section de:	Nombre d'usines	Nombre d'ouvriers
1. Varsovie	124	18 905
2. Région immédiate de Varsovie	11	1 264
3. Lodz — Kalisz	20	2 881
4. Kujawy — Płock	11	1 613
5. Radom — Kielce	26	7 656
6. Dombrowa	25	10 670
7. Lublin	8	1 764
8. Provinces de l'Est	—	—
9. Lwow	8	943
10. Cracovie	6	2 184
11. Poznań — Poméranie	25	8 530
12. Cieszyn	20	4 460
13. Haute — Silésie	3	530
14. Gdansk	1	2 676
	288	64 076

Groupes Professionnels:	Nombre d'usines	Nombre d'ouvriers
1. Construction de machines en général	84	23 181
2. Machines agricoles	41	4 803
3. Industrie de l'électricité	14	2 071
4. Instruments de mesure	20	1 142
5. Fonderies	38	9 409
6. Construction de chaudières à vapeur et construction métalliques en général	7	1 915
7. Installations sanitaires	3	530
8. Articles en fer et en acier	41	11 366
9 et 10. Articles en métal	26	7 079
11. Fil de fer et clous	14	2 580
	288	64 078

D'après le nombre des ouvriers qui y travaillent, les 288 usines associées se répartissent de la façon suivante:

Nombre d'ouvriers par usine jusqu' à	Nombrs d'usines
de 51 à 50	95
de 51 à 100	75
101 — 200	46
201 — 300	21
301 — 400	18
401 — 500	8
501 — 600	3
601 — 700	1
701 — 800	4
801 — 900	5
901 — 1000	1
1001 — 1500	6
1501 — 2000	1
2001 — 2500	1
plus de 2501	3
	288

Le tableau Nr. 5 indique en zloty (1 zł.=0,58 fr. or), par sections et groupements professionnels, le chiffre d'affaires, fait par les usines associées. Ces chiffres d'affaires, classés suivant leur importance, sont reproduits à nouveau dans les deux tableaux suivants Nr. 7 et 8.

En y exceptant l'industrie des armes, les usines réunies ont fait au cours de l'année 1927 un chiffre d'affaires total de 638 240 000 zł. (environ 370 000 000 francs or), valeur de 469 115 tonnes de produits vendus par ces usines en 1927.

La gestion de l'A. P. I. M. est assurée par un Conseil d'Administration, composé de 36 membres. La direction des opérations de l'Association est confiée à 7 administrateurs délégués et à un directeur.

Le Conseil d'Administration pour l'exercice 1927 a été composé comme suit:

- M. Ambrożewicz K., copropriétaire de la fonderie de fer „Wł. Ambrożewicz” à Varsovie.
- M. Banachiewicz I., directeur de la fabrique de machines et articles de transmission, „Krawczyk et Co” à Zawiercie.
- M. Bartelmuss A., copropriétaire de la fabrique de vis „Bartelmuss et Suchy” à Bielsk.
- M. Bieńkowski St., directeur général de la fabrique „Metal” à Lwów.
- M. Czarliński J., directeur en chef de la S-té par actions „Unia” à Grudziądz.
- M. Dmochowski J., directeur de la fabrique „Joseph Fraget” à Varsovie.
- M. Dunin-Ślepś A., membre du conseil d'administration de la Société A-me „The International Shipbuilding and Engineering Comp. Ltd” à Gdańsk.
- M. Fachinetti W., directeur de la S-té A-me „H. Cegielski” à Poznań.
- M. Galiński Cz., directeur de la fabrique „Kamienna—Jan Witwicki” à Kamienna.
- M. Hafner L., directeur en chef de la S-té par actions „M. Wolski et Cie” à Lublin.
- M. Jeziorański J., président de la S-té par actions „S-té Polonaise d'Electricité” à Varsovie et Katowice, directeur général de la S-té A-me „Drzewiecki & Jeziorański”, vice-président du conseil de l'Union Centrale Polonaise de l'industrie, des mines, du commerce et des finances.
- M. Klarner Cz., président de la S-té „Etablissement Miniers de Starachowice” président du conseil d'administration de l'Usine de Produits Azotés à Tarnow, vice-président du conseil de l'Union Centrale Polonaise de l'industrie etc., ancien ministre des finances, anc. ministre de l'industrie et du commerce.
- M. Kołodzki L., directeur en chef de la S-té A-me „Herzfeld et Victorius” à Grudziądz.
- M. Kosiewicz Stanisław, directeur de la S-té A-me „Stąporków” à Stąporków.
- M. Lewalski A., directeur en chef de la S-té par actions „L. Zieleniewski” à Cracovie.
- M. Lubiński J., directeur de la S-té Anonyme „Perkun” à Varsovie.
- M. Markowicz J., directeur de la S-té A-me „W. Hess” à Lublin.
- M. J. Meyerhold, président de la S-té A-me Etablissements de l'industrie d'acier Meyerhold à Sosnowiec.
- M. Mirowski J., directeur en chef de la S-té A-me „W. Fitzner et K. Gamper” à Sosnowiec et à Dombrowa.
- M. Okolski S. J., membre des conseils d'administration: des Mines et Forges „Królewska Huta & Laura” en Haute Silesie, de la S-té A-me „S-té Polonaise d'Electricité” à Varsovie et à Katowice; de la S-té A-me „Etablissements polonais de Skoda” à Varsovie; président du conseil d'administration de la S-té A-me „Kraj” à Kutno et du Syndicat des boulonneries polonaises à Bielsko, vice-président du conseil d'administration de l'Union Centrale Polonaise de l'industrie, des mines, du commerce et des finances.

- M. Okoniewski Z., directeur en chef de la S-té A-me „Brown, Boveri” à Żychlin et Cieszyn.
- M. Ortwein E., directeur en chef de la S-té A-me „Orthwein, Karasiński & Co” à Varsovie.
- M. Przanowski S., directeur en chef de la S-té A-me „Norblin, Br. Buch et T. Werner” à Varsovie; membre des conseil d'administration: de la „Banque de Pologne”, des Mines et Forges „Królewska Huta & Laura en Haute Silesie”, de la „Société Varsoviennne pour la Construction de Locomotives”, ancien ministre de l'industrie et du commerce.
- M. Samulski S., président de la S-té A-me „H. Cegielski & Co” à Poznań.
- M. Sochacki Z., directeur en chef de la „Société Varsoviennne pour la Construction de Locomotives”.
- M. Starke S., président de la S-té A-me „Suchedniowska Fabryka Odlewów” à Suchedniów.
- M. S. Surzycki, directeur en chef des Etablissements Minières de Starachowice à Starachowice.
- M. Słóarski Z., directeur de la fabrique „Kujawska Fabryka Maszyn” à Włocławek.
- M. Veltuzen B., directeur de la fabrik „Olkusz” à Olkusz.
- M. Weinschenck T., président de la S-té Anonyme „G. Josephy's Erben” à Bielsko.
- M. Weliński J., directeur en chef de la fabrique „Tréfilerie, Pointerie et Clouterie de Varsovie S-té A-me” à Varsovie.
- M. Wellisz L., président du conseil d'administration de la S-té A-me „B. Hantke” à Varsovie, membre du conseil des S-tés A-mes: „Modrzejów”, „Fitzner et Gamper”, „Pocisk” et „Première fabrique des Locomotives”.
- M. Wierzejski W. K., membre du conseil de la S-té A-me „Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych” à Varsovie, Lublin et Sierpc.
- M. Wilde H., directeur en chef de la fabrique de machines et articles de transmission „S-té A-me J. John” à Łódź.
- M. Włodek G., directeur en chef de la S-té A-me „K. Rudzki & Co” à Varsovie.
- M. Woszczyński W., directeur gérant de la fabrique de machines „S-té A-me Lilpop, Rau et Loevenstein” à Varsovie.

Le Président du Conseil d'Administration de l'A. P. I. M. est M. l'ingénieur Jean Jeziorański, élu à ce poste pour la quatrième fois, les deux vice-présidents sont M. M. les ingénieur J. Czarliński et S. J. Okolski. Le professeur ingénieur M. Chorzewski est le directeur de l'Association, M. l'ingénieur K. Pichelski est le vice-directeur.

Le journal hebdomadaire „Przemysł Metalowy” („L'Industrie du Métal”), rédigé par le professeur M. Chorzewski, est l'organe officiel de l'Association. Cette publication indique dans chacun de ses numéros les côtes du marché des matières brutes, indispensables à l'industrie du métal. En outre, le groupe professionnel le plus nombreux (groupe N. 2), produisant les machines et instruments agricoles, possède sa propre publication mensuelle „Maszyny Rolnicze („Les Machines Agricoles”) rédigée par M. K. Pichelski, ingénieur.

L'A. P. I. M. fait parti, comme membre, de l'Association Centrale de l'Industrie Polonaise, de l'Industrie Minière, du Commerce et des Finances, qui englobe dans son ensemble 44 associations particulières.

Le présent Annuaire VII est composé de la manière suivante:

1. Compte-rendu annuel de l'activité de l'Association.
2. Compte-rendu des sections.
3. Compte-rendu des groupements professionnels.
4. La liste alphabétique des maisons associées.
5. Compte-rendu de l'Association d'Exportation des produits de l'industrie du métal.
6. Compte-rendu annuel de l'activité de la Société Anonyme „Les Industriels Polonais du Métal Réunis“.

L'Annuaire VII possède aussi une partie constituée par des annonces, réservée exclusivement aux maisons faisant partie de l'Association.

L'Annuaire VI de l'Association Polonaise des Industriels du Métal qui a paru en 1927 contient outre les matières traitées dans le présent Annuaire VII les renseignements et les articles suivants.

1. Une étude, concernant la législation polonaise du travail.

2. Aperçu sur les machines importées et que notre pays ne fabrique pas.
3. Aperçu sur les machines textiles.
4. La liste des machines outils, construites par les fabriques associées.
5. La liste alphabétique et générale des maisons associées, établie par groupement local, avec l'indication des produits de chacune d'elles.
6. La liste alphabétique, en langue polonaise, des produits, avec l'indication du numéro de référence des maisons productrices.
7. La même liste traduite en français.
8. La même liste traduite en allemand.
9. La même liste traduite en russe.

On peut avoir les exemplaires encore disponibles de l'Annuaire VI au prix de zł. 10 l'exemplaire au bureau de l'Association Polonaise des Industriels du Métal à Varsovie, 5, Faubourg de Cracovie.

FOREWORD.

THE intention of this the seventh annual of the Polish Federation of Metal Manufacturers is primarily to give to persons interested in the Polish metal transforming industry a general idea of this industry based upon the Report of the Federation for 1927.

We consider it useful to give to those of our English speaking readers some explanation in regard to the contents of the present volume.

The Polish Federation of Metal Manufacturers (P. F. M. M.) established in 1920, is successor for the whole of Poland to the „Professional Federation of Metal Manufacturers of the Kingdom of Poland“, which was founded in 1906 and reconstituted in 1909.

The P.F.M.M. has 13 local branches in the most important centres of the metal industry, and is subdivided into professional groups. A detailed list of the branches on the 31st December 1927 is given in table № 1 (page 6). In this table the heading „Oddziały“ means the name of the branch, „Siedziba Oddziału“—the address, „Ilość A) Zakładów“—number of works, „Ilość B) Robotników“—number of workers, „C) Średnia ilość robotników w 1 zakładzie“—average number of workers per factory.

Details of the professional groups for the 31st Dec. 1927 are given in Table № 2 (Page 6). In this table the group headings are as follows: № I. „General Engineering including Machine Tools“. № II. Agricultural machinery and implements. № III. Electrical Engineering. № IV. Weighing machines and precision tools. № V. Foundries (cast iron, steel and bronze). № VI. Boilers and bridges. № VII. Sanitary wares. № VIII. Iron articles (house furniture, screws and rivets, Cooking apparatus etc.). Nos IX and X. Non-ferrous articles (silver plated goods, copper tubes and wires etc.). № XI. Iron and steel wires and nails. The other headings are as given above for Table № 1.

Table № 3, on page 7, summarises the position of the Federation on December 31st 1927, giving particulars for each local branch, and each professional group. „F“ signifies number of works and „R“—number of workmen.

Table № 4, on page 8, summarises the size of the works in particular branches, on the basis of the number of workmen employed in each works. In this table „Fabryki z ilością robotników“ means „Factories employing workers“, „do 50“ — below 50 workers each, „50—100“ — from 50 to 100 workers each, etc.

Table № 5, on page 9, summarises in million of Złote the selling value of the products manufactured by the federated works.

Tables № 6 and 7, on page 9 give a comparison of the sales prices (in million Zł.) of the products manufactured by the federated works in the years 1927 and 1926. The arrangement of Table № 6 is based on local branches and of Table № 7 on professional groups.

Table № 8, on page 10, gives the average selling value, calculated in Złoty of the output of each individual workman employed by the federated works during 1927.

Tables Nos. 9, 10, 11, and 12 on pages 10 and 11 correspond to tables Nos. 5, 6 and 7 but give the aggregate weight, in metric tons, (in Table № 12 in kilos) of the products of the federated firms.

The P. F. M. M. is governed by General Meetings which take place at least twice a year. The Council of the Federation consists of 36 members elected at the Annual General Meeting, from whom a Board elected consists of a President, two Vice-Presidents and 4 Members of the Council. The Director of the Federation, and his deputy — who also acts as Treasurer and Secretary — are nominated by the Board.

During 1927 the Council consisted of the following gentlemen:

- K. Ambrożewicz, copartner and Managing Director of Messrs. „W. Ambrożewicz & Co“ iron founders, Warsaw.
- J. Banachiewicz, copartner and Director of Messrs. Krawczyk Engineering Works and Iron Foundry, Zawiercie.
- A. Bartelmuss, copartner and Director of Messrs. Bartelmuss & Suchy, screw makers, Bielsko.
- Dr. S. Bieńkowski, Director of the Messrs. Metal, screw makers Co. Ltd., Lwów.
- J. Czarliński, Director of the Messrs. Unia Ltd., agricultural machinery makers, Grudziądz.
- J. Dmochowski, Director of Mr. J. Fraget, silver plater, Warsaw.
- A. Dunin-Słepść, Member of the Council of The International Shipbuilding and Engineering Co. Ltd., Danzig.
- W. Fachinetti, Director of the Messrs. H. Cegielski Ltd., general engineers and locomotive builders, Poznań.
- C. Galiński, Director of Mr. Jan Witwicki, iron founder, Kamienna.
- L. Hafner, Managing Director of Messrs. M. Wolski & Co. Ltd., agricultural machinery makers, Lublin.

- J. Jeziorański, Chairman of The Polish Electrical Co., „P.T.E.“ Ltd., Warsaw and Katowice, Managing Director of Messrs. Drzewiecki & Jeziorański, Ltd. Vice-President of the Council of the Central Union of Polish Industry, Mining, Commerce and Finance.
- C. Klarner, Chairman of the Starachowice Mining and Metallurgical Co., Ltd., Starachowice, Chairman of the Azotic-products works, Tarnow and of the „Skarboferma“ Coal Mines, Katowice, Member of the Council of the Polish Electrical Co., „P.T.E.“ Ltd., late Minister of Finance, late Minister of Industry and Commerce.
- L. Kołodzki, Director of Messrs. Herzfeld & Victorius Ltd., iron founders, Grudziądz.
- S. Kosiewicz, Director of the Stąporków Metallurgical Works & Iron Foundries, Stąporków.
- A. Lewalski, Managing Director of Messrs. L. Ziele-niewski, Ltd. general engineers and wagon builders, Kraków, Lwów and Sanok.
- J. Łubieński, Director of the Messrs. Perkun, oil engine makers, Warsaw.
- J. Markowicz, Director of Messrs. W. Hess, weighing machine makers, Lublin.
- J. Meyerhold, Chairman of Messrs. Meyerhold steel makers, Sosnowiec.
- J. Mirowski, Managing Director of Messrs. Fitzner & Gamper Ltd., boiler and machine tool makers, bridge builders and iron founders, Sosnowiec & Dąbrowa.
- S. J. Okolski, Member of the Councils: of the Kró-lewska Huta & Laura, Mining & Metallurgical Co. Ltd., Upper Silesia; of the Polish Electrical Co., „P.T.E.“ Warsaw & Katowice; of the Pocisk Munition Works, Warsaw; of the Polish Skoda Works, Warsaw; Chairman of the „United Polish Screw Makers“, Bielsko; Vice-President of the Central Union of Polish Industry, Mining, Commerce and Finance.
- Z. Okoniewski, Managing Director of the Brown Bo-veri Electrical Co. Ltd., Żychlin and Cieszyn; Member of the Council of Messrs. Rohn and Zie-liński, Engineers and iron founders, Warsaw.
- E. Ortwein, Managing Director of Messrs. Orthwein and Karasiński, Ltd. general engineers, Włochy.
- S. Przanowski, Managing Director of Messrs. Norblin, Buch & Werner Ltd., metal goods makers, Warsaw and Główno; Member of the Councils: of the Bank of Poland, the Królewska Huta & Laura, Mining & Metallurgical Co. Ltd., Upper Silesia; the Warsaw Locomotive Building Co. Ltd., Warsaw; late mini-ster of Industry and Commerce.
- S. Samulski, Chairman of Messrs. H. Cegielski Ltd., general engineers and locomotive builders, Poznań.
- Z. Sochacki, Managing Director of the „Warsaw Lo-comotive Building Co.“ Ltd., Warsaw.
- S. Starke, Chairman of the Suchedniowska Fabryka Odlewów Co. Ltd., iron & steel foundries, Kiel-ce & Suchedniów.
- S. Surzycki, Managing Director of the „Starachowice“ Mining & Metallurgical Co. Ltd., Starachowice.
- Z. Ślusarski, Director of Messrs. Kujawska Fabryka Maszyn, engineers & iron founders, Włocławek.
- B. Veltuzen, Director of the Olkusz Works, Olkusz.
- Dr. T. Weinschenck, chairman of Messrs. G. Josephy's Erben, Textile machinery makers, Bielsko.
- J. Weliński, Managing Director of the Belgian Wire and Nail Factory, Ltd., Warsaw.
- L. Wellisz, Chairman of Messrs. B. Hantke and Co. Ltd.; Member of the Councils of: The Modrzejów Metallurgical Co. Ltd., Sosnowiec; the First Polish Locomotive Works Co. Ltd., Chrzanów; Messrs W. Fitzner & K. Gamper Ltd., Sosnowiec and Dombrowa; Messrs Pocisk Ltd., ammunition makers, Warsaw.
- W. K. Wierzejski, Director of the State Military Works; and Member of the Council of the Union of Polish Agricultural Machinery and Implement Works Ltd., Lublin, Bliżyn and Sierpc.
- H. Wilde, Director of Messrs. J. John, Ltd. transmis-sion equipment makers, Łódź.
- G. Włodek, Managing Director of Messrs K. Rudzki Ltd., bridge builders & iron founders, Warsaw and Nowomińsk.
- W. Woszczyński, Director of Messrs. Lilpop, Rau & Loe-wenstein, railway carriage builders & engineers, Warsaw.

The President of the Council of the Federation is Mr. Jan Jeziorański; the Vice-Presidents are Mr. Janusz Czarliński and Mr. Stanisław Jan Okolski; the Director is Professor Maurycy Chorzewski, and the Vice-Director is Mr. Kazimierz Pichelski.

The official journal of the P.F.M.M. is a weekly publication called „Przemysł Metalowy“ (The Metal Industry), edited by Prof. M. Chorzewski. It devotes space in each issue to the prices of raw materials, required by the industry. The most numerous profes-sional group, viz. that comprising makers of agricul-tural machinery and implements publishes a monthly journal called „Maszyny Rolnicze“ (Agricultural Ma-chinery), edited by Mr. K. Pichelski.

The P.F.M.M. is a member of the Central Fe-deration of Polish Industry, Mining, Commerce and Finance, which embraces 44 principal economic orga-nisations throughout Poland.

The contents of the present annual are as follows:

	page
II. Annual report of the activities of the „P. F. M. M.“	1
1. Report of the Head Office p. 1.	
2. Reports of the local branches p. 27.	
3. Reports of the professional groups p. 35.	
III. Balance sheet at 31-st December 1927 . . .	39
IV. List of membres of the „P. F. M. M.“ . . .	43
V. Report on the activites of the Metal Pro-ducts Export Association for 1927	47
VI. Report on the operations of the United Polish Metal Manufacturers Company Ltd. for 1927	
VII. Advertisements of member of the „P.F.M.M.“	

VORWORT.

DER Polnische Metallindustriellen-Verband (P. M. I. V.), entstand im Jahre 1920 aus dem im ehemaligen Kongress-Polen seit 1906 tätigen „Fachverein der Metallindustriellen des Königreichs Polen“. Die stetige Entwicklung des Verbandes in den nachfolgenden Jahren ist aus den unten angeführten Zahlen zu ersehen. Die dem Verbands angegliederten Werke beschäftigen:

im Jahre 1922	45794 Arbeiter
„ „ 1923	51764 „
„ „ 1924	56197 „
„ „ 1925	50993 „
„ „ 1926	53550 „
„ „ 1927	64076 „

Augenblicklich erstreckt sich die Tätigkeit des Verbandes, welcher 14 Zweigverbände umfasst, auf das ganze polnische Zollgebiet. In technischer Hinsicht zerfällt der Verband in 11 Fachgruppen, welche, ihren Benennungen nach, die fachliche Teilung der polnischen Metallindustrie kennzeichnen.

Die Verteilung der Verbandswerke und der darin beschäftigten Arbeiter nach Zweigverbänden und Fachgruppen ist in den auf Seite 6 abgebildeten Tabellen (Tablica N. 1 u. 2) angegeben. Die dort angeführten Zahlen sind in folgenden zwei Tabellen nach dem Stande Ende 1927 zusammengefasst:

Zweigverband:	Anzahl der Werke	Arbeiterzahl
1. Warschau	124	18905
2. Warschau's Umgebung.	11	1264
3. Lodz — Kalisch . . .	20	2881
4. Kujavien — Plock . .	11	1613
5. Radom — Kielce . . .	26	7656
6. Dombrowa	25	10670
7. Lublin	8	1764
8. Randgebiet.	—	—
9. Lwów (Lemberg) . . .	8	943
10. Krakau	6	2184
11. Posen — Pommerellen	25	8530
12. Teschen.	20	4460
13. Oberschlesien.	3	530
14. Danzig	1	2676
Zusammen	288	64076

Fachgruppe:	Anzahl der Werke	Arbeiterzahl
1. Allg. Maschinenbau . . .	84	23181
2. Landwirt. Maschinenbau. .	41	4803
3. Elektrotechnik	14	2071
4. Messinstrumente u. Werkzeuge	20	1142

Fachgruppe:	Anzahl der Werke	Arbeiterzahl
5. Giessereien	38	9409
6. Kesselbau u. Eisenkonstr. .	7	1915
7. Gesundheits—Anlagen . . .	3	530
8. Eisen u. Stahlwaren . . .	41	11366
9. u. 10. Metallwaren.	26	7079
11. Draht u. Nagelfabr.	14	2580
Zusammen	288	64076

Die Grösse der 288 dem P. M. I. V. angehörenden Werke, gemessen nach der Arbeiterzahl, ergibt sich aus der nachstehenden Zusammenstellung:

Anzahl der Arbeiter im einzelnen Werke	Zahl der Werke
Bis 50	95
51 „ 100	75
101 „ 200	46
201 „ 300	21
301 „ 400	18
401 „ 500	8
501 „ 600	3
601 „ 700	1
701 „ 800	4
801 „ 900	5
901 „ 1000	1
1001 „ 1500	6
1501 „ 2000	1
2001 „ 2500	1
über 2500	3
	288

Die von den Verbandswerken im Jahre 1927 erreichten Umsätze in Tausenden von Zlotys (1 Zloty = 0,58 Goldfranken) sind, in der Tabelle Nr. 5 nach Zweigverbänden und Fachgruppen und in den Tabellen Nr. 6 und 7 nach der Reihenfolge der Umsätze geordnet, angegeben.

Der Gesamtumsatz aller Verbandswerke, die Rüstungsindustrie ausgenommen, erreichte im Jahre 1927 rund Zl. 638.240.000, d. h. ca 370000000 Goldfranken, was den Wert von 469115 Tonnen verkaufter Erzeugnisse der Verbandswerke darstellt.

Die Verwaltung des P. M. I. V. erfolgt durch einen Verwaltungsrat, welcher aus 36 Mitgliedern besteht. Die Geschäftsführung ist dem aus der Mitte des Verwaltungsrates erwählten Vorstände, bestehend aus 7 Mitgliedern und dem Direktor des Verbandes, anvertraut.

Der im Geschäftsjahr 1927 tätige Verwaltungsrat setzte sich aus folgenden Herren zusammen:

1. Ambrożewicz K., Mitinhaber der Eisengiesse-
rei „Wł. Ambrożewicz“ in Warschau.
  2. Banachiewicz K., Direktor der Maschinen und
Transmissionsfabrik „Krawczyk & Co“ in Zawiercie.
  3. Bartelmuss A., Mitinhaber der Schraubenfa-
brik „Bartelmuss & Suchy“ in Bielitz.
  4. Bienkowski St., Generaldirektor der A. G.
„Metal“ in Lemberg.
  5. Czarliński J., Generaldirektor der A. G. „Unia“
in Graudenz.
  6. Dmochowski J., Direktor der Fabrik „Joseph
Fraget“ in Warschau.
  7. Dunin-Słepś A., Mitglied des Verwaltungsrates
der Aktiengesellschaft „The International Ship-
building and Engineering Comp. Ltd.“ in Danzig.
  8. Fachinetti W., Direktor der Aktiengesellschaft
„H Cegielski“ in Posen.
  9. Galiński Cz., Direktor der Fabrik „Kamienna—
Jan Witwicki“ in Kamienna.
  10. Hafner L., Generaldirektor der A. G. „M.
Wolski & Co“ in Lublin.
  11. Jeziorański J., Präsident der Polnischen Elek-
trizitäts—Gesellschaft A. G. in Warschau und Katto-
witz, Generaldirektor der A. G. „Drzewiecki & Jezio-
rański“ in Warschau, Vice-Präsident des Zentralver-
bandes der Polnischen Industrie, des Bergbaues, des
Handels und der Finanzen.
  12. Klarner Cz., Präsident der Bergbau-Gesell-
schaft „Starachowice“, Präsident des Verwaltungsrates
der Stickstoffwerke in Tarnow, Vice-Präsident des Zen-
tralverbandes der Polnischen Industrie, des Bergbaues,
des Handels und der Finanzen. Ehem. Minister für In-
dustrie und Handel, ehem. Finanzminister.
  13. Kołodzki L., Generaldirektor der Aktienge-
sellschaft „Herzfeld & Victorius“ in Graudenz.
  14. Kosiewicz St., Direktor der Aktiengesellschaft
„Stąporków“ in Stąporków.
  15. Lewalski A., Generaldirektor der A. G.
„L. Zieleniewski“ in Krakau, Lemberg und Sanok.
  16. Łubieński J., Direktor der A. G. „Perkun“ in
Warschau.
  17. Markowicz J., Direktor der A. G. „W. Hess“
in Lublin.
  18. Meyerhold J., Präsident der Aktiengesellschaft
„Stahlindustrie-Werke Meyerhold“ in Sosnowitz.
  19. Mirowski J., Generaldirektor der Aktienge-
sellschaft „W. Fitzner & K. Gamper“ in Sosnowitz.
  20. Okolski St. J., Mitglied des Verwaltungsrates
von Aktiengesellschaften: „Górnośląskie Zjedno-
czone Huty Królewska i Laura, Spółka Akcyjna Gór-
niczo-Hutnicza“, „Polnische Elektrizitäts-Gesellschaft
P. T. E.“ in Warschau und Kattowitz; „Polnische
Skoda-Werke“ in Warschau; Präsident des Verwaltungsrates
der Aktiengesellschaft „Kraj“ in Kutno und des
Polnischen Schraubensyndikates in Bielitz, Vice-Präsi-
dent des Verwaltungsrates des Zentralverbandes der
Polnischen Industrie, des Bergbaues, des Handels und
der Finanzen, Präsident des Exportvereines der Me-
tallverarbeitenden Industrie.
  21. Okoniewski Z., Generaldirektor der Aktien-
gesellschaft „Brown, Boveri“ in Żychlin und Teschen.
  22. Ortwein E., Generaldirektor der A. G. „Orth-
wein, Karasiński & Co.“ in Warschau.
  23. Przanowski S., Generaldirektor der Aktienge-
sellschaft „Norblin, B-cia Buch und T. Werner“ in
Warschau, Verwaltungsrats-Mitglied der „Bank von Po-
len“, der Aktiengesellschaft „Vereinigte Königs & Lau-
rahütte“, der „Warschauer Anktiengesellschaft für Lo-
komotivbau“. Ehemaliger Minister für Industrie und
Handel.
  24. Samulski S., Vorsitzender der A. G. „H. Ce-
gielski & Co“ in Posen.
  25. Słóarski Z., Direktor der Fabriksanlagen
„Kujawska Fabryka Maszyn“ in Włocławek.
  26. Sochacki Z., Generaldirektor der „Warschauer
Aktiengesellschaft für Lokomotivbau“ in Warschau.
  27. Starke S., Präsident der Aktiengesellschaft
„Suchedniowska Fabryka Odlewów“ in Suchedniów.
  28. Surzycki S., Generaldirektor der Bergbau-Ge-
sellschaft „Starachowice“ in Starachowice.
  29. Veltusen B., Direktor der Fabrik „Olkusz“
in Olkusz 30. Weinschenck T., Präsident der A. G.
„G. Josephy's Erben“ in Bielitz.
  31. Weliński J., Generaldirektor der „Belgischen
Aktiengesellschaft der Warschauer Draht-Stiften & Nä-
gelfabrik“.
  32. Wellisz L., Präsident des Verwaltungsrates
der Aktiengesellschaft „B. Hantke“ in Warschau; Ver-
waltungsratsmitglied der Aktiengesellschaften: „Modrze-
jów“, „W. Fitzner & K. Gamper“, „Pocisk“ und „Er-
ste Lokomotivfabrik in Polen“.
  33. Wierzejski W. K., Verwaltungsratsmitglied
der Aktiengesellschaft „Zjednoczenie Polskich Fabryk
Maszyn i Narzędzi Rolniczych“ in Warschau, Lublin
und Sierpc.
  34. Wilde H., Generaldirektor der Transmissions-
und Maschinenfabrik „J. John A. G.“ in Lodz.
  35. Włodek Gustaw, Generaldirektor der A. G.
„K. Rudzki & Co.“ in Warschau.
  36. Woszczyński Wacław, Generaldirektor der
Maschinenfabrik „Lilpop, Rau & Loewenstein“ A. G.
in Warschau.
- Der Polnische Metallindustriellen-
Verband ist Herr Ingenieur Jan Jeziorański, zum vierten
mal auf diesen Posten erwählt, die beiden Vice-Präsi-
denten sind die Herren Ingenieure J. Czarliński und
St. J. Okolski. Der Direktor des Verbandes, ist Herr
Prof. Ing. M. Chorzewski, der Vice-Direktor ist Herr Ing.
K. Pichelski.
- Als offizielle Verbandszeitung erscheint seit 1922
die Wochenschrift „Przemysł Metalowy“ („Die Metall
industrie“), unter der Leitung von Prof. M. Chorzew-
ski, welche u. a. in jeder Ausgabe die für die diver-
sen Rohstoffe der Metallindustrie geltenden Marktprei-
se notiert. Ausserdem wird von der grössten Verbands-
gruppe, der Fachgruppe II für landwirtschaftliche Ma-
schinen und Werkzeuge eine Monatsschrift herausge-
geben, welche den Titel „Maszyny Rolnicze“ („Land-
wirtschaftliche Maschinen“) führt und vom Dipl. Ing.
K. Pichelski geleitet wird.
- Der Polnische Metallindustriellen-Verband ist dem
Zentralverbande der Polnischen Industrie, des Berg-
baues, des Handels und der Finanzen angegliedert,
welche Organisation 44 Einzelverbände vereinigt.
- In enger Verbindung mit dem Polnischen Metall-
industriellen Verband steht die von seinen Mitgliedern
gegründete, aus einer Genossenschaft entstandene
Aktiengesellschaft „Vereinigte Polnische Metallindu-
striellen A. G.“, welche die Aufgabe hat den genos-
senschaftlichen Ankauf der von der Metallindustrie be-
nötigten Rohstoffe für ihre Mitglieder zu bewerkstelli-
gen, sowie den Vertrieb ihrer Erzeugnisse zu über-
nehmen, beziehungsweise zu fördern. In dem Jahrbuch

ist ein ausführlicher Bericht dieser Schwesterorganisation der P. M. I. V. enthalten.

Mit dem Zweck den Export ihrer Erzeugnisse zu fördern, haben die Mitglieder des Polnischen Metallindustriellen-Verbandes den „Exportverein der Metallverarbeitenden Industrie, Ges. m. b. H.“ gegründet. Der Tätigkeitsbericht dieser Tochterorganisation des „P. M. I. V.“ ist im Jahrbuch auf der Seite 61 wiedergegeben.

Das vorliegende Jahrbuch VII hat folgenden Inhalt:

1. Jahresbericht über die Tätigkeit des Verbandes.
2. Berichte der Zweigverbände.
3. Berichte der Fachgruppen.
4. Alphabetisches Verzeichnis der dem Verbande angegliederten Firmen.
5. Tätigkeitsbericht des „Exportvereines der Metallverarbeitenden Industrie“ G. m. b. H.
6. Jahresbericht über die Tätigkeit der „Vereinigten Polnischen Metallindustriellen A. G.“.

Das Jahrbuch enthält schliesslich einen Inseratenteil, in welchem nur die Anzeigen der Verbandsmitglieder aufgenommen werden.

Das vorhergehende Jahrbuch VI des Polnischen Metallindustriellen-Verbandes enthält ausser den oben genannten Berichten für das Jahr 1927 noch folgende Aufsätze und Auskünfte.

1. Die polnische Arbeitergesetzgebung.
2. Angaben über die vom Auslande bezogenen und im Inlande nicht gebauten Maschinen.
3. Aufsatz über Textilmaschinen.
4. Verzeichnis der von Verbandswerken gebauten Werkzeugmaschinen.
5. Alphabetisches General-Verzeichnis der Firmen, welche Verbandsmitglieder sind, nach Zweigverbänden geordnet, nebst Angabe ihrer Erzeugnisse.
6. Alphabetisches Verzeichnis (in polnischer Sprache) der Erzeugnisse unter Angabe der betreffenden laufenden Nummern der im General-Verzeichnis angeführten Firmen.
7. Dasselbe Verzeichnis in französischer Sprache.
8. Dasselbe Verzeichnis in deutscher Sprache.
9. Dasselbe Verzeichnis in russischer Sprache.

Man kann die nachgebliebenen Exemplare des Jahrbuches VI im Büro des P. M. I.—Verbandes (Warschau, Krakauer Vorstadt 5) zum Preise von 10 Zl. das Exemplar bekommen, resp. gegen Zahlung von 15 Zl. incl. Portospesen per Post übersandt erhalten.

ПРЕДИСЛОВИЕ.

ПОЛЬСКИЙ Союз Заводчиков по обработке Металлов (П. С. З. М.) организовался в 1920 году, вместо существовавшего перед ним с 1906 года „Профессионального Общества Металлических Промышленников Царства Польского“. Его деятельность, проявляющаяся в 14 районных отделах, распространяется теперь на всю территорию объединенного Польского Государства. В техническом отношении Союз делится на XI профессиональных групп, названия которых дают представление о специализации польской металлообрабатывающей промышленности. Распределение союзных предприятий, равно как и число занятых в них рабочих, по районам и специальностям, представлены на таблицах № 1 и № 2 на стр. 6.

На основании цифр, приведенных в этих таблицах, составлены две нижеследующие таблицы (согласно данным конца 1927 года):

По числу zatrudняемых рабочих 288 объединенных предприятий делятся следующим образом:

Число рабочих в отдельном предприятии		Число предприятий
	до 50	95
от	51 — 100	75
"	101 — 200	46
"	201 — 300	21
"	301 — 400	18
"	401 — 500	8
"	501 — 600	3
"	601 — 700	1
"	701 — 800	4
"	801 — 900	5
"	901 — 1000	1
"	1001 — 1500	6
"	1501 — 2000	1
"	2001 — 2500	1
свыше	2501	3
		288

Отдел	Число предприятий	Число рабочих
1. Варшавский	124	18.905
2. Подваршавский	11	1.264
3. Лодзь-Калишский	20	2.881
4. Куявско-Плоцкий	11	1.613
5. Радомско-Келецкий	26	7.656
6. Домбровский	25	10.670
7. Люблинский	8	1.764
8. Окраинный	—	—
9. Львовский	8	943
10. Краковский	6	2.184
11. Познанско-Поморский	25	8.530
12. Тешинский	20	4.460
13. Верхне-Силесский	3	530
14. Гданский	1	2.676
	288	64.076

Профессиональные группы	Число предприятий	Число рабочих
1. Машиностроительная	84	23.181
2. Сельско-хозяйственных машин	41	4.803
3. Электротехническая	14	2.071
4. Измерительных инструментов	20	1.142
5. Литейная	38	9.409
6. Паровых котлов и железных конструкций	7	1.915
7. Санитарных устройств	3	530
8. Железных и стальных изделий	41	11.366
9. и 10. Металлических издел.	26	7.079
11. Гвоздильно-проволочная	14	2.580
	288	64.076

Обороты союзных предприятий в 1927 году, выраженные в злотых (1 злотый = 0,58 золотых франков) и разделенные по отделам и профессиональным группам, указаны в таблице № 5. Те же обороты, распределенные по их величине, повторены в двух следующих таблицах № 6 и № 7. Общий оборот, достигнутый всеми предприятиями Союза, кроме военнопromышленных, представляется в 1927 году в сумме 638.240.000 злотых, или свыше 370 миллионов франков золотом. Производство союзных заводов в 1927 году выразилось суммой 469115 тонн.

Делами Союза заведывает совет Союза, который состоит из 36 членов, управление же делами принадлежит правлению состоящему из 7 членов, избираемых из числа членов совета; восьмым членом совета состоит директор распорядитель Союза.

В 1927 операционном году совет Союза, состоял из следующих лиц:

- К. Амброжевич — совладелец литейного завода „Вл. Амброжевич“ в Варшаве; товарищ председателя Акц. О-ва „Польское Электротехническое Торарищество.
- К. Банахевич — директор завода машин и трансмиссий „Кравчик и К о“ в Заверце.
- А. Бартельмусс — совладелец завода „Бартельмусс и Сухи“ в Бельске.
- Ст. Беньковский — главный директор завода „Металл“ в Львове.
- Т. Вейншенк — представитель Акц. О-ва „Наследники Г. Иозефи“ в Бельске.
- Ю. Велинский — главный директор Акц. Общ. „Варшавского Проволочного, Штифтового и Гвоздильного Завода“ в Варшаве.

- Л. Веллиш—председатель Акц. Общ. „Б. Гантке“ в Варшаве, член правления Акционерных Обществ „Модржеев“ и „В. Фицнер и К. Гампер“, „Поиск“ и „Первый Паровозостроительный Завод в Польше“.
- В. К. Вержейский — член правления „Акц. Общ. Объединение Польских Заводов Земледельческих Машин и Орудий“.
- Г. Вильде — главный директор завода машин и трансмиссий „Акц. О-ва И. Ион“ в Лодзи.
- Г. Влодек — главный директор Акц. О-ва „К. Рудзкий и К-о“ в Варшаве.
- В. Вошинский — директор машиностроительного завода Акц. О-ва „Лильпоп, Рау и Левенштейн“ в Варшаве.
- Ч. Галинский — директор завода „Каменна — Ян Витвицкий“ в Каменной.
- Я. Дмоховский — директор завода „Жозеф Фраже“ в Варшаве.
- А. Дунин-Слепсць — член правления Акц. Общ. „Международное Судо-и Машиностроительное Общество“ в Гданске.
- Я. Езиоранский — председатель Акц. О-ва „Польское Электрическое Товарищество“ (П. Т. Э.) в Варшаве и Катовицах и главный директор Акц. О-ва „Држевецкий и Езиоранский“ в Варшаве. Товарищ Председателя Центрального Союза Польской Промышленности, Горного Дела, Торговли и Финансов.
- Ч. Клярнер — председатель Горнопромышленного Общества „Стараховицы“, председатель правления Завода Азотных продуктов в Тарнове. Товарищ председателя Управления Центрального Союза Польской Промышленности, Горного Дела, Торговли и Финансов. Бывш. Министр Финансов, бывш. Министр Промышленности и Торговли.
- Л. Колудзкий — главный директор Акц. Общ. „Герцфельд и Викториус“ в Грудзиондзе.
- С. Косевич — директор Акц. Общ. „Стомпорков“ в Стомпоркове.
- А. Левальский — главный директор Акц. О-ва „Л. Зеленовский“ в Кракове.
- Ю. Лубенский — директор Акц. О-ва „Перкун“ в Варшаве.
- Я. Маркович — директор Акц. О-ва „В. Гесс“ в Люблине.
- Я. Мейергольд — председатель Акц. О-ва Сталепромышленных Заводов Мейергольд в Сосновце.
- Ю. Мировский — главный директор Акц. Общ. „В. Фицнер и К. Гампер“ в Сосновце и в Домброве.
- С. Я. Скольский — член правления Горного и Металлургического Общества „Крулевская Гута и Лаура“ в Горной Силезии, Акц. Общ. „Польское Электрическое Общество“ в Варшаве и Катовицах, Акц. Общ. „Польские заводы Шкоды“ в Варшаве. Председатель правления „Болтового Синдиката“ в Бельске, Товарищ председателя правления Центрального Союза Польской Промышленности, Горного Дела, Торговли и Финансов.
- С. Оконеvский — главный директор Акц. Общ. „Браун Бовэри“ в Жихлине и Тешине.
- Е. Ортвейн — главный директор Акц. О-ва „Ортвейн, Карасинский и К-о“ в Варшаве.
- С. Пржановский — главный директор Акц. Общ. „Норблин, Братья Бух и Т. Вернер“ в Варшаве. Член Совета „Польского Банка“. Член правления Горного и Металлургического Общества „Крулевская Гута и Лаура“ в Горной Силезии. Член правления „Варшавского Паровозостроительного Акц. Общества в Варшаве, бывший Министр Промышленности и Торговли.
- С. Самульский — председатель Акц. О-ва „Г. Цегельский и К-о“ в Познане.
- С. Слюсарский — директор Завода „Куявский Машиностроительный Завод“ в Влоцлавке.
- С. Сохацкий — главный директор „Варшавского Паровозостроительного Акционерного Общества“ в Варшаве.
- С. Старке — председатель Акц. Общ. „Суходневская Фабрика Отливоk“ в Сухедневе.
- С. Суржицкий — главный директор Горнопромышленного Общества „Стараховицы“ в Стараховицах.
- В. Факинетти — директор Акц. Общ. „Г. Цегельский“ в Познане.
- Б. Фельтузен — директор завода „Олькуш“ в Олькуше.
- Я. Чарлинский — главный директор Акц. О-ва „Уния“ в Грудзиондзе.
- Л. Хафнер — главный директор Акц. О-ва „Вольский и К-о“ в Люблине.
- Председателем совета Польского Союза Заводчиков по обработке Металлов состоит инженер-технолог Ян Езиоранский, избранный на этот пост в четвертый раз. Вицепредседателями состоят: инженер-механик Я. Чарлинский и инженер-технолог С. Я. Окольский. Директором Союза состоит проф. инж.-техн. М. Хоржевский, — товарищем директора — горн.-инж. К. Пихельский.
- Официальным органом Союза состоит, издаваемый с 1922 года под редакцией проф. М. Хоржевского, еженедельник „Металлическая Промышленность“ который в каждом номере помещает рыночные цены на сырье, употребляемое в металло-обрабатывающей промышленности. Кроме того, самая значительная из профессиональных групп, группа II — сельскохозяйственных машин и орудий, — издает свой собственный орган, ежемесячник „Сельскохозяйственные Машины“, редактируемый инж. Пихельским.
- Польский Союз заводчиков по обработке Металлов состоит членом Центрального Союза Польской Промышленности, Горного Дела, Торговли и Финансов, объединяющего 44 различных союзов.
- В непосредственной связи с П. С. З. М. находится организованное его членами и существовавшее первоначально в кооперативной форме акционерное общество „Объединенные Польские Промышленники по обработке Металлов“, цель которого состоит в производстве коллективных закупок необходимого для членов сырья, а одновременно в распространении и сбыте предметов производства объединенных в союзе предприятий.
- Кроме того, для целей экспорта своих изделий члены Польского Союза по обработке Металлов основали в 1926 году „Экспортный Союз Метал-

лообработывающей Промышленности". Отчеты упомянутых Обществ, помещены в настоящем Ежегоднике.

Содержание настоящего VII-го Ежегодника, изданного в сокращенном виде состоит из следующих статей.

Стр.

1. Годовой отчет о деятельности Союза	1
2. Отчеты отделов.	27
3. Отчеты профессиональных групп	35
4. Алфавитный перечень фирм, объединенных в Союзе.	43
5. Годовой отчет о деятельности Экспортного Союза Металлообрабатывающей Промышленности	47
6. Годовой отчет о деятельности Акц. О-ва „Объединенные Польские Заводчики по обработке Металлов“	63

Содержание Ежегодника дополнено отделом об'явлений, в котором помещены исключительно об'явления фирм, состоящих членами Союза.

В 1927 году был издан VI-ой Ежегодник Польского Союза Заводчиков по обработке Металлов, заключающий, кроме вышеприведенных статей, следующие сведения:

1. Польское законодательство о промышленном труде.
2. Данные о машинах производимых в стране и ввозимых из заграницы.
3. Текстильные машины.
4. Список производимых союзными заводами станков машин-орудий.
5. Общий алфавитный перечень всех фирм объединенных в Союзе, составленный по территориальным отделам, с указанием продуктов производства их предприятий.
6. Алфавитный указатель (на польском языке) изделий, с указанием текущих номеров фирм, которыми они обозначены в перечне.
7. Тот же указатель на французском языке.
8. Тот же указатель на немецком языке.
9. Тот же указатель на русском языке.

Оставшиеся экземпляры VI-го Ежегодника можно получать по цене 10 злотых за экземпляр в канцелярии Польского Союза Заводчиков по обработке Металлов в Варшаве, улица Траугутта 4, телеф. 114-26.

SPRAWOZDANIE

Z DZIAŁALNOŚCI

POLSKIEGO ZWIĄZKU PRZEMYSŁOWCÓW METALOWYCH

ZA ROK 1927.

OGÓLNE WARUNKI PRODUKCJI
W OKRESIE SPRAWOZDAWCZYM.

WSTĘPOWALIŚMY w Nowy Rok 1927 z otuchą, że będzie on pomyślniejszy dla rozwoju życia gospodarczego Polski, aniżeli jego poprzednik, rok 1926. Nadzieję tę opieraliśmy z jednej strony na fakcie niewątpliwym stopniowego polepszania się sytuacji gospodarczej i finansowej Państwa w drugiej połowie roku 1926, z drugiej strony — na programie gospodarczym rządu pomajowego, wyrażonym przez usta pp. ministrów, jako kierowniczych czynników rządowych z prezesem Komitetu Ekonomicznego Ministrów, wicepremierem dr. Kazimierzem Bartlem na czele, podczas wielkiej narady gospodarczej w dniach 30 i 31 października 1926 r. W sprawozdaniu z tej narady, wydanem przez Komitet Ekonomiczny Ministrów pod tytułem „Współpraca Rządu ze sferami Gospodarczymi Państwa” (Warszawa. Nakładem Prezydium Rady Ministrów. 1927), czytamy w rozdziale: „Zagajenie obrad przez Pana Prezesa Komitetu Ekonomicznego Ministrów” następujące — niezmierniej wagi — oświadczenie Zastępcy Szefa Rządu d-ra Bartla:

„...miarodajnym sferom rządowym należy niepomiernie, by przygotowane gospodarcze pociągnięcia Rządu podlegały uprzedniej szczerzej i fachowej opinii sfer zainteresowanych. *Jest to nieodzowna decyzja wobec wyrzeczenia się stosowania w życiu gospodarczem eksperymentalnych metod rządzenia*”.

Genezę i znaczenie tego oświadczenia oświeśla dobitnie następujący ustęp z przedmowy do wyżej cytowanego wydawnictwa, noszącej tytuł samego dzieła: „Współpraca Rządu ze Sferami Gospodarczymi Państwa”.

„Badając powody naszej ekonomicznej choroby, uwaga czynników decydujących, uwzględniając wszelkie przyczyny przesilenia, zatrzymała się przede wszystkim na braku skoordynowania wysiłków, zarówno rządowych, jak i kół gospodarczych, które winny być skierowane ku odbudowie i rozbudowie gospodarstwa krajowego. Zwrócono zatem baczną uwagę na tę elementarną podstawę każdego rozwoju ekonomicznego, którą

w Polsce w wirze walk politycznych i rozwiniętych do absurdu antagonizmów — zupełnie przeoczono. Nie zdawano sobie sprawy, że w atmosferze absolutnej nieufności, wszelkiego rodzaju poczynania Rządu trafiać będą w próżnię, a wysiłki sfer gospodarczych napotkają nieprzebyte przeszkody. Takie trzeźwe spojrzenie w rzeczywistość musiało spowodować dalsze kroki i poczynania. Rząd z chwilą, gdy uporał się z przesieleniem politycznym, gdy uzyskał przy pomocy dekretowania ustaw przez Pana Prezydenta Rzeczypospolitej wolną rękę w twórczej pracy, gdy opanował spadek waluty i ustabilizował ją na racjonalnym gospodarczo dostosowanym kursie, gdy nie tylko zrównoważył budżet, lecz zdołał nawet pokryć deficyt, przystąpił do zapowiedzianych, a tak nieodzownych prac nad sanacją polskich stosunków ekonomicznych.

„Pierwszem pociągnięciem było podporządkowanie Komitetu Ekonomicznego Ministrów Prezesowi Rady Ministrów. Sprawa ta jest tak jasną w swem założeniu, by naczelnik władzy wykonawczej miał w swem ręku bezpośrednią pieczę nad sprawami gospodarczymi kraju, że nie wymagała przekonywań i uargumentowania i była z zaufaniem przez ogół sfer gospodarczych przyjęta. Po kroku tym o charakterze administracyjnym, nastąpił krok już zasadniczy. Trzeba było przystąpić do pracy — konkretnej, a twórczej, do pracy, z której wyklucza się absolutnie politykę, a co zatem idzie — rujnującą ją demagogię. A praca taka, by wydała oczekiwane owoce, musiała się zacząć od wzajemnego poznania zapatrywań, celów i poczynañ Rządu i sfer gospodarczych. Nieodzownym czynnikiem dla pomyślnego jej wykonania musiało stać się wyzbycie nieufności, męskie i jasne spojrzenie na stan życia gospodarczego i uzgodnienie ku temu zmierzających środków.

„Na takim tle powstała pierwsza Narada Gospodarcza, będąca wstępem do rozpoczętej ścisłej współpracy, której wyrazem było powołanie do życia Komisji Opiniodawczej przy Prezesie Komitetu Ekonomicznego Ministrów”.

Po naradzie gospodarczej ze sferami przemysłowymi nastąpiły także narady ze sferami rolniczymi i ze sferami pracowniczymi. W rezultacie wszystkich tych narad powstała Komisja Opiniodawcze: Przemysłu, Rolnictwa i Pracy.

Pierwsze posiedzenie Komisji Opiniodawczej Przem. odbyło się d. 9 listopada 1926 r., czyli wkrótce po naradzie gospodarczej. W chwili obecnej (kwiecień 1928 r.) Komisja Opiniodawcza składa się z 25 członków, zaproszonych przez p. prezesa Komitetu Ekonomicznego Ministrów. W tej liczbie przemysł metalowy reprezentowany jest przez 7 członków, którymi są panowie: Tadeusz Epstein, Czesław Klarner, Antoni Lewalski, Stanisław Jan Okolski, Seweryn Samulski, Stanisław Surzycki i Gustaw Włodek.

Pan Tadeusz Epstein reprezentuje w Polskim Związku Przemysłowców Metalowych fabrykę „Huta Kraków” i był członkiem Rady Związku w kadencji 1921 — 1923 r. Wszyscy inni wyżej wymienieni panowie są członkami Rady P. Z. P. M. w kadencji obecnej.

Polepszenie się warunków pracy przemysłu metalowego w ciągu roku 1927 zostało stwierdzone przez Prezesa Rady Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych p. Jana Jeziorańskiego na Nadzwyczajnem Walnem Zgromadzeniu członków Związku w dniu 11 grudnia 1927 r. Otwierając Zgromadzenie Walne, p. Jeziorański zaznaczył w swem przemówieniu, w którym scharakteryzował ważniejsze momenty życia gospodarczego w kończącym się roku, „że ciężki okres epoki powojennej można uważać za ukończony. Chociaż dopiero nieliczne fabryki dają dywidendy, jednak zajęcia jest dosyć. Ważnym czynnikiem do poprawy stanu przemysłu jest uzyskana pożyczka zagraniczna, która zapewniła stabilizację naszej waluty”.

P I E N I A D Z E I K R E D Y T.

Istotnie, najważniejszym — przede wszystkim psychicznie — czynnikiem rozpoczynającego się polepszenia warunków pracy było utrwalające się zaufanie do własnej waluty, której stabilizacja, rozpoczęta we wrześniu 1926 roku, została utrwalona w ciągu roku 1927 i zakończona aktem prawnym z d. 13 października 1927 r. dewaluacji złotego na stopie menniczej 5.332 złote, zamiast 3.100 złotych z 1 kg. złota menniczego 900 próby. („Dziennik Ustaw” R. P. № 88 poz. 790 z r. 1927). Złoty obecny ma więc wartość 0,581395... złotego z r. 1924 i odwrotnie złoty poprzedni odpowiadał wartości 1,71935... złotego obecnego.

Wzrastające zaufanie do stałości waluty polskiej spowodowało wzrost wkładów w instytucjach kredytowych, zarówno prywatnych, jak państwowych. Ilustrują to następujące liczby.

W 29 bankach prywatnych, należących do Związku Banków, wkłady wynosiły na początku i w końcu roku 1927 w tysiącach złotych.

	1 stycznia 1927 r.	31 grudnia 1927 r.	Wzrost
Wkłady terminowe . . .	87.966	154.441	75,6%
Rachunki bieżące . . .	246.339	368.517	49,5%
Korespondenci „loro” . .	24.612	53.638	117,9%
Razem . . .	358.917	576.596	60,9%

Nie o wiele mniejszy wzrost procentowy wykazują wkłady w pozostałych czynnych w kraju insty-

tucjach kredytowych, jak widać z następującego zestawienia wkładów w milionach złotych.

Wkłady w instytucjach kredytowych.

	1 stycznia 1927 r.	31 grudnia 1927 r.	Wzrost
Bank Polski ¹⁾	125,0	184,2	47,3 %
Bank Gospodarstwa Krajowego	195,3	292,0	49,5 %
Państwowy Bank Rolny	8,0	34,9	336 %
Banki komunalne	15,1	24,1 ²⁾	59,6 %
Banki prywatne związkowe (jak wyżej)	359,0	576,6	60,6 %
Banki prywatne pozazwiązkowe	58,7	58,8 ²⁾	0,17%
Oddziały zagranicznych banków	55,1	81,7	48,2 %
Poczt. Kasa Oszczędności	128,8	200,9	55,9 %
Komunalne Kasy Oszczędności	125,0	243,0 ²⁾	94,4 %
Spółdzielnie kredytowe	63,0	94,0	49,2 %
	1133,0	1790,2	57,9 %

Zestawienie udziału instytucji bankowych państwowych i prywatnych w obsłudze kredytu krótkoterminowym życia gospodarczego Polski wykazuje również znaczny postęp w rozwoju tego życia. Suma udzielanych przez te instytucje kredytów w pierwszym i ostatnim dniu roku 1927 tak się przedstawiała w milionach złotych.

	1 stycznia 1927 r.	31 grudnia 1927 r.	Wzrost
Banki związkowe	359	657	83 %
Bank Polski	331	497	50,1%
Bank Gospodarstwa Krajowego	301	236	—
Bank Rolny	52	109	109,6%
Banki krajowe pozazwiązkowe	50	100	100 %
Oddziały krajowe banków zagranicznych	55	129	134,5%
Poczt. Kasa Oszczędności	57	49	—
Ogółem	1205	1777	47,4%

Zmniejszenie się sumy kredytów, udzielonych przez Bank Gospodarstwa Krajowego, spowodowane zostało przeniesieniem kwoty około 180 milionów złotych do pozycji kredytów długoterminowych.

Wzrost ilości znaków pieniężnych w obiegu, przy ustabilizowanej wartości pieniądza, świadczy również wymownie o wzmożeniu ruchu przemysłowego i handlowego w okresie sprawozdawczym.

Było w obiegu milionów złotych:

	1 stycznia 1927 r.	31 grudnia 1927 r.	Wzrost + zmniejsz. —
Banknotów Banku Polskiego	593	1003,0	+ 69,1%
Biletów skarbowych i bilonu	428	309,3	— 27,8%
Łączny obieg znaków pieniężnych	1021	1312,3	+ 28,5%

Gdy na początku roku bilety skarbowe i bilon stanowiły w obiegu pieniężnym 41,9%, to w końcu udział ten wynosił już tylko 30,9%.

¹⁾ Bez rachunków i lokat skarbowych.

²⁾ Dane na 30 września 1927 r.

Wreszcie obniżenie stopy dyskontowej w ciągu roku znamionuje również polepszenie warunków kredytowych w Polsce.

Stopa dyskontowa wynosiła:	w styczniu 1927 r.	w grudniu 1927 r.
w Banku Polskim	9,50%	8,00%
w Banku Gospodarstwa Krajowego	12,50%	9,00%
w bankach prywatnych	15,00%	12,00%

Z powyższych zestawień wynika jasno, że w dziedzinie stosunków pieniężnych Polska wykazała w ubiegłym roku wielki postęp. Jeżeli jednak od dynamiki zjawisk gospodarczych przejdziemy do statyki w porównaniu z krajami Europy zachodniej, to zobaczymy, jak olbrzymie jest jeszcze ubóstwo naszego kraju i jak ciężkie są warunki produkcji, o ile chodzi o zasobność w kapitały. Dla porównania bierzemy Szwecję, kraj mniej uposażony od naszego w bogactwa naturalne, ale nie zniszczony wcale przez wojnę. Odnośne liczby na d. 31 grudnia 1927 r. czerpiemy z zeszytu lutowego 1928 r. kwartalnika, wydawanego przez szwedzkie ministerstwo spraw zagranicznych p. t. „Revue Economique de Suède”. Wartości w koronach szwedzkich zostały przerachowane podług parytetu 1 korona=2,39 zł.

	Polska	Szwecja
Obszar	388.328 km. ²	448.000 km. ²
Ludność	27 milionów	6 milionów
Wkłady pieniężne w bankach prywatnych	717 milj. zł.	8.323 milj. zł.
Wkłady we wszystkich instytucjach kredytowych	1.790 „	danych brak
Suma udzielonych kredytów:		
a) przez banki prywatne	884 „	7.460 milj. zł.
b) przez wszystkie instytucje kredyt.	1.777 „	danych brak
Obieg znaków pieniężnych	1.312 „	1.258 milj. zł.
Stopa dyskontowa Banku Emisyjnego	8%	3,50%
Stopa redyskontowa Banku Emisyjnego	8%	3,00%
Stopa dyskontowa banków prywatnych	12%	danych brak

Z powyższych liczb wnioskujemy, że w Szwecji przypada na głowę ludności wkładów tylko w bankach prywatnych zł. 1.387, kiedy w Polsce wkładów we wszystkich instytucjach kredytowych na głowę ludności przypada zaledwie zł. 64,33, czyli 21,6 razy mniej. Olbrzymia różnica stopy dyskontowej, a szczególnie redyskontowej w Polsce i Szwecji jest jaskrawą ilustracją stanu ekonomicznego obu krajów.

P O D A T K I I Ś W I A D C Z E N I A .

Rok 1927 nie przyniósł przemysłowi żadnych nowych obciążeń w stosunku do r. 1926, co należy podnieść z uznaniem. Nastąpiło nawet w drodze ustawodawczej i w drodze rozporządzeń ministerjalnych pewne złagodzenie systemu fiskalnego polskiego, zbliżając go do norm europejskich. Między innymi, rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 17 maja 1927 r. stopa procentowa kar za zwłokę od zaległości podatkowych została obniżona do 2% miesięcznie zamiast poprzednich 4%. Jeżeli jednak żadne nowe ustawy nie zwiększyły ucisku fiskalnego w Polsce, to sposób stosowania ustaw dotychczasowych pozostał bez zmiany

i raczej się pogorszył. Dowolność w określaniu podatku dochodowego, powrotne rewizje ksiąg handlowych, uznanych już raz za prowadzone prawidłowo, nadmiernie rygorystyczne zachowanie się władz skarbowych I instancji, wydających wygórowane nakazy płatnicze, zmniejszane dopiero na skutek odwołań i t. p., stają się trudne do zniesienia. Narzekania przemysłowców na stan stosunków fiskalnych w Polsce znalazły wyraz w specjalnem posiedzeniu w d. 14 marca 1928 r. Komisji Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, którego rezultatem było wystąpienie Centralnego Związku w d. 2 kwietnia 1928 r. do Ministerstwa Skarbu z prośbą o zmianę tych stosunków.

Spodziewana a nieunikniona reforma systemu podatkowego polskiego nie doczekała się w r. 1927 realizacji. Postulaty przemysłu w dziedzinie podatkowej pozostały jeszcze na papierze, aczkolwiek jest nadzieja, że będą wysłuchane. Dotyczą one podatku dochodowego, nadmiernie progresywnego i nieuwzględniającego rentowności przedsiębiorstw, i podatku przemysłowego, którego stopa 2 1/2% dla gotowych wyrobów jest za wysoka w porównaniu np. ze stopą w Niemczech, gdzie wynosi tylko 3/4%.

Obciążenie przemysłu z tytułu świadczeń społecznych w r. 1927 wzrastało dalej. Szczegóły przytoczone są w następnym rozdziale o pracy.

U S T A W O D A W S T W O O P R A C Y W R. 1927.

Rok 1927 zaznaczył się bardzo intensywną działalnością ustawodawczą w dziedzinie stosunków pracy. Większość ustaw, wydawanych w formie rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej, miała na celu uporządkowanie i ujednolitanie istniejących przepisów prawnych. Ukazały się jednak również ustawy i rozporządzenia, nakładające na produkcję nowe poważne ciężary, oraz zmierzające do ograniczenia wpływu pracodawców na zagadnienia, wpływające ze stosunków pracy.

Do rzędu tego rodzaju nowych przepisów należy rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24. XI. 1927 r. o ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Dz. U. R. P. № 106 poz. 911), regulujące w sposób jednolity dla całego obszaru Państwa ubezpieczenie emerytalne i od bezrobocia pracowników umysłowych. Rozporządzenie to zmienia obowiązujące dotychczas przepisy w b. zaborach: pruskim i austriackim i wprowadza nowe przepisy i ciężary w b. zaborze rosyjskim. Rozporządzenie wykonawcze ukazało się w № 118 Dziennika Ustaw z r. 1927. Obciążenie z tytułu ubezpieczenia pracowników umysłowych wynosi 10% płacy, z czego 2% na bezrobocie i 8% na ubezpieczenie emerytalne.

W r. 1927 wchodzi w stadium realizacji przepisy ust. 2 art. 15 ustawy o pracy młodocianych i kobiet (Dz. U. R. P. № 65 poz. 636), dotyczące żłobków fabrycznych. W № 32 Dz. U. poz. 293 ukazało się rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 11. III. 1927 r. o urządzeniu i utrzymywaniu żłobków, wyjaśniające w sposób rozszerzający odnośne przepisy ustawy. Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 30. III. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 87 poz. 784) wymienia zakłady pracy, które są obowiązane z dniem 1 stycznia 1928 r. założyć żłobki. W liczbie tych zakładów znajduje się 15 fabryk państwowych i 6 prywatnych.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 24. XI. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 106 poz. 910) zmierza do ograniczenia wpływu pracodawców na działalność Zakładu Ubezpieczenia od wypadków we Lwowie. Rozporządzenie to upoważniło Ministra Pracy i Opieki Społecznej do rozwiązania dotychczasowych Władz Zakładu i mianowania Delegata Rządu oraz powołania, jako organu doradczego Delegata—Rady Tymczasowej, złożonej z 12 członków: 4 mianowanych przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej, 4 przedstawicieli pracowników i 4 pracodawców. Dotychczasowy Zarząd Zakładu składał się w połowie z pracodawców i w połowie z robotników. Pozostałe rozporządzenia, dotyczące ubezpieczenia od wypadków, mają charakter wykonawczy i organizacyjny. Należą tutaj: rozporządzenie z dn. 27. IX. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 87 poz. 782) o organizacji Sądów Rozjemczych Zakładu Ubezpieczeń w Warszawie, Krakowie i Łodzi oraz rozporządzenie z dn. 21. XII. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 7 z r. 1928 poz. 45), dotyczące uzupełnienia odszkodowania osób, dotkniętych skutkami nieszczęśliwych wypadków przy pracy w b. dzielnicy rosyjskiej lub na wychodźstwie w Rosji.

Przy ubezpieczeniu od bezrobocia nastąpiło zwiększenie opłat na skutek rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 6. XII. 1926 r. (Dz. U. R. P. № 124 poz. 717) podwyższającego podstawę do obliczania składek i zapomóg z 5 zł. dziennie na 6 zł. 60 gr. Ponadto ubezpieczenia na wypadek bezrobocia dotyczą następujące rozporządzenia: rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 25. II. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 17 poz. 131), upoważniające Ministra Pracy do zarządzenia wypłacania zasiłków robotnikom sezonowym w okresie sezonu martwego przez 10 tygodni (dotychczas 6 tygodni) oraz rozporządzenie wykonawcze z dn. 19. XII. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 116 poz. 991); rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 17. V. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 46 poz. 404), upoważniające Ministra Pracy i Opieki Społecznej do zarządzenia wypłaty zasiłków pracownikom umysłowym, którzy utracili pracę przed pociągnięciem ich do ubezpieczenia i przedłużenia okresu pobierania zasiłków do 26 tygodni, oraz odnośne rozporządzenie wykonawcze z dn. 15. VI. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 56 poz. 497); wreszcie rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 6. XII. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 113 poz. 598), przedłużające okres działania noweli, dotyczącej ubezpieczenia od bezrobocia pracowników umysłowych od 1 lipca 1928 r. oraz szereg drobnych rozporządzeń, dotyczących wypłaty i pobierania zasiłków. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 24. II. 1928 r. (Dz. U. R. P. № 22 poz. 199) dotyczy zmiany art. 7 i 36 ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia i obniża odsetki zwłoki z 5% do 2%, względnie 1% miesięcznie.

Ustawa o zabezpieczeniu na wypadek choroby z dn. 19. V. 1920 r. uległa zmianie przez ustawę sejmową z dn. 28. XI. 1926 r. (Dz. U. R. P. № 101 poz. 582), upoważniającą Ministra Pracy i Opieki Społecznej do kolejnego pociągania do obowiązku ubezpieczenia poszczególnej kategorii osób, wymienionych w art. 3 ustawy. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 24. VI. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 59 poz. 513) przedłuża kadencje istniejących Rad Kas Chorych.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 1. VI. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 51 poz. 454) przekaza-

zuje Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej Kasy Brackie w Górnictwie, podlegające dotychczas kompetencji Ministra Przemysłu i Handlu.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 18. V. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 46 poz. 49) zawiera przepisy, dotyczące lokowania kaucyj, składanych przez pracowników w związku z umową o pracę i zabraniające użytkowania kaucyj przez pracodawcę.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 17. XI. 1927 r. Dz. U. R. P. № 83 poz. 740) ustanawia Radę Ochrony Pracy, jako organ doradczy Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 14. VII. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 67 poz. 590) zawiera jednolite przepisy, dotyczące urzędzenia i działalności Inspekcji Pracy na całym terytorjum Państwa. Rozporządzenie to weszło w życie z dniem 30 stycznia 1928 r.

W dziedzinie higieny i bezpieczeństwa pracy ukazały się następujące rozporządzenia: rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 22. VIII. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 78 poz. 676), dotyczące zapobiegania chorobom zawodowym i ich zwalczania, oraz rozporządzenia: z dn. 22. IV. 1927 r. (Dz. U. R. P. № 43 poz. 380) o zakazie używania białego i żółtego fosforu przy wyrobie przedmiotów zapalnych i rozporządzenia z dn. 30. VI. 1927 r. w sprawie produkcji, przywozu i używania bieli ołowianej i związków ołowiu w malarstwie. Dwa ostatnie rozporządzenia są wykonaniem odnośnych konwencji międzynarodowych.

Obwieszczenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej, zamieszczone w „Monitorze Polskim“ № 294 z r. 1927, wprowadza od 1. I. 1928 r. 8-godzinny dzień pracy w hutach górnośląskich, w niektórych działach pracy, czynnych dotychczas 10 godzin.

S P R A W Y C E L N E.

Rok 1927 nie zaznaczył się żadnymi specjalnymi zmianami w stosunkach celnych. Waloryzacja cef nie została przeprowadzona, dzięki jednak utrzymaniu się waluty na stałym poziomie ochrona celna nie spada poniżej poziomu z 1926 roku.

System ulg celnych dla maszyn i aparatów został nadal utrzymany, z tą jednak zmianą, że od 1 lipca, w porównaniu z pierwszą połową 1927 r., udzielanie ulg celnych uzależnione było nie tylko od warunków wymienionych w rozporządzeniu (maszyny powinny być niewyrabiane w kraju i sprowadzane do nowoinstalowanych urządzeń oddziałów zakładów przemysłowych, względnie do powiększenia lub potężnienia produkcji przemysłowej lub rolnej), ale poza tym od każdorazowej zgody Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu.

Pomimo tego ograniczenia ilość udzielanych ulg celnych nie uległa zmianie i w ciągu całego 1927 r. wahała się przeciętnie około 2000 tonn miesięcznie.

Znaczenie ulg celnych dla przemysłu obrazuje dostatecznie ilość przywiezionych z ulgami maszyn, a więc przywieziono:

w 1923 roku	—	10 400	tonn	maszyn
" 1924	"	—	15 700	" "
" 1925	"	—	10 600	" "
" 1926	"	—	9 200	" "
" 1927	"	—	24 700	" "

przyczem charakterystyczne jest, że udział maszyn niewyrabianych w kraju w stosunku do ogólnego przywozu maszyn od 1925 roku stale się zwiększa i stanowił:

w 1925 roku	— 22 ⁰ / ₀
" 1926 "	— 42 ⁰ / ₀
" 1927 "	— 49 ⁰ / ₀

Poza ulgami celnymi dla maszyn, uwarunkowanymi każdorazowo pozwoleniami Ministerstwa Skarbu, wprowadzone zostały od 26. VIII. 27 r. ulgi celne dla statków morskich (Dz. Ust. 74 poz. 648), które stosowane były przez Urzędy Celne bez potrzeby uzyskiwania specjalnych pozwoleń. Ulgi te przedłużone zostały rozporządzeniem z d. 22. XII. 27 r. (Dz. Ust. 117 poz. 1009) na cały 1928 rok.

Jak widzimy z powyższego, przywóz maszyn niewyrabianych w kraju w stosunku do ogólnego przywozu maszyn powiększa się od r. 1925-go. Przywóz maszyn, które nie korzystały z ulg celnych, a więc w większości wyrabianych w kraju, przedstawia się w cyfrach absolutnych w sposób następujący. Przywieziono maszyn wyrabianych w kraju:

w r. 1923 około	38 000	tonn
" 1924 "	34 000	"
" 1925 "	39 000	"
" 1926 "	13 000	"
" 1927 "	26 000	"

W dziedzinie wywozu rok 1927 zaznaczył się pewnemi nieznacznymi zmianami ceł wywozowych, dotyczących przemysłu metalowego. Od d. 9 kwietnia 1927 r. zostało wprowadzone cło na metale półszlachetne w gaskach i sztabach (Dz. Ust. № 32 poz. 297 z r. 1927). Eksport wyrobów polskich zagranicę został ułatwiony dalszem rozszerzeniem list wyrobów metalowych, korzystających przy wywozie ze zwrotu cła. Na zasadzie rozporządzenia z d. 1. VII. 27 r. listy te, poza dotychczasowymi wyrobami metalowymi, obejmują jeszcze: druty o średnicy 5 — 6¹/₂ mm cynowane i cynkowane, drut kolczasty, gwoździe, śruby, młotki, siekiery, butle stalowe, hacele, łopaty, widły, rydle, motyki, oskardy, kilofy oraz części wagonów i tendry całkowite.

Ważne dla przemysłu obrabiarkowego jest rozporządzenie z dn. 10 października 1927 r., które, aczkolwiek tylko na okres sześciomiesięczny do dnia 28 kwietnia 1928 r., przewiduje zwrot cła od wyeksportowanych obrabiarek do metali i do drzewa, co niewątpliwie przyczynić się powinno do zwiększenia eksportu tych maszyn.

Cła maksymalne, które miały obowiązywać od 1 stycznia 1928 r. (Dz. Ust. № 74 z r. 1927 poz. 651) nie weszły w życie w określonym terminie i prawdopodobnie nie odegrają większego znaczenia, choćby już tylko ze względu na to, że nie są stosowane do tych państw, które prowadzą z nami rokowania o traktaty handlowe.

Dla zobrazowania całokształtu spraw celnych, wspomnieć należy o pracach związanych z przyszłą nową taryfą celną. Prace te ześrodkowane są w specjalnych komisjach fachowych przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu, przyczem Komisja Metalowo-Mechaniczna pracuje pod przewodnictwem inż. S. J. Okolskiego. Obecnie ukończony został pierwszy etap pracy nad nową taryfą, a mianowicie po półrocznym okresie obrad ustalona została nomenklatura nowej taryfy.

Prace nad określeniem wysokości stawek celnych przewidziane zostały na rok 1928.

STATYSTYKA ZWIĄZKOWA.

WARUNKI ogólne, w jakich przemysł metalowy pracował w okresie sprawozdawczym, znajdują swój wyraz liczbowy w niżej podanych tablicach, ilustrujących stan tego przemysłu w roku 1927.

Pod względem ilości zatrudnionych robotników w zakładach, liczących od 20 robotników wzwyż, przemysł metalowy zajmował drugie miejsce w szeregu polskich przemysłów przetwórczych, a więc z wyjątkiem górnictwa i hutnictwa. Podług danych Wydziału Statystycznego Centralnego Związku P. P. G. H. i F., opartych na liczbach Głównego Urzędu Statystycznego, ilość robotników w grudniu r. 1927 tak się przedstawiała:

	Ilość wszystkich zatrudnionych	Ilość pracujących pełny tydzień
Przemysł włókienniczy . . .	170 566	118 507
" metalowy . . .	87 799	74 054
" spożywczy . . .	75 586	63 830
" drzewny . . .	45 456	37 673
" chemiczny . . .	33 432	29 896
" budowlany . . .	21 242	18 911
" papierniczy . . .	11 991	10 302

Liczyby pierwszej kolumny obejmują wszystkich zatrudnionych robotników, a więc i takich, którzy w grudniu r. 1927 pracowali niepełny tydzień. Druga kolumna podaje liczby całkowicie zatrudnionych. Obie kolumny dotyczą zakładów o 20 i wyżej robotnikach.

Ilość robotników w przemyśle dobowym w tymże czasie wynosiła:

w górnictwie	144 567
w hutnictwie	57 644

Z liczby 640 zakładów przemysłu metalowego, liczących 20 robotników i wyżej Polski Związek Przemysłowców Metalowych zrzeszał w grudniu 1927 r. 288 zakładów, czyli 45%, liczba robotników natomiast, zatrudnionych przez fabryki związkowe, wynosiła w grudniu 1927 roku 64 076, czyli 73% wszystkich robotników zatrudnionych w przemyśle metalowym fabrycznym, co się tłumaczy tem, że wszystkie większe zakłady prywatne przemysłu metalowego (z wyjątkiem fabryk rządowych) są członkami Związku.

Polski Związek Przemysłowców Metalowych liczył w grudniu 1927 roku, jak w latach poprzednich 14 oddziałów i XI grup zawodowych. Oddział Kresowy był w roku 1927 nieczynny. Liczba podgrup pozostała również bez zmiany, ożywiła się tylko ich działalność, jak widać ze sprawozdań specjalnych, zamieszczonych dalej.

Tablica № 1 wykazuje wzrost liczby robotników, zatrudnionych w zakładach związkowych z 53 550 do 64 076, liczba zakładów natomiast spadała z 313 na 288. To drugie zjawisko tłumaczy się kryzysem, przez który przechodził przemysł metalowy w r. 1926. Niektóre fabryki zlikwidowały się, inne zostały wykreślone z listy członków, gdyż nie płaciły należnych składek. Średnia liczba robotników z całego roku 1927, która otrzymuje się w każdej fabryce z podziału sumy robotników ze wszystkich list płacy przez ilość list płacy w ciągu roku, wynosiła 59 225, co może służyć za dowód, że zwiększenie zatrudnienia w fabrykach związkowych postępowało stopniowo.

Tablica № 2 podaje stan zatrudnienia w latach 1926 i 1927 pod względem ilości robotników w poszczególnych grupach zawodowych Związku. Widzimy z niej, że tylko dwie grupy wykazały zmniejszenie ilości robotników, pozostałe natomiast wykazały znaczny wzrost.

Wzrost całkowitej ilości robotników o 19,6% w ciągu roku rozkładał się bardzo nierównomiernie na poszczególne Oddziały Związku i poszczególne grupy zawodowe. Widzimy to z następującego zestawienia wzrostu i spadku ilości robotników w liczbach procentowych.

Tablica № 1.

STAN W DNIU 31 GRUDNIA 1927 R.

№	O D D Z I A Ł Y	Siedziba Oddziału	I L O Ś Ć				C) Średnia ilość robotników w 1 zakł.	
			A) Zakładów		B) Robotników			
			1926	1927	1926	1927	1926	1927
1	Warszawski	Warszawa	131	124	16 941	18 905	129	152
2	Podwarszawski	"	13	11	1 770	1 264	136	115
3	Łódzko-Kaliski	Łódź	23	20	2 247	2 881	98	144
4	Kujawsko-Płocki	Włocławek	13	11	1 327	1 613	102	147
5	Radomsko-Kielecki	Radom	30	26	6 512	7 656	217	294
6	Dąbrowski	Sosnowiec	24	25	7 476	10 670	312	426
7	Lubelski	Lublin	10	8	1 682	1 764	168	220
8	Kresowy	Białystok	1	—	9	—	9	—
9	Lwowski	Lwów	12	8	1 029	943	86	118
10	Krakowski	Kraków	6	6	2 402	2 184	400	364
11	Poznańsko-Pomorski	Poznań	26	25	6 667	8 530	256	341
12	Cieszyński	Bielsk	21	20	3 544	4 460	169	223
13	Górnośląski	Katowice	2	3	417	530	208	177
14	Gdański	Gdańsk	1	1	1 527	2 676	1 527	2 676
		Ogółem . .	313	288	53 550	64 076	171	222

A) Le nombre d'usines.

B) Le nombre d'ouvriers.

C) Le nombre moyen d'ouvriers par usine.

Tablica № 2.

STAN W DNIU 31 GRUDNIA 1927 R.

№	G R U P A	I L O Ś Ć				C) Średnia ilość robotn. w 1 zakładzie	
		A) Zakładów		B) Robotników			
		1926	1927	1926	1927	1926	1927
I	Maszynowa	89	84	16 688	23 181	187	276
II	Maszyn i narzędzi rolniczych	49	41	7 501	4 803	153	117
III	Elektrotechniczna	14	14	1 493	2 071	107	148
IV	Wag i wyrobów precyz.	24	20	1 376	1 142	57	57
V	Odlewni	44	38	6 970	9 409	158	248
VI	Kotlarni	8	7	1 554	1 915	194	274
VII	Urządzeń zdrowotnych	4	3	355	530	88	177
VIII	Wyrobów żelaznych	42	41	9 620	11 366	229	277
IX—X	Wyrobów metalowych	25	26	6 346	7 079	253	272
XI	Druku i gwoździ	14	14	1 647	2 580	117	184
	Ogółem	313	288	53 550	64 076	171	222

A) Le nombre d'usines.

B) Le nombre d'ouvriers.

C) Le nombre moyen d'ouvriers par usine.

Tablica № 3.

STAN W DNIU 31 GRUDNIA 1927 R.

O D D Z I A Ł Y	1 Warszawski		2 Podwarszawski		3 Łódzko-Kaliski		4 Kujawsko-Płocki		5 Radomsko-Kielecki		6 Dąbrowski		7 Lubelski		8 Lwowski		9 Krakowski		10 Poznańsko-Pomorski		11 Cieszyński		12 Górnśląski		13 Gdański		RAZEM	
	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.
I Maszynowa	37	6944	3	341	11	2090	—	—	—	—	3	716	1	463	6	740	4	2125	8	5156	8	1541	2	389	1	2676	84	23181
II Masz. i narz. roln. .	2	72	6	634	2	61	8	932	4	121	2	95	5	1017	—	—	1	—	10	1803	1	68	—	—	—	—	41	4803
III Elektrotechn. . . .	11	1400	—	—	1	9	1	521	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	141	—	—	14	2071
VI Wag. i wyr. prec. .	12	559	1	146	—	—	—	—	1	35	—	—	2	284	1	40	—	—	2	54	1	24	—	—	—	—	20	1142
V Odlewni	12	538	—	—	1	52	—	—	16	4256	5	2507	—	—	—	—	—	—	1	1333	3	723	—	—	—	—	38	9409
VI Wyr. kotlarskich . .	4	576	—	—	1	22	—	—	—	—	1	1263	—	—	—	—	—	—	—	—	1	54	—	—	—	—	7	1915
VII Urz. zdrowotn. . .	2	481	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	49	—	—	—	—	3	530
VIII Wyrób. żelazn. . . .	20	1436	1	143	2	151	1	82	2	2715	9	4685	—	—	1	163	—	—	1	82	4	1909	—	—	—	—	41	11366
IX i X Wyróbów metal. .	19	5813	—	—	1	474	—	—	2	500	1	98	—	—	—	—	—	—	2	102	1	92	—	—	—	—	26	7079
XI Druku i gwoździ . .	5	1086	—	—	1	22	1	78	1	29	4	1306	—	—	—	—	1	59	1	—	—	—	—	—	—	—	14	2580
R A Z E M	124	18905	11	1264	20	2881	11	1613	26	7656	25	10670	8	1764	8	943	6	2184	25	8530	20	4460	3	530	1	2676288	64076	

Tablica № 2 podaje stan zatrudnienia w latach 1926 i 1927 pod względem ilości robotników w poszczególnych grupach zawodowych Związku. Widzimy z niej, że tylko dwie grupy wykazały zmniejszenie ilości robotników, pozostałe natomiast wykazały znaczny wzrost.

Wzrost całkowitej ilości robotników o 19,6% w ciągu roku rozkładał się bardzo nierównomiernie na poszczególne Oddziały Związku i poszczególne grupy zawodowe. Widzimy to z następującego zestawienia wzrostu i spadku ilości robotników w liczbach procentowych.

Tablica № 1.

STAN W DNIU 31 GRUDNIA 1927 R.

№	O D D Z I A Ł Y	Siedziba Oddziału	I L O Ś Ć				C) Średnia ilość robotników w 1 zakł.	
			A) Zakładów		B) Robotników			
			1926	1927	1926	1927	1926	1927
1	Warszawski	Warszawa	131	124	16 941	18 905	129	152
2	Podwarszawski	"	13	11	1 770	1 264	136	115
3	Łódzko-Kaliski	Łódź	23	20	2 247	2 881	98	144
4	Kujawsko-Płocki	Włocławek	13	11	1 327	1 613	102	147
5	Radomsko-Kielecki	Radom	30	26	6 512	7 656	217	294
6	Dąbrowski	Sosnowiec	24	25	7 476	10 670	312	426
7	Lubelski	Lublin	10	8	1 682	1 764	168	220
8	Kresowy	Białystok	1	—	9	—	9	—
9	Lwowski	Lwów	12	8	1 029	943	86	118
10	Krakowski	Kraków	6	6	2 402	2 184	400	364
11	Poznańsko-Pomorski	Poznań	26	25	6 667	8 530	256	341
12	Cieszyński	Bielsk	21	20	3 544	4 460	169	223
13	Górnośląski	Katowice	2	3	417	530	208	177
14	Gdański	Gdańsk	1	1	1 527	2 676	1 527	2 676
		Ogółem . .	313	288	53 550	64 076	171	222

A) Le nombre d'usines.

B) Le nombre d'ouvriers.

C) Le nombre moyen d'ouvriers par usine.

Tablica № 2.

STAN W DNIU 31 GRUDNIA 1927 R.

№	G R U P A	I L O Ś Ć				C) Średnia ilość robotn. w 1 zakładzie	
		A) Zakładów		B) Robotników			
		1926	1927	1926	1927	1926	1927
I	Maszynowa	89	84	16 688	23 181	187	276
II	Maszyn i narzędzi rolniczych	49	41	7 501	4 803	153	117
III	Elektrotechniczna	14	14	1 493	2 071	107	148
IV	Wag i wyrobów precyz.	24	20	1 376	1 142	57	57
V	Odlewni	44	38	6 970	9 409	158	248
VI	Kotlarni	8	7	1 554	1 915	194	274
VII	Urządzeń zdrowotnych	4	3	355	530	88	177
VIII	Wyrobów żelaznych	42	41	9 620	11 366	229	277
IX—X	Wyrobów metalowych	25	26	6 346	7 079	253	272
XI	Drutu i gwoździ	14	14	1 647	2 580	117	184
	Ogółem	313	288	53 550	64 076	171	222

A) Le nombre d'usines.

B) Le nombre d'ouvriers.

C) Le nombre moyen d'ouvriers par usine.

Tablica № 3.

STAN W DNIU 31 GRUDNIA 1927 R.

O D D Z I A Ł Y	1 Warszawski		2 Podwarszawski		3 Łódzko-Kaliski		4 Kujawsko-Płocki		5 Radomsko-Kielecki		6 Dąbrowski		7 Lubelski		8 Lwowski		9 Krakowski		10 Poznańsko-Pomorski		11 Cieszyński		12 Górnośląski		13 Gdański		RAZEM	
	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.	F.	R.
I Maszynowa	37	6944	3	341	11	2090	—	—	—	—	3	716	1	463	6	740	4	2125	8	5156	8	1541	2	389	1	2676	84	23181
II Masz. i narz. roln. .	2	72	6	634	2	61	8	932	4	121	2	95	5	1017	—	—	1	—	10	1803	1	68	—	—	—	—	41	4803
III Elektrotechn. . . .	11	1400	—	—	1	9	1	521	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	141	—	—	14	2071
VI Wag. i wyr. prec. .	12	559	1	146	—	—	—	—	1	35	—	—	2	284	1	40	—	—	2	54	1	24	—	—	—	—	20	1142
V Odlewni	12	538	—	—	1	52	—	—	16	4256	5	2507	—	—	—	—	—	—	1	1333	3	723	—	—	—	—	38	9409
VI Wyr. kotlarskich . .	4	576	—	—	1	22	—	—	—	—	1	1263	—	—	—	—	—	—	—	—	1	54	—	—	—	—	7	1915
VII Urz. zdrowotn. . .	2	481	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	49	—	—	—	—	3	530
VIII Wyrób. żelazn. . . .	20	1436	1	143	2	151	1	82	2	2715	9	4685	—	—	1	163	—	—	1	82	4	1909	—	—	—	—	41	11366
IX i X Wyróbów metal. .	19	5813	—	—	1	474	—	—	2	500	1	98	—	—	—	—	—	—	2	102	1	92	—	—	—	—	26	7079
XI Drutu i gwoździ . .	5	1086	—	—	1	22	1	78	1	29	4	1306	—	—	—	—	1	59	1	—	—	—	—	—	—	14	2580	
R A Z E M	124	18905	11	1264	20	2881	11	1613	26	7656	25	10670	8	1764	8	943	6	2184	25	8530	20	4460	3	530	1	2676	288	64076

Oddziały	Wzrost + Spadek —
Warszawski	+ 11,5 ⁰ / ₀
Podwarszawski	— 28,5 „
Łódzko-Kaliski	+ 28,2 „
Kujawsko-Płocki	+ 21,5 „
Radomsko-Kielecki	+ 17,5 „
Dąbrowski	+ 42,7 „
Lubelski	+ 48,7 „
Kresowy	— 100,0 „
Lwowski	— 8,3 „
Krakowski	— 9,0 „
Poznańsko-Pomorski	+ 27,9 „
Cieszyński	+ 25,8 „
Górnośląski	+ 27,0 „
Gdański	+ 75,2 „
Ogółem średnio	+ 19,6 ⁰ / ₀

Grupy	Wzrost + Spadek —
Maszynowa	+ 38,9 ⁰ / ₀
Maszyn i Narzędzi Rolniczych	— 35,9 „
Elektrotechniczna	+ 38,7 „
Wag i wyrobów precyzyjnych	— 17,0 „
Odlewni	+ 34,9 „
Kotlarni	+ 23,2 „
Urządzeń zdrowotnych	+ 49,2 „
Wyrobów żelaznych	+ 18,1 „
Wyrobów metalowych	+ 11,5 „
Drotu i Gwoździ	+ 56,6 „
Ogółem średnio	+ 19,6 ⁰ / ₀

Nader znaczne zmniejszenie się ilości robotników w grupie maszyn rolniczych tłumaczy się nie tylko zmniejszeniem się liczby fabryk, należących do Związku, z 49 na 41, czyli o 16⁰/₀, ale przede wszystkim przeniesieniem niektórych fabryk o mieszanej produkcji z grupy maszyn rolniczych do innej grupy, bardziej zbliżonej do głównej specjalności tych fabryk.

Tablica № 3 jest nader przejrzystym zestawieniem szczegółowem danych z dwóch poprzednich tablic, wykazującym podział terytorjalny i jednocześnie zawodowy Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych pod względem ilości fabryk (F.) i robotników (R.) w dniu 31 grudnia 1927 r.

Widzimy z niej, że największem siedliskiem przemysłu maszynowego w Polsce jest jej stolica Warszawa, poczem idą pod względem ilości zakładów — Łódź, pod względem ilości robotników — Poznań, Gdańsk, Kraków i Bielsko. Najliczniejsza po grupie maszynowej co do ilości zakładów grupa maszyn i narzędzi rolniczych ma swe główne siedlisko na terytorjum Oddziału Poznańsko-Pomorskiego. Najliczniejsza co do ilości robotników po grupie maszynowej grupa wyrobów żelaznych wykazuje największą moc w Oddziale Dąbrowskim, po niej idzie grupa odlewni, której ośrodkiem jest Oddział Radomsko-Kielecki. Głównym ośrodkiem przemysłu wyrobów metalowych jest znów Warszawa, która skupia również znaczną część przemysłu drutu i gwoździ, którego drugie większe skupienie znajduje się w Oddziale Dąbrowskim.

WIELKOŚĆ FABRYK POD WZGLĘDEM ILOŚCI ZATRUDNIONYCH ROBOTNIKÓW.

Tablica № 4.

Fabryki z ilością robotników	O D D Z I A Ł Y													O g ó ł e m
	1 Warszawski	2 Podwarszawski	3 Łódzko-Kaliski	4 Kujawsko-Płocki	5 Radomsko-Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko-Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański	
Do 50	55	4	7	2	11	3	1	3	2	5	2	—	—	95
51— 100	31	1	6	4	4	4	2	2	1	9	10	1	—	75
101— 200	18	4	3	2	3	5	1	1	1	4	3	1	—	46
201— 300	6	2	1	2	2	2	1	2	—	2	1	—	—	21
301— 400	9	—	1	—	1	2	3	—	—	1	—	1	—	18
401— 500	1	—	1	1	1	2	—	—	—	1	1	—	—	8
501— 600	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	3
601— 700	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
701— 800	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	1	—	—	4
801— 900	—	—	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—	—	5
901—1000	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
1001—1500	2	—	—	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	6
1501—2000	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
2001—2500	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Powyżej 2500	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1	3
	124	11	20	11	26	25	8	8	6	25	20	3	1	288

OBROTY W TYSIĄCACH ZŁOTYCH W ROKU 1927 OSIĄGNIĘTE PRZECZ FABRYKI ZWIĄZKOWE
ZE SPRZEDAŻY SWOICH WYROBÓW.

Tablica № 5.

Grupa	Oddział													RAZEM
	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnoląski	13 Gdański	
I. Maszynowa	60186	2807	17182	—	—	3160	3738	4790	28390	44900	12970	3180	27386	208689
II. Maszyn i narz. roln. . . .	1515	4340	228	7080	426	1260	10117	—	—	17700	680	—	—	43346
III. Elektrotechniczna	26824	—	51	6248	—	—	—	—	—	—	—	2018	—	35141
IV. Wag i wyrob. precyz. . . .	5540	—	—	—	120	—	2260	95	—	418	190	—	—	8623
V. Odlewni	9920	—	367	—	22590	14178	—	—	—	10341	8180	—	—	65576
VI. Wyróbów kotlarskich . . .	4880	—	267	—	—	12596	—	—	—	—	393	—	—	18136
VII. Urządzeń zdrowotn. . . .	4070	—	—	—	—	—	—	—	—	—	466	—	—	4536
VIII. Wyróbów żelaznych . . .	12023	795	1590	562	14839	43300	—	391	—	116	21600	—	—	95216
IX i X. Wyróbów metalowych . .	110220	—	5074	—	5375	730	—	—	—	481	812	—	—	122692
XI. Drutu i gwoździ	17300	—	330	1351	400	15934	—	—	970	—	—	—	—	36285
RAZEM	252478	7942	25089	15241	43750	91158	16115	5276	29360	73956	45291	5198	27386	638240

Tablica № 6.

№	O D D Z I A Ł Y	Obrót w tysiącach zł.	
		1926	1927
1	Warszawski	170972	252478
2	Dąbrowski	56497	91158
3	Poznańsko-Pomorski	40805	73956
4	Cieszyński	26767	45291
5	Radomsko-Kielecki	32467	43750
6	Krakowski	21238	29360
7	Gdański	9498	27386
8	Łódzko-Kaliski	13508	25089
9	Lubelski	10021	16115
10	Kujawsko-Płocki	11373	15241
11	Podwarszawski	12543	7942
12	Lwowski	5563	5276
13	Górnoląski	2824	5198
	Ogółem P. Z. P. M.	414130	638240

Wielkość fabryk związkowych pod względem ilości zatrudnionych robotników w dniu 31.XII 1927 r. ilustruje tablica № 4. Widzimy z niej, że fabryk metalowych, zatrudniających powyżej 2500 robotników, w Polsce w tym czasie było trzy. Były niemi w roku 1927: fabryka „Pocisk” w Warszawie, „H. Cegielski” w Poznaniu i „Stocznia Gdańska” w Gdańsku. Fabryk związkowych, zatrudniających powyżej 300 robotników, mamy 51, w roku poprzednim było 36; powyżej 500 robotników mamy 25, było poprzednio 26; powyżej 1000 robotników jest obecnie 11, było poprzednio — 9.

W tablicy № 5 podane są obroty w tysiącach złotych, osiągnięte przez fabryki stowarzyszone ze sprzedaży swoich wyrobów w roku sprawozdawczym 1927 z podziałem na grupy zawodowe i oddziały terytorjalne. W celu przeprowadzenia porównania z rokiem poprzednim podane są liczby porównawcze obrotów w tysiącach złotych w następnych dwóch tablicach, z których tablica № 6 wskazuje kolejność wysokości obrotów w r. 1927 podług oddziałów, zaś tablica № 7 — taką kolejność podług grup zawodowych. Obok tej rubryki podana jest rubryka odpowiednich liczb z r. 1926.

Rozważając treść tych tablic, widzimy, że obrót roczny wszystkich fabryk wzrósł z sumy 414 130 tys. złotych do sumy 638 240 tys. złotych, czyli o 54%.

Tablica № 7.

№	N A Z W A G R U P Y	Obrót w tysiącach zł.	
		1926	1927
1	Maszynowa	127089	208689
2	Wyróbów metalowych	66724	122692
3	Wyróbów żelaznych	67572	95216
4	Odlewni	42437	65576
5	Maszyn i narzędzi rolniczych . . .	44686	43346
6	Drutu i gwoździ	18559	36285
7	Elektrotechniczna	24061	35141
8	Kotlarni	11257	18136
9	Wag i wyrobów precyzyjnych . . .	9166	8623
10	Urządzeń zdrowotnych	2579	4536
	Ogółem P. Z. P. M.	414130	638240

Tablica № 8, wskazująca podług oddziałów i grup średni obrót roczny w złotych na jednego robotnika, ma znaczenie porównawcze dla tych członków P. Z. P. M., którzy obeznani są z rodzajem fabrykacji fabryk związkowych w poszczególnych grupach i oddziałach.

Inny od poprzednich tablic obraz wzrostu produkcji fabryk zrzeszonych w r. 1927 w porównaniu z r. 1926 dają następne trzy tablice № 9, 10 i 11, wskazujące produkcję ilościową (w tonnach) ogółu fabryk zrzeszonych z podziałem, jak poprzednio, na oddziały i grupy. Widzimy z tych tablic, że produkcja w roku sprawozdawczym pod względem ilości wzrosła z 328 601 tonn w roku 1926 do 469 115 tonn

w r. 1927, czyli prawie o 43%. Różnica stopnia wzrostu ilościowego (43%) i wartościowego (54%) tłumaczy się wzrostem cen wyrobów w ciągu roku 1927, przede wszystkim zaś — zwiększeniem produkcji wyrobów cenniejszych.

Tablica № 12 podaje średnią produkcję roczną w kilogramach na 1 robotnika z podziałem na oddziały i grupy; liczby tej tablicy zależą od rodzaju produkcji każdej poszczególniej fabryki.

Tablica № 13, dająca obraz porównawczy strajków w roku sprawozdawczym i roku poprzednim, stwierdza naogół mniej spokojny bieg pracy w przemyśle metalowym w r. 1927, aniżeli w r. 1926. Z sześciu Oddziałów, w których były strajki, najspokojniej pra-

ŚREDNI OBRÓT ROCZNY W ZŁOTYCH NA 1-go ROBOTNIKA W ROKU 1927.

Tablica № 8.

Grupa \ Oddział	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański
I. Maszynowa	9570	8020	8750	—	—	5680	9650	6580	13600	9570	9720	8180	9660
II. Maszyn i narzędzi roln. .	15150	7570	3620	8240	3840	14000	13500	—	—	11000	10000	14890	—
III. Elektrotechniczna	22410	—	7280	14890	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV. Wag i wyrobów prec. . . .	11060	—	—	—	3750	—	8300	2800	—	5950	7900	—	—
V. Odlewni	19210	—	8730	—	6050	5990	—	—	—	7980	12100	—	—
VI. Wyrobów kotlarskich . . .	9320	—	10300	—	—	10900	—	—	—	—	7540	—	—
VII. Urządzeń zdrowotnych . .	9700	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9700	—	—
VIII. Wyrobów żelaznych . . .	9220	6300	11750	5970	5750	10150	—	4120	—	1450	13350	—	—
IX i X. Wyrobów metalowych . .	20000	—	10750	—	10750	7680	—	—	—	4630	10680	—	—
XI. Drutu i gwoździ	17020	—	15000	18000	14800	13100	—	—	15400	—	—	—	—

PRODUKCJA W TONNACH FABRYK ZWIĄZKOWYCH W ROKU 1927.

Tablica № 9.

Grupa \ Oddział	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański	RAZEM
I. Maszynowa	32954	1655	15990	—	—	2440	265	2480	13617	19550	6720	2290	4350	102311
II. Maszyn i narz. roln. . . .	931	4110	648	7430	672	1400	8655	—	—	14460	593	—	—	38899
III. Elektrotechn.	1930	—	11	674	—	—	—	—	—	—	—	218	—	2833
IV. Wag i wyrob. precyz. . . .	1110	172	—	—	34	—	336	42	—	315	30	—	—	2039
V. Odlewni	7600	—	482	—	45900	15645	—	—	—	15662	14200	—	—	99489
VI. Wyrobów kotlarskich . . .	2540	—	114	—	—	6193	—	—	—	—	270	—	—	9117
VII. Urządzeń zdrowotnych . .	286	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33	—	—	319
VIII. Wyrobów żelaznych . . .	7560	104	1040	350	136704	6894	—	317	—	180	13700	—	—	166849
IX i X. Wyrobów metalowych . .	7715	—	656	—	111	695	—	—	—	159	82	—	—	9418
XI. Drutu i gwoździ	23000	—	343	814	11611	350	—	—	1723	—	—	—	—	37841
RAZEM	85626	6041	19284	9268	54545	54545	9256	2839	15340	50326	35628	2508	4350	469115

cował Oddział Poznańsko-Pomorski, który w poprzednim roku miał największy odsetek dni strajkowych. W roku sprawozdawczym największą stratę wykazał Oddział Radomsko-Kielecki. Naogół stosunek ilości dni roboczych, straconych przez strajki, do normalnej ilości dni roboczych w całym zrzeszonym przemyśle metalowym zwiększył się prawie dwukrotnie w roku sprawozdawczym w stosunku do roku 1926, gdyż z 0,78% w r. 1926 wzrósł do 1,45% w r. 1927.

Tablica № 14 daje obraz eksportu wyrobów metalowych polskich zagranicę, oparty na danych, nadesłanych przez fabryki związkowe w dorocznej ankiecie. Dane te są bardzo niekompletne, wykazują one jednak i w tej dziedzinie pewien postęp, osiągnięty

Tablica № 10.

№	O D D Z I A Ł	Produkcja w t o n n a c h	
		1926	1927
1	Dąbrowski	114243	174104
2	Warszawski	51549	85626
3	Radomsko-Kielecki	39122	54545
4	Poznańsko-Pomorski	34730	50326
5	Cieszyński	27751	35628
6	Łódzko-Kaliski	15807	19284
7	Krakowski	11382	15340
8	Kujawsko-Płocki	6710	9268
9	Lubelski	7797	9256
10	Podwarszawski	10510	6041
11	Gdański	3500	4350
12	Lwowski	3961	2839
13	Górnośląski	1504	2508
	Ogółem P. Z. P. M. .	328601	469115

Tablica № 11.

№	N A Z W A G R U P Y	Produkcja w t o n n a c h	
		1926	1927
1	Wyrobów żelaznych	104296	166849
2	Maszynowa	70299	102311
3	Odlewni	65364	99489
4	Maszyn i narzędzi rolniczych . . .	48167	38899
5	Drutu i gwoździ	20589	37841
6	Wyrobów metalowych	9417	9418
7	Kotlarni	7074	9117
8	Elektrotechniczna	1329	2833
9	Wag i wyrobów precyzyjnych . . .	1827	2039
10	Urządzeń zdrowotnych	239	319
	Ogółem P. Z. P. M. .	328601	469115

w r 1927 w porównaniu z r. 1926. Gdy bowiem w r. 1926 wywóz ogólny podług wykazów nadesłanych wyniósł 12301 tonn, to w roku 1927 liczba ta wzrosła do 14535 tonn, czyli przeszło o 18% więcej.

O rentowności przedsiębiorstw zrzeszonego przemysłu metalowego za rok 1927 nie mamy jeszcze dostatecznych danych. Należy przypuszczać, że nie podniosła się ona w większej mierze, gdyż fabryki muszą jeszcze leczyć ciężkie rany, zadane im przez inflację, wysokie odsetki, płacone za pożyczany kapitał obrotowy, nadmierne — w stosunku do produkcji — obciążenia podatkowe i socjalne. Dla charakterystyki położenia jednak uzupełniamy dane z r. 1925 przytoczone w naszym sprawozdaniu za r. 1926 (p. „Rocznik VI“ P. Z. P. M.) danymi za rok 1926, które mogliśmy otrzymać.

ŚREDNIA PRODUKCJA ROCZNA W KILOGRAMACH NA 1-go ROBOTNIKA W ROKU 1927

Tablica № 12.

Grupa	Oddział												
	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański
I. Maszynowa	5240	4730	8140	—	—	4380	680	3410	6520	4160	5050	5890	1530
II. Maszyn i narzędzi rolniczych .	9220	7160	5510	8650	6050	15500	8840	—	—	8970	8730	—	—
III. Elektrotechniczna	1600	—	1600	1600	—	—	—	—	—	—	—	1600	—
IV. Wag i wyrobów precyzyjnych .	2140	1240	—	—	1060	—	1240	1240	—	4500	1240	—	—
V. Odlewni	14700	—	11480	—	12300	6630	—	—	—	12100	20720	—	—
VI. Wyrobów kotlarskich	4840	—	5200	—	—	5900	—	—	—	—	5200	—	—
VII. Urządzeń zdrowotnych	683	—	—	—	—	—	—	—	—	—	683	—	—
VIII. Wyrobów żelaznych	5790	8240	7680	3720	2670	32000	—	3340	—	2250	8480	—	—
IX—X. Wyrobów metalowych	1400	—	1390	—	1390	1170	—	—	—	1530	1080	—	—
XI. Drutu i gwoździ	22620	—	15600	10820	11110	9550	—	—	27300	—	—	—	—

TABLICA PORÓWNAWCZA STRAJKÓW W ROKU 1926 i 1927 W ZAKŁADACH, BĘDĄCYCH CZŁONKAMI

P. Z. P. M., KTÓRE ODPOWIEDZIAŁY NA ANKIETĘ.

Tablica № 13.

O D D Z I A Ł Y	A) Ilość zakładów, które odpowie- działy na ankietę		B) Średnia liczba robotników w zakładach		C) Suma straco- nych dni roboczych		D) Średnia ilość dniówek straconych na 1 robotnika		E) % dni strajko- wych do 290 dni roboczych w roku	
	1926 r.	1927 r.	1926 r.	1927 r.	1926 r.	1927 r.	1926 r.	1927 r.	1926 r.	1927 r.
1. Warszawski	102	90	15665	13101	11343	23110	0,72	1,76	0,25	0,60
2. Podwarszawski	6	8	499	922	—	—	—	—	—	—
3. Łódzko-Kaliski	17	17	1327	2691	—	—	—	—	—	—
4. Kujawsko-Płocki	10	11	967	1448	3367	—	3,48	—	1,20	—
5. Radomsko-Kielecki	21	21	4269	5892	13367	141548	3,13	24,0	1,08	8,27
6. Dąbrowski	20	22	6713	8484	15823	48926	2,36	5,74	0,81	1,98
7. Lubelski	8	7	1255	1412	—	375	—	0,26	—	0,09
8. Lwowski	8	7	794	832	670	—	0,84	—	0,29	—
9. Krakowski	5	6	1835	2149	1344	—	0,73	—	0,25	—
10. Poznańsko-Pomorski	21	22	5463	7712	50488	400	9,23	0,05	3,18	0,02
11. Cieszyński	18	16	3209	3629	2808	2790	0,87	0,77	0,30	0,26
12. Górnośląski	2	2	348	449	—	—	—	—	—	—
13. Gdański	1	2	1253	2835	—	—	—	—	—	—
	280	290	43597	51556	99210	217149	2,28	4,2	0,78	1,45

A) Le nombre d'usines qui ont répondu à l'enquête.

B) Le nombre d'ouvriers dans ces usines.

C) La somme globale de journées de chômage pour l'ensemble des grévistes.

D) Le nombre moyen de journées de chômage par ouvrier,

E) Le % de journées de chômage par rapport à 290 journées de travail annuel.

EKSPORT W TONNACH (DANE Z POSZCZEGÓLNYCH FABRYK)

Tablica № 14.

Grupa	Oddział													RAZEM
	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnośląski	13 Gdański	
I. Maszynowa	51	—	222	—	—	—	—	5	—	—	1011	—	—	1289
II. Maszyn i narz. roln.	14	42	—	749	—	—	486	—	—	218	—	—	—	1509
III. Elektrotechniczna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV. Wag i wyr. prec.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
V. Odlewni	—	—	—	—	2318	1	—	—	—	4082	1939	—	—	8340
VI. Kotłarni	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
VII. Urządzeń zdrowotn.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VIII. Wyrobów żelaznych	—	—	—	—	1942	1421	—	—	—	—	1	—	—	3364
IX i X. Wyrob. metalowych	7	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	10
XI. Drułu i gwoździ	14	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
RAZEM	88	42	222	756	4260	1425	486	5	—	4300	2951	—	—	14535

Firma Spółki w skróceniu	Kapitał akcyjny w tys. złotych	Dywidenda za lata	
		1925	1926
Stąporków	2 250	0	0
Starachowice	26 400	0	0
Borman-Szwede	2 520	0	0
H. Cegielski	6 600	0	0
Fitzner i Gamper	7 000	0	0
B. Hantke	10 000	0	0
Herzfeld & Victorius	2 800	7,5%	9%
Konrad, Jarnuszkiewicz	1 200	0	0
Lilpop, Rau i Loewenstein	9 300	1,2	8%
Norblin, B-cia Buch i T. Werner	5 000	15%	16%
„Pocisk“	8 000	0	0
Rohn, Zieliński	1 250	0	5%
K. Rudzki i S-ka	4 300	0	0
„Ursus“	1.612	0	0
Zjednoczenie Pol. Fabr. Maszyn i Narz. Roln.	1 800	0	0
Warsz. Sp. Akc. Budowy Parowozów	2 500	0	10%
Brown, Boveri	1 800	0	7%
Tow. Przem. „Kabel“	500	0	10%
Polskie Tow. Elektr. P. T. E.	1 500	0	0
L. Zieleniewski	7 500	10%	10%

Jak widzimy, rok 1926 wykazał pewien postęp, naogół wszakże fabryki metalowe polskie pracują, jak

dotąd, przeważnie na roboczną, podatki i świadczenia socjalne. „Kapitał“ ma z nich jeszcze bardzo mało pożytku.

Tablica № 15 podaje wysokość podatku obrotowego, zapłaconego przez fabryki, zrzeszone w Oddziałach i Grupach P. Z. P. M. w r. 1927. Ogólna suma z tego podatku wyniosła 14 387 000 złotych, gdy w r. 1926 wysokość jej była tylko 9 673 000 zł. Tak więc fabryki związkowe zapłaciły w r. 1927 z tytułu tego podatku więcej o 48,8%, aniżeli w roku poprzednim.

Wydajność podatkowa poszczególnych Oddziałów Związku w roku sprawozdawczym wykazała następującą kolejność sum (powyżej miliona złotych dla r. 1927).

Oddział	Suma podatku w tys. złotych	
	w r. 1926	w r. 1927
Warszawski	4 051	5 574
Dąbrowski	1 314	1 800
Poznańsko-Pomorski	914	1 793
Radomsko-Kielecki	1 314	1 037
Cieszyński	757	1 001

Jak widzimy, Oddział Poznańsko-Pomorski wykazał znaczny przyrost swego obrotu, natomiast Oddział Radomsko-Kielecki wykazał duży spadek, którego przyczyną były długotrwałe strajki robotników.

WYSOKOŚĆ PODATKU PRZEMYSŁOWEGO OD OBROTU W ROKU 1927 W TYSIĄCACH ZŁOTYCH.

Tablica № 15.

Grupa	Oddział													RAZEM
	1 Warszawski	2 Pod- warszawski	3 Łódzko- Kaliski	4 Kujawsko- Płocki	5 Radomsko- Kielecki	6 Dąbrowski	7 Lubelski	8 Lwowski	9 Krakowski	10 Poznańsko- Pomorski	11 Cieszyński	12 Górnoląski	13 Gdański	
I. Maszynowa	1591	71	404	—	—	82	117	81	664	1088	224	85	685	5092
II. Maszyn i narz. roln.	41	110	6	156	7	30	245	—	—	455	17	—	—	1067
III. Elektrotechniczna	712	—	1	156	—	—	—	—	—	—	—	58	—	927
IV. Wag i wyrob. precyz.	156	—	—	—	1	—	61	2	—	9	5	—	—	234
V. Odlewni	228	—	6	—	535	224	—	—	—	224	194	—	—	1411
VI. Kotlarni	129	—	6	—	—	170	—	—	—	—	11	—	—	316
VII. Urządzeń zdrowotnych	177	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	—	—	196
VIII. Wyrobów żelaznych	252	21	38	12	350	945	—	8	—	3	518	—	—	2147
IX i X. Wyrobów metalowych	1902	—	127	—	134	11	—	—	—	14	13	—	—	2201
XI. Drutu i gwoździ	386	—	8	28	10	338	—	—	26	—	—	—	—	796
RAZEM	5574	202	596	352	1037	1800	423	91	690	1793	1001	143	685	14387

WALNE ZGROMADZENIE CZŁONKÓW P. Z. P. M. WYBORY WŁADZ ZWIĄZKU. POSIEDZENIA RADY.

W ROKU sprawozdawczym Polski Związek Przemysłowców Metalowych odbył dwa Walne Zgromadzenia swoich członków, z których jedno, w d. 27 czerwca, było dorocznym zgromadzeniem zwyczajnym, poświęconem sprawozdaniu z działalności Związku za r. 1926, zatwierdzeniu bilansu

i wyborom uzupełniającym do władz Związku na r. 1927/28, drugie zaś, odbyte d. 11 grudnia, było zgromadzeniem nadzwyczajnym, zwołanem w celu uchwalenia budżetu i planu działania Związku na r. 1928. Sprawozdania szczegółowe z obu zgromadzeń walnych zostały zamieszczone w №№ 27 i 53 „Przemysłu Metalowego“.

Skład Rady P. Z. P. M. na rok 1927/28, po dokonaniu wyboru członków Rady na miejsce ustępują-

cych po ukończeniu trzyletniej kadencji zgodnie z art. 41 statutu Związku, przedstawiony jest poniżej, przy czym przy każdym nazwisku członka Rady podana jest siedziba reprezentowanych przez niego zakładów przemysłowych.

Z wyborów 1925 r.

1. Bieńkowski Stanisław — Lwów;
2. Czarliński Janusz — Grudziądz, Bydgoszcz i Chełmno
3. Dunin-Ślępski Antoni — Gdańsk;
4. Galiński Czesław — Kamienna;
5. Markowicz Jan — Lublin;
6. Okoniewski Zygmunt — Żychlin i Cieszyń;
7. Przanowski Stefan — Warszawa i Głowno;
8. Sochacki Zygmunt — Warszawa;
9. Starke Stanisław — Kielce i Suchedniów;
10. Weinschenck Teodor — Bielsko;
11. Weliński Julian — Warszawa;
12. Wellisz Leopold — Chrzanów, Sosnowiec i Warszawa.

Z wyborów 1926 r.

13. Bartelmuss Alfred — Bielsko;
14. Hafner Ludwik — Lublin;
15. Jeziorański Jan — Warszawa;
16. Klarner Czesław — Katowice;
17. Kołodzki Lucjan — Grudziądz;
18. Kosiewicz Stanisław — Stąporków;
19. Łubieński Józef — Warszawa;
20. Samulski Seweryn — Poznań;
21. Słórsarski Zygmunt — Włocławek;
22. Veltuzen Bolesław — Olkusz;
23. Wilde Herman — Łódź;
24. Woszczyński Wacław — Warszawa;

Z wyborów 1927 r.

25. Ambrożewicz Kazimierz — Warszawa;
26. Banachiewicz Ignacy — Zawiercie;
27. Dmochowski Jan — Warszawa;
28. Fachinetti Wacław — Poznań;
29. Lewalski Antoni — Kraków;
30. Meyerhold Jan — Sosnowiec;
31. Mirowski Józef — Sosnowiec;
32. Okolski Stanisław Jan — Warszawa;
33. Ortwein Edward — Włochy;
34. Surzycki Stanisław — Starachowice;
35. Wierzejski Witold — Warszawa, Lublin i Sierpc;
36. Włodek Gustaw — Warszawa i Nowomińsk.

Do Komisji Rewizyjnej zostali wybrani pp. Jerzy Buzek, Tadeusz Blauth, Emil Voellnagel, Jan Węgrzyn i Stanisław Wierzbicki.

Przy wyborach członków Rady Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych Zgromadzenie Walne kieruje się stale zasadą, ażeby wszystkie główne ośrodki przemysłu metalowego na całym obszarze celnym polskim były reprezentowane w Radzie stosownie do swego znaczenia pod względem ilości zatrudnionych robotników, z uwzględnieniem podziału zrzeszonego przemysłu metalowego na grupy zawodowe i oddziały terytorjalne.

Ukonstytuowanie się władz P. Z. P. M. na rok 1927/28 nastąpiło na posiedzeniu Rady Związku w d. 24 października 1927 r. Na Prezesa Rady i Zarządu Związku został wybrany jednogłośnie przez aklamację p. inż. Jan Jeziorański, piastujący tę go-

дноść po raz czwarty, wiceprezesami pozostali pp. inż. Janusz Czarliński i inż. Stanisław Jan Okolski, obrani również przez aklamację po raz trzeci. Na członków Zarządu Związku, w myśl art. 43 statutu, wybrano pp. Kazimierza Ambrożewicza, Stefana Przanowskiego, prof. Zygmunta Sochackiego i dr. Teodora Weinschencka. Na dyrektora Związku został powołany ponownie p. prof. inż. Maurycy Chorzewski, na wice dyrektora — p. inż. Kazimierz Pichelski.

Rada P. Z. P. M. odbyła w roku sprawozdawczym 6 posiedzeń przy najmniejszym udziale 12 i największym — 19 członków Rady. Średnio na posiedzenia Rady uczęszczało 16 członków, czyli przeszło dwa razy więcej od statutowego minimum 7 członków. Z pośród przedstawicieli oddziałów prowincjonalnych Związku był obecny na czterech posiedzeniach Rady p. Witold Eychler, dyrektor Radomsko-Kieleckiego Oddziału P. Z. P. M. Posiedzenia Rady, poświęcone sprawom bieżącym Związku i przeglądowi stanu gospodarczego zrzeszonego przemysłu metalowego na terytorjum celnym Polski, odbyły się w roku 1927 w dniach: 21 lutego, 7 marca, 25 kwietnia, 27 czerwca, 24 października i 10 grudnia.

Posiedzenia Zarządu odbywały się przed każdym posiedzeniem Rady w celu przygotowania spraw, wnoszonych na Radę, prócz tego we wszystkich wypadkach, gdy zachodziła potrzeba powzięcia postanowień w sprawach pilnych lub takich, dla których wystarczała kompetencja Zarządu. Jedną z takich spraw pilnych, rozważaną na posiedzeniu Zarządu d. 25 września, była sprawa opinii P. Z. P. M. o projekcie ustawy o izbach przemysłowo-handlowych, opracowanym przez Centralny Związek Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, którego Polski Związek Przemysłowców Metalowych jest członkiem.

Wśród spraw ważniejszych, które wniesione były przez Zarząd Związku na posiedzenia Rady, należy wymienić: sprawę udziału przemysłu metalowego w Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu w r. 1929, rozważanej dwukrotnie na posiedzeniach Rady d. 24.X. i d. 10. XII. i wniesionej na porządek dzienny Walnego Zgromadzenia członków P. Z. P. M. w d. 11 grudnia 1927 r.

Prace przygotowawcze do udziału w wystawie całego polskiego przemysłu metalowego przetwórczego zostały skoncentrowane w Polskim Związku Przemysłowców Metalowych i zorganizowane przez Związek na początku r. 1928. Prace te rozwijają się pomyślnie.

Udział P. Z. P. M. w Centralnym Związku. Polski Związek Przemysłowców Metalowych jest jedną z 44 organizacji, obejmujących, z wyjątkiem rolnictwa i rzemiosła, wszystkie główne działy zorganizowanego życia gospodarczego Polski, które razem tworzą Centralny Związek Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów. Jest to Związek zrzeszeń pracodawców, organizatorów pracy i wytwórczości krajowej na zasadach własności indywidualnej, który jest szeroko znany w Polsce pod popularną nazwą swego skrótu telegraficznego „Lewiatan“.

Prezesem Centralnego Związku P. P. G. H. i F. w roku 1926 był Stanisław ks. Lubomirski. Naczelnym dyrektorem — inż. Andrzej Wierzbicki, poseł na Sejm. Członkami Rady Centralnego Związku, reprezentującymi przemysł metalowy, a wybranymi przez walne ze-

branie delegatów wszystkich zrzeszonych związków, byli w roku sprawozdawczym pp.: Kazimierz Ambrożewicz, Maurycy Chorzewski, Janusz Czarliński, Jan Jeziorański, Jerzy Komorowski, Stanisław ks. Lubomirski, Stanisław Jan Okolski, Stefan Przanowski, Zygmunt Sochacki, Leopold Wellisz, Gustaw Włodek i Stefan Zieliński. Pan Jan Jeziorański jest jednym z wiceprezów Rady, zaś pan Stanisław Jan Okolski — wiceprezesem Zarządu Centralnego Związku. Członkiem komisji rewizyjnej, jednym z czterech, w r. 1927 był wybrany p. Kazimierz Pichelski, wicedyrektor P. Z. P. M.

Zebrań Rady Centralnego Związku odbywały się zazwyczaj co miesiąc, prócz nich były zwoływane zebrania nadzwyczajne. Na zebraniach zwyczajnych Rady były rozważane i uzgadniane główne punkty programu gospodarczego zrzeszonych organizacji na podstawie prac, dokonanych uprzednio w zarządzie Związku, w komisjach stałych i w licznych komisjach czasowych, powołanych do opracowania poszczególnych zagadnień. W komisjach tych brali udział delegaci Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych osobiście, lub, w razie niemożności osobistego uczestnictwa, składali swoje opinie na piśmie.

Udział przedstawicieli P. Z. P. M. w instytucjach urzędowych i społecznych. W toku sprawozdania podawaliśmy stanowiska urzędowe i społeczne, zajmowane przez przedstawicieli fabryk stowarzyszonych w P. Z. P. M. W dalszym ciągu wymieniamy niektóre z nich w celu uwydatnienia harmonijnej współpracy sfer gospodarczych ze sferami rządowymi.

Wiceprezes Rady Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych p. inż. St. J. Okolski jest przewodniczącym Komitetu Celnego w ministerstwie przemysłu i handlu, przewodniczącym Komisji Traktatowej przy ministerstwie przemysłu i handlu oraz przewodniczącym Centralnej Komisji Przywózowej i jej Komisji Ścisłej. Pan Okolski jest także rzeczoznawcą Rady Towaroznawczej przy ministerstwie skarbu w sprawach mechaniczno-metalowych. Członkiem Komitetu Celnego, reprezentującym przemysł metalowy, jest od kilku lat prezes Rady P. Z. P. M. p. inż. Jan Jeziorański. Członkiem rady Banku Polskiego jest p. Stefan Przanowski, członkiem komitetu dyskontowego Oddziału Głównego Banku Polskiego w Warszawie — p. Kazimierz Ambrożewicz. W Zarządzie Głównym Funduszu Bezrobocia bierze udział p. inż. Jan Kroeger, dyrektor Zakładów B. Hantke. W zarządzie Obwodowym Funduszu Bezrobocia na powiat warszawski i sąsiednie — p. inż. Kazimierz Raczyński, dyrektor Sp. Akc. Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych. W Warszawskiej Ziemskiej Komisji Odwoławczej Funduszu Bezrobocia — p. Karol Zawodzki, dyrektor fabryki Rohn, Zieliński i S-ka. W Zarządzie Obwodowym Funduszu Bezrobocia na m. stoł. Warszawę — p. inż. Karol Jenike, współwłaściciel firmy „Bracia Jenike” i p. inż. Tadeusz Blauth, dyrektor fabryki „Pionier”. W radzie Kasy Chorych m. st. Warszawy z grupy pracodawców był w roku sprawozdawczym p. inż. Kazimierz Pichelski, który został następnie wybrany na członka Zarządu Kasy. W Warszawskiej Wojewódzkiej Komisji Szacunkowej w sprawach bilansowania w złotych — p. Maksymilian Lisowski. W Radzie Dyrekcyjnej War-

szawskiej Dyrekcji Polskich Kolei Państwowych — p. Stefan Zieliński.

W roku sprawozdawczym następujący wybitni przemysłowcy metalowi polscy otrzymali odznaczenia wysokim orderem „Polonia Restituta”: p. prof. Jan Dmochowski, dyrektor fabryki Joseph Fraget, członek Rady P. Z. P. M. — krzyż komandorski; p. Stefan Przanowski, były minister przemysłu i handlu, członek Rady i Zarządu P. Z. P. M., naczelny dyrektor zakładów „Norblin, B-cia Buch i T. Werner” — krzyż komandorski z gwiazdą; p. Seweryn Samulski, członek Rady P. Z. P. M., prezes Rady Nadzorczej Spółki Akcyjnej „H. Cegielski” — krzyż komandorski; p. Tadeusz Epstein, b. członek Rady P. Z. P. M., prezes Izby Handlowej i Przemysłowej w Krakowie — krzyż komandorski.

DZIAŁALNOŚĆ ZARZĄDU P. Z. P. M.

Dnia 1 stycznia 1927 roku Prezes Rady P. Z. P. M. inż. Jan Jeziorański i Dyrektor Związku inż.

Maurycy Chorzewski złożyli w imieniu Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych życzenia noworoczne PANU PREZYDENTOWI RZECZYPOSPOLITEJ.

Na tle ogólnych warunków produkcji, które podaliśmy wyżej, działalność Zarządu Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych dążyła do przewyższenia tych trudności, które hamowały wytwórczość, i do uzyskania takich ułatwień, które przyczyniłyby się do rozwoju przemysłu metalowego, zmniejszając jego koszty własne i zwiększając zakres zbytu, zarówno na rynkach krajowych jak zagranicą.

Sprawy finansowe. Pomimo zwiększającego się zakresu prac Związku, wysokość składek członkowskich, która obowiązywała w roku 1926, pozostała bez zmiany na rok 1927 i wynosiła, licząc na 1 zatrudnionego robotnika, rocznie:

dla fabryk położonych na terenie Małopolski i Wielkopolski — zł. 2 gr. 15;

dla fabryk, położonych na terenie byłego Królestwa Kongresowego, z wyjątkiem Warszawy — zł. 2 gr. 75;

dla fabryk, położonych na terenie Wielkiej Warszawy — zł. 4.

Różnice w wysokości składek tłumaczą się przede wszystkim tem, że fabryki małopolskie i wielkopolskie należą także do lokalnych organizacji przemysłowych, fabryki stołeczne zaś mają większą łatwość korzystania z usług Związku, nawet telefonicznie; fabryki prowincjonalne w województwach centralnych i kresowych, tworząc Oddziały miejscowe Związku, ponoszą wydatki na ich utrzymanie. W składce fabryk stołecznych mieści się suma 25 groszy w stosunku na 1 robotnika na zapomogę dla szkoły dokształcającej Towarzystwa Kursów Zawodowych dla pracowników przemysłu metalowego w Warszawie (ul. Kopernika 28).

Niski poziom składek, płaconych przez fabryki stowarzyszone na utrzymanie Związku, uwydatnił się jaskrawo w następującym zestawieniu. Przed wojną fabryki należące do „Stowarzyszenia Zawodowego Przemysłowców Metalowych Królestwa Polskiego”^{*)},

^{*)} p. XX-lecie Istnienia Organizacji Przemysłowców Metalowych w „Roczniku VI P. Z. P. M.” str. 20.

które po wojnie przekształciło się na „Polski Związek Przemysłowców Metalowych“, płaćły na utrzymanie swojej organizacji po trzy ruble rocznie w stosunku do 1 zatrudnionego robotnika, co czyni w dzisiejszej walucie okrągłą sumę 14 złotych. Jeżeli się zważy, że wartość nabywca pieniędzy po wojnie spadła powszechnie do $\frac{2}{3}$ przedwojennej wartości, to wypadnie, że fabryki warszawskie, płaćące najwyższą składkę, płaćą obecnie *pięć razy mniej*, aniżeli przed wojną.

Pomimo tak niskiej opłaty za przynależność do Związku, są jeszcze liczne fabryki mniejsze, a nawet niektóre większe, które, korzystając automatycznie (gdyż nie korzystać nie mogą) z rezultatów prac Związku, — nie poczuwają się do obowiązku ponoszenia związanego z tem ciężarów i uchylają się od wstąpienia do Związku.

Stan finansowy P. Z. P. M. w r. 1927 przedstawiony jest na str. 40—41 w Bilansie Związku i w Rachunku Wpływów i Wydatków. Pomijając lata 1921, 1922, 1923, w których sumy bilansowe były przedstawione w markach polskich i przed pierwszą stabilizacją pieniądza polskiego osiągały zawrotnych sum, bilans P. Z. P. M. w złotych w latach następnych tak się przedstawiał:

	1924	1925	1926	1927
Bilans zamykał się w aktywach i pasywach sumą . .	12 743	24 616	95 318	70 679

W podobny sposób przedstawia się rachunek wpływów i wydatków. Wyjmujemy z niego, dla tych samych okresów czasu, dwie pozycje, charakteryzujące środki rozporządzalne Związku w złotych.

	1924	1925	1926	1927
Wpływy ze składki członk. . .	81 709	112 118	124 383	129 686
Dochody nadzwyczajne . . .	35 208	27 343	15 007	49 294
Razem złotych	116 917	139 461	139 390	178 980

Największą była liczba robotników, w stosunku do której były płacone składki, w roku 1924, ale też w tym roku ustabilizowany złoty miał wartość 1,72 złotego z r. 1927. Nieco mniejszą wartość, ale także stałą, miał złoty w drugiej połowie r. 1926. Rok 1925 był rokiem przejściowym, w którym nastąpiła od sierpnia nader szybka deprecjacja złotego.

Należy przypomnieć, że wpływy ze składki członków P. Z. P. M. nie idą w całości na koszty organizacji Związku, gdyż z tych wpływów P. Z. P. M. opłaća składkę do Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, zrzeszającego 44 organizacje gospodarcze. Stosunek sum składki otrzymywanych i płaconych tak się przedstawiał w złotych:

	1924	1925	1926	1927
1. Składki od członków P. Z. P. M.	81 709	112 118	124 383	129 686
2. Składka do Centralnego Związku . . .	31 835	28 462	27 423	34 000
Stosunek procent. poz. 2 do poz. 1 . . .	39,0%	25,4%	22,0%	26,3%

Rozważając liczby powyższe, należy pamiętać, że złoty w r. 1924 miał wartość 1,72 złotego z r. 1927, składki więc w r. 1927 wyniosły faktycznie mniej, aniżeli w r. 1924.

Nie możemy pominąć jeszcze jednego interesującego zestawienia, a mianowicie porównania sumy składki, wpłaconych w r. 1926 przez przemysłowców do Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, obejmującego wszak całe Państwo wraz z W. M. Gdańskiem, z sumą składki, wpłaconych w tym samym roku przez robotników (wraz z wpisowem od nowych członków) do Związku Robotników Przemysłu Metalowego w Polsce, tak zwanego „klasowego“, mającego swą centralę w Warszawie, przy ulicy Leszno 53. *)

Suma składki w Związku Przemysłowców—	124 383 zł.
„ „ „ Robotników —	146 968 „

Przygotowując się do walnego zgromadzenia akcjonariuszów Banku Polskiego, Zarząd P. Z. P. M. przeprowadził rejestrację akcji tego Banku, posiadanych przez członków Związku. Na zgromadzeniu walnem akcjonariuszów Banku Polskiego w d. 6 listopada 1927 r. przemysł metalowy zrzeszony był reprezentowany przez właścicieli lub pełnomocników właścicieli około 10 000 akcji.

Sprawy celne. Można śmiało twierdzić, że nad całością spraw, którym poświęcona była działalność Zarządu Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych w ciągu roku 1927, dominowały sprawy celne. Na czoło tych spraw wysunęła się paląca sprawa waloryzacji ceł. Polski przemysł metalowy walczył o nią od początku roku 1926, odczuwając najwięcej ze wszystkich przemysłów niedostateczność ochrony celnej skutkiem spadku złotego. Waloryzacji ceł poświęcony był artykuł w № 11 „Przemysłu Metalowego“, w sprawie tej Związek zwracał się do władz za pośrednictwem Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, a także dwukrotnie bezpośrednio do ministerstwa przemysłu i handlu, składając stosowne podania w lipcu i — ponownie — w sierpniu. Otrzymawszy wskazówkę, że ministerstwo przemysłu i handlu nie jest skłonne do popierania zasady powszechnej jednolitej waloryzacji w jednakowym stosunku procentowym dla wszystkich towarów, lecz że pragnie raczej stosować różny stopień waloryzacji, który, wobec zmienionych warunków produkcji zarówno w kraju, jak zagranicą, dawałby jednakową wysokość względną ochrony celnej, P. Z. P. M. zażądał od swoich członków stosownych materiałów, z podaniem kalkulacji kosztów własnych, wykazaniem cen analogicznych wyrobów zagranicą i umotywowaniem w ten sposób żądanego stopnia waloryzacji. Tak więc ta duża praca, która była już raz wykonana w r. 1926 w związku z rokowaniami polsko-niemieckimi o traktat handlowy, była powtórzona w r. 1927, nie osiągając jednak pożądanego skutku, gdyż waloryzacja ceł w tym roku nie została dokonana. Nastąpiło to dopiero w r. 1928 na zasadzie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 13 lutego 1928 r. („Dziennik Ustaw“ № 15), w sposób niekompletny, który dał powód niektórym państwom traktatowym do

*) p. „Metalowiec“ organ Związku Robotników Przemysłu Metalowego w Polsce № 6 czerwiec 1927 r.

nieuzasadnionych żądań, mających wszelki pozór wymuszania. Jesteśmy przekonani, że gdyby waloryzacja ceł była dokonana wcześniej, a przynajmniej równocześnie z prawną dewaluacją złotego w stopniu jednolitym, równym stopniowi tej dewaluacji, to taka np. Czechosłowacja nie miałaby pretekstu stawiania nowych żądań, motywując je waloryzacją polskich ceł i grożąc zerwaniem istniejącego traktatu.

Brak waloryzacji ceł w r. 1927 zmuszał wielokrotnie Zarząd Związku do popierania wobec ministerstwa przemysłu i handlu próśb swoich członków o zwiększenie listy towarów, zakazanych do przywozu, o zmniejszenie kontyngentów przywozowych (np. na liny stalowe druciane, na palniki do lamp), o ograniczenie przywozu (np. radiatorów, stalówek, spinaczy i t. p.), o nieudzielanie pozwoleń na bierny obrót reparacyjny w tych wypadkach, gdy reparacje mogą być wykonane w kraju (np. reparacje walców kalandrowych) i t. p. Związek zwracał się niejednokrotnie do departamentu ceł z prośbą o odpowiednie taryfikowanie towarów, potrzebnych do fabrykacji w kraju, w celu ułatwienia ich przywozu (np. złomu mosiężnego, lic tkackich i t. d.), lub też odwrotnie, o zapobieżenie, przez wypełnienie luki w taryfikacji, nadmiernemu przywozowi towarów, wyrabianych w kraju (np. taryfikowanie kapsli cynowych i nakrętek do stoi). Do Rady Towaroznawczej zostało wniesione podanie umotywowane o zmianę taryfikowania pieców kąpielowych, do ministerstwa skarbu złożono prośbę o udzielenie wskazówek urzędowi celnyemu co do sposobu clenia osi wozowych i powozowych i o zwaloryzowanie stawek celnych na nie. Na skutek starań Zarządu P. Z. P. M. zostało wprowadzone od d. 31 października 1927 r. cło wywozowe na stopy metali półszlachetnych w postaci starych metali i odpadków, w gąskach i sztabach lanych.

Popierając rozwój budowy statków na obszarze celnym polskim, a w szczególności w Stoczni Gdańskiej, która w połowie jest własnością Polski, Zarząd P. Z. P. M. złożył memoriał do naczelnych władz rządowych, do pana wicepremiera i pp. ministrów z prośbą o zapobieżenie udzielaniu zamówień na statki morskie fabrykom zagranicznym. Memoriał ten pozostał, niestety, bez skutku i zamówienie zostało udzielone firmie zagranicznej w Anglii.

W przygotowaniach rządowych do opracowania i wydania nowej taryfy celnej Polski Związek Przemysłowców Metalowych brał nader czynny udział, zarówno przez swe prezydium, jak przez przedstawicieli fabryk związkowych. Prace przygotowawcze w ministerstwie przemysłu i handlu zostały skoncentrowane w czterech komisjach — rolnej, chemicznej, metalowo-mechanicznej i włókienniczej, których przewodnictwem zostało powierzone wybitnym znawcom życia gospodarczego w odpowiednich dziedzinach. Komisji III metalowo-mechanicznej przewodniczył inż. S. J. Okolski, wiceprezes Rady P. Z. P. M., o czym wspominaliśmy już wyżej. Komisja metalowo-mechaniczna podzieliła się na 13 podkomisyj, które znowu dzieliły się na sekcje. W ten sposób powstało 58 sekcji, które odbywały swe posiedzenia w lokalu P. Z. P. M. Każda podkomisja i każda sekcja miały na czele przewodniczących, którzy przy udziale zaproszonych rzeczoznawców opracowali zagadnienie celne swojej specjalności (p. „Przemysł Metalowy“ № 22 z r. 1927). W ten sposób przy usilnej a nader owocnej pracy została opra-

cowana nomenklatura działu VII nowej polskiej taryfy celnej.

W ciągu r. 1927 Zarząd Związku kontynuował prace nad zebraniem od członków Związku niezbędnych materiałów do sprawy zwrotu ceł od wyeksportowanych wyrobów metalowych: kotłów parowych, obrabiarek i motorów spalinowych. Starania Związku co do obrabiarek — jak zaznaczyliśmy wyżej — zostały uwiecznione skutkiem, o czym wspomnieliśmy wyżej; natomiast sprawa motorów spalinowych będzie rozstrzygnięta w r. 1928.

Rezultaty wywozu wyrobów przemysłu metalowego przetwórczego, korzystających ze zwrotu ceł od użytych surowców i półwyrobów, podane są dalej w sprawozdaniu „Związku Eksportowego Przemysłu Metalowego Przetwórczego“.

W roku sprawozdawczym, jak w latach poprzednich, Polski Związek Przemysłowców Metalowych wydawał składane w następstwie w ministerstwie przemysłu i handlu zaświadczenia o niewyrabianych w kraju maszynach i urządzeniach. Zaświadczenia te służą za podstawę do udzielania przez ministerstwo skarbu ulg celnych na sprowadzane z zagranicy tego rodzaju maszyny. Zbadanie, czy dana maszyna lub aparat, czy dane urządzenia są wyrabiane w kraju, wymaga wiedzy specjalnej i nieraz dłuższego czasu zużytego na badanie. Jak zobaczymy dalej, w r. 1927 sprowadzono do kraju dużo maszyn włókienniczych, pomimo, że istnieją w Łodzi i Bielsku fabryki mechaniczne wyrabiające maszyny włókiennicze dla wyrobów bawełnianych i wełnianych. Wobec tego zaszła potrzeba dokładnego zbadania wytwórczości krajowej w tym dziale produkcji i Związek delegował w tym celu do Łodzi w marcu 1927 r. swego specjalnego rzeczoznawcę.

Niżej podane zestawienie ilości zaświadczeń, wydanych przez Związek w ciągu r. 1927 ubiegającym się o ulgi celne, charakteryzują rodzaj maszyn niewyrabianych w kraju.

Rodzaj maszyn	Ilość zaświadczeń
Maszyny włókiennicze	327
Obrabiarki do metali	188
„ „ drzewa	29
Maszyny papiernicze	25
„ i aparaty elektryczne	22
„ garbarskie	20
„ dla przemysłu spożywczego	18
„ do wyrobu obuwia	16
„ różne automatyczne	15
„ rolnicze	14
Mechanizmy do podnośników	11
Kompresory i pompy	11
Maszyny do badań	11
„ hutnicze	8
„ dla przemysłu chemicznego	8
„ drukarskie	7
„ górnicze	3
Lokomobile	3
Maszyny dla przemysłu gumowego	2
„ formierskie	2
Traktory	2
Różne maszyny i przyrządy	168
Ogółem wydano zaświadczeń	910

W celu informowania członków Związku o postanowieniach Rady Towaroznawczej przy ministrze skarbu, której rzeczoznawcą w dziale mechaniczno-

metalowym jest p. inż. S. J. Okolski, podawane były w organie związkowym „Przemysł Metalowy“ po każdorazowym posiedzeniu Rady Towaroznawczej, decyzje jej w sprawie cienia towarów obchodzących przemysł metalowy, a nastroczających wątpliwości urzędowi celnym. W tym samym celu były podawane do wiadomości czytelników „Przemysłu Metalowego“ orzeczenia taryfowe departamentu ceł, dotyczące wyrobów metalowych.

Sprawy celne, obchodzące cały świat, a niesłychanie skomplikowane po wojnie, były przedmiotem obrad Międzynarodowej Konferencji Ekonomicznej, która odbyła się w maju 1927 r. w Genewie. W delegacji polskiej na tę konferencję brał udział w charakterze rzeczoznawcy rządowego inż. S. J. Okolski, przewodniczący Komitetu Celnego przy ministerstwie przemysłu i handlu. Przemówienie p. Okolskiego na posiedzeniu podkomisji celnej M. K. E. zawierało następujące dezyderaty:

- 1) Udostępnienie wszystkim sferom zainteresowanym, a zwłaszcza zrzeszeniom i izmom wydawnictw brukselskiego Biura międzynarodowej publikacji taryf celnych i szybkie publikowanie przez to Biuro wszystkich zmian, zachodzących w poszczególnych taryfach.

- 2) Zalecanie wszystkim państwom wydawania wykazów alfabetycznych wszystkich objętych taryfami przedmiotów ze wskazaniem pozycji taryfy celnej.

- 3) Wydawanie takichże wykazów alfabetycznych w języku francuskim przez Biuro brukselskie znakomicie ułatwiłoby orjentację handlowi międzynarodowemu.

- 4) Publikowanie przez poszczególne państwa okólników, dotyczących stosowania taryfy celnej, a zwłaszcza klasyfikacji towarów t. zw. „niewymienionych“.

- 5) Spełnienie zalecenia Międzynarodowej Izby Handlowej, dotyczącego uzgodnienia nomenklatury statystyki celnej z nomenklaturą taryf.

- 6) Pożądanem byłoby również uzgodnienie nomenklatury statystyki celnej z nomenklaturą statystyki kolejowej.

Sprawy komunikacyjne. Sprawa taryf kolejowych w Polsce jest dotychczas jeszcze w stanie płynnym. W ciągu 9 lat istnienia kolejnictwa polskiego same zasady taryfikacji były wielokrotnie zmieniane. W żadnej dziedzinie administracji państwowej nie było tyle zmian, ile właśnie w dziedzinie transportu towarów na polskich kolejach państwowych. Taki stan rzeczy skłonił ministerstwo komunikacji do opracowania zasad taryfikacji przewozów kolejowych.

Uznając wadliwość konstrukcji obecnych taryf przewozowych i niedostosowanie ich do potrzeb życia gospodarczego, ministerstwo zdecydowało się w końcu roku 1926 przystąpić do zasadniczej reformy tych taryf i powołało w tym celu specjalny organ pod nazwą „Biuro Reformy Taryf“. Biuro przystąpiło do opracowania nomenklatury towarowej i w celu zgromadzenia materiału faktycznego zwróciło się do związków gospodarczych z żądaniem przedstawienia nazw towarów, wytwarzanych i przetwarzanych przez wytwórnie krajowe. Uznając sprawę za nader ważną, Polski Związek Przemysłowców Metalowych powołał do opracowania nomenklatury specjalnie wykwalifikowanego pracownika.

W marcu odbyła się w sprawie organizacji pracy nad nomenklaturą konferencja w Dyrekcji Kolejowej Warszawskiej. W kwietniu P. Z. P. M. przesłał Dyrekcji

Kolejowej Krakowskiej 5 arkuszy opracowanej w Związku nomenklatury towarów, obchodzących przemysł metalowy.

Drugą sprawą, która interesowała członków P. Z. P. M. w dziedzinie komunikacji, była sprawa opłat za budowę, utrzymanie i eksploatację prywatnych bocznic kolejowych. Sprawą tą zajmował się w imieniu wszystkich gałęzi przemysłu Centralny Związek P. P. G. H. i F., któremu Polski Związek Przemysłowców Metalowych dostarczył motywowany memorjał, domagając się zniżki wygórowanych opłat za bocznicę o 50%.

P. Z. P. M. wielokrotnie występował do ministerstwa komunikacji z wnioskami, mającymi na celu poparcie lub obronę interesów swoich członków. Tak np. Związek prosił o przedłużenie terminu ważności taryfy wyjątkowej na wywóz rur kanalizacyjnych, o zniżkę taryfy przewozowej na surówkę i koks dla odlewni na wzór podobnej zniżki dla hut, o przydział wagonów dla fabryk, które w dobie wzmożonego ruchu kolejowego były upośledzone pod względem przydziału wagonów przez miejscowe władze kolejowe i t. d.

P. Z. P. M. zwracał się do ministerstwa skarbu w sierpniu 1927 r. z prośbą o ułatwienie odbioru towarów zagranicznych, przesyłanych pocztą. W sprawie komunikacji morskiej Związek brał udział przez swego delegata w konferencji, która odbyła się w tej sprawie w kwietniu w ministerstwie przemysłu i handlu.

Sprawy robotnicze. Sprawy dotyczące stosunków zarządów fabryk stowarzyszonych z robotnikami załatwiane były przez Oddziały Związku bezpośrednio i stan tych spraw przedstawiony jest w sprawozdaniach Oddziałów. Naogół sprawy robotników wpływały do Rady wtedy tylko, gdy chodziło o rzeczy zasadnicze, w szczególności o opinie o projektach nowych ustaw, nowelizację już istniejących, interpretację rozporządzeń i t. d. W tych wszystkich wypadkach Polski Związek Przemysłowców Metalowych komunikował się z Centralnym Związkiem Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, którego jest członkiem i w którego Komisji Pracy jest reprezentowany przez członków Rady pp.: K. Ambrożewicza, J. Jeziorańskiego, St. J. Okolskiego i Z. Sochackiego, dyrektora M. Chorzewskiego i wicedyrektora K. Pichelskiego. Przewodniczącym Komisji Pracy w roku sprawozdawczym był p. inż. Edmund Trepka, poseł na Sejm, wiceprzewodniczącym — p. inż. St. J. Okolski. Wszystkie sprawy były wnoszone na Komisję Pracy przez Wydział Pracy Centralnego Związku. Na czele Wydziału stoi p. Mieczysław Jastrzębowski.

W roku sprawozdawczym, jak w latach poprzednich, delegatem pracodawców polskich na Międzynarodową Konferencję Pracy, której X Sesja w r. 1927 odbyła się w maju i czerwcu w Genewie, był wiceprezes Rady P. Z. P. M. inż. St. J. Okolski. Zastępcą delegata był poseł na Sejm dr. Edmund Trepka, rzeczoznawcami byli pp. M. Jastrzębowski, inż. J. Radomyski i inż. B. Buzek. O wynikach obrad X Sesji Międzynarodowej Konferencji Pracy zamieszczony był artykuł w № 32 organu związkowego „Przemysł Metalowy“ z r. 1927.

Place robotnicze kształtowały się w roku sprawozdawczym naogół zwykłowo. Dzięki systemowi umów zbiorowych, stosowanemu przez większość Oddziałów P. Z. P. M. z Oddziałem Warszawskim na czele, nigdzie nie dochodziło do strajków zbiorowych,

dzięki czemu przerwy w pracy były bardzo nieliczne i krótkotrwałe i dotyczyły pojedyncze fabryki. Wyjątek stanowił Oddział Radomsko-Kielecki. Pewne trudności następczała sprawa płac formierzy w odlewnictwie, rozmaicie traktowana w poszczególnych fabrykach związkowych na terenie całej Polski. W celu uzgodnienia lub przynajmniej zbliżenia systemów płac w odlewnictwie odbył się w Warszawie w lipcu 1927 r. zjazd przedstawicieli odlewni związkowych, na którym wygłosił odczyt p. inż. J. Buzek, dyrektor „Węgierskiej Górki”. Na temże zjeździe była rozważana sprawa udziału odlewnictwa polskiego w Międzynarodowej Wystawie Odlewniczej w Paryżu. O wystawie tej, która odbyła się we wrześniu 1927 r., zamieściliśmy w № 43 „Przemysłu Metalowego” obszernie sprawozdanie p. inż. Stanisława Ambrożewicza, dyrektora technicznego odlewni żelaza „Wł. Ambrożewicz” w Warszawie.

Sprawy oświatowe. Polski Związek Przemysłowców Metalowych opiekował się w r. 1927, jak za lat poprzednich, szkołą dokształcającą Towarzystwa Kursów Zawodowego Wykształcenia Pracowników Przemysłu Metalowego przy ul. Kopernika Nr. 28 w Warszawie. Sprawozdanie z zakończenia roku szkolnego 1926/27, który był zarazem jubileuszowym rokiem dwudziestoletniego istnienia Kursów, zostało wydrukowane w Nr. 31 „Przemysłu Metalowego” z r. 1927. Zapomoga dla tej szkoły, która prowadzi kursy dla pracowników i kursy dla majstrów przemysłu metalowego, wynosiła zł. 3655.— w roku kalendarzowym 1927. Fundusze na szkołę powstają z regulaminowych składek dodatkowych od członków Oddziału Warszawskiego P. Z. P. M.

Na zakończenie roku szkolnego Polski Związek Przemysłowców Metalowych wyznaczył, wzorem lat poprzednich, nagrodę Związku dla ucznia, kończącego kurs ze stopniem celującym.

Przy P. Z. P. M. istnieją następujące fundusze stypendjalne: 1) im. ś. p. Bronisława Załęskiego, 2) im. ś. p. Stanisława Najmana, 3) im. prof. Zygmunta Sochackiego. Prócz tego pozostaje pod zarządem Związku fundusz na cele społeczne im. Małżonków Ambrożewiczów.

Z funduszu stypendjalnego im. ś. p. Bronisława Załęskiego kuratorium funduszu przyznało w r. 1927 stypendjum w wysokości rozporządzałnej zł. 401 gr. 67 panu Leszkowi Kistelskiemu, studentowi VIII semestru wydziału mechanicznego Politechniki Warszawskiej.

Staraniem Dyrekcji Związku, fabryki związkowe udzieliły w roku sprawozdawczym 210 praktyk słuchaczom szkół technicznych wyższych i średnich.

Związek wyasygnował w roku sprawozdawczym na różne cele społeczne 1045 zł.

Obrona interesów fabryk stowarzyszonych. Postulaty przemysłu metalowego. W poprzednich rozdziałach zaznaczaliśmy niejednokrotnie starania Zarządu Związku o uchylenie różnorodnych przeszkód do intensywnej pracy zakładów stowarzyszonych i o zapewnienie im dostatecznego zatrudnienia. Wybitnymi przykładami tych starań są dwa memorjały, złożone Komisji Opiniodawczej przy Panu Prezesie Komitetu Ekonomicznego Ministrów. Pierwszy z nich z d. 23 marca 1927 r. dotyczył sprawy

ujednostajnienia wysokości kar umownych (konwencjonalnych) za uchybienie terminów przy dostawach dla rządu i unormowania zasad ich pobierania. Drugi memorjał z d. 5 kwietnia 1927 r. obejmował sprawę obostrzenia rozporządzeń, dotyczących zakupów zagranicznych, dokonywanych przez instytucje państwowe.

Sprawa stosowania i wysokości kar konwencjonalnych jest traktowana różnorodnie nie tylko przez różne ministerstwa, lecz nawet przez departamenty tego samego ministerstwa, a nawet wydziały; w wielu wypadkach przewidywane kary są tak wysokie, że przyjęcie dostawy na wymaganych warunkach jest niezmiernie ryzykowne. Wobec tego P. Z. P. M. prosił o wydanie przez ministerstwo skarbu stosownego zarządzenia na zasadach następujących.

Wysokość kar nie powinna przekraczać półtora-krotnej stopy procentowej, stosowanej przy dyskoncie weksli przez Bank Polski w momencie pobierania kar, licząc w stosunku rocznym, i tylko od tej części wartości dostawy, która nie została dokonana w oznaczonym terminie. Kary powinny być pobierane za każdy roboczy dzień opóźnienia dostawy. W umowach na dostawy rządowe, w punktach, omawiających sprawę kar konwencjonalnych, winno być stosowane orzeczenie, że zainteresowany urząd może zastosować, lecz nie musi, przewidzianą karę konwencjonalną. Ściąganie kar konwencjonalnych nie powinno być nigdy traktowane z punktu widzenia pomnożenia dochodów Państwa.

Druga sprawa, niezmiernie dla przemysłu wagi, oddawania zagranicę dostaw dla instytucji państwowych, została obszernie przedstawiona i gruntownie umotywowana w memorjale Związku, w którym Związek prosi o unormowanie przepisów, dotyczących zakupów zagranicznych, dokonywanych przez instytucje państwowe i samorządowe. Zanim to mogłoby nastąpić, Związek prosił o wydanie przez Komisję Opiniodawczą następującej opinii:

„Do czasu wydania ogólnej ustawy o zamówieniach rządowych zagranicznych niezbędne jest zrewidowanie i obostrzenie dotychczasowych przepisów dotyczących tej sprawy i ujęcie ich w rozporządzenie, na mocy którego każda transakcja rządowa, czy samorządowa, dotycząca zakupu zagranicznego poza obszarem celnym Rzeczypospolitej Polskiej, dokonywana bezpośrednio lub za pośrednictwem firmy krajowej, będzie musiała posiadać bezwzględna sankcję Ministerstwa Przemysłu i Handlu (Dep. Przem.), niezależnie od zgody Ministerstwa Skarbu.

„Nad ścisłym wykonaniem proponowanego rozporządzenia powinny czuwać organy kontrolne, które winny mieć obowiązek pociągania do odpowiedzialności dyscyplinarnej tych funkcjonariuszy państwowych wzgl. samorządowych, którzy bezpośrednio lub pośrednio przyczynią się do dokonania zakupu zagranicznego, sprzecznego z proponowanym rozporządzeniem”.

Do chwili, gdy to piszemy, sprawy wyżej wymienione nie zostały jeszcze rozstrzygnięte w myśl życzeń przemysłu krajowego. Pomimo usiłowań Związku, udzielanie zamówień dostawcom zagranicznym przez instytucje samorządowe trwa dalej bez żadnej kontroli ze strony tych władz, które powinny dbać o rozwój krajowego przemysłu, o trwałość waluty polskiej i o dostarczenie pracy rzeszom robotniczym. To też Związek był zmuszony zwrócić się w d. 25 lipca 1927 r. do ministerstw: przemysłu i handlu, skarbu, spraw we-

wewnętrznych i pracy i opieki społecznej z prośbą, której główna treść brzmiała w sposób następujący:

„Pomijanie krajowych wytwórni przy zamówieniach przez instytucje użyteczności publicznej, jako godzące w interesy gospodarcze kraju przez zwiększenia bezrobocia, odpływ walut, zmniejszanie zdolności podatkowej przemysłu i t. p. musi być przez miarodajne wysokie czynniki zwalczane, wobec czego Polski Związek Przemysłowców Metalowych ma zaszczyt prosić:

1) o przypomnienie instytucjom samorządowym, że obowiązkiem ich jest popieranie przemysłu krajowego i naprawa życia gospodarczego;

2) o wdrożenie kroków celem uniemożliwienia w przyszłości innym instytucjom zaopatrywania się w maszyny zagranicą z pominięciem produkcji krajowej zanim wyczerpane zostaną wszystkie środki, umożliwiające zawarcie transakcji“.

Postulaty przemysłu polskiego były wielokrotnie przedstawiane władzom kierowniczym Państwa przez poszczególne związki gospodarcze i przez ich zrzeszenie—Centralny Związek Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów. Niektóre z tych postulatów zostały uwzględnione i weszły w życie. Większa część ich wszakże czeka jeszcze na realizację. Poniżej przytaczamy najgłośniejsze postulaty przemysłu metalowego, wymienione w odpowiedzi P. Z. P. M. na kwestionariusz wydziału przemysłowego urzędu wojewódzkiego warszawskiego o stanie przemysłu metalowego, w r. 1927.

1. Ułatwienia w otrzymywaniu taniego kredytu krótkoterminowego.

2. Znaczne obniżenie stopy procentowej kredytu długoterminowego (na inwestycje).

3. Wzmocnienie siły nabywczej ludności drogą zezwolenia jej na usilną pracę, niekrępowaną ograniczeniem czasu i innemi przepisami, które hamują wydajność pracy.

4. Należyta ochrona celna rynku wewnętrznego.

5. Zniesienie lub przynajmniej obniżenie do 0,5% podatku obrotowego z zastosowaniem tej stopy do wszystkich transakcyj, bez różniczkowania jej.

6. Reforma podatku dochodowego w kierunku stosowania progresji w zależności od stopnia dochodowości (rentowności) przedsiębiorstw oraz w kierunku obniżenia wykładnika progresji.

7. Zmniejszenie wysokości składek na cele społeczne, w szczególności obniżenie składek do Kas Chorych.

8. Obniżenie kar za niedotrzymanie terminu dostaw instytucjom rządowym do wysokości najwyżej dwukrotnej stopy dyskontowej Banku Polskiego (w stosunku rocznym).

9. Regularne — w znaczeniu ciągłości — udzielanie zamówień rządowych i samorządowych, dające możliwość fabrykom pracowania bez przerw i bez potrzeby zwalniania pracowników.

10. Rozszerzenie zasady zwrotu ceł na wszystkie wyroby gotowe, eksportowane z Polski.

11. Nawiązanie stosunków bankowych z krajami, do których przemysł polski eksportuje swoje wyroby.

12. Gwarancja kredytu eksportowego.

13. Zniesienie ograniczeń paszportowych dla wszystkich kupców i przemysłowców, ich pełnomocników i agentów.

14. Stałość i równowaga polityki gospodarczej rządu. Zaniechanie systemu zakazów wywozu i przy-

wozu, nakładania ceł wywozowych od wypadku do wypadku, wyznaczania kontyngentów i t. p., natomiast, jak powiedziano w p. 4, dostatecznie wysoka i trwała ochrona celna.

Nowe fabryki. Nowe działy wytwórczości. Polepszenie sytuacji w przemyśle metalowym w r. 1927 nie wpłynęło na rozszerzenie zakresu wytwórczości w tym przemyśle, ani też na powstanie nowych wytwórni. Przyczynę tej stagnacji należy przypisać dążeniu do wewnętrznej konsolidacji fabryk metalowych, leczących swoje rany z r. 1925 i pierwszej połowy r. 1926, jak również, a może w większej jeszcze mierze — chwiejnej sytuacji tego przemysłu w okresie sprawozdawczym wobec niepewności co do dalszej polityki celnej Państwa w stosunku do waloryzacji ceł i do traktatu handlowego z Niemcami. Gdy pierwsze z tych zagadnień zostało wreszcie rozstrzygnięte rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 13 lutego 1928 r., to drugie z nich jest wciąż jeszcze w zawieszeniu i przemysł metalowy nie ma możliwości przewidzieć, jakimi ofiarami tego przemysłu rząd polski będzie chciał zapłacić za niemieckie ustępstwa polskiemu rolnictwu w przyszłym traktacie.

W tym stanie rzeczy nie mamy do zaznaczenia w r. 1927 powstania nowych fabryk metalowych. Budująca się pod Krakowem nowa fabryka kabli nie jest jeszcze wykończona. Warsztaty odlewnicze w Bliżynie, zakupione przez „Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych Sp. Akc.“ mają być rozszerzone i przebudowane na pomieszczenie dużej fabryki maszyn rolniczych. Mamy natomiast do zanotowania chlubne usiłowania przemysłowców metalowych wprowadzenia nowych działów wytwórczości w swych zakładach. Więc „Stocznia Gdańska“ zapoczątkowała budowę maszyn dla przemysłu gumowego. Pierwsza Fabryka Lokomotyw w Polsce rozpoczęła budowę walców szosowych motorowych. Fabryka łódzka „Müller i Seidel“, przystosowując się do rozwoju przemysłu jedwabnego w Polsce, zaprowadziła budowę krosen tkackich jednoczołenkowych do jedwabiu. Wraz z budzącym się ruchem budowlanym następuje modernizacja produkcji ceramicznej i fabryki związkowe—Herman Löhnert w Bydgoszczy, Lilpop, Rau & Loewenstein w Warszawie, Bracia Kanczewscy w Częstochowie, — które jeszcze przed wojną budowały maszyny cegielniane, wznawiają tę wytwórczość, stosując do niej najnowsze wynalazki. Fabrykację samochodów półciężarowych i osobowych systemu polskiego „Stetysz“ hr. St. Tyszkiewicz zapoczątkowała fabryka „K. Rudzki i S-ka“ w Warszawie, z części sprowadzanych narazie z zagranicy. Ta sama firma doskonali swoją produkcję turbin wodnych, nabywając prawo wyrobu turbin systemu prof. Zbierzchowskiego. W budowie mostów, stanowiącej od lat wielu specjalność zakładów K. Rudzki i S-ka, firma ta zaczęła stosować spawanie elektryczne, w związku z czym zapoczątkowany został w Polsce wyrób spawarek elektrycznych. Wyrób karoserji do samochodów osobowych został wprowadzony przez zakłady Braci Węgrzeckich w Szydłowcu, E. Plage i T. Laśkiewicz w Lublinie i K. Rudzki i S-ka w Warszawie. Wobec spodziewanego zmechanizowania zakładów piekarskich, nakazanego rozporządzeniem ministerjalnem z d. 31 października 1927 r., rozszerzyła się budowa maszyn piekarskich, w czym przoduje fabryka Teodor Saur w Bielsku Cieszyńskim. W r. 1927 Warszawska Spółka Akcyjna Budowy Pa-

rowozów zaprezentowała swój pierwszy parowóz wąskotorowy własnego systemu oraz lokomobilę do celów rolniczych. Stocznia Gdańska zbudowała w r. 1927 dwa duże statki parowe osobowe „Gdańsk” i „Gdynia” dla przedsiębiorstwa państwowego „Żegluga Polska”.

W końcu r. 1927 d. 22 listopada odbyło się uroczyste poświęcenie „Polskich Zakładów Skody”, które zakończyły rozpoczętą przez „Francusko-Polskie Zakłady Samochodowe i Lotnicze” budowę fabryki w Okęciu pod Warszawą i rozpoczęły, jako pierwsze w Polsce, produkcję silników lotniczych.

Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza „G. Josephy’ego Spadkobiercy” w Bielsku, dotknięta częściowo klęską pożaru d. 24 grudnia 1926 roku, odbudowała się całkowicie w roku sprawozdawczym. W dziele odbudowy jej były pomocne związkowe fabryki obrabiarek, których przedstawiciele na posiedzeniu specjalnym w d. 4 stycznia 1927 r. wypracowali wspólnie z dyrekcją wymienionej fabryki program podziału zamówień na obrabiarki pomiędzy fabryki krajowe w celu przyspieszenia odbudowy.

W celu zapoznania zarządów fabryk związkowych z zastosowaniem w przemyśle przetwórczym stali nierdzewiejącej, odbył się w lokalu Związku w d. 7 stycznia 1927 r. odczyt p. W. Cook’a, przedstawiciela wyrabiającej ją fabryki angielskiej Brown, Bayley Co. Ltd.

Dnia 7 czerwca r. 1927 zostało wydane prawo przemysłowe, jednolite dla całej Polski. W dniu 7 grudnia tegoż roku zostały wydane przepisy wykonawcze do tego prawa. W związku z tem rozesłany był uprzednio organizacjom gospodarczym do zaopiniowania rządowy projekt przepisów przy zakładaniu fabryk. Związek przesłał swoją opinię co do fabryk metalowych ministerstwu przemysłu i handlu d. 3 października po przeprowadzeniu stosownej ankiety wśród większych zainteresowanych fabryk.

Naukowa Organizacja. Zdając sobie sprawę ze znaczenia naukowej organizacji dla przemysłu, a zwłaszcza dla przemysłu metalowego, Polski Związek Przemysłowców Metalowych starał się zapoznać swoich członków z jej zasadami i w tym celu utworzył w łonie Związku Komisję Naukowej Organizacji Pracy, na czele której stanął inż. Zygmunt Rytel, dyrektor Warszawskiej Spółki Akcyjnej Budowy Parowozów, prezes Towarzystwa Organizacji Naukowej. Pan prezes Rytel wygłosił odczyt o głównych zasadach naukowej organizacji pracy na Walnem Zgromadzeniu członków P. Z. P. M. w grudniu 1926. W roku 1927 Komisja Związkowa N. O. P. odbyła kilka posiedzeń, na których rozważane były, między innymi, następujące sprawy: ujednolajnienie sposobu kontowania kosztów, co do których istnieją pewne rozbieżności w sposobie ich zaliczania, jak np. koszty amortyzacji, oprocentowania kapitału, wynagrodzenia Zarządu i t. p., opracowanie normalnych schematów dla kalkulacji kosztów własnych, ustalając w tym celu sposób kontowania poszczególnych wydatków i t. d. Postanowiono nawiązać stały stosunek współpracy z Wydziałem Porad w Centralnym Związku P. P. G. H. i F., utworzonym specjalnie do spraw naukowej organizacji.

We wrześniu 1927 r. odbył się III Międzynarodowy Kongres Naukowej Organizacji w Rzymie, na którym Polski Związek Przemysłowców Metalowych był reprezentowany przez Prezesa swojej Komisji N. O. P. p. inż. Zygmunta Rytla.

Na przedstawiciela swego na Międzynarodowym Kongresie Wiertniczym, który miał się odbyć w r. 1927 w Londynie, Polski Związek Przemysłowców Metalowych zaprosił p. inż. Adama Kowalskiego, dyrektora fabryki związkowej Galicyjskiego Karpackiego T-wa Naftowego w Gliniku Marjampolskim.

Prace związkowe w sprawach organizacji naukowej nie ograniczały się na pracach wyżej wzmiankowanej Komisji, lecz rozdzielały się pomiędzy poszczególne organizacje zawodowe Związku, obejmując między innymi zagadnienia normalizacji wyrobów i stosowny podział programu fabrykacyjnego pomiędzy fabryki stowarzyszone. Najczynniejszą pod tym względem była podgrupa związkowa obrabiarek, której kierownik p. inż. Ignacy Gruszczyński brał stały udział w pracach normalizacyjnych X Departamentu Ministerstwa Spraw Wojskowych. Prace Departamentu, zapoczątkowane jeszcze w grudniu 1926 r. trwały przez cały rok sprawozdawczy i obejmowały w pierwszej linii wybór najodpowiedniejszych typów obrabiarek do metali i drzewa i typów narzędzi dla warsztatów wojskowych. W dalszym ciągu prace te dotyczyły uregulowania zapotrzebowania warsztatów wojskowych na obrabiarki i narzędzia w taki sposób, ażeby fabryki związkowe, dostarczające je, były zatrudnione równomiernie w ciągu dłuższego okresu czasu.

Polski Związek Przemysłowców Metalowych brał również udział przez swego przedstawiciela p. inż. Gruszczyńskiego w pracach Komisji Unifikacyjnej przy Ministerstwie Spraw Wojskowych nad ustaleniem najodpowiedniejszych typów silników dla warsztatów ruchomych i ujednolajnieniem typów obrabiarek do specjalnych celów. Komisja Unifikacyjna opracowała przy czynnym udziale przedstawiciela P. Z. P. M. zasady normalizacji gwintownic, gwintowników i pokrętek i rozesłała projekt stosownych norm fabrykom związkowym do zaopiniowania. Fabrykom tym rozesłane zostało następnie zawiadomienie o ustaleniu przez Komisję wymiarów nakrętek do śrub i wymiarów kluczy do nich.

Wszystkim pracom Komisji towarzyszyło zbieranie przez Związek odpowiednich wiadomości od fabryk stowarzyszonych.

P. Z. P. M. brał udział również w pracach Komisji Normalizacyjnej Samochodowej pracującej pod przewodnictwem p. majora inż. Meyera. Prace Komisji dotyczyły między innymi sprawy normalizacji odlewów żeliwnych oraz normalizacji śrub, używanych w produkcji samochodowej.

W roku sprawozdawczym, więcej niż w latach poprzednich, zaznacza się dążenie fabryk stowarzyszonych do modernizacji swych środków wytwórczych drogą stosowania najnowszych maszyn, sprowadzanych z zagranicy, i do ulepszenia organizacji wewnętrznej na zasadach naukowych. Należy w tem miejscu zaznaczyć, że z inicjatywy prezesa rady Towarzystwa Starachowickich Zakładów Górniczych p. inż. Czesława Klarnera zbadanie organizacji technicznej i handlowej tych zakładów i zaprojektowanie ulepszeń z zastosowaniem zasad organizacji naukowej zostało powierzone słynnemu amerykańskiemu organizatorowi pracy panu Wallace’owi Clark’owi. Prócz Zakładów Starachowickich, które są członkiem P. Z. P. M., druga wielka firma związkowa, Tow. Akc. Lilpop, Rau & Loewenstein, zaprosiła p. Clarka do zaprojektowania ulepszeń w organizacji swych zakładów w Warszawie.

Badanie zakładów przemysłu metalowego przetwórczego nie wchodziło w zakres prac rządowej Komisji Ankietowej Badania Warunków i Kosztów Produkcji oraz Wymiany, o której podawaliśmy wiadomości w „Przemysle Metalowym“ w r. 1927. Komisja, utworzona w końcu roku 1926, zakończyła swe prace d. 10 lutego 1928 r.

Zaopatrywanie fabryk stowarzyszonych w surowce. Zaopatrywanie fabryk, stowarzyszonych w Polskim Związku Przemysłowców Metalowych, w surowce i artykuły techniczne pomocnicze dokonywane było w roku sprawozdawczym, jak w latach poprzednich, przez Spółkę Akcyjną „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi“, mającą charakter spółdzielni, gdyż akcjonariuszami jej są w przeważnej mierze członkowie Związku. Szczegółowe sprawozdanie z działalności tej pokrewnej Związkowi instytucji jest zamieszczone dalej. Tu podajemy tylko krótką charakterystykę zmian, jakie nastąpiły w cenach materiałów surowych w ciągu roku sprawozdawczego, zaznaczając, że w r. 1927 sprawa zaopatrzenia fabryk zrzeszonych w surowce nie dawała naogół powodu do narzekania. Powołanie do życia Syndykatu Polskich Hut Żelaznych uregulowało stosunki na wewnętrznym rynku żelaznym, dzięki czemu wytwórnie przemysłu metalowego przetwórczego nie miały większych trudności przy zaopatrywaniu się w żelazo handlowe i blachy. Narzekania, które były, dotyczyły zbyt długich terminów dostawy i zbyt uciążliwych warunków płatności. Nadomiar terminy, podawane przez Syndykat bez zobowiązania, były często niedotrzymywane. Dzięki wzajemnemu porozumieniu przedstawicieli P. Z. P. M. z przedstawicielami Syndykatu na konferencji, która odbyła się w lokalu Związku w kwietniu roku sprawozdawczego, znaczna część trudności została usunięta.

W ciągu całego roku sprawozdawczego sprzedaż surówki odlewniczej nie była zsyndykowana i surów-

ki na rynku było dosyć. Uruchomienie w początku r. 1927 wielkiego pieca w Starachowicach i wypuszczenie na rynek surówki Ostrowieckiej w końcu tego roku dało możliwość odlewniom zaopatrywania się w surówkę takich gatunków, jakie odpowiadały potrzebom produkcji. Specjalne gatunki surówki, niewyrabiane w kraju, sprowadzane były z zagranicy bez przeszkód.

Na rynku węglowym nie odczuwano braku towaru. Zamówienia były wykonywane sprawnie i terminowo. Jedynie w jesieni roku sprawozdawczego odczuwał się pewien brak węgla kamiennego, wywołany wzmogonym eksportem i powstałym stąd brakiem wagonów. Cena węgla utrzymywała się na tym samym poziomie. Natomiast była na rynku niedostateczna ilość koksu i cena jego wzrastała. Koksoownie przydzielały hurtownikom ograniczone kontyngenty, niepokrywające napływających zamówień, które były wykonywane z opóźnieniem. Koks zagraniczny karwiński był sprowadzany w dostatecznej ilości i cena jego ku końcowi roku nieco spadła.

Jeszcze większy, aniżeli koksu, odczuwał się brak na rynku łomu żeliwnego (fragmentu) i zaopatrzenie odlewni w ten surowiec było niedostateczne, cena zaś jego ku końcowi roku wzrosła znacznie.

Zaopatrzenie fabryk metalowych w stale zlewne zwyczajne, gatunkowe i szlachetne krajowego pochodzenia było wystarczające. W drugiej połowie roku dawał się odczuwać brak wiertel krajowych, co spowodowało konieczność zastępowania ich wiertłami zagranicznymi, których konsumpcja wskutek tego wzrosła ponad zwykłą miarę.

Poniżej podajemy zestawienie cen hurtowych na surowce i artykuły techniczne na początku i w końcu roku sprawozdawczego podług danych Spółki Akcyjnej „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi“, notowanych stale co tydzień w organie P. Z. P. M. „Przemysł Metalowy“.

Ceny były następujące:

a) za 1 tonnę franco wagon stacja załadowania:

	Na początku r. 1927	W końcu r. 1927	Wzrost ceny
	Złote i grosze		w %/o
Surówka odlewnicza „Stąporków“ (loco huta) Nr. 0	—	—	—
„ „ „ Nr. 1	200.—	220.—	10,0
„ „ „ Nr. 2	190.—	215.—	13,3
„ „ „ Nr. 3	180.—	210.—	16,7
„ „ „Starachowice“ Nr. 0	—	210.—	—
„ „ „ Nr. 1	—	200.—	—
„ „ „ Nr. 2	—	190.—	—
Żłom żeliwny (fragment lany)	145.—	185.—	27,6
Żelazo handlowe krajowe	325.—	357.—	8,5
Bednarka gorąco walcowana	390.—	431.—	—
Walcówka (drut okrągły od 5½ do 13 mm., kwadratowy od 5¼ do 8 mm.)	375.—	357.—	10,5
Blacha (cena zasadnicza) grubości 5 mm. i wyżej	400.—	441.—	10,0
„ cienka do 5 mm.	485.—	536.—	10,5
Koks karwiński	63.—	62.—	—
„ górnosłaski	39.80	44.20	11,1
Węgiel kowalski myty cieszyński	63.—	62.—	—
„ górnosłaski gruby	32.60	32.60	—
„ dąbrowski gruby	30.70	30.70	—
Cena ogniotrwała normalna	80.—	97.50	21,9
„ „ kopulakowa	85.—	107.50	26,4
Gлина ogniotrwała mielona	30.—	60.—	100,0
Mączka szamotowa	50.—	80.—	60,0
Zaprawa szamotowa	45.—	70.—	55,5
Kamień wapienny	5.—	7.—	40,0

b) za 100 kg. loco skład Warszawa:

	Na początku r. 1927	W końcu r. 1927	Spadek ceny w %/o
	<i>Z ł o t e i g r o s z e</i>		
Pokost chemicznie czysty gwarantowany	280.—	270.—	3,6
Grafit podwójnie szlamowany	54.—	53.—	1,8
Olej wrzecionowy 3—4/20	45.40	31.20	31,2
" " 5—6/20	47.50	39.60	16,6
" maszynowy III 3—3,5/50	57.50	43.30	24,6
" " IV 4—4,5/50	61.70	47.50	23,0
" " V 5—5,5/50	67.—	51.10	23,7
" " VI 6—6,5/50	73.30	58.—	20,8
" " VII 7—7,5/50	79.60	64.80	18,5
" cylindrowy do pary przegrzanej	95.50	86.30	9,6
" " " " nasyconej 220—230	73.30	60.10	18,0
Smar Tovotte'a	64.80	77.40	—
Benzyna 721/730	110.60	88.20	20,1
" 751/760	83.05	65.10	21,6
" 761/770	75.05	60.70	19,1

*Ceny metali według notowań giełdy londyńskiej
w złotych po kursie dnia za tonnę metr.*

	Na początku r. 1927	w końcu r. 1927
Aluminium	4617	4582
Antymon	3214	2762
Cyna standard	13317	11392
Cynk hutniczy	1415	1129
Miedź elektrolityczna	2772	2848
Miedź standard	2460	2607
Ołów miękki	1259	955
Nikiel	7335	7495
Rtęć	23922	31281
Srebro za 1 kg.	159	154

Z wyjątkiem miedzi, niklu i rtęci, ceny pozostałych metali półszlachetnych obniżyły się w ciągu roku sprawozdawczego.

Organizacja sprzedaży. Mając na widoku uporządkowanie zbytu swoich wyrobów, w celu zmniejszenia kosztów handlowych i dostarczenia konsumentom pożądanego produktu w najdogodniejszy sposób, fabryki tej samej specjalności, należące niemal wyłącznie do Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, tworzą wspólne biura sprzedaży lub wiążą się w syndykaty, których zadaniem jest podział produkcji pomiędzy fabryki zszyndykowane stosownie do zakresu urządzeń technicznych każdej z nich, a więc zarówno co do typów wyrobów, jak co do ich ilości, oraz stosownie do terenów zbytu ze względu na warunki transportowe. Obecnie istnieją następujące ugrupowania fabryk metalowych o takim charakterze: Związek Polskich Wytwórców Wagonów i Parowozów, ul. Matejki 6 w Warszawie, telefon 98-23; związek ten obejmuje prócz fabryk, należących do Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, także dział wagonowy jednej z polskich hut żelaznych na Górnym Śląsku; Centralne Biuro Sprzedaży Zjednoczonych Polskich Odlewni Rur „Ruropol“, ul. Nowy-Swiat 35 w Warszawie, telefon 209-26; Centralne Biuro Sprzedaży Odlewów Ogrzewalnych „Cebeo“, Aleja Jerozolimska 105 w Warszawie, tel. 515-88; „Zrzeszenie Polskich Odlewni i Emaljarni“ — Biuro sprzedaży naczyń żeliwnych emalowanych, ul. Kredytowa 1 w Warszawie, tel. 81-49; „Centralne Biuro Polskich Fabryk Gwoździ i Drutu“, ul. Królewska 25 w Warszawie, tel. 206-00; „Zjedno-

czoną Polskie Fabryki Śrub“, ul. Inwalidzka 2 w Białymostku; biuro warszawskie tego syndykatu mieści się na ul. Widok 19, tel. 194-04; „Biuro Sprzedaży Fabryk Tub Metalowych i Korków Natryskowych“, Aleja Jerozolimska 8 m. 9, tel. 42-95.

Syndykat fabryk naczyń emalowanych z blachy tłoczonej rozwiązał się i w roku sprawozdawczym nie istniał.

Prócz indywidualnych usiłowań fabryk stowarzyszonych w P. Z. P. M. rozszerzenia rynków zbytu swoich wyrobów zagranicą, istnieje akcja zbiorowa członków Związku w kierunku rozwinięcia eksportu, zcentralizowana w niezależnej organizacji specjalnej, którą jest spółka z ogr. odp. „Związek Eksportowy Przemysłu Metalowego Przetwórczego“. Sprawozdanie z działalności tego Związku za rok 1927 zamieszczone jest w dalszym ciągu.

Wydawnictwa Związku. Ze sprawą eksportu lub, ujmując szerzej, ze sprawą zbytu wyrobów fabryk związkowych łączy się sprawa propagandy wytwórczości przemysłu metalowego polskiego w kraju i zagranicą. Oprócz organu związkowego, którym jest tygodnik „Przemysł Metalowy“, wychodzący od roku 1922 pod redakcją p. inż. Maurycego Chorzewskiego, Związek wydaje od r. 1924 specjalne pismo propagandowe, reprezentujące interesy największej grupy

zawodowej Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, Grupy II Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych. Jest nim miesięcznik techniczny i ekonomiczny p. t. „Maszyny Rolnicze“, wychodzący pod redakcją p. inż. Kazimierza Pichelskiego i rozsyłany w ilości około 4000 egzemplarzy w kraju i zagranicą. Wydawnictwo to zdobywa sobie coraz większe uznanie. Trzecim wydawnictwem periodycznym dużego znaczenia propagandowego, informującym szerszy ogół o przemyśle metalowym polskim, są „Roczniki Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych“, wychodzące pod naczelną redakcją p. inż. Stanisława Jana Okolskiego, który w imieniu Związku jest wydawcą organu związkowego. Roczników tych wyszło już sześć, z nich najobszerniejszym był rocznik VI, wydany w roku 1927.

Rocznik ten, opracowany przez Biuro P. Z. P. M. zawiera sprawozdanie z działalności Związku, jego Oddziałów i Grup zawodowych za rok 1926 oraz sprawozdanie z działalności za ten sam okres czasu dwóch spokrewnionych z nim instytucji: Spółki Akcyjnej „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi“ i „Związku Eksportowego Przemysłu Metalowego Przetwórczego“. Na obfitą treść „Rocznika“ składają się prócz tego następujące działy: „Źródła Zakupu wyrobów polskiego przemysłu metalowego“, obejmujące wykaz wszystkich fabryk, zrzeszonych w Związku, z wymienieniem wyrabianych przez nie towarów, z podaniem adresów pocztowych i telegraficznych i numerów telefonów fabryk, jako też nazwisk i adresów przedstawicieli ich Zarządów. Wykaz ten jest uzupełniony przez skorowidz alfabetyczny fabryk oraz skorowidze alfabetyczne wyrobów fabryk związkowych w czterech językach: polskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim. Drugim, nader ważnym działem „Rocznika“ są artykuły oryginalne w sprawach przemysłowych. Dział ten zawiera pracę p. Zofji Kąckiej, referentki w Wydziale Pracy Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, p. t. „Ustawodawstwo Pracy“. Jest to krótka, lecz nader treściwa encyklopedia ustaw i rozporządzeń, dotyczących spraw robotniczych, ze wskazaniem źródeł prawa. Poza tem, w dziale tym są dwie prace p. inż. I. Gruszczyńskiego, z których jedna zawiera wykaz maszyn niewyrabianych w kraju, druga — wykaz obrabiarek, wyrabianych przez fabryki związkowe, oraz praca p. inż. B. Wesołowskiego p. t. „Maszyny Włókiennicze“.

W końcu „Rocznika“ zamieszczone są ogłoszenia członków Związku w nowej formie, wzorowanej na podobnem wydawnictwie niemieckiem, obficie ilustrowane.

Treść Rocznika VI-go poprzedza wstęp, składający się z przedmowy w języku polskim oraz z czterech krótkich artykułów, zawierających wiadomości o Polskim Związku Przemysłowców Metalowych w językach francuskim, angielskim, niemieckim i rosyjskim, w których podane są wyniki statystyki związkowej za r. 1926, wykaz członków Rady P. Z. P. M. i wreszcie sposób korzystania ze „Źródeł Zakupu“. Ogółem Rocznik VI liczy 229 stron druku.

Członkom Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, ważniejszym instytucjom rządowym i komunalnym, polskim placówkom konsularnym zagranicą oraz zaprzyjaźnionym stowarzyszeniom gospodarczym „Rocznik VI“ był rozesłany bezpłatnie. Pozostałe egzemplarze Rocznika VI można nabywać w biurze Związku

(Krak. Przedm. 5 m. 4 w Warszawie, telef. 114-26) w cenie 10 zł. za egzemplarz.

W celu rozpowszechnienia na terenie państw bałtyckich wiadomości o polskim przemyśle metalowym, o Polskim Związku P. M. i o spokrewnionych z nim instytucjach został zamieszczony w Nr. 56 z dnia 9 marca 1927 r. gazety „Baltische Presse“, wychodzącej w Gdańsku, stosowny artykuł pióra dyrektora P. Z. P. M. prof. inż. Maurycego Chorzewskiego. Podobne artykuły tego samego autora były zamieszczane w pismach polskich oraz w obszernym „Przewodniku Polskiego Przemysłu i Handlu“, wychodzącym pod redakcją d-ra Leona Pączewskiego. Artykuł prof. Chorzewskiego p. t. „Przemysł Metalowy a Obrona Kraju“, uzasadniający potrzebę intensywnego rozwoju tego przemysłu na ziemiach polskich, był drukowany w „Kalendarzu - Podręczniku Rynku Metalowego i Maszynowego na r. 1928“, w „Kurjerze Polskim“ i w organie związkowym „Przemysł Metalowy“.

W jesieni 1927 r. odbył się we Lwowie pod hasłem „Pracy Gospodarnej“ II Zjazd Polskich Techników Zrzeszonych, na który p. Chorzewski opracował obszerny referat p. t. „Przemysł Metalowy w Polsce“. Referat ten, drukowany w № 3 „Wiadomości Związku Polskich Techników Zrzeszonych“, wyszedł w osobnej odbitce nakładem P. Z. P. M.

W r. 1927 zapoczątkowana została przez Izbę Handlową Polski i Z. S. R. R. obszerna praca o przemyśle polskim w języku rosyjskim p. t. „Obzor narodnowo choziajstwa Polshi“. Artykuł do tego wydawnictwa o polskim przemyśle metalowym przetwórczym p. t. „Polskaja Żelezo- i Metałoobrabotywaszczaja Promyslennost“ napisał prof. Chorzewski. Artykuł ten ukazał się również w osobnej odbitce nakładem Związku w celach propagandowych. Artykuł o polskiej produkcji maszyn rolniczych w tem wydawnictwie napisał członek Rady P. Z. P. M. inż. W. K. Wierzejski.

Liczne wydawnictwa zagraniczne zwracały się często do Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych o poparcie swych starań o artykuły o przemyśle metalowym polskim i o ogłoszenia firm związkowych do numerów specjalnych tych wydawnictw, wypuszczanych kolejno o przemyśle i handlu poszczególnych krajów. Starając się ochronić swych członków od natarczywości przedstawicieli tych wydawnictw, Związek w niektórych wypadkach udzielał im swego poparcia bądź przez udzielenie zbiorowego ogłoszenia o Związku i o spokrewnionych z nim instytucjach, obok stosownego artykułu propagandowego, bądź nawet, na skutek zalecenia sfer urzędowych polskich, dając im listy polecające do firm związkowych. Takie polecenie dane było przedstawicielowi „Neue Freie Presse“ w marcu 1927 r. Jak dowiodło doświadczenie z artykułem angielskim wiceprezesa Rady P. Z. P. M. p. S. J. Okolskiego w „The Times Imperial and Foreign Trade & Engineering Supplement“, o którym pisaliśmy w sprawozdaniu za r. 1926, propaganda w tej formie odnosi swój skutek, gdyż dzięki temu artykułowi Związek otrzymywał w ciągu całego r. 1927 ze wszystkich stron świata listy z prośbami o informacje. Najwięcej, co prawda, było listów przemysłowców i kupców zagranicznych, ofiarujących swe usługi, niemniej jednak dowodziły one zainteresowania się Polską.

Dążąc wytrwale do pozyskania dla przemysłu polskiego organu prasowego codziennego, poświęconego sprawom wytwórczości krajowej i broniącego jej interesów, Polski Związek Przemysłowców Metalowych

czynił w dalszym ciągu starania o poparcie dla „Kurjera Polskiego“ ze strony sfer przemysłowych polskich wszelkich branż, pobudzając w tym celu w szczególności zainteresowanie tak ważną sprawą przemysłowców metalowych. Stosunek do „Kurjera Polskiego“ w r. 1927 był utrzymany w tym samym zakresie, co w roku poprzednim.

We wrześniu 1927 r. podczas Targów Wschodnich we Lwowie odbył się II Zjazd Publicystów i Dziennikarzy Gospodarczych, na którym p. Maurycy Chorzewski, uczestniczący w Zjeździe, jako redaktor organu związkowego „Przemysł Metalowy“, wygłosił referat o stanie i potrzebach polskiego przemysłu metalowego.

W listopadzie roku sprawozdawczego na zaproszenie Towarzystwa Ekonomistów i Statystyków Polskich wiceprezes Rady P. Z. P. M. p. S. J. Okolski wygłosił na zebraniu Towarzystwa odczyt o przemyśle metalowym w Polsce.

Udział przemysłu metalowego w wystawach i targach. W roku sprawozdawczym Polski Związek Przemysłowców Metalowych nie podejmował organizacji zbiorowego udziału swoich członków w Targach Wschodnich we Lwowie i w Międzynarodowym Targu w Poznaniu, zalecając jednak usilnie fabrykom związkowym w swoim organie, ażeby starały się przez odpowiedni udział w Targach rozszerzyć znajomość źródeł wytwórczości krajowej wśród polskiego ogółu. Szczegółowe sprawozdanie z wystawy udziału metalowego na VII Targu Poznańskim zostało zamieszczone w pięciu numerach, od 24 do 28 „Przemysłu Metalowego“. W №№ 30 i 31 organu związkowego był zamieszczony wykaz odznaczeń, udzielonych członkom Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych na Międzynarodowej Wystawie Sanitarnej, która odbyła się w Warszawie w lecie 1927 roku.

W roku sprawozdawczym P. Z. P. M. rozpoczął przygotowania wstępne do organizacji udziału swoich członków w Powszechnej Wystawie Krajowej w r. 1929 w Poznaniu. Organizacja ta została zakończona na początku roku 1928, jest już czynna i działa bardzo sprawnie, obejmując, na zasadzie porozumienia z Zarządem Wystawy, pośrednictwo pomiędzy Zarządem Wystawy a całym przemysłem metalowym przetwórczym, zarówno zrzeszonym w P. Z. P. M., jak i pozostającym poza Związkiem.

Biuro Związku. Naczelne kierownictwo pracami biura spoczywa w rękach wiceprezesa Rady P. Z. P. M. p. inż. Stanisława Jana Okolskiego. Personel pracowników biura w roku sprawozdawczym składał się z dyrektora p. inż. Maurycego Chorzewskiego, który był równocześnie redaktorem „Przemysłu Metalowego“, wicedyrektora p. inż. Kazimierza Pichelskiego, który redagował „Maszyny Rolnicze“, p. inż. Ignacego Gruszczyńskiego, który prowadził referat celny, p. inż. Władysława Horodyńskiego i pp. Jadwigi Poławskiej, Haliny Radliczowej i Henryki Zdunkiewiczówny.

W roku sprawozdawczym były wykończone i sprzedawane członkom P. Z. P. M. odznaki związkowe dekalcomanowe do umieszczania na wyrobach członków Związku w myśl regulaminu, ogłoszonego w Nr. 45 „Przemysłu Metalowego“ z r. 1925.

Korespondencja biura w ciągu ostatnich trzech lat przedstawiała się w sposób następujący:

	w r. 1925	w r. 1926	w r. 1927
Ilość listów i przesyłek wchodzących	7 329	4 468	6 246
Ilość listów wychodzących	4 064	3 164	4 316

Nawet to zestawienie jest drobnym dowodem, że rok 1926 był rokiem depresji przemysłu metalowego i że w r. 1927 nastąpiła poprawa. Przewaga liczby przesyłek wchodzących nad wychodzącymi tłumaczy się napływem okólników, druków, ogłoszeń, reklam i t. d., które nie wymagały odpowiedzi. Prócz tego wszystkie okólniki i kwestjonariusze ankietowe Związku, rozsyłane do członków w kilkuset egzemplarzach, wychodziły w każdym wypadku za jednym numerem, odpowiedzi zaś na nie notowane były tylko za jednym numerem, w partjach codziennych, w miarę napływania.

W roku sprawozdawczym biuro wydało następujące ilości zaświadczeń:

O niewyrabianych w kraju maszynach	698
O pochodzeniu eksportowanych towarów krajowych.	130
Do starań o paszporty ulgowe	131
Opinie na piśmie (prócz telefonicznych) dla Centralnej Komisji Przywozowej	76
Różne zaświadczenia	95

Ogółem: 1130

Biuro rozesłało do członków Związku w ciągu roku sprawozdawczego ankiety w następujących sprawach: o stanie zelektryfikowania fabryk stowarzyszonych; o opłatach za bocznicę kolejowe; o materiałach do projektu nowej taryfy przewozowej na Polskich Kolejach Państwowych; o projekcie rządowym przepisów przy zakładaniu fabryk przemysłu żelaznego i metalowego w zastosowaniu do nowej ustawy przemysłowej; o zapotrzebowaniu przez fabryki związkowe kapitałów na inwestycje w razie uzyskania dogodnych warunków pożyczki zagranicznej. Prócz tego przeprowadzane były ankiety w sprawie płac robotniczych w różnych działach wytwórczości.

Biblioteka Związku liczy 900 numerów książek i katalogów.

Biuro prowadzi kartotekę firm metalowych krajowych, stojących poza Związkiem, oraz kartotekę specjalną wyrobów metalowych, sprowadzanych z zagranicy, niewyrabianych w kraju.

Centralne Biuro P. Z. P. M. mieści się w lokalu własnym w Warszawie przy ulicy Traugutta 4 (Kra-kowskie Przedmieście 5, m. 4). Telefon dyrekcji ma Nr. 222—44; telefon kancelarii, referatu celnego i obu redakcyj: 114—26; telefon wiceprezesa Związku p. inż. S. J. Okolskiego 157—40.

Sprawozdania Oddziałów

Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych.

ODDZIAŁ WARSZAWSKI.

ODDZIAŁ Warszawski P. Z. P. M. w grudniu 1927 r. liczył 124 fabryk zrzeszonych, w których było zatrudnionych 18 905 robotników.

W porównaniu z grudniem 1926 r., kiedy do Oddziału należało 131 fabryk z 16 941 robotnikami, stan zatrudnienia powiększył się o 11%, lecz jednak jeszcze nie zrównał się ze stanem zatrudnienia z 1925 r.

W ciągu 1927 r. były przyjęte do Oddziału dwie fabryki, a zostały wykreślone z listy członków Oddziału i Związku 7 fabryk, jedna zaś fabryka została przeniesiona do Oddziału Poznańsko-Pomorskiego.

Skład Zarządu Oddziału Warszawskiego przez cały rok sprawozdawczy nie podlegał żadnym zmianom i był następujący (w układzie podług grup zawodowych Związku):

Grupa I.	Hartwig Władysław Januszewski Wiesław Komorowski Jerzy Łubieński Józef Ortwein Edward Płużański Stanisław Sochacki Zygmunt Zaporski Józef Zieliński Stefan
Grupa II.	Wierzejski Witold
" III.	Landau Henryk
" V.	Ambrożewicz Kazimierz Mieszczaniński Józef
Grupa VI.	Włodek Gustaw Żaryn Franciszek
Grupa VII.	Jeziorański Jan
" VIII.	Gostyński Stanisław Koenigstein Samuel Młodzianowski Stanisław Śniechowski Gustaw
Grupa IX.	Dmochowski Jan
" X.	Przanowski Stefan Wertheim Gustaw
Grupa XI.	Weliński Julian.

Na pierwszym posiedzeniu Zarządu dokonano wyboru prezydium Zarządu Oddziału, powołując na prezesa p. Kazimierza Ambrożewicza, na I wiceprezesa—

p. Zygmunta Sochackiego, na II wiceprezesa — p. Juliana Welińskiego i na członka prezydium — p. Gustawa Włodka. Dyrektorem Oddziału był p. inż. Maurycy Chorzewski.

Przemysł metalowy, a szczególnie Oddział Warszawski, poniósł dużą stratę, gdyż w końcu grudnia 1926 r. zmarł inżynier-elektrotechnik ś. p. Tomasz Ruśkiewicz, jeden z założycieli Sp. Akc. „Polskie Towarzystwo Elektryczne“; w październiku 1927 r. zmarł ś. p. Stanisław Grodzki, założyciel i członek Zarządu Sp. Akc. „Bronikowski, Grodzki i Wasilewski“; na początku grudnia zakończył życie ś. p. Edward Szreder, właściciel odlewni „Fink i Wille“; w końcu grudnia 1927 r. zmarł ś. p. Władysław Paschalski, właściciel firmy „Zakłady Przemysłowo-Handlowe Wład. Paschalski“.

W roku sprawozdawczym Zarząd Oddziału odbył 6 posiedzeń. Prócz tego w styczniu 1927 r. odbyło się Walne Zgromadzenie członków Oddziału Warszawskiego, na którym przedstawiono sprawozdanie z działalności za 1926 r. i dokonano wyborów członków Zarządu Oddziału.

Najważniejszą sprawą w działalności organizacyjnej Oddziału Warszawskiego w 1927 r. było przeprowadzenie dwukrotnych pertraktacji podwyżkowych z przedstawicielami Związku Robotników Przemysłu Metalowego w Polsce.

Dnia 16 marca 1927 r. Związek Robotników P. M. w Polsce wymówił umowę zbiorową, zawartą dn. 24 września 1926 r., przedstawiając żądania powiększenia obowiązujących płac godzinowych, a także płac od sztuki i premjowych o 25%. Związek Robotników motywował żądania swoje niskimi zarobkami, które nie wystarczały na opłacenie najkonieczniejszych potrzeb codziennych robotników. Po czterokrotnych konferencjach komisji pertraktacyjnej z przedstawicielami Związku Robotników, została zawarta umowa zbiorowa w dn. 13 kwietnia 1927 r. W umowie tej przyznano robotnikom Oddziału Warszawskiego 7%-wą podwyżkę do stawek dniówkowych. Treść umowy podajemy poniżej.

Umowa zbiorowa zawarta pomiędzy Oddziałem Warszawskim Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych (Krak.-Przedmieście 5) a Związkiem Robotników Przemysłu Metalowego w Polsce (Leszno 53), w sprawie warunków pracy i płacy.

1. Od 1-go kwietnia 1927 r. stawki dniówkowe zostają podwyższone o 7% (siedem procent), wobec czego będą obowiązywać następujące płace minimalne:

dla rzemieślników . . .	na godz.	91 gr.
" pomocy fachowej . . .	"	67 "
" " podwórzowej . . .	"	59 "
" kobiet	"	44 "
" uczniów w I-ym roku . . .	"	24 "
" " w II-im roku . . .	"	30 "
" " w III-im roku . . .	"	39 "
" robotn. młodocianych . . .	"	32 "

2. Płace od sztuki w fabrykach, w których akordy i premje nie będą odpowiadały nowym płacom dniówkowym, będą zrewidowane tak, by zarobek robotnika pracującego na akord lub premję mógł być conajmniej o 25% wyższy od zarobku robotnika dniówkowego. Przy premjach, uzależnionych od czasu, ceny godzin premjowych równają się zmienionym stawkom godzinowym, w myśl ustępu 1-go w punkcie 1-ym.

3. Zarządy zakładów przemysłowych uznają delegatów, jako organ pośredniczący pomiędzy zatrudnionymi a zarządem zakładu przemysłowego w sprawach stosunków pracy i płacy. W fabrykach zatrudniających od 100 do 500 robotników ustanawia się przynajmniej jednego delegata, powyżej 500—przynajmniej dwóch.

4. Ustawowy dzień pracy powinien być poświęcony pracy zawodowej. O ile delegaci załatwiają sprawy wynikające ze stosunków pracy lub płacy w zakładach za wiedzą i zgodą dyrekcji, mają oni wówczas prawo do wynagrodzenia za czas stracony w formie zależnej od warunków lokalnych poszczególnych fabryk. Dotychczasowe uprawnienia delegatów w poszczególnych fabrykach nie ulegają zmianie.

5. W zakładach przemysłowych mogą się odbywać zebrania pracujących tylko w godzinach wolnych od pracy, po uzyskaniu zezwolenia dyrekcji fabryki.

6. Zakłady przemysłowe wydają raz na dwa tygodnie bilety kąpielowe, dla kobiet wanny.

7. Porządkowy wykaz robotników mających prawo do korzystania z urlopów wypoczynkowych zostaje ustalony wspólnie z delegatami i ogłoszony w miesiącu styczniu każdego roku.

Brak ogłoszenia z jakichkolwiek przyczyn nie może być powodem do odmówienia urlopów.

8. Zakłady przemysłowe udzielają pomocy materialnej dla uczniów uczęszczających do szkół przemysłowych i zawodowych.

9. Umowa powyższa obowiązuje do 1 października 1927 r. Jeżeli z żadnej strony umowa powyższa nie zostanie wypowiedziana na 15 dni przed upływem terminu, to termin jej przedłuża się automatycznie na dalsze trzy miesiące.

10. Umowa niniejsza obejmuje fabryki w obrębie Wielkiej Warszawy.

Warszawa, d. 13 kwietnia 1927 r.

Polski Związek
Przemysłowców Metalowych
Oddział Warszawski
(Podpisy).

Związek Robotników
Przemysłu Metalowego
w Polsce
(Podpisy).

Umowa powyższa w d. 30 sierpnia 1927 r. została wymówiona przez Związek Robotników Przem. Metal. w Polsce na miesiąc naprzód t. j. z dn. 1 października 1927 r. Związek Robotników wystąpił przytem z następującymi żądaniami.

1. Od 1 października 1927 r. obowiązujące stawki dniówkowe zostaną podwyższone dla wszystkich robotników o 15%.

2. Płace od sztuki (akordy) i godziny premjowe będą podwyższone w tym samym stosunku procentowym, jak płace dniówkowe.

3. Na konferencjach w sprawie podwyższenia płac będzie omówiony i ustalony cennik na roboty akordowe w giserniach, który powinien obowiązywać od 1 października 1927 r.

Komisja, wyłoniona przez Zarząd Oddziału Warszawskiego P. Z. P. M., odbyła pięć konferencji z przedstawicielami Związku Robotników, w rezultacie czego ustalono podwyżkę na 6% i 14 października 1927 r. została podpisana umowa o tej samej treści co poprzednia, ze zmianą punktu 1, który otrzymał następujące brzmienie:

1. Od 1-go października 1927 r. wszystkie stawki dniówkowe zostają podwyższone o 6% (sześć procent), wobec czego będą obowiązywać następujące płace minimalne:

dla rzemieślników . . .	na godz.	96 gr.
" pomocy fachowej . . .	"	71 "
" " podwórzowej . . .	"	63 "
" kobiet	"	47 "
" uczniów w I-ym roku . . .	"	25 "
" " w II-im roku . . .	"	32 "
" " w III-im roku . . .	"	41 "
" robotn. młodocianych . . .	"	34 "

Jeszcze przed wymówieniem ostatniej umowy Związek Robotników P. M. w Polsce nadesłał projekt cennika akordowego na roboty formierskie oraz żądanie uregulowania stawek zasadniczych dla formierzy.

Zarząd Oddziału wyłonił specjalną komisję dla powyższej sprawy, która po rozważeniu przedstawionego projektu cennika opracowała swój cennik, który jednak nie został uzgodniony ze Związkiem Robotników. Po pięciu konferencjach z przedstawicielami Związku Robotników obydwie strony przysły do przekonania, że opracowanie cennika dla giserów jest rzeczą bardzo trudną i wymagającą dalszych prac i że wobec tego tymczasowo sprawa będzie załatwiona przez udzielenie formierzom 13%-ego dodatku do całkowitego zarobku.

Motywy przyznania formierzom wyższej podwyżki była okoliczność, że formierze, pracując przeważnie na akord, nie otrzymywali przez dłuższy czas żadnych podwyżek, które były czynione tylko do stawek godzinowych.

W rezultacie konferencji został spisany protokół poniższej treści:

1. Ceny akordowe na roboty odlewnicze, które obowiązywały do dnia 1-go października r. b., pozostają niezmienione. Wszystkim formierzom w fabrykach, zrzeszonych w Oddziale Warszawskim P. Z. P. M., będzie przyznany dodatek 13% (trzynaście procent), który będzie obliczony od całkowitego zarobku każdej wypłaty podług obowiązujących cen akordowych.

2. Dodatek powyższy obowiązuje od dnia 1 października r. b. do dnia 1-go kwietnia 1928 r.

3. Wszelkie podwyżki procentowe lub ryczałtowe, dane formierzom po d. 1. X. r. b. na poczet nowej podwyżki, zostaną potrącone z ustalonego wp. i dodatku.

4. Cennik akordowy dla formierzy, pracujących w fabrykach Oddziału Warszawskiego P. Z. P. M., będzie ustalony do dnia 1 marca 1928 r.

5. Sprawa odlewów szmelcowych pozostawia się do lokalnego załatwienia w poszczególnych fabrykach na zasadach dotychczasowej praktyki. Odlewy szmelcowe, powstałe nie z winy formierzy, są płatne. O odlewie szmelcowym decyduje kierownictwo fabryki.

W sprawach pracowników fabrycznych występował z propozycjami Związek Zawodowy Majstrów Przemysłu Metalowego i Pokrewnych w Warszawie.

Pierwszy raz Związek ten wystąpił w marcu 1927 r. w czasie pertraktacji ze Związkiem robotników z prośbą o przyznanie takiego samego procentu, jak robotnikom. Zarząd Oddziału, uznając za wskazane dokonywanie co pewien czas rewizji wynagrodzeń pracowników, zalecił tym fabrykom Od. Warszawskiego, które od dłuższego czasu nie czyniły tego, zrewidowanie wynagrodzeń swoich pracowników administracyjnych w zależności od ich indywidualnych uzdolnień i zasług.

10 września 1927 r. Związek Majstrów ponownie wystąpił o wyznaczenie dla majstrów minimum wynagrodzenia oraz wogóle uregulowania wynagrodzeń pracowników administracyjnych.

Dyrekcja P. Z. P. M. zebrała dane cyfrowe o uposażeniach majstrów w fabrykach Oddziału Warszawskiego, które wykazały, że wynagrodzenia majstrów wahają się w dużych granicach w zależności od rodzaju specjalności, zakresu obowiązków, cech indywidualnych i t. p.

Na konferencji, odbytej z przedstawicielami Związku Majstrów, zostały przedstawione rezultaty ankiety, które wykazywały, że nie jest rzeczą możliwą zastosowanie jednakowej i powszechnej podwyżki procentowej dla majstrów, a tylko stosowanie indywidualnych zmian. W myśl tego Zarząd Oddziału Warszawskiego specjalnym okólnikiem zalecił tym fabrykom Oddziału, w których uposażenia majstrów i pracowników administracyjnych od dłuższego czasu pozostawały bez zmiany, aby przeprowadziły rewizję tych uposażeń i, w miarę możliwości, podwyższyły je zależnie od stanu zatrudnienia i warunków finansowych fabryki.

W roku sprawozdawczym w lutym i sierpniu zebrano dane o stawkach, ustalonych dla robotników, oraz o ich rzeczywistych średnich zarobkach godzinowych. Zebrane dane dotyczyły około 1000 robotników, zatrudnionych w fabrykach Oddziału Warszawskiego.

Z innych spraw, dotyczących działalności Oddziału Warszawskiego, należy wspomnieć o zbiorze ofiar pieniężnych na powodź w Wschodniej Małopolski. Za pośrednictwem Związku wpłacono do Komitetu Warszawskiego zł. 16.444,35, a bezpośrednio fabryki warszawskie wpłaciły zł. 11.093,50, czyli razem zebrano zł. 27.537,85.

Pozatem działalność Oddziału Warszawskiego łączyła się ściśle z działalnością Związku, wobec czego szczegóły są pomieszczone w sprawozdaniu Centrali.

ODDZIAŁ ŁÓDZKO-KALISKI.

ZARZĄD Oddziału składa się z prezesa p. H. Wildego, dyr. Tow. Akc. J. John w Łodzi, wice-prezesa p. E. Weigta, skarbnika p. inż. Fr. Pałaszewskiego i sekretarza p. A. Meissnera.

Do Oddziału Łódzko-Kaliskiego Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych należy 20 przedsiębiorstw metalowych, które w 1927 roku osiągnęły następujące obroty:

	w złotych	produkcja w tonnach
10 fabryk z własnymi odlewniami	22 751 000,—	12 670
9 fabryk bez odlewni	3 349 000,—	1 970
1 odlewnia	367 000,—	481
20 przedsiębiorstw	Zł. 26 467 000,—	15 121 tonn

Ogólna ilość zatrudnionych robotników w zrzeszonych fabrykach metalowych w końcu 1927 roku wynosiła 2 668.

Pod względem ilości zatrudnionych robotników było:

7 fabryk zatrudniających mniej niż 50 robotników	
6 " " od 50 do 100 "	
3 " " " 100 " 200 "	
2 " " " 200 " 300 "	
0 " " " 300 " 400 "	
1 " " " 400 " 500 "	
0 " " " 500 " 600 "	
0 " " " 600 " 700 "	
1 " " " 700 " 800 "	

Porównanie z r. 1926 daje następujące liczby:

	r. 1926	r. 1927	Wzrost + Spadek —
Ilość przedsiębiorstw należących do P. Z. P. M.	23	20	— 13%
Ilość zatrudnionych robotników	1501	2668	+ 78%
Produkcja w tonnach	8211	15121	+ 84%
Wartość produkcji w tys. złotych	12660	26467	+ 109%

W roku sprawozdawczym odbyło się 5 posiedzeń członków Oddziału, które były poświęcone różnym sprawom bieżącym, jak sprawom podatkowym, celnym, sprawie wyborów sędziów handlowych i t. p. Na jednym z posiedzeń była rozważana sprawa podwyżki płac robotniczych, które zostały podwyższone według orzeczenia Rządowej Komisji Arbitrażowej, ogłoszonego w № 72 „Monitora Polskiego“.

Minimalne płace godzinowe w roku sprawozdawczym wynosiły:

	od 1. I. do 20. III.	od 21. III. do 31. XII.
dla rzemieślnika	77 gr.	82 gr.
" pomocy fachowej	58 "	63 "
" robotnika podwórzowego	48 "	53 "
" ucznia w 1 roku	15 "	17 "
" " " 2 "	19 "	21 "
" " " 3 "	24 "	27 "

Położenie przemysłu metalowego w łódzkim okręgu w roku sprawozdawczym było pomyślniejsze, niż w latach poprzednich; sytuacja się znacznie poprawiła, fabryki były czynne przez cały tydzień; w końcu roku 1927 fabryki posiadały niewykonane zamówienia na dalsze 3 miesiące.

Strajków w roku 1927 nie było.

Według nadesłanych danych fabryki zrzeszone eksportowały w roku sprawozdawczym swoje wyroby na ogólną sumę zł. 757 000,—, co wynosi niespełna 3% produkcji wszystkich fabryk zrzeszonych.

Eksportowano przeważnie maszyny włókiennicze do Rumunii i Jugosławii.

ODDZIAŁ KUJAWSKO-PŁOCKI.

ROK ubiegły 1927 uważać należy jako dalszy okres wzmocnienia się zrzeszonych fabryk. Pomimo jednak wzmózonej produkcji, wytwórczość fabryk nie przekraczała na ogół 50 procent wytwórczości przedwojennej.

Brak kapitału obrotowego jest ogólną bolączką zrzeszonych fabryk. Tylko dzięki wydatnej pomocy kredytu redyskontowego, jaki udziela Bank Polski, fabryki pracowały normalnie rok cały, przeważnie na składach.

Oddział Kujawsko-Płocki należy do miejscowego „Stowarzyszenia Przemysłowców we Włocławku”. Stowarzyszenie to podzielone jest na sekcje: 1) Metalową, 2) Ceramiczną, 3) Spożywczą i 4) Włókienniczą. Wszystkie sekcje obowiązuje solidarność w sprawach robotniczych, socjalnych i reprezentacji na zewnątrz. Nieomal wszystkie sprawy Oddział nasz załatwia łącznie z wymienionymi sekcjami. Poważną i dotkliwą konkurencję naszym fabrykom robią t. zw. mechanicy, licznie rozrzućeni po małych okolicznych miasteczkach, a nawet wioskach. Nabywają w fabrykach naszych gotowe odlewy i sami montują włocławskie maszyny. Nie ponosząc tak znacznych podatków, ani też świadczeń socjalnych, mogą oczywiście sprzedawać podobne wyroby o kilkanaście procent taniej od najniższych cen fabrycznych.

W celu zneutralizowania tej konkurencji, fabryki należące do Oddziału postanowiły podwyższyć cenę odlewów dla mechaników o 10 procent.

Należy podkreślić bardzo znamienity objaw zachowania się licznych rzesz robotniczych Włocławka przy głosowaniu do Sejmu. Nieomal wszystkie głosy robotnicze (robotników fabrycznych) były podane na listę № 1 lub listę № 24.

Fabryka maszyn rolniczych „Wisła” przeszła w inne ręce, została nabytą przez pp. W. i Z. Podlasek. Firma ma następujące brzmienie: „Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych W. i Z. Podlasek” z marką fabryczną „Wisła”.

Wskutek podrożenia materiałów drzewnych i fragmentu, fabryki maszyn rolniczych zmuszone były podnieść ceny na swe wyroby o 5 procent od 20-go marca 1928 r.

Oddział Kujawsko-Płocki P. Z. P. M. stale informuje związki pracodawców na Pomorzu i w Wielkopolsce o wszelkich zmianach w płacach za robociznę.

ODDZIAŁ RADOMSKO-KIELECKI.

Sytuacja ogólna.

POŁOŻENIE ogólne przemysłu metalowego przetwórczego, zrzeszonego w Oddziale Radomsko-Kieleckim P. Z. P. M. doznała w roku 1927 w porównaniu do roku poprzedzającego pewnej — nieznacznej zresztą — poprawy, nie we wszystkich jednak działach. Poprawa ta uwidoczniła się w trzech następujących kierunkach:

1) przez wzrost zapotrzebowania, 2) przez lepszą wypłacalność klientów i 3) przez równomierniejszy wpływ zamówień w ciągu roku. Ostatni względ szczególnie miał duże znaczenie, zważywszy, że umożliwił fabrykom równomierniejszą i spokojniejszą produkcję, gdy w poprzednich latach fabryki mogły liczyć wyłącznie na jesienny sezon sprzedażny. W prze-

ciwieniu do lat poprzedzających, jesienny sezon sprzedażny był mniej intensywny w roku sprawozdawczym, lecz zato w sezonie martwym — zaznaczyło się pewne ożywienie, które zezwoliło fabrykom na utrzymanie przedsiębiorstw w ruchu i na niepozabawianie pracy robotników.

Zbyt wyrobów w poszczególnych działach produkcji przedstawiał się w sposób następujący: w styczniu zaznaczył się ruch na odważniki i na niektóre maszyny rolnicze, przyczem popyt na te ostatnie był wyjątkowym przedłużeniem sezonu jesiennego; w innych działach w początku roku był sezon martwy. W dziale garnków żeliwnych większy popyt zaznaczył się w marcu roku sprawozdawczego. W tej porze trwa t. zw. sezon przedwielkanocny specjalnie na garnki, który nie mógł jednak być wyzyskany wskutek strajku w większości fabryk stowarzyszonych w drugiej połowie marca. Większość zamówień przepadła wówczas na korzyść fabryk w innych okręgach. Dział rur wodociagowych leżał naogół odłogiem, bardziej zadowolająco w roku sprawozdawczym prosperowały radiatory, w sezonie jesiennym zaś, naczynia blaszane emaljowane, odlewy budowlane i rolnicze oraz łańcuchy. Jesienią roku sprawozdawczego fabryki stowarzyszone produkujące garnki żeliwne utworzyły wspólnie z fabrykami tego typu produkcji z innych okręgów syndykat sprzedażny pod firmą „Zrzeszenie Polskich Odlewni i Emaljowni” spółka z o. o. Utworzenie się tego syndykatu zanotować należy, jako najważniejsze zdarzenie roku sprawozdawczego w życiu naszego przemysłu odlewów handlowych, o wynikach którego oczywiście przedwcześnie jest jeszcze wyrokować.

Działalność Oddziału.

Sprawy robotnicze. Najważniejszym wydarzeniem w życiu Oddziału w roku sprawozdawczym był niewątpliwie strajk marcowy, który objął znaczną większość zrzeszonych zakładów. Strajk ten rozpoczął się d. 16 marca niezwłocznie po konferencji delegacji Oddziału z delegacją Związku Robotników Przemysłu Metalowego w Polsce, jaka odbyła się d. 15 marca w Inspektoracie pracy w Radomiu pod przewodnictwem Inspektora Pracy p. inż. Maciejewskiego. Mimo, że delegacja Oddziału w składzie pp.: Czesława Galińskiego, Stanisława Starkego, Stanisława Kosiewicza, Jakóba Djamenta i Witolda Eychlera była ożywiona duchem pojednawczym i chęcią osiągnięcia porozumienia, konferencja rezultatów nie wydała. Jakkolwiek delegacja dwukrotnie odwoływała się o nowe pełnomocnictwa do Walnego Zgromadzenia członków i nawet w propozycjach swoich przekroczyła udzielony jej mandat, zaofiarowując robotnikom 9% podwyżki, porozumienia osiągnąć nie zdołano. Bez wyniku pozostała również konferencja zwołana już po wybuchu strajku. Zerwali ją przedstawiciele klasowego związku robotników, nie chcąc obradować łącznie z przedstawicielami związku chrześcijańskiego. Oddział zaś nie mógł zgodzić się na odrębne konferencje, zważywszy, że zachodziła potrzeba zawarcia umowy z ogółem robotników, których część była zorganizowana w związkach chrześcijańskich. W rezultacie strajk zlikwidowany został dnia 29 marca roku sprawozdawczego po przyjęciu przez obie strony propozycji Okręgowego Inspektora Pracy p. Swieżawskiego, aby spór rozstrzygnąć drogą arbitrażu. Osiąg-

niętem zostało porozumienie, że wysokość podwyżki ustalona będzie przez komisję arbitrażową, złożoną z 7 osób: 3-ch arbitrów z każdej strony i wybranego przez arbitrów superarbitra oraz, że orzeczenie tej komisji będzie przez obie strony zaakceptowane.

Z ramienia Oddziału wybrani zostali następujący arbitrzy: pp. Czesław Galiński, Stanisław Starke i Witold Eychler; na superarbitra wybrany został ówczesny Wojewoda Kielecki ś. p. Ignacy Mannteuffel. Arbitrami ze strony robotników byli: pp. W. Piątek, W. Strzembalski i F. Ciszek. Posiedzenie Komisji arbitrażowej odbyło się 2 maja i zakończone zostało przyznaniem robotnikom 10% podwyżki, poczynawszy od dnia 29 marca.

Strajk marcowy był bardzo niekorzystny dla obu stron. Przemysłowcy utracili sezon, robotnicy stracili zarobek 12 dni roboczych, zyskując przez strajk i arbitraż zaledwie 1%. Wynik arbitrażu dowiódł wygórowania żądań robotniczych, gdyż Komisja arbitrażowa, dzięki sumiennemu przygotowaniu materiałów, zarówno przez Oddział, jak i przez Inspekcję Pracy, miała możliwość obiektywnie rozpatrzyć rzeczywisty stan rzeczy.

W maju i czerwcu roku sprawozdawczego zlikwidowano przy udziale Oddziału Związku zatarg z robotnikami w fabryce „Bliżyn“. Zakłady przemysłowe „Bliżyn“, które zostały świeżo uruchomione przez Spółkę Akcyjną „Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych“, przenoszącą swoją fabrykę warszawską Jan Zawadzki i S-ka do „Bliżyna“, ustalały dla robotników prowizoryczną taryfę płac na czas przenoszenia i budowy fabryki. Na tle tej taryfy wynikł zatarg, strajku jednak uniknięto dzięki interwencji Oddziału, który ustalił w porozumieniu z obiema stronami zarobki robotników do czasu definitywnego opracowania taryfy zarobków.

W sierpniu roku sprawozdawczego robotnicy ponownie wystąpili za pośrednictwem swego związku do Oddziału z żadaniami podwyżki płac we wszystkich fabrykach stowarzyszonych. Na skutek tego odbyła się we wrześniu konferencja ze związkiem robotników, która jednak miała na celu wyłącznie wysłuchanie ich dezyderatów przez komisję Oddziału, która w następstwie przedstawiła je Walnemu Zgromadzeniu członków Oddziału. Walne Zgromadzenie jednak uznało całkowitą niemożność jakiegokolwiek podwyżki z powodu niskich cen sprzedażnych produkowanych artykułów i braku zbytu na niektóre ważne wyroby, wskutek czego odmówiono żądaniom podwyżki i zaniechano dalszych konferencji. Stanowisko to zostało przez Oddział umotywowane wobec władz i związku robotników. Płace robotników pozostały do końca roku sprawozdawczego już bez zmiany.

Sprawy podatkowe. W dziedzinie spraw podatkowych działalność Oddziału uległa w roku sprawozdawczym znacznemu odprężeniu w stosunku do lat poprzedzających. Fakt ten podnieść należy z zadowoleniem, świadczy on bowiem, że sytuacja finansowa fabryk uległa pewnej poprawie i nie wymagała nieustannych zabiegów o odraczanie terminów płatności podatków. W związku z likwidacją poprzedniego stanu rzeczy odbyła się na wstępie roku sprawozdawczego w okresie martwego sezonu konferencja z władzami skarbowymi, przedmiotem obrad której był program rozpłat zaległych podatków z roku ubiegłego. Dnia 18 stycznia przybyli na zaproszenie

Dyrekcji Oddziału przedstawiciele władz skarbowych w osobach: pp. radcy Knysza z Izby Skarbowej w Kielcach, inspektora Jakackiego, naczelnika urzędu skarbowego w Radomiu i naczelnika urzędu skarbowego w Końskich, którzy uczestniczyli w specjalnym punkcie porządku dziennego obrad Walnego Zgromadzenia Oddziału. Opracowany program rozpłat, poparty przez delegację Oddziału u prezesa izby skarbowej, przedstawiony został w formie wniosku ministerstwu skarbu. Dzięki tej akcji fabryki stowarzyszone skorzystały z odroczeń terminów płatności podatków aż do końca kwietnia roku sprawozdawczego, poczem zaległości uległy spłacie w ciągu dalszych miesięcy. Była to ostatnia zbiorowa interwencja Związku w tej dziedzinie; później ograniczono się wyłącznie do popierania starań niektórych członków w wypadkach wyjątkowych. Z innych spraw zanotować należy wystąpienie w listopadzie Oddziału do ministerstwa skarbu o wyjaśnienie w sprawie stosowania stawek podatku obrotowego od odlewów maszynowych, sprzedawanych przez odlewnie fabrykom maszyn i narzędzi rolniczych.

Wojewódzki Doradczy Komitet Przemysłowo-Handlowy. Członkami Woj. Dor. Komitetu Przemysłowo-Handlowego w Kielcach z ramienia Oddziału byli: pp. Czesław Galiński, prezes Oddziału, M. Hochberg, wice prezes, i Witold Eychler, dyrektor Oddziału. Na wszystkich zebraniach powyższego Komitetu, którym przewodniczył ówczesny wojewoda ś. p. Ignacy Mannteuffel, Oddział był reprezentowany, przyczem ogłoszone zostały 3 referaty, z których dwa w sprawie środków, mających na celu złagodzenie bezrobocia oraz jeden w sprawie Zakładu Ubezpieczeń od Wypadków. Ponadto poparte były przez naszych delegatów wnioski, zgłoszone przez przemysłowców z innych okręgów, w szczególności zaś wniosek o waloryzację cła.

Akcja o zwrot należności fabryk z Kasy Chorych. Zapoczątkowana w r. 1925 akcja Oddziału o zwrot z Kasy Chorych pow. Koneckiego nadpłat, powstałych wskutek wadliwego interpretowania ustawy przez zarząd Kasy, była i nadal prowadzona w roku sprawozdawczym. Ponieważ wysiłki Oddziału, zmierzające do polubownego załatwienia zatargu nie osiągnęły pomyślnego rezultatu, Oddział zmuszony był doradzić swym zainteresowanym członkom wystąpienie na drogę sądową. Trzy fabryki stowarzyszone wystąpiły z powództwem przeciw Kasie Chorych do Sądu Okręgowego w Radomiu. Przewidując, że sprawy te będą musiały przejść trzy instancje, zakończenia tej akcji nie należy oczekiwać w czasie najbliższym. Prowadzenie tych spraw powierzono zostały przez zarządy zainteresowanych fabryk adwokatowi warszawskiemu p. dr. Antoniemu Neymark-Bądkowskiemu.

Zgon wojewody kieleckiego ś. p. Ignacego Mannteuffla. W roku sprawozdawczym województwo Kieleckie poniosło dotkliwą i bolesną stratę przez zgon wielce szanowanego obywatela, zasłużonego wojewody i wielkiego przyjaciela przemysłu ś. p. Ignacego Mannteuffla. Oddział Radomsko-Kielecki P. Z. P. M. uczcił pamięć zmarłego, delegując swych przedstawicieli na nabożeństwa żałobne w Kielcach i Radomiu oraz wysyłając specjalną delegację w składzie: pp. Cz. Galińskiego, S. Starkego, K. Witwickiego i W. Eychlera, która była obecną na

wyprowadzeniu zwłok z katedry kieleckiej na dworzec kolejowy, oraz złożyła na trumnie wieniec imieniem Oddziału. Ponadto fabryki stowarzyszone złożyły ofiarę na rzecz Funduszu dla sierot im. ś. p. Ignacego Mannteuffla.

Inne sprawy. W listopadzie roku sprawozdawczego wystąpił Oddział z memorjałem do Województwa Kieleckiego o wznowienie kredytów z funduszków specjalnych p. ministra skarbu na zatrudnienie bezrobotnych w początkach 1928 r., dzięki czemu pożyczki zostały ponownie uruchomione dla tych fabryk, które z nich korzystały w latach poprzednich. W grudniu zalecono członkom poparcie listy kandydatów na asesora i zastępców sądu rozjemczego przy Oddziale Krakowskim Zakładu Ubezpieczeń od Wypadków, ustalonej przez kilka organizacyj gospodarczych.

Interwencje i porady. W roku sprawozdawczym dyrektor Oddziału interwenjował w różnych sprawach indywidualnych członków Oddziału w instytucjach rządowych i publicznych tak w okręgu, jakoteż w Warszawie i Krakowie. Biuro Oddziału udzieliło członkom szeregu porad prawnych w dziedzinie ustawodawstwa socjalnego, podatkowego i t. p.

Udział przedstawicieli Oddziału związku w różnych instytucjach. Przedstawiciele Związku delegowani byli w charakterze członków do różnych Komitetów, Rad i Komisji, a mianowicie: pp. Cz. Galiński, M. Hochberg i W. Eychler byli członkami Wojewódzkiego Doradczego Komitetu Przemysłowo-Handlowego w Kielcach, pp.: M. Bluman, J. Djament, E. Tenenbaum — członkami Rady Kasy Chorych w Radomiu, pp.: Cz. Galiński, K. Szykiewicz i inż. J. Kronenblum — członkami Rady Kasy Chorych pow. Koneckiego, p. M. Hochberg zaś członkiem Zarządu tej Kasy. P. J. Djament był członkiem Komitetu Dyskontowego Banku Polskiego w Radomiu, pp.: S. Starke i S. Szartowski członkami Komitetu Dyskontowego Banku Polskiego w Kielcach i członkami Obwodowego Zarządu Funduszu Bezrobocia w Kielcach. P. K. Szykiewicz był członkiem Komisji Odwoławczej F. B. na pow. Konecki, p. M. Bluman — członkiem takież Komisji w Radomiu, p. W. Eychler był członkiem Komisji Statystycznej w Radomiu. Ponadto członkowie Oddziału wchodziłi w skład komisji szacunkowych różnych podatków przy urzędach skarbowych w Radomiu, Kielcach i Końskich. Dyrektor Oddziału uczestniczył w różnych okolicznościowych komitetach.

Zarząd Oddziału. Kierownictwo Oddziału Związku spoczywało w rękach Zarządu i Dyrekcji Oddziału. Prezesem Oddziału był p. Czesław Galiński, dyrektor fabryki „Kamienna — Jan Witwicki“, wiceprezesem p. M. Hochberg, właściciel fabryki „Słowianin“, członkami Zarządu Oddziału pp.: M. Bluman, M. Rubinstein, S. Starke i K. Szykiewicz. Dyrektorem Oddziału był p. Witold Eychler.

Siedziba Oddziału. Siedzibą Oddziału było miasto Radom. Biuro Związku mieściło się w gmachu Hotelu Europejskiego, zaś w końcu roku przeniesione zostało do własnego lokalu przy ul. Trawnej Nr. 8. Numer telefonu biura Związku: 526. W roku sprawozdawczym Oddział liczył jako członków 14 fabryk metalowych przetwórczych.

W ROKU sprawozdawczym do Oddziału należało 6 zakładów przemysłowych, a mianowicie:

1. „Ideal“, Fabryka Wag.
2. W. Hess, S. A., Fabryka Wag.
3. „Lechja“, Fabryka Maszyn Młyńskich.
4. W. Moritz, S. A., Fabryka Maszyn Rolniczych.
5. E. Plage i T. Łaskiewicz, Fabryka Samolotów.
6. M. Wolski i S-ka, S. A., Fabryka Maszyn Rolniczych.

W porównaniu z rokiem ubiegłym z liczby członków Oddziału ubyło jedno przedsiębiorstwo: Zakłady Mechaniczne i Kotłarskie Inż. Gniazdowski i Janiszewski, S. A., które, likwidując stopniowo swój dział mechaniczny, przeszło na inną gałąź produkcji.

Obowiązki członków Zarządu sprawowali w roku sprawozdawczym pp. L. Hafner, jako przewodniczący, oraz członkowie: W. Moritz, T. Kujawski i J. Markowicz.

Z pośród członków Oddziału brali udział jako delegaci Oddziału:

W Radomskiej Dyrekcyjnej Radzie Kolejowej — p. Markowicz.

W Okręgowym Zarządzie Funduszu Bezrobocia — p. Dzieciuchowicz.

W Komisji Odwoławczej Funduszu Bezrobocia — p. Trzaskowski.

Liczba zatrudnionych robotników na początku roku wynosiła 1342, w końcu zaś roku podniosła się do 1505 robotników. Średni miesięczny stan zatrudnienia wynosił — 1414 robotników.

Sytuacja w przemyśle metalowym lubelskim wykazywała stałe, aczkolwiek powolne, polepszenie się w ciągu całego roku wskutek poprawy warunków gospodarczych w kraju, wobec czego nie zaszła potrzeba zmniejszania stanu zatrudnienia na sezon zimowy.

W dn. 20 maja roku sprawozdawczego została zawartą, po przeprowadzeniu pertraktacji, nowa umowa zbiorowa z Lubelskim Oddziałem Związku Robotników Przemysłu Metalowego w Polsce, obowiązująca od dn. 15 maja, według której stawki akordowe obowiązujące w poprzedniej umowie zostały podwyższone o 8%, a stawki płac godzinowych zostały podniesione w stosunku do poprzednio obowiązujących, jak poniższe zestawienie wykazuje:

Umowa dawniejsza   Nowa umowa

1. Rzemieślnicy wykwalifikowani 1-ej kat. .	69 gr.	80 gr.
2. Rzemieślnicy wykwalifikowani 2-ej kat. .	60 „	69 „
3. Pomoc fachowa . .	53 „	61 „
4. „ placowa . .	47 „	56 „
5. Kobiety	40 „	48 „
6. Młodociani niewykwalifikowani . . .	24 „	29 „
7. Nowowstępujący . .	11 „	13 „
8. Początkujący w 1-ym roku pracy	14 „	16 „
9. Początkujący w 2-im roku pracy	23 „	26 „
10. Początkujący w 3-im roku pracy	28 „	32 „
11. Początkujący w 4-ym roku pracy	32 „	37 „
12. Początkujący w 4-ym roku pracy o ile ukończyli 20 lat . .	53 „	61 „

Wyżej wymieniona umowa została zawartą z terminem do dn. 1 kwietnia 1928 r.

W roku sprawozdawczym odbyło się 14 posiedzeń członków Oddziału poświęconych: sprawie zawarcia umowy zbiorowej, sprawom związanym z wyborami do Rady Miejskiej w Lublinie, sprawom organizacji Izby Przemysłowo-Handlowej w Lublinie, oraz sprawom związanym z przemysłem życiem zrzeszo-

nym zakładów. W m. sierpniu roku sprawozdawczego Oddział zwrócił się za pośrednictwem delegacji w osobach pp. J. Markowicza, T. Kujawskiego i L. Hafnera do władz Banku Polskiego i Banku Gospodarstwa Krajowego z prośbą o rozszerzenie ram udzielanych przez wyżej wymienione instytucje kredytów, w związku z pomyślniejszymi konjunkturami przemysłu metalowego.

Sprawozdanie Grup Zawodowych

Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych.

GRUPA I MASZYNOWA. PODGRUPA WYTWÓRNI ARMATUR.

W ROKU sprawozdawczym Podgrupa Wytwórni Armatur nie wykazała zbyt ożywionej działalności i nie posunęła naprzód sprawy unormowania cen sprzedażnych, podziału produkcji, płac, wykształcenia robotników i tym podobnych zagadnień.

Działalność Podgrupy ograniczała się do kontynuowania prac normalizacyjnych z ramienia Polskiego Komitetu Normalizacyjnego oraz na współpracy w powołanej do życia przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu Komisji Metalowo-Mechanicznej do gromadzenia materiałów do nowej taryfy celnej.

Jak było wskazane w sprawozdaniu Podgrupy za rok 1926, ścisły Komitet Podgrupy w osobach pp. M. Bujalskiego, L. Gwiżdzińskiego, J. Kani oraz J. Sudry opracował normy dla armatury ciężkiej. Wyniki prac pomienionego Komitetu, reprezentującego wyłącznie wytwórców armatury, z natury rzeczy winny były ulec uzgodnieniu z przedstawicielami konsumentów w Polskim Komitecie Normalizacyjnym. Z powodu jednak dokonywania reorganizacji odpowiednich działów tego Komitetu, uzgodnienie to nie nastąpiło, co wpłynąć musiało hamująco na dalszy bieg prac Podgrupy.

Koniec roku sprawozdawczego przyniósł poważne zmiany.

Polski Komitet Normalizacyjny powołał do życia Komisję Armatur, powierzając jej kierownictwo p. inż. M. Bujalskiemu. W skład tej Komisji weszli zarówno przedstawiciele producentów, jak konsumentów. Z ramienia Podgrupy Wytwórni Armatur weszli do niej prócz przewodniczącego Komisji p. M. Bujalskiego pp. L. Gwiżdziński, J. Kania i J. Sudra.

Wobec tego rok 1928 winien znacznie posunąć naprzód normalizację armatury.

Sekcja Armatur Komisji Metalowo-Mechanicznej do prac nad nową taryfą celną, pozostająca pod przewodnictwem p. inż. M. Bujalskiego, całkowicie zakończyła swe prace i wręczyła swej Komisji macierzystej projekt nomenklatury w poz. 167 p. 30, oraz w poz. 169 p. 2 Taryfy Celnej.

Pracę tę również należy zapisać na dobro Podgrupy Wytwórni Armatur, gdyż Podgrupa była tym

ośrodkiem, koło którego skupiało się zarówno zorganizowanie Sekcji, jak i dalsze jej prace i czynności.

Wyżej wskazane prace absorbowwały dotychczas całkowicie Podgrupę, jednak wobec tego, że jedna z nich zakończona została, druga zaś weszła na drogę przyspieszonej realizacji, należy oczekiwać, że działalność Podgrupy w roku 1928 intensywniej skierowana zostanie na prace wewnętrzne, dotychczas leżące odłogiem.

GRUPA I MASZYNOWA. PODGRUPA FABRYK OBRABIAREK I NARZĘDZI.

W ROKU sprawozdawczym Podgrupa drogą ankiety zebrała ścisły materiał informacyjny, dotyczący programu fabrykacyjnego wytwórni obrabiarek, celem uzyskania należytej obrony produkcji krajowej przy wydawaniu ulg celnych przez odnośne organy Ministerstwa Przemysłu i Handlu oraz Skarbu.

Równocześnie Podgrupa spowodowała rewizję listy obrabiarek, na które miały być udzielone stronie niemieckiej znaczne zniżki konwencyjne w przyszłym traktacie handlowym polsko-niemieckim celem wyeliminowania typów, których budowa mogłaby być podjęta przez wytwórnie krajowe w razie rozszerzenia obecnych programów fabrykacyjnych.

Wprowadzenie na listę konwencyjną tych obrabiarek uniemożliwiłoby budowę ich na czas trwania traktatu.

Usilne starania, poprzedzone zebraniem odpowiedniego materiału statystycznego i kalkulacyjnego w sprawie wyjednanie zwrotu cła od surowców przy eksporcie obrabiarek, uwieńczone zostały pomyślnym rezultatem, gdyż rozporządzenie, ogłoszone w Nr. 91 Dziennika Ustaw z 1927 r. przyznało zwrot cła w wysokości zł. 20,— od 100 kg.

Rozporządzenie to umożliwiło w roku sprawozdawczym wywóz obrabiarek prymitywnych (wiertarek kowalskich) na Łotwę i Litwę w ilości kilkuset sztuk.

Z pomiędzy kilku posiedzeń należy podkreślić zebranie przedstawicieli wszystkich prawie wytwórni obrabiarek z udziałem profesorów Politechniki Warszawskiej i Lwowskiej, inż. Mierzejewskiego i E. Geislera, na którym naszkicowane zostały pierwszorzęd-

nej wagi kierunki, mające doniosłe znaczenie dla rozwoju przemysłu obrabiarkowego, jako to: uporządkowanie produkcji przez zrzeczenie się przez niektóre wytwórnie budowy pewnych typów na korzyść innych, porozumienie się co do przyszłego programu fabrykacyjnego, przeprowadzenie statystyki zapotrzebowania rynku na obrabiarki, opracowanie warunków odbioru maszyn oraz normalizacji niektórych składowych części obrabiarek.

Ustalenie programu fabrykacyjnego na najbliższe kilka lat usunęłoby ewentualność równoczesnego podjęcia budowy analogicznych obrabiarek przez dwie lub więcej wytwórni, co wobec małej pojemności naszego rynku ma duże znaczenie w sensie uniknięcia zbędnej konkurencji.

Utworzenie wspólnego biura konstrukcyjnego, porozumienie się z zagranicznymi fabrykami obrabiarek celem przejścia rysunków i modeli, co przyspieszyłoby budowę nowych typów obrabiarek, oraz akcja zbiorowa w kierunku uzyskania dla zrzeszonych fabryk taniego i długoterminowego kredytu były sprawami na powyższym posiedzeniu naszkicowanymi.

Podgrupa opracowała program fabrykacyjny budowy obrabiarek, który ukazał się w Roczniku VI Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych za rok 1926.

Kierownikiem Podgrupy był p. inż. Ignacy Gruszczyński.

GRUPA I MASZYNOWA. PODGRUPA FABRYK MASZYN MŁYŃSKICH

ZINICJATYWY kilku członków P. Z. P. M. w maju 1927 r. na Targach Poznańskich powstała myśl wznowienia działalności Podgrupy, celem obmyślenia sposobów poprawy bytu tego przemysłu.

Pierwsze zebranie organizacyjne odbyło się w Poznaniu, drugie zaś w Warszawie w dn. 7 maja 1927 r. przy udziale przedstawicieli 6-ciu największych fabryk maszyn młyńskich. Do zarządu powołano pp. inż. Władysława Hartwiga, inż. Franciszka Pałaszewskiego i inż. Jana Węgrzynę, przyczem przewodniczącym został p. inż. Hartwig, funkcję zaś referenta powierzono p. inż. Władysławowi Horodyńskiemu.

Ogólna ilość robotników, zatrudnionych w 6-ciu fabrykach, należących do Podgrupy, wynosiła w roku sprawozdawczym 510. Przeprowadzona ankieta wykazała, że fabryki te zatrudniały w roku 1926 zaledwie połowę tej ilości robotników, jaką mogłyby zatrudniać przy istniejących urządzeniach, że fabryki zrzeszone pracowały przeciętnie 268 dni, oraz że produkcja w 1926 r. stanowiła zaledwie 40% zdolności wytwórczej tych fabryk przy jednej zmianie.

Słaby rozwój omawianego przemysłu tłumaczy się nie brakiem zapotrzebowania na maszyny młyńskie, lecz silnym naporem konkurencji zagranicznej i osłabieniem ochrony celnej.

Chcąc ratować zagrożony przemysł, Podgrupa wystąpiła w czerwcu roku sprawozdawczego z memorjałem do p. Ministra Przemysłu i Handlu w sprawie podniesienia cła oraz wprowadzenia kontyngentu na te maszyny młyńskie, które są lub mogą być wyrabiane w kraju. Treść memorjału była wydrukowana w „Przeglądzie Gospodarczym“, w „Maszynach Rolniczych“ i w „Przemysle Metalowym“.

Co pewien czas memorjał ten był uzupełniany dodatkowymi danymi statystycznymi o przywozie ma-

szyn młyńskich z zagranicy oraz omawiany był przez przedstawicieli Podgrupy na audjencjach u p. Ministra inż. Kwiatkowskiego i p. Wiceministra d-ra Doleżala. W rezultacie starań stawki celne na maszyny młyńskie zostały podniesione od dn. 15 marca 1928 r. o 30% (Dz. Ustaw № 15 z dn. 14 lutego 1928 r. poz. 112).

W roku sprawozdawczym odbyło się 6 ogólnych zebrań Podgrupy, na których były omawiane różne niedomagania oraz sposoby poprawy bytu przemysłu fabrycznego maszyn młyńskich.

Zaznaczyć należy, że przewodniczący Podgrupy był w stałym kontakcie z zarządem Związku w sprawach dotyczących opinjowania podań o przyznawanie ulg celnych na maszyny młyńskie, niewyrabiane w kraju.

GRUPA II WYTWÓRNI MASZYN I NARZĘDZI ROLNICZYCH.

WDNIU 31 grudnia 1927 r. Grupa liczyła 45 fabryk zrzeszonych, które w 1927 r. zatrudniały średnio 5254 robotników co stanowiło około 9% średniej ilości robotników, zatrudnionych we wszystkich fabrykach, stowarzyszonych w Związku. Ilość fabryk należących do Grupy wynosiła 15,6% w stosunku do ogólnej ilości członków P. Z. P. M. W porównaniu z rokiem 1926-ym, w którym było 54 fabryki, zatrudniające średnio 4575 robotników, zwiększenie ilości robotników stanowiło 479, czyli 14,7%. Średnia liczba robotników, zatrudnionych w 1927 r., nie dorównywała jednak liczbie 7080 robotników zatrudnionych w 1925 r.

Ilość fabryk, stowarzyszonych w Grupie, zmniejszyła się w roku sprawozdawczym o dziewięć, które zostały skreślone w myśl uchwały Walnego Zgromadzenia za niewpłacanie składek członkowskich w ciągu dwóch lat.

Zarząd Grupy II w roku 1927 składał się z 15 członków. Członkami Zarządu byli: pp. Błażejowski Wacław, Czarliński Janusz, Czarliński Leon, Hafner Ludwik, Lisowski Maksymiljan, Loewenstein Władysław, Moritz Wacław, Nitsche Franciszek, Okolski Stanisław Jan, Rączkowski Ludwik, Samulski Bronisław, Sarna M., Słóarski Zygmunt, Wierzejski Witold Kazimierz i Zajączkowski Józef. Na prezesa Zarządu był obrany p. W. Wierzejski, a na wiceprezesów pp. J. Czarliński i L. Hafner.

Komitet Wykonawczy Zarządu składał się z pp. W. Błażejowskiego, M. Lisowskiego. i W. K. Wierzejskiego. Przy Komitecie Wykonawczym w lokalu Związku było czynne biuro Grupy II pod kierownictwem p. inż. K. Pichelskiego.

W 1927 r. odbyło się jedno Zwyczajne Walne Zgromadzenie członków Grupy, na którym było przedstawione sprawozdanie z działalności Grupy. Na temże Zgromadzeniu został zatwierdzony bilans za 1926 r. oraz budżet na 1928 r., a tem samem została ustalona składka członkowska na potrzeby Grupy w wysokości składki za 1927 r.

W 1927 r. Zarząd odbył pięć posiedzeń, z których jedno było zwołane do Lwowa podczas trwania Targów Wschodnich. Komitet Wykonawczy Zarządu obradował dziewięć razy w celu omówienia i załatwienia wszelkich bieżących spraw, dotyczących potrzeb przemysłu maszyn i narzędzi rolniczych.

W kwietniu roku sprawozdawczego rozpoczęła swoje prace Komisja Metalowo-Mechaniczna do gromadzenia materiału do nowej taryfy celnej przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu. Komisja ta została podzielona na 13 podkomisji, z których jedna objęła dział maszyn i narzędzi rolniczych. Do podkomisji maszyn rolniczych zostało zaproszonych: 4 przedstawicieli nauki, 4 przedstawicieli rolnictwa, 9 przedstawicieli przemysłu i 2 przedstawicieli handlu. Na przewodniczącego podkomisji został powołany inż. K. Pichelski. Podkomisja maszyn rolniczych podzieliła wszystkie maszyny i narzędzia rolnicze na trzy sekcje, które, korzystając z materiałów otrzymanych z sekretariatów komisji rolniczych i metalowo-mechanicznej oraz danych, zebranych przez biuro Grupy, opracowały projekt nomenklatury całego działu maszyn i narzędzi rolniczych.

Projekt ten był uzgodniony na posiedzeniu podkomisji, a następnie w sierpniu został zaakceptowany z drobnymi zmianami na posiedzeniu komisji metalowo-mechanicznej. Projekt całej nomenklatury taryfy celnej został następnie przekazany do rozpatrzenia Ministerstwu Skarbu.

Zarząd Grupy, zapoznawszy się z projektami kwestionariuszy statystyki przemysłowej, wystąpił z prośbą do Głównego Urzędu Statystycznego o stosowanie przy statystyce maszyn i narzędzi rolniczych ściśle nomenklatury polskiej taryfy celnej, która została opracowana przez Komisję metalowo-mechaniczną.

W okresie sprawozdawczym fabryki maszyn rolniczych były zatrudnione normalnie przez większą część roku, tak, że obroty ich wzrosły w stosunku do obrotów z 1927 r., lecz rezultaty finansowe, podobnie jak i w całym przemyśle metalowym, nie były zadowalające z powodu zbyt niskich cen na maszyny rolnicze.

To też prawie na wszystkich posiedzeniach Zarządu była dyskutowana sprawa cennika na maszyny rolnicze i ustalenia warunków sprzedaży dla handlu hurtowego. Jednakże omawianie tych spraw miało charakter informacyjny i do żadnych obowiązujących uchwał nie doprowadziło.

W okresie sprawozdawczym zostały rozpoczęte prace, mające na celu zorganizowanie na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu w 1929 r. udziału wytwórni maszyn i narzędzi rolniczych. Przewszystkiem Zarząd Grupy zajął się sprawą uzyskania najodpowiedniejszego terenu dla maszyn rolniczych. Przydzielony początkowo teren przez Zarząd P. W. K. okazał się nieodpowiednim dla maszyn rolniczych, następnie Zarząd wszczął starania o najdalej idące niższe ceny miejsc wystawowych, a także o postawienie nad częścią terenu dachu. W końcu 1927 r. została powzięta uchwała na Walnym Zgromadzeniu, że członkowie Grupy wystąpią wspólnie na wystawie, wydzielając jeden teren i że Zarząd Grupy zorganizuje wystawę maszyn rolniczych.

W okresie sprawozdawczym organ Grupy, miesięcznik „Maszyny Rolnicze“, wyszedł w dwunastu numerach. Na treść numerów złożyło się 12 artykułów treści ekonomicznej i 9 treści technicznej z dziedziny stosowania maszyn rolniczych. Poza tem w miesięczniku były podawane wiadomości konsularne, sprawozdania z wystaw i pokazów maszyn rolniczych, sprawozdania z działalności zrzeszeń zawodowych, przegląd prasy i bibliografii oraz dane o wywozie z Polski maszyn i narzędzi rolniczych.

W ubiegłym roku Komitet Redakcyjny wprowadził nowy dział „wynalazki i patenty“, pragnąc informować czytelników o wszystkich wydanych patentach w dziale maszyn i narzędzi rolniczych przez Urząd Patentowy od początku jego istnienia. Na pomieszczenie krótkich opisów patentowych w miesięczniku Redakcja uzyskała specjalne pozwolenie od Prezesa Urzędu Patentowego.

Komitet Redakcyjny miesięcznika „Maszyny Rolnicze“ składał się z 3-ch członków Komitetu Wykonawczego oraz dwóch członków, kooptowanych przez Walne Zgromadzenie. A zatem skład Komitetu Redakcyjnego był następujący: pp. W. Błazejewski, M. Lisowski, K. Raczyński, M. Sołtan i W. K. Wierzejski.

Prócz tych powyżej przytoczonych prac na posiedzeniach Zarządu Grupy i Komitetu Wykonawczego były omawiane i załatwiane wszelkie bieżące sprawy, dotyczące przemysłu maszyn i narzędzi rolniczych, a następnie były zgłaszane wnioski na posiedzeniach Rady P. Z. P. M.

Biuro warszawskie Grupy w ciągu roku sprawozdawczego wysłało 433 listy.

GRUPA IV WAG I WYROBÓW PRECYZYJNYCH. P O D G R U P A F A B R Y K W A G.

DO PODGRUPY fabryk wag w 1927 r. należało 6 fabryk, które zatrudniały na początku roku 638 pracowników, a w grudniu 1927 roku — 549 pracowników.

Zarząd Podgrupy na początku roku sprawozdawczego składał się z pp. Leonarda Chęcińskiego, Gustawa Krzykowskiego, Wilhelma Krzykowskiego, Jana Markowicza i Henryka Teobalda. Pod koniec roku ustąpili z Zarządu pp. L. Chęciński i H. Teobald, a na ich miejsce zostali wybrani pp. Walery Węgrzecki i Stanisław Zuckerwar. Prezesem Zarządu był p. Jan Markowicz, czynności referenta Zarządu Podgrupy sprawował p. inż. K. Pichelski.

W roku sprawozdawczym odbyło się jedno Walne Zgromadzenie członków Podgrupy, na którym złożone było sprawozdanie z działalności Zarządu za 1926 rok, zatwierdzono bilans za 1926 r., ustalono budżet na 1927 r. oraz dokonano wyboru członków Zarządu.

W 1927 roku odbyły się trzy posiedzenia Zarządu, na których były rozważane wszystkie sprawy bieżące, dotyczące warunków produkcji w fabrykach wag.

Prócz tego w okresie sprawozdawczym odbyło się jedno specjalne posiedzenie trzech członków Zarządu, na którym opracowano zestawienie cen na typowe wagi zagraniczne i krajowe w celu sprawdzenia, czy wagi są dostatecznie chronione stawkami celnymi.

Najważniejszymi sprawami w działalności Zarządu Podgrupy były wnioski, przedstawiane w Głównym Urzędzie Miar, odnośnie aktualnych spraw, dotyczących produkcji wag.

Pierwszą sprawą było przedyskutowanie projektu przepisów Głównego Urzędu Miar o odważnikach do szalek specjalnych. W tejże sprawie odbyła się konferencja członków Zarządu w Głównym Urzędzie Miar. W rezultacie przesłano list do G. U. M., w którym wypowiedziano się za skasowaniem odważników do szalek specjalnych przy wagach dziesiętnych i utrzymaniem nadal odważników do szalek specjalnych przy wagach setnych i tysięcznych.

Przytem zaproponowano nadanie tym odważnikom różnych kształtów w celu uniknięcia omyłek przy ich stosowaniu.

Następnie wystąpiono do G. U. M. z prośbą o powiększenie etatów personelu technicznego w Okręgowych Urzędach Miar w Lublinie i Lwowie.

Pozatem były omawiane odpowiedzi G. U. M. na poszczególne wnioski, zawarte w dwóch memoriałach Zarządu Podgrupy z d. 12 października 1926 r.

W sprawie nowej taryfy celnej została utworzona przy Komisji metalowo-mechanicznej Podkomisja narzędzi i wag pod przewodnictwem p. H. Bruna. Z Podkomisji tej wyłoniono Sekcję wag, której przewodniczącym był p. Smoleński, referentem — p. S. Zuckerwar, a rzeczoznawcami pp. W. Krzykowski i J. Markowicz. Sekcja opracowała projekt nomenklatury na wagi i odważniki, który został zaakceptowany przez Komisję.

W końcu r. 1927 zajęto się sprawą udziału fabryk wag w Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu.

GRUPA XI DRUTU I GWOŹDZI.

OŻYWIENIE przemysłu metalowego od połowy 1926 r. zaznaczyło się dodatnio w ciągu całego roku 1927 i łącznie z wzmożeniem się ruchu budowlanego znakomicie posunęło naprzód ilościową wytwórczość fabryk gwoździ i drutu.

Od marca 1927 r. w związku z zwiększoną ilością zamówień prywatnych oraz rządowych na druty telegraficzne, telefoniczne, kolczaste i gwoździe, fabryki

większe rozpoczęły pracę przez pełne 8 godzin, a mniejsze pracowały na dwie zmiany.

Stan zatrudnienia w drutach stalowych i łańcuchach był w roku sprawozdawczym, zarówno jak w drugiej połowie r. 1926, zadowolający.

Pomimo wzmożonej ilościowo produkcji drutów żelaznych i gwoździ, która zresztą nie doszła jeszcze do normy przedwojennej, ceny kształtowały się, z powodu bardzo silnej konkurencji, w dalszym ciągu nisko i w tych najgłośniejszych działach fabryki pracowały ze stratami. Znakomita większość wytwórców tej gałęzi doszła do wniosku, że nawet zadowolająca ilościowo produkcja nie da, przy ostrej konkurencji, dodatnich rezultatów i nie pozwoli nawet na skromną amortyzację maszyn, nie mówiąc zupełnie o palącej potrzebie całego szeregu inwestycji i zmodernizowań. To też długoletnie straty doprowadziły wreszcie większe fabryki do utworzenia dn. 5 listopada 1927 roku wspólnego biura sprzedaży pod firmą Centralnego Biura Polskich Fabryk Gwoździ i Drutu z byłym długoletnim dyrektorem syndykatu rosyjskiego w Petersburgu „Prowołoża“ p. Janem Kelles-Krauzem jako naczelnym dyrektorem.

Działalność Grupy, poza udzielaniem miesięcznych informacji Radzie Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, ograniczyła się jedynie do udziału w pracach Komisji Metalowo-Mechanicznej nad nomenklaturą nowej taryfy celnej.

Przedstawiciel Grupy XI inż. J. Weliński, jako przewodniczący Podkomisji Wytrobów Żelaznych, opracował, przy pomocy przedstawicieli większych fabryk gwoździ i drutów, projekt nomenklatury Sekcji VI Podkomisji.

B I L A N S

Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych

na dzień 31 grudnia 1927 roku.

P R O T O K Ó Ł

Komisji Rewizyjnej

Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych.

Dnia 9 maja 1928 r. niżej podpisani członkowie Komisji Rewizyjnej, wybrani na Zwyczajnem Walnem Zgromadzeniu członków P. Z. P. M. w dniu 27 czerwca 1927 r., sprawdziwszy bilans na dzień 31 grudnia 1927 r. i zestawienie wpływów i wydatków, znaleźli je zgodnemi z księgami rachunkowemi i dowodami kasowemi. Komisja Rewizyjna wnosi na Walne Zgromadzenie wniosek o zatwierdzenie bilansu i rachunku wpływów i wydatków za 1927 rok.

(—) *Tadeusz Blauth.*

(—) *J. Węgrzyn.*

(—) *St. Wierzbicki.*

Bilans Polskiego Związku

na dz. 31 gru

AKTYWA.

	Zł.	gr.	Zł.	gr.
Pozostałość gotowizny: w Kasie Związku	548	49		
„ „ w P. K. O. i Bankach	1.411	12	1.959	61
Papiery procentowe na zabezpieczenie funduszków stypendjalnych			19.043	20
Weksle protestowane			3.484	93
Udziały w „Przeglądzie Technicznym“			—	05
Ruchomości			2.645	37
Należności u: Grupy II Fabr. Masz. Roln.	1.086	91		
Wystawy Krajowej	587	99		
Wydawn. „Maszyny Rolnicze“	9.623	97		
Podgrupy Fabr. Wag	237	42		
„ „ Masz. Młyńsk.	116	65		
Zaliczek Pracowników	454	68		
Zjedn. Pol. Przem. Metal.	1.739	14	13.846	76
			40.979	92
Zaległe składki członkowskie			29.699	60
			70.679	52

Rachunek Wydat

za czas od 1 stycznia

WYDATKI.

	Zł.	gr.	Zł.	gr.
Koszta Ogólno-Administracyjne:				
Pensje pracowników	93.863	74		
Utrzymanie lokalu	10.512	37		
Materiały Kancelaryjne	2.936	87		
Koszty Ogólne	8.240	23		
Pisma i Książki	1.136	40		
Porto i Różne	4.046	58		
Składka do Kasy Chorych za prac.	2.738	27	123.474	46
Ofiary na Cele Społeczne.			4.703	61
Składka do Centr. Związku			34.000	00
Opracowanie Taryfy Celnej			6.199	76
Delegacje			1.604	40
Prowizje i Procenty			1.489	27
Wydawnictwa Własne Różne			4.208	30
Fundusz Propagandowy			18.451	14
Wydawn. „Przemysł Metalowy“			9.115	38
Nadwyżka wpływów			2.366	79
			205.613	11

Warszawa, dnia

Prezes Rady:

(—) J. Jeziorański.

Księgowy:

(—) R. Osterczyk.

Członkowie Rady:

(—) J. Czarliński.

(—) S. J. Okolski.

(—) K. Ambrożewicz.

(—) S. Przanowski.

(—) Z. Sochacki.

Przemysłowców Metalowych

dnia 1927 roku.

PASYWA.

	Zł.	gr.	Zł.	gr.
Fundusze stypendjalne: im. Br. Załęskiego	6.390	23		
„ „ „ St. Najmana	1.717	06		
„ „ „ Małż. Ambrożewiczów	1.319	46		
„ „ „ Inż. Z. Sochackiego	11.792	00	21.218	75
Fundusz na Obchód 25-lecia Związku			2.000	00
Kasa Przezorności Pracown. Związku			14.207	31
Niewypł. odsetki z rach. stypendjalnych			784	50
Komitet Powodźian			120	00
Podgrupa Fabryk Armat			129	52
Sumy Przechodnie			153	05
Nadwyżka z r. 1927			2.366	79
			40.979	92
Zaległa składka do Centr. Związku	7.000	00		
Zaległe wpłaty na Cele Społeczne	3.930	00		
Rezerwa na wątpliwe składki członkow.	18.769	60	29.699	60
			70.679	52

ków i Wpływów

do 31 grudnia 1927 r.

WPŁYWY.

	Zł.	gr.	Zł.	gr.
Składki:				
Za rok 1926	38.050	67		
Za rok 1927	99.069	59	137.120	26
Dochody nadzwyczajne			48.433	93
Wydawn. „Przemysł Metalowy“			9.266	14
Wpisowe			75	00
Wydawnictwa Własne Różne			2.229	78
Fundusz Propagandowy			8.488	00
			205.613	11

8 maja 1928 r.

Dyrekcja:

(—) M. Chorzewski.

(—) K. Pichelski.

Komisja Rewizyjna:

(—) T. Blauth.

(—) J. Węgrzyn.

(—) St. Wierzbicki.

LISTA CZŁONKÓW

POLSKIEGO ZWIĄZKU PRZEMYSŁOWCÓW METALOWYCH

(STAN W DNIU 1 CZERWCA 1928 R.).

- A.** Alscher A. i Syn, Bielsko, Śląsk Cieszyński.
Ambrożewicz Wł., Warszawa, Kolejowa 37/39.
- B.** „Babbit”, Warszawa—Mokotów, Kazimierzowska 62.
Bartelmuss i Suchy, Bielsko, Śląsk Cieszyński.
Bauer M., Łódź, Piotrkowska 170.
Bauerertz Bracia, Mijaczów, p. Myszków.
Belgijska Sp. Akc. Warsz. Fabryki Drutu, Gwoździ i Szytytów, Warszawa—Praga, Objazdowa 1.
Berent Bracia, Warszawa, Ordynacka 3.
Bernat Bracia, Warszawa, Kacza 4.
„Białogon”, p. Kielce.
Bieńkowski W., Warszawa, Piesza 1.
Bliżyn, p. Skarżysko.
„Bodzechów”, p. Ostrowiec.
„Borek”, Borek Fałęcki.
Borkowscy Bracia, Warszawa, Grochowska 45.
Borman, Szwede i S-ka, Warszawa, Srebrna 16.
Born i Schütze, Toruń—Mokre.
Borowski G., Warszawa, Leszno 27.
Bracia Węgrzeczcy, Kamieniec, p. Skarżysko.
Brandel, Witoszyński i S-ka, Warszawa—Praga, Grochowska 37/39.
Braunsztejn Wł. i Wł. Szamota, Warszawa, Klonowa 14.
Breviller i Sp. i A. Urban i S-ka, Ustroń, Śl. Cies.
Broda Jan, Toruń, Koszarowa 11/13.
Bronikowski, Grodzki i Wasilewski, Warszawa, Senatorska 33.
Brown Boveri, Zychlin, z. Warszawską.
Bujak Jan, Lwów, Sadownicka 31.
- C.** Cegielski H., Poznań, Górna Wilda 136/180.
„Centryfuga”, Gniezno.
„Chlewiska”, p. Szydłowiec.
„Compensator”, Warszawa, Przemysłowa 32.
„Cyklop”, Przemyśl.
„Cynkownia Warszawska”, Warszawa, Boduena 3.
Czajkowski Wacław i S-ka, Warszawa, Młynarska 33.
Czarliński L., Krępa, p. Ostrów.
Częstochowska Fabr. Igieł i WYROBÓW Metalowych, Częstochowa Fabryczna 6/8.
- D.** Deichsel A., Sosnowiec.
Deloff A., Warszawa, Mazowiecka 11.
Dratt R. i Sp., Chełm.
„Drut”, Warszawa, Przyokopowa 24.
Drzewiecki i Jeziorański, Warszawa, Jerozolimska 71.
Dziwulski J. i Sp., Warszawa, Kolejowa 51.
- E.** „Elibor”, Warszawa, Mazowiecka 11.
Erbe E., Zawiercie.
- F.** Feigenbaum Adolf, Warszawa, Targowa 44.
„Fema”, Bydgoszcz, ul. Warmińskiego.
„Ferrum” Lwów—Podzamcze, Żółkiewskiego 147.
„Ferrum” Łódź, Kilińskiego 121.
„Ferrum” Zawiercie.
Fiebrandt i S-ka, Bydgoszcz, ul. Grundwaldzka 3.
Filipowski L., Warszawa—Mokotów, Kazimierzowska 73.
Fink i Wille, Warszawa, Elekoralna 23.
Fitzner W. i K. Gamper, Sosnowiec.
Fiutkowski A., Końskie.
Fogelnest I. „Rola”, Warszawa, Marszałkowska 11/13.
Fortwängler Bracia, Warszawa, Okopowa 26.
Fosforbronzu i Fosforbabitów Warszawska Fabryka, Warszawa, Leszno 119.
Fraget Józef, Warszawa, Elekoralna 16.
„Flöhr”, Warszawa, Emilji Plater 10.
- G.** Galicyjskie Karpackie Naftowe Towarzystwo, Glinik Marjampolski.
Gassner, Najdeker i Orłowski, Chełm.
Gastman P., Lwów, Panieńska 26/28.
Geisler Bracia, Okolski i Patschke, Warszawa, Leszno 128.
Gerlach G., Warszawa, Tamka 40.
Giertych J. Franciszek i S-ka, Warszawa, Zielna 48.
„Glinice”, Radom.
Głogowski i Syn, Inowrocław.
Goldammer O., Łódź, Kilińskiego 74/76.
Goldblum H. E., Radom, Giserska 21.
Gołębiowski T., Warszawa—Mokotów, Madalińskiego 67.
Górecki B. S-cy, Łódź, Karola 6.
Gostyński Wł. i Sp., Warszawa, Mokotowska 3.
Gottschalk G., Warszawa, Wolność 18.
Graff Bracia Ed. i D., Warszawa, Grzybowska 13.
Granat, Warszawa, Stalowa 67.
Gwiżdziński i S-ka, Warszawa—Mokotów, Chocimska 9.
- H.** Hantke B., Warszawa, Srebrna 9.
„Hencil”, Warszawa, Żelazna 67.
Henneberg Bracia, Warszawa, Wolska 17.
Herzfeld i Victorius, Grudziądz.
Hess W., Lublin.
Hiellego i Dittricha T. A., Żyrardów.
Hoffman Juliusz, Zgierz.
Horoch Tadeusz, Warszawa, Służewska 7.
Horowicz M., Radom.
„Hossyb”, Żbików, St. Pruszków.
„Hrabia Renard”, Sosnowiec.
Huta Blachownia, Częstochowa sk. p. 27.
- I.** „Inventia” J. A. Fabr. Ramek i Maszyn Powłok.
„Iron”, Częstochowa.
Ideal, Lublin, Krochmalna 24.
Igieł i WYROBÓW Metalow. Częstochowska Fabryka, Częstochowa, Fabryczna 6/8.
Inowrocławska Fabryka Maszyn Rolniczych S. A., Inowrocław, św. Ducha 25/29.

- J.** Jakobsen Teodor i S-ka, Warszawa, Elektoralna 33.
Jarischa Juliusza Spadkobiercy, Łódź, Wodna 11/13.
Jarkowski Stefan, Warszawa, Grochowska 117.
Jenike Bracia, Warszawa, Jerozolimska 20.
Jeżyński Stanisław, Warszawa, Ogrodowa 50.
John J., Łódź, Piotrkowska 217/219.
Joseph's G. Erben, Bielsko, Śląsk Cieszyński.
- K.** „Kabel“, Warszawa, Królewska 41.
„Kabel Polski“ T. A., Bydgoszcz.
„Kamienna“, pocz. Skarżysko.
Kanczewscy Bracia, Częstochowa, Ogrodowa 51/53.
Kemnitz W., Warszawa-Praga, Terespolska 24.
Klauke C., Włocławek.
Klein Bracia, Dąbrowa Górnicza.
Kolberg i S-ka, Warszawa-Praga, Grochowska 35.
Konrad, Jarnuszkiewicz i Sp., Warszawa, Grzybowska 25.
„Kraj“, Kutno.
„Kraków Huta Żelazna“, Kraków, Rynek Gł. 12.
Kraupe St., Sosnowiec.
Krawczyk, Zawiercie.
Kronenblum S., Końskie.
Krusche Waldemar, Pabjanice, Łaska 29.
Kryzel A. i J. Wojakowski, Radomsko.
Krzykowski Alfred, Warszawa, Chłodna 14.
Kujawska Fabryka Maszyn i Odlewnia, Włocławek.
Kubiak St., Warszawa, Hrubieszowska 9.
Kunz Ant., Lwów, Leszczyńskiego 41.
- L.** Langiewicz S., Warszawa, Przyokopowa 22.
„Lechja“, Lublin, Foksal 17.
„Lechja“, Żywiec.
Ledóchowski St. hr., Warszawa, Przemysłowa 24.
Lilpop, Rau i Loewenstein, Warszawa-Wola, Bema 65.
Lipiński, Warszawa, Pańska 83.
Lokomotyw Pierwsza Fabryka w Polsce, Chrzanów.
Löhnert H., Bydgoszcz, Jen. Bema 10.
Lubert Bracia, Warka, starostwo Grójeckie.
„Ludwików“, Kielce.
„Lukwar“, Warszawa, Kacza 7.
- Ł.** Łęgiewski i Hartwig, Warszawa-Praga, Szeroka 11.
- M.** Makarewicz J., Warszawa-Mokotów, Raclawicka 10.
Mann Alfons, Warszawa-Praga, Białostocka 42.
Marciniak Antoni, Warszawa, Wronia 23.
Matuszewski R. i S-ka, Poznań, Św. Marcina 45.
Maszyn Rolniczych Fabryka i Odlewnia, „Wyszków“.
Mänhard Adolf, Bielsko, Śląsk Cieszyński.
Mencel Bracia, Warszawa, Czerwonego Krzyża 3.
„Metal“, Lwów, Zacharjewicza 5.
„Metallum“, Warszawa, Wolska 94.
„Metalurgia“, Częstochowa, Krótka 31.
Metalurgicznego Przemysłu w Polsce T. A., Radomsko.
„Mewa“, Bielsko, Śląsk Cieszyński.
Meyerhold i Sp., Sosnowiec, 3-go Maja.
Międzynarodowe Tow. Bud. Okrętów i Maszyn, Gdańsk.
Mieszczański K. K., Warszawa, Leszno 119.
Minc M., Pułtusk.
„Młynotwórnia“, Rogoźno.
Moc, Warszawa, Wolska 121.
Modrzejowskie Zakłady Górniczo-Hutnicze, Sosnowiec.
Moritz Wacław, Lublin.
Mostów Budowy Fabryka, Warszawa-Pelcowizna.
„Mubis“, Warszawa, Ogrodowa 50.
Mühsam H., Włocławek.
Müller i Seidel, Łódź, Żeromskiego 96.
Münsterman E. v., Bielsko, Śląsk Cieszyński.
- N.** Nebel W., Zgierz.
Nehring St., P. Jasiński i S-ka, Warszawa, Płocka 44.
Neptun, J. Mintz, Końskie.
Neufeld J., Warszawa-Praga, Brukowa 4.
Nitsche i Sp., Poznań, Św. Marcina 33.
Norblin, Bracia Buch i T. Werner, Warszawa, Żelazna 51.
- O.** Ochsnier Karol i Syn, Bielsko, Śląsk Cieszyński.
Ołdakowski i Neumark, Łódź, Zakątna 81.
„Olkusz“ dawn. Westen, Olkusz.
Orłowski M., Łomża.
Orthwein, Karasiński i Sp., Warszawa, Nowogrodzka 40.
„Osprzet“, Warszawa-Praga, Białostocka 34.
Ostoja, Warszawa, Szczęśliwicka 11.
Ostrowski M., Koło, z. Kaliska.
„Ostrówek“, Łochów.
- P.** Pałaszewski Fr., Łódź, Zakątna 39.
Parowozów Budowy Warszawska Sp. Akc., Warszawa, Kolejowa 57.
Paschalski Wł., Warszawa, Żytnia 15/17.
„Pelikan“, Warszawa, Stępińska 10/16.
„Perkun“, Warszawa-Praga, Grochowska 46.
Perlis Bracia S-cy, Łochów 9.
„Perun“, Warszawa-Praga, Grochowska 52.
„Philips“, Warszawa, Karolkowa 36/44.
Pigułowski W., Warszawa, Krakow. Przedm. 60.
„Pionier“, Warszawa, Krochmalna 71.
Plage E. i T. Łaskiewicz, Lublin.
Plewkiwicz R. i Sp., Warszawa, Czerniakowska 180/182.
Plucińscy Bracia, Poznań-Jerzyce, Samarzewskiego 43.
„Pocisk“, Warszawa-Praga, Mińska 25.
„Podkowa“, Sosnowiec, Wiejska 5.
Pollak Th. i Syn, Biała-Lipnik, Śląsk Cieszyński.
Polska Fabryka Hufnali, Zawiercie, skrz. p. 5.
Polmet, Lwów, w Nowej Rzeźni 25.
„Polna“, Przemyśl, Polna 62.
Polskie Towarzystwo Elektryczne, Warszawa, Jerozolimska 71.
Polskie Towarzystwo Radiotechniczne, Warszawa-Mokotów, Narbutta 29.
Polskie Zakłady Siemens, Ruda Pabjanicka, p. Łodzią
Polskie Zakłady Skody, Warszawa, Okęcie, skrz. p. 418.
„Poręba“, Zawiercie.
Proszower J. M. i Sp., Warszawa, Smocza 51.
- Q.** Quissek i Geppert, Bielsko, Śląsk Cieszyński.
- R.** Rejchman Br. (Tytan), Warszawa, Tamka 14.
Repphan August Syn i Sp., Warszawa, Czerniakowska 189.
Rohn, Zieliński i S-ka, Warszawa, Jerozolimska 105.
„Rola“ (Fogelnest), Warszawa, Marszałkowska 11/13.
„Rubinstein“, Radom.
Rudzki K. i Sp., Warszawa, Fabryczna 3.
Rur i Żelaza Sosnowiecka Fabryka Tow. Akc., Sosnowiec.
Rybnicka Fabryka Maszyn, Rybnik.
Rzewuski i S-ka, Warszawa, Ordynacka 7.
„Rzuców“, p. Szydłowiec.
- S.** Samsonowicz M., Dębica.
Samulski S. i S-ka, Pleszew.
Sarna M. S., Płock.
Saur T., Bielsko, Śląsk Cieszyński.
Schmeja Edmund, Biała, Śląsk Cieszyński.
Schmidt Rudolf, Biała, Śląsk Cieszyński.
Schwabe Georg, Warszawa, Śląsk Cieszyński.
Serkowski Jan, Warszawa, Nowolipie 76/78.
„Sierpczanka“, Sierpc, z. Płocka.
„Silnik“, Warszawa-Wola, Brühlowska 19.
„Siła“, Warszawa, Chłodna 5.
„Sirius“, Warszawa, Zamojskiego 51.
„Sito“, Warszawa, Dobra 86.
„Słowianin“, Końskie.
Śląska Fabryka Motorów P. T. E., Katowice-Bogucice.
Sosnowieckich Fabryk Rur i Żelaza T. A., Sosnowiec.
Sosnowski Józef, Skarżysko.
Śrub i Drutu Warszawska Fabryka T. A., Warszawa, Glińska 5.
Starachowickich Zakładów Górniczych Tow., Starachowice.
„Staporków“, p. Niekań.
Staniola, Warszawa, Chełmska 13.
„Stanrej“, Warszawa-Mokotów, Narbutta 16.
Starke Ernest i Syn, Bielsko, Śląsk Cieszyński.
Stefański Wł., Warszawa, Wolność 1.
Steinberg Bracia i Sp., Warszawa, Wronia 80.

- Stocznia Gdańska, Gdańsk.
Stowarzyszenie Polskich Mechaników z Ameryki, Warszawa,
Marszałkowska 46.
Suchedniowska Fabryka Odlewów, p. Kielce.
Sucheni J., Gidle, p. Radomski.
„Światowit“, Myszków.
Szajn B-cia, Będzin, Małachowskiego 49.
Szczęśni Bracia, Częstochowa.
Szeinmeil Bracia, Międzyrzec Podlaski.
Szpotkański K. i S-ka, Warszawa-Praga, Kałuszyńska 2/4/6.
„Szwarc J.“, Włocławek.
- T.** „Technika Gorzelnicza“, Warszawa, Królewska 8.
Tenenbaum E., Radom.
„Tłocznia“, Warszawa, Przemysłowa 19.
„Tryb“, Warszawa, Grzybowska 41.
„Trzebinia“ Sp. Akc., Trzebinia.
Twerdy E., Bielsko, Śląsk Cieszyński.
„Tytan“ (Br. Reichman), Warszawa, Tamka 14.
- U.** „Ursus“, Warszawa, Skierniewicka 27—29.
„Unia“, Grudziądz.
„Unia“, oddział C. Blumwe i S., Bydgoszcz.
„Unia“, oddział Chełmno.
- W.** Waberski S. i Sp., Warszawa-Praga, Markowska 8.
Wag i Wyróbów Metalowych Fabryka, Bydgoszcz.
Wagner Fr. i S-ka, Łódź, Żeromskiego 94.
Wagner Henryk, Łódź, Przejazd 10.
Wagner J., Warszawa, Złota 67.
Wahren B., Warszawa, Leszczyńska 3.
- Warszawska Fabryka Drutu, Szytytów i Gwoździ Belg.
Tow. Akc., Warszawa-Praga, Objazdowa 1.
Warszawska Sp. Akc. Budowy Parowozów, Warszawa,
Kolejowa 57.
Wasilewski K. i Sp., Warszawa, Płocka 29.
Weber, Dähne i Sp., Warszawa, Żytunia 21/25.
Weigt i Sp., Łódź, Senatorska 22.
Wegniera H. S-cy, Łódź, Kilińskiego 112.
„Węgierska Górka“, Węgierska Górka, pow. Żywiec.
Węgrzeczy Bracia, Kamienna, p. Skarżysko.
Węgrzyn J. i F. Vostrak, Warszawa-Praga, Olszowa 14.
Wielkie Piece i Zakłady Ostrowieckie, p. Ostrowiec.
„Wiepofana“, Poznań, Dąbrowskiego 81.
Windyga D., Warszawa, Waliców 16.
„Wisła“, Włocławek, Toruńska 26.
Wiśniewski A., Kutno, Cmentarna 79.
Wiśniewski, Serejski i Siuckin, Warszawa, Stawki 53.
Wisnowski J., Częstochowa, Stanisława 7.
Włocławska Fabryka Drutu, Włocławek.
Włodarczyk Zygmunt, Konin, z. Kaliska.
Wolanowski J., Warszawa, Gliniana 5.
Wolski M. i S-ka, Lublin.
„Wulkan“ S. A., Warszawa-Praga, Namiestnikowska 4.
Wyleżyński K., p. Kraków, Borek Fałęcki.
- Z.** Zaremba W. S-cy, Konin.
Zawadzki J. i S-ka, Warszawa-Mokotów, Rakowiecka 23.
Zbijewski M., Warszawa-Praga, Żabkowska 44.
Zieleniewski L., Kraków, Wolska 4.
Zieleziński H., Warszawa, Marszałkowska 11/13.
Zolberg i Pinkert, Szydłowiec, z. Radomska.
- Ż.** Żółtowski A. i Sp., Płońsk, z. Warszawska.
Żyrardowskich Zakładów Tow. Akc., Żyrardów.

SPRAWOZDANIE ZARZĄDU

Z DZIAŁALNOŚCI

Związku Eksportowego Przemysłu Metalowego Przetwórczego

Z A R O K 1927.

SPRAWOZDANIE niniejsze roczne jest drugim z rzędu, jakie nam Walnemu Zgromadzeniu złożyć przypada.

Instytucja nasza, będąc związkiem, a jednocześnie spółką z ograniczoną odpowiedzialnością, nosi z natury rzeczy podwójny charakter, społeczny i handlowy i z tych dwóch punktów widzenia należy ją traktować.

Jako związek, instytucja jest dalszym ciągiem i dopełnieniem tych funkcji i zadań, jakie ma Polski Związek Przemysłowców Metalowych. Eksport w szerokim rozumieniu jest głównym celem i ostatecznym etapem w rozwoju życia przemysłowego i gospodarczego narodu w dążeniu do samowystarczalności i dobrobytu i słusznem było, że zabiegi o rozwój eksportu, jego popieranie i zwracanie na odpowiednie drogi były wyeliminowane z ogólnej akcji związku przemysłowców metalowych i że stworzona została oddzielna dla tych celów, samodzielna jednostka.

Zadaniem Związku, jako instytucji społecznej, jest, w myśl naszego statutu, „popieranie produkcji eksportowej i wywozu zagranicę”, które to zadanie Związek realizuje w ten sposób, że ingeruje u sfer rządowych w sprawach, związanych z eksportem, nawiązuje kontakt z zagranicznymi placówkami i zbiera za ich pośrednictwem wszelkie informacje, dotyczące eksportu, które następnie podaje do wiadomości całego przemysłu metalowego, nie ograniczając się w tym względzie do szczupłego grona swoich członków udziałowców. Mrówcza praca Związku w tym kierunku jest narazie mało uwydatniona i jak każda penetracja dla szerszego ogółu z trudem dostrzegalna, zwłaszcza w tak krótkim okresie czasu i przy tak szczupłych środkach, jakimi Związek narazie rozporządza. Dążeniem Związku jest stworzenie w tych krajach, w których ekspansja polskiego przemysłu jest pożądana, stałych placówek handlowych, któreby z czasem mogły interesów przemysłu polskiego w tych krajach należycie bronić i wwoz do tych krajów wytworów polskiego przemysłu metalowego rozwijać. Wyrazem tego dążenia było wzięcie finansowego udziału w Towarzystwie dla Handlu z Rosją „Polros” w pierwszych dniach po ukonstytuowaniu się Związku, jak również wzięcie udziału w Towarzystwie dla Handlu z Turcją w roku sprawozdawczym. Na ostatni cel Związek asygnował Z. 10 000.— jako udział w rzeczonym Towarzystwie.

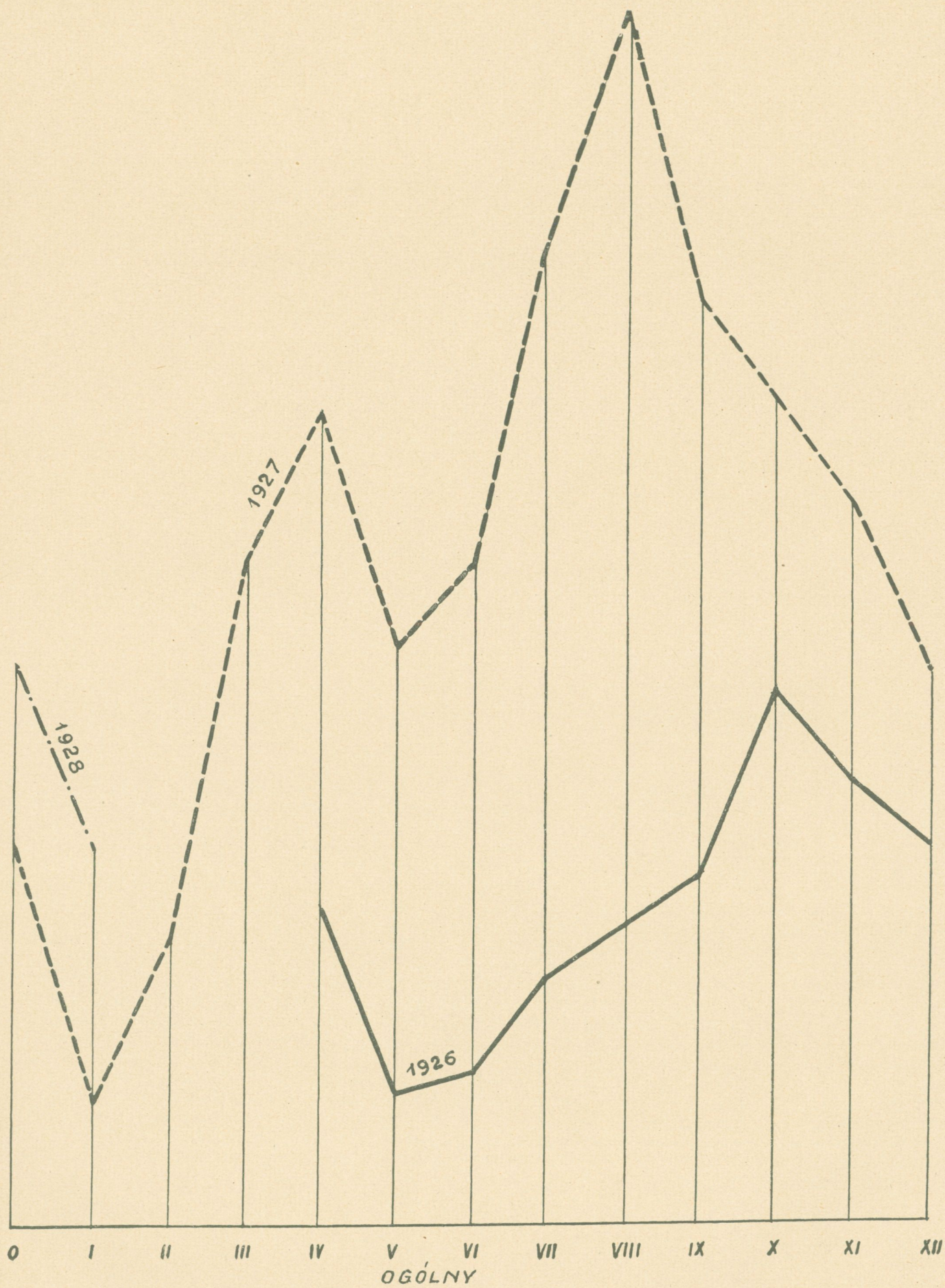
Pozatem Związek ma w wielu krajach stałych agentów lub agentów korespondentów, jak w Mandżurji, Łotwie, Finlandji, Estonji, Rumunji, Grecji, Brazylii, Egipcie i in. Z przyczyn od Związku niezależnych akcje pod tym względem nie dały dotąd zupełnie zadowolniających wyników.

Związek nie przepuszcza również okazji dla zbiorowych wystąpień w sprawach, mogących mieć dla eksportu polskiego doniosłe znaczenie, rezultatem czego była w roku sprawozdawczym organizacja delegacji do Persji dla wzięcia udziału w tamtejszej konkurencji na dostawy różnych artykułów kolejowych dla budowy perskich dróg żelaznych, oraz zbadania tamtejszego rynku. Rozpoczęta w roku sprawozdawczym robota została uwieńczona pomyślnym rezultatem i delegacja wyruszyła w drogę w początkach roku bieżącego.

Zadanie Związku, jako instytucji handlowej, które w myśl statutu brzmi, że celem Związku jest sprzedaż na wspólny rachunek wszelkich wyrobów przemysłu metalowego przetwórczego, aby w ten sposób zapewnić temu przemysłowi potrzebne dla jego egzystencji i rozwoju rynki zbytu zagranicą i zdobyć walutę zagraniczną, z powodów od Związku niezależnych nie zostało dotychczas wydatnie zrealizowane i ograniczyło się do kilku dorywczo dokonanych za pośrednictwem Związku dostaw na podstawach komisyjnych.

Niejakim łącznikiem, obejmującym obydwie wskazane zadania Związku jest sprawowanie funkcji, powierzonej Związkowi przez sfery rządowe, a mającej za zadanie poparcie i umożliwienie eksportu w trudnych warunkach, jakie przemysł ma w tym względzie do przezwyciężenia. Funkcja ta przynosi Związkowi skromne materialne korzyści i daje możność rozwijania się i działania w kierunku jego rzeczywistych celów i zadań. Polega ona na przestrzeganiu, aby formalności, przy otrzymywaniu udzielanego przez Rząd dla wzmożenia eksportu zwrotu cła od zużytych surowców dla wyrobu eksportowanych artykułów, były należycie wykonywane. W tym celu Związek ma na zasadzie otrzymanych od eksporterów obowiązujących ich deklaracji wystawiać odnośne zaświadczenia eksportowe, uprawniające do utrzymania kwitów wywozowych, służących do opłaty cła na wwożone do kraju artykuły. Od wystawionych zaświadczeń eksportowych Związek

ma prawo pobierać takse, która jest nieledwie że jedynym środkiem dochodowym Związku.

Wystawiając zaświadczenia na wywóz artykułów, korzystających ze zwrotu cła, Związek ma możność rejestrowania ściśle wywozu danych artykułów. W roku sprawozdawczym, oprócz dotychczas korzystających ze zwrotu cła odlewów żelaznych, maszyn i narzędzi rolniczych, blach pokrytych cynkiem, drutu żelaznego, wagonów i parowozów, uzyskał zwrot cła rozporządzeniem z dn. 1.VII.27 szereg artykułów przemysłu metalowego przetwórczego, jak różne wyroby kotlar-

1. odlewy żelazne ogółem 9 778 788 kg. wartości Dol. 512 033.— z kulminacyjnymi wagami wywozu, dosięgającymi

w kwietniu 1 126 300 kg., w sierpniu 1 234 500 kg., w listopadzie 1 161 900 kg. i spadkiem wywozu w styczniu 175 400 kg., w maju 499 300 kg., we wrześniu 989 500 kg.

(patrz wykres B)

wywóz miał miejsce do następujących krajów
Rumunji 3 272 522 kg. Norwegji 122 799 kg.
Danji 2 052 527 „ Estonji 99 329 „

W Y K R E S B.

skie i żelazne, oraz rozporządzeniem z dn. 10.X.27 obrabiarki, te ostatnie na okres 6 miesięcy.

W ciągu roku sprawozdawczego wywieziono ogółem 16 560 644 kg. i wystawiono na nie 1478 zaświadczeń eksportowych, co stanowi na jedno zaświadczenie 11 205 kg., a na dzień 45 371 kg., czyli średnio 4,5 normalne 10-cio tonowe wagony dziennie, przy wzroście wywozu, dosięgając w kwietniu 5,4 wagonu dziennie i sierpniu 8,1 wagonu dziennie i spadkiem wywozu w styczniu do 0,7 wagonu i maju 3,6 wagonu dziennie.

(patrz wykres A i tablicę 1)

Wywóz poszczególnych artykułów, korzystających ze zwrotu cła przedstawia się jak następuje:

Łotwy	1 305 721 kg.	Turcji	33 918 kg.
Szwecji	1 254 317 „	Czechosłowacji	30 192 „
Finlandji	743 783 „	Jugosławji	27 123 „
Litwy	444 635 „	Chin	11 766 „
Niemiec	378 023 „		

i nieznaczne ilości do Palestyny i Egiptu.

(patrz tablicę 2)

2. blacha pokryta cynkiem ogółem 4 408 569 kg. wartości Dol. 347 900.— z kulminacyjnymi wagami wywozu, dosięgającymi

w maju 630 500 kg., w lipcu 911 800 kg. i spadkiem wywozu

w marcu 80 200 kg., w czerwcu 119 700 kg., w grudniu 108 500 kg. i brakiem wywozu w styczniu i lutym.

(patrz wykres C)

wywóz miał miejsce do

Łotwy	1 506 791 kg.	Czechosłowacji	76 743 kg.
Austrii	894 796 "	Norwegii	45 132 "
Jugosławii	635 872 "	Estonii	29 784 "
Szwecji	490 609 "	Grecji	29 255 "

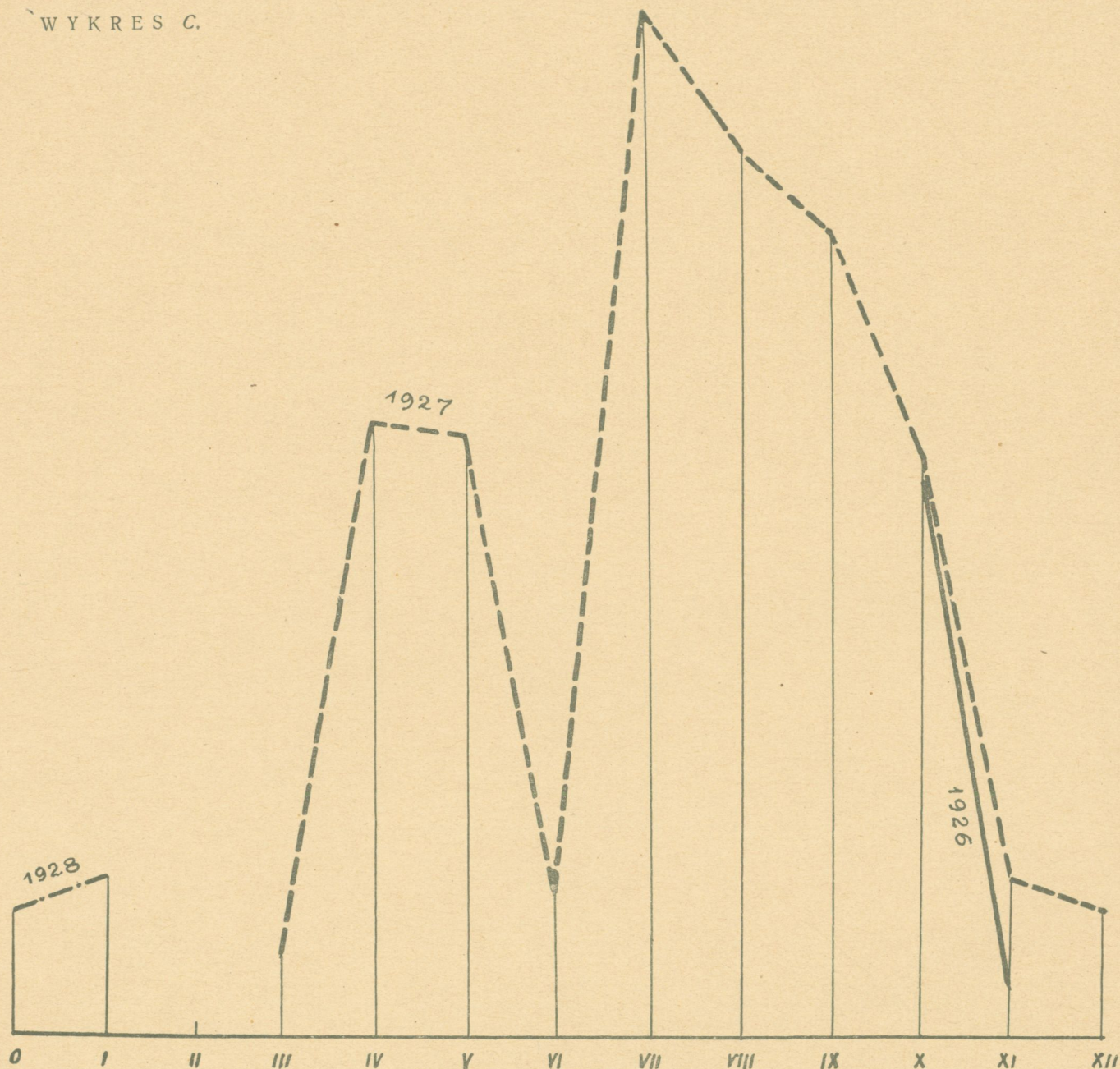
w marcu 516 300 kg. we wrześniu 169 200 kg.
w czerwcu 339 300 kg. w grudniu 243 400 kg.
i spadkiem wywozu
w styczniu 46 700 kg. w lipcu 133 200 kg.
w kwietniu 0 kg. w październiku 56 900 kg.

(patrz wykres D)

wywóz miał miejsce do

Rosji	1 500 193 kg.	Estonii	35 180 kg.
Turcji	138 945 kg.	Brazylii	15 165 kg.

WYKRES C.

BLACHA POKRYTA CYNKIEM.

Bułgarii	264 150 kg.	Finlandji	14 985 kg.
Rumunii	251 435 "	Litwy	10 209 "
Węgier	154 808 "		

(patrz tablicę 3)

Łotwy	64 444 kg.	Litwy	10 550 kg.
Rumunii	57 290 kg.	i nieznaczne ilości do Finlandji, Norwegii, Afryki Połud., Chin i Syrii.	

(patrz tablicę 4)

3. maszyny i narzędzia rolnicze ogółem 1 841 287 kg. wartości Dol. 220 563.— z kulminacyjnymi wagami wywozu, dosięgającymi

4. drut żelazny ogółem 355 674 kg. wartości Dol. 12 529.— z wywozem do Bułgarii, Czechosłowacji, Rumunii,

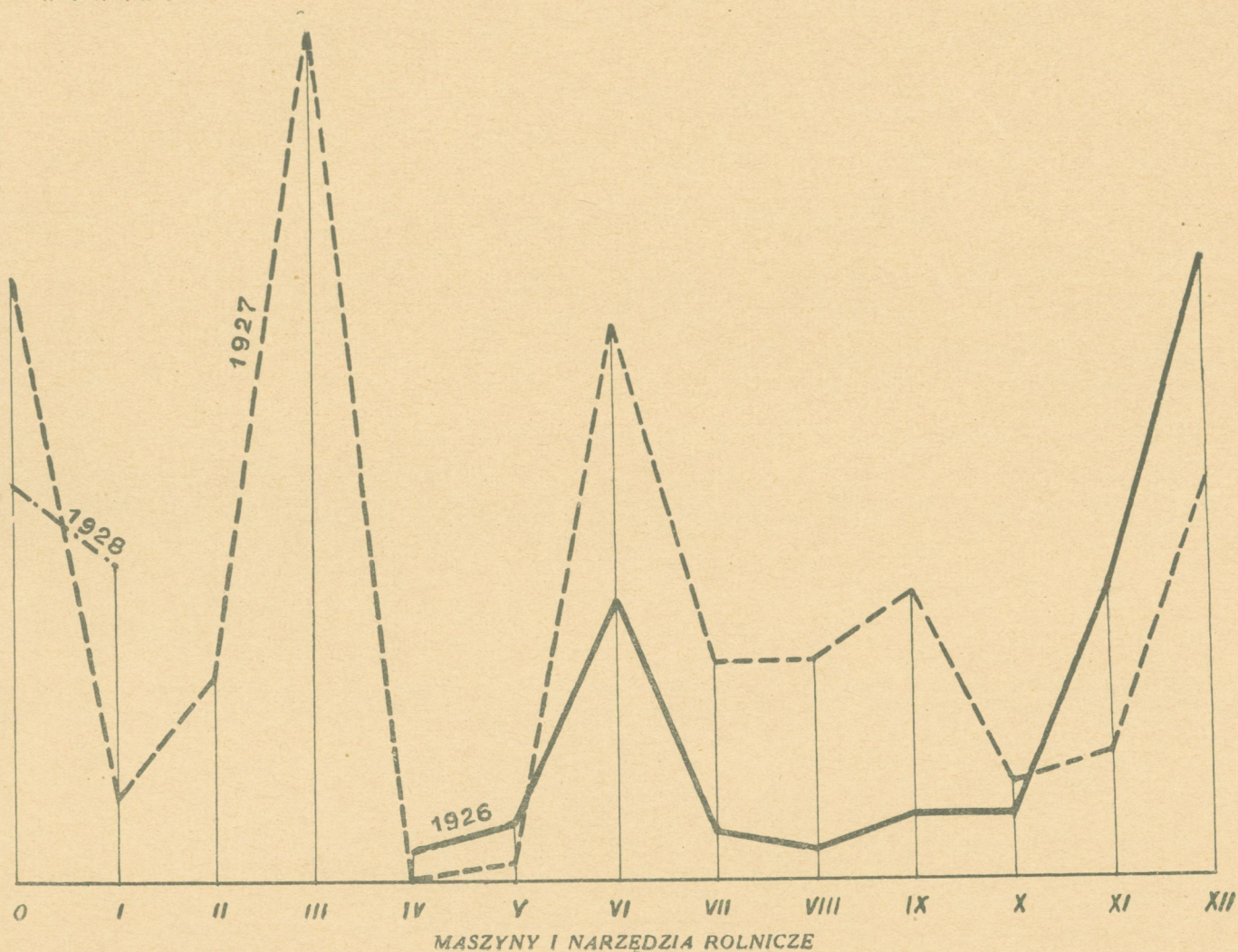

5. wiadra ocynkowane ogółem 46 233 kg. wartości Dol. 5 794.— z wywozem do Litwy i Łotwy,
 6. pierścienie sprężynowe ogółem 44 561 kg. wartości Dol. 7 908.— z wywozem do Jugosławji,
 7. butle stalowe ogółem 37 680 kg. wartości Dol. 5 080.— z wywozem do Rumunji,

W roku sprawozdawczym odbyło się 7 posiedzeń Zarządu, oraz jedno Walne Zgromadzenie.

Na posiedzeniach, oprócz bieżących spraw, rozważano sprawę stosunków handlowych z Rosją, Turcją, Bliskim Wschodem, Persją, Mandżurją, Brazylią i sprawę przyjęcia udziału przemysłu w koncesji, udzie-

WYKRES D.

8. gwoździe ogółem 25 722 kg. wartości Dol. 1 304.— z wywozem do Łotwy i Rumunji,

9. hacele ogółem 13 487 kg. wartości Dol. 3 313.— z wywozem do Jugosławji, Łotwy i Rumunji,

10. obrabiarki (ręczne wiertarki), ogółem 4 790 kg. wartości Dol. 627.— z wywozem do Łotwy,

11. zatyczki żelazne ogółem 2 690 kg. wartości Dol. 238.— z wywozem do Rumunji,

12. śruby ogółem 1 163 kg. wartości Dol. 214.— z wywozem do Bułgarii i Łotwy.

(patrz tablicę 5)

Tytułem taksy za wystawione zaświadczenia eksportowe Związek uzyskał Zł. 26 423.14.

lonej przez Rząd Turecki na składy kolejowe na drodze Anatolijskiej.

Związek otrzymał ogółem 2 565 listów i wysłał 2 735 listów.

W okresie sprawozdawczym w biurze Związku zajmowało się sprawami Związku dwóch stałych pracowników, niezależnie od współpracy rzeczoznawców.

Budżet miesięczny Związku wynosił przeciętnie około Z. 1 800.—, przy średnich wpływach około Z. 2 450.— miesięcznie.

Bilans finansowy przedstawia się jak następuje:

Bilans na dzień

AKTYWA.

	Złote	gr.	Złote	gr.
Kasa pozostałość w gotówce			43	04
Bank Dyskontowy Warszawski rk. Zł.	7 899	00		
„ „ „ rk. Dol. 355.80 à 8.90	3 166	60	11 065	60
Udziały: w Tow. „Polros“ Dol. 6 012 44 à 8.90	53 510	72		
„ w Tow. dla Handlu z Turcją	10 000	00	63 510	72
Dłużnicy: rachunki Zł.	4 638	88		
„ Dol. Dol. 1 373,35 à 8,90	11 332	90	15 971	78
Ruchomości			771	50
Sumy przechodnie — koszty delegacji do Persji			100	00
			91 462	64

Rachunek

STRATY.

	Złote	gr.	Złote	gr.
Koszty handlowe			21 646	07
Różnice kursowe na Dol.			903	96
Prowizje i Procenty zapłacone			38	23
Zysk			7 258	91
			29 847	17

Warszawa, 20 kwietnia 1928 r.
Księgowy (—) R. Osterczyk.

Zarząd:
(—) St. J. Okolski.
(—) L. Kotudzki.
(—) Z. Sochacki.
(—) J. Czarliński.
(—) A. Dunin.
(—) J. Iwanowski.
(—) J. Łubieński.
(—) S. Przanowski.
(—) G. Włodek.

31 Grudnia 1927 r.

PASYWA.

	Złote	gr.	Złote	gr.
Kapitał Udziałowy Zasadniczy (573 udz. à Zł. 100,—)	57 300	00		
Kapitał Udziałowy wpłacony w latach 1926 i 1927	4 100	00	61 400	00
Kapitał Rezerwowy			21 023	73
Sumy Przechodnie — wpłaty na koszt delegacji do Persji Dol. 200.00 à 8.90			1 780	00
Zysk			7 258	91
			91 462	64

strat i zysków.

ZYSKI.

	Złote	gr.	Złote	gr.
Zaświadczenia eksportowe			26 423	14
Prowizje i Procenty — otrzymane			3 424	03
			29 847	17

Komisja Rewizyjna:

(—) A. Krzywicki.

(—) M. Lisowski.

(—) S. Młodzianowski.

Tablica № 1.

OGÓLNY WYKAZ WYWOZU ZA ROK 1927.

	Odlewy żel.	Blacha pokr. cynkiem	Maszyny i narzędzia rolnicze	Drut	Wiadra ocynkowane	Pierścienie sprężynowe	Butle stalowe	Gwoździe	Hacale	Obrabiarki	Zatyczki żelazne	Śruby	OGÓŁEM
Styczeń	175 448 Zł. 144 810.—		46 700 Zł. 51 824.—										222 148 Zł. 166 634.—
Luty	428 331 Zł. 233 669.—		121 941 Zł. 123 042.—										550 272 Zł. 356 711.—
Marzec	709 692 Zł. 370 782.—	80 159 Zł. 62 372.—	516 271 Zł. 508 893.—										1 306 122 Zł. 942 047.—
Kwiecień	1 126 303 Zł. 515 941.—	507 003 Zł. 400 901.—											1 633 306 Zł. 916 842.—
Maj	499 344 Zł. 220 550.—	630 478 Zł. 490 043.—	7 681 Zł. 9 078.—										1 137 503 Zł. 719 671.—
Czerwiec	848 493 Zł. 353 837.—	119 711 Zł. 86 109.—	339 261 Zł. 381 062.—										1 307 465 Zł. 821 008.—
Lipiec	924 898 Zł. 395 640.—	911 792 Zł. 590 107.—	133 249 Zł. 157 521.—										1 969 939 Zł. 1 143 268.—
Sierpień	1 234 522 Zł. 491 093.—	739 578 Zł. 517 829.—	133 231 Zł. 149 439.—	290 185 Zł. 89 597.—				25 722 Zł. 11 605.—	10 770 Zł. 22 882.—				2 434 008 Zł. 1 282 445.—
Wrzesień	989 451 Zł. 478 339.—	683 192 Zł. 453 990.—	169 195 Zł. 188 332.—										1 841 838 Zł. 1 120 661.—
Październik	1 010 280 Zł. 511 491.—	489 242 Zł. 329 603.—	56 908 Zł. 63 092.—	45 179 Zł. 14 276.—	15 260 Zł. 15 370.—	5 861 Zł. 8 392.—					2 690 Zł. 2 118.—	524 Zł. 934.—	1 625 954 Zł. 945 276.—
Listopad	1 161 930 Zł. 555 119.—	138 950 Zł. 85 841.—	73 420 Zł. 75 050.—	20 300 Zł. 7 625.—			30 000 Zł. 36 612.—		2 717 Zł. 6 603.—	2 822 Zł. 3 266.—		639 Zł. 970.—	1 430 778 Zł. 770 796.—
Grudzień	670 096 Zł. 315 816.—	108 464 Zł. 79 513.—	243 430 Zł. 254 678.—		30 973 Zł. 36 196.—	38 700 Zł. 63 502.—	7 680 Zł. 9 098			1 968 Zł. 2 314.—			1 101 311 Zł. 761 117.—
OGÓŁEM	9 778 788 Zł. 4 557 085.—	4 408 569 Zł. 3 096 310.—	1 841 287 Zł. 1 962 011.—	355 674 Zł. 111 508.—	46 233 Zł. 51 566.—	44 561 Zł. 71 894.—	37 680 Zł. 45 410.—	25 722 Zł. 11 605.—	13 487 Zł. 29 485.—	4 790 Zł. 5 580.—	2 690 Zł. 2 118.—	1 163 Zł. 1 904.—	16 560 644 Zł. 9 946 476.—

Pierwsza liczba w rubryce oznacza wagę w kilogramach, druga ogólną wartość w złotych.

	Rumunja	Danja	Łotwa	Szwecja	Finlandja	Litwa	Niemcy	Norwegja	Estonja	Turcja	Czecho- słowacja	Jugo- sławja	Chiny	Palestyna	Egipt	OGÓŁEM
Styczeń	103 822 8 590.—	2 300 1 250.—	3 000 295.—		15 000 350.—	27 700 2 125.—			2 926 290.—							175 448 Dol. 12 900.— Żł. 114 810.—
Luty	222 778 13 625.—	92 586 4 923.—	15 624 1 229.—		36 661 1 834.—	36 744 2 693.—	2 771 420.—	3 209 480.—	4 049 337.—				11 746 424.—	1 769 230.—	384 60.—	428 331 Dol. 26 255.— Żł. 233 669.—
Marzec	361 102 23 169.—	119 570 4 830.—	38 150 2 449.—	15 435 638.—	45 000 1 433.—	73 185 5 115.—		23 650 1 720.—	23 550 1 327.—	10 050 960.—						709 692 Dol. 41 661.— Żł. 370 782.—
Kwiecień	500 052 30 581.—	458 258 18 773.—	26 665 1 960.—		120 000 5 244.—	21 328 1 413.—										1 126 303 Dol. 57 971.— Żł. 515 941.—
Maj	60 460 2 601.—	365 891 18 551.—	69 655 3 295.—			3 158 314.—			180 20.—							499 344 Dol. 24 781.— Żł. 220 550.—
Czerwiec	145 712 7 280.—	154 939 5 890.—	100 394 4 554.—	217 246 7 690.—		14 700 570.—	193 095 12 745.—		7 407 600.—		15 000 428.—					848 493 Dol. 39 757.— Żł. 353 837.—
Lipiec	383 014 17 852.—	220 752 8 573.—	117 134 5 491.—	17 987 685.—			182 157 11 636.—		3 854 217.—							924 898 Dol. 44 454.— Żł. 395 640.—
Sierpień	289 126 16 463.—	270 815 9 847.—	180 639 9 119.—	363 661 12 469.—	44 570 1 747.—	69 681 4 767.—			16 030 767.—							1 234 522 Dol. 55 179.— Żł. 491 093.—
Wrzesień	375 550 21 850.—	33 933 2 051.—	176 373 9 116.—	215 838 7 826.—	46 929 1 805.—	84 153 6 355.—		14 060 511.—	38 115 3 632.—	4 500 600.—						989 451 Dol. 53 746.— Żł. 478 339.—
Październik	323 119 19 251.—	64 582 4 578.—	229 310 14 245.—	255 673 9 013.—	45 313 2 348.—	36 555 2 887.—		11 600 1 275.—	3 218 290.—	14 158 1 420.—	15 192 798.—	11 560 1 375.—				1 010 280 Dol. 57 471.— Żł. 511 491.—
Listopad	353 683 20 117.—	124 750 6 138.—	191 249 11 948.—	168 477 6 442.—	198 570 8 849.—	77 431 5 330.—		42 560 2 850.—		5 210 700.—						1 161 930 Dol. 62 373.— Żł. 555 119.—
Grudzień	154 104 10 981.—	123 441 4 989.—	157 258 8 752.—		191 740 8 421.—			27 720 1 600.—				15 563 742.—				670 096 Dol. 35 485.— Żł. 315 816.—
OGÓŁEM	3 272 522 192 360.—	2 052 527 90 393.—	1 305 721 72 453.—	1 254 317 44 783.—	743 783 32 031.—	444 635 31 569.—	378 023 24 801.—	122 799 8 436.—	99 329 7 470.—	33 918 3 680.—	30 192 1 226.—	27 123 2 117.—	11 746 424.—	1 769 230.—	384 60.—	9 778 788 Dol. 512 033.— Żł. 4 557 085.—

Pierwsza liczba w rubryce oznacza wagę w kilogramach, druga ogólna wartość w dolarach.

Tablica № 3.

B L A C H A P O K R Y T A C Y N K I E M.

	Łotwa	Austria	Jugosławia	Szwecja	Bułgaria	Rumunia	Węgry	Czechosłowacja	Norwegia	Estonia	Grecja	Finlandja	Litwa	OGÓŁEM
Styczeń														
Luty														
Marzec	25 008 2 750.—	40 111 3 097.—	15 000 1 161.—											80 159 Dol. 7 008.— Zł. 62 372.—
Kwiecień		91 179 6 958.—	46 011 3 485.—	14 686 1 162.—	129 159 14 762.—	115 114 10 043.—	49 349 3 872.—	61 505 4 763.—						507 003 Dol. 45 045.— Zł. 400 901.—
Maj	195 487 16 209.—	180 481 15 178.—	61 658 5 271.—	59 394 5 025.—	82 900 8 664.—	30 137 2 974.—	20 421 1 742.—							630 478 Dol. 55 061.— Zł. 490 043.—
Czerwiec	90 148 7 256.—	29 563 2 420.—												119 711 Dol. 9 676.— Zł. 86 109.—
Lipiec	415 728 35 139.—	135 215 8 717.—	246 444 11 918.—	29 370 2 565.—	15 067 1 740.—	29 975 2 814.—			29 784 2 495.—				10 209 916.—	911 792 Dol. 66 304.— Zł. 590 107.—
Sierpień	265 579 23 326.—	121 547 6 603.—	45 297 2 369.—	255 999 20 741.—	25 222 2 871.—	25 934 2 273.—								739 578 Dol. 58 183.— Zł. 517 829.—
Wrzesień	224 297 20 301.—	102 388 5 575.—	165 659 8 684.—	58 479 5 455.—	11 802 1 378.—	29 985 3 015.—	15 227 789.—	15 238 789.—	45 132 3 804.—			14 985 1 220.—		683 192 Dol. 51 010.— Zł. 453 990.—
Październik	200 377 18 134.—	125 872 6 723.—	30 157 1 579.—	72 681 6 818.—		20 090 1 865.—	39 865 1 914.—							489 242 Dol. 37 034.— Zł. 329 603.—
Listopad	45 072 3 732.—	29 902 1 750.—	15 014 1 148.—				29 946 2 297.—				15 016 718.—			138 950 Dol. 9 645.— Zł. 85 841.—
Grudzień	45 095 3 917.—	38 498 3 553.—	10 632 526.—								14 239 938.—			108 464 Dol. 8 934.— Zł. 79 513.—
OGÓŁEM	1 506 791 130 764.—	894 796 860 574.—	635 872 36 141.—	490 609 41 764.—	234 150 29 415.—	251 435 22 985.—	154 808 10 614.—	76 743 5 552.—	45 132 3 804.—	29 784 2 945.—	29 255 1 656.—	14 985 1 220.—	10 209 916.—	4 408 569 Dol. 347 900.— Zł. 3 096 310.—

Pierwsza liczba w rubryce oznacza wagę w kilogramach, druga ogólną wartość w dolarach.

M A S Z Y N Y I N A R Z Ę D Z I A R O L N I C Z E.

Tablica № 4.

	Rosja	Turcja	Łotwa	Rumunja	Estonja	Brazylja	Litwa	Finlandja	Norwegja	Afryka Poł.	Chiny	Danja	Syrja	OGÓŁEM
Styczeń	46 700 5 823.—													46 700 Dol. 5 823.— Zł. 51 824.—
Luty	101 651 11 275.—			16 243 2 068.—		4 047 482.—								121 941 Dol. 13 825.— Zł. 123 042.—
Marzec	515 279 57 077.—		992 102.—											516 271 Dol. 57 179.— Zł. 508 893.—
Kwiecień														
Maj			206 22.—	1 270 237.—	985 104.—		5 220 657.—							7 681 Dol. 1 020.— Zł. 9 078.—
Czerwiec	157 447 20 250.—	114 000 14 898.—	12 704 1 595.—	10 348 1 230.—	26 196 1 971.—	11 116 1 783.—	340 33.—	6 670 1 014.—			440 42.—			339 261 Dol. 42 816.— Zł. 381 062.—
Lipiec	97 748 12 600.—		29 383 3 895.—	2 860 691.—	3 014 400.—			244 23.—						133 249 Dol. 17 699.— Zł. 157 521.—
Sierpień	129 676 16 458.—				3 555 333.—									133 231 Dol. 16 791.— Zł. 149 439.—
Wrzesień	148 053 18 352.—		8 778 986.—	7 147 876.—	1 430 543.—			245 24.—		3 164 337.—		193 19.—	185 24.—	169 195 Dol. 21 161.— Zł. 188 332.—
Październik		24 945 3 076.—	9 056 1 641.—	15 258 1 760.—					6 989 554.—		660 58.—			56 908 Dol. 7 089.— Zł. 63 092.—
Listopad	67 698 7 954.—						4 990 512.—	732 79.—						73 420 Dol. 8 545.— Zł. 75 050.—
Grudzień	235 941 27 654.—		3 325 407.—	4 164 554.—										243 430 Dol. 28 615.— Zł. 254 678.—
OGÓŁEM	1 500 193 177 443.—	138 945 17 974.—	64 444 8 738.—	57 290 7 416.—	35 180 3 351.—	15 163 2 265.—	10 550 1 202.—	7 891 1 140.—	6 989 554.—	3 164 337.—	1 100 100.—	193 19.—	185 24.—	1 841 287 Dol. 220 563.— Zł. 1 962 011.—

Pierwsza liczba w rubryce oznacza wagę w kilogramach, druga ogólną wartość w dolarach.

Tablica № 5.

R Ó Ż N E

D R U T								
	Bułgarja		Czechosłowacja		Rumunja		Ogółem	
Sierpień	286 885	9 921.—	45 189	1 604.—	3 300	146.—	290 185	Dol. 10 067.—
Październik			20 300	856.—			45 189	„ 1 604.—
Listopad							20 300	„ 856.—
Ogółem	286 885	9 921.—	65 489	2 460.—	3 300	146.—	355 674	Dol. 12 527.— Zł. 111 508.—
W I A D R A O C Y N K O W A N E								
	L i t w a		Ł o t w a				O g ó ł e m	
Październik			15 260	1 727.—			15 260	Dol. 1 727.—
Grudzień	10 023	1 408.—	20 950	2 659.—			30 973	„ 4 067.—
Ogółem							46 233	Dol. 5 794.— Zł. 51 566.—
P I E R Ś C I E N I E S P R Ę Ż Y N O W E								
	Jugosławja						O g ó ł e m	
Październik	5 861	923.—					5 861	Dol. 923.—
Grudzień	38 700	6 985.—					38 700	„ 6 985.—
Ogółem	44 561	7 908.—					44 561	Dol. 7 908.— Zł. 71 894.—
B U T L E S T A Ł O W E								
	Rumunja						O g ó ł e m	
Listopad	30 000	4 080.—					30 000	Dol. 4 080.—
Grudzień	7 680	1 000.—					7 680	„ 1 000.—
Ogółem	37 680	5 080.—					37 680	Dol. 5 080.— Zł. 45 410.—
G W O Ź D Z I E								
	Ł o t w a		Rumunja				O g ó ł e m	
Sierpień	14 594	750.—	11 128	554.—			25 722	Dol. 1 304.— Zł. 11 605.—
H A C E L E								
	Jugosławja		Ł o t w a		Rumunja		O g ó ł e m	
Sierpień			10 770	2 571.—			10 770	Dol. 2 571.—
Listopad	280	65.—	835	203.—	1 602	474.—	2 717	„ 742.—
Ogółem	280	65.—	11 605	2 774.—	1 602	474.—	13 487	Dol. 3 313.— Zł. 29 485.—
O B R A B I A R K I								
	Ł o t w a						O g ó ł e m	
Listopad	2 822	367.—					2 822	Dol. 367.—
Grudzień	1 968	260.—					1 968	„ 260.—
Ogółem	4 790	627.—					4 790	Dol. 627.— Zł. 5 580.—
Z A T Y C Z K I Ż E Ł A Z N E								
	Rumunja						O g ó ł e m	
Październik	2 690	238.—					2 690	Dol. 238.— Zł. 2 118.—
Ś R U B Y								
	Bułgarja		Ł o t w a				O g ó ł e m	
Październik			524	105.—			524	Dol. 105.—
Listopad	639	109.—					639	„ 109.—
Ogółem	639	109.—	524	105.—			1 163	Dol. 214.— Zł. 1 904.—

Pierwsza liczba w rubryce oznacza wagę
w kilogramach, druga ogólną wartość w dolarach.

COMPTE RENDU SOMMAIRE

DE L'EXERCICE 1927

de l'Association pour l'Exportation des Produits de l'Industrie du Métal.

EN déposant le deuxième compte rendu annuel, il importe de souligner le caractère bilatéral de l'Association qui, conformément à son statut, poursuit en même temps un but social et commercial.

En tant qu'organisation sociale, l'Association intervenait auprès du gouvernement dans les affaires ayant trait à l'exportation, entrait en contact avec divers pays étrangers et y recueillait des informations à l'usage de l'industrie natale. Tout en se posant pour but de créer à l'étranger de solides représentations commerciales, l'Association entretient actuellement des agents et des correspondants dans des différents pays étrangers. En même temps, l'Association participe financièrement aux organisations commerciales d'un caractère spécial, telles que la Société pour le Commerce avec la Russie ou la Société pour le Commerce avec la Turquie. En outre elle organise des délégations commerciales, comme par exemple, l'excursion en Perse organisée au courant de l'exercice 1927 et réalisée au commencement de 1928.

En tant qu'organisation commerciale au sens propre de ce mot, l'Association n'a pas pu jusqu'à présent, pour des raisons indépendantes, obtenir des résultats réels.

Il est à noter que l'Association est officiellement autorisée à établir des certificats d'exportation pour les marchandises exportées qui profitent du rembour-

sement des frais de douane et qu'elle a, grâce à cette circonstance, l'entière possibilité d'enregistrer exactement les dites marchandises exportées et d'en dresser une statistique complète.

La somme de l'exportation des ces articles s'élevait en 1927, à 16560 tonnes d'une valeur de 9.946.000 Zls. comme le démontrent en détail la table 1, le diagramme A.

Voici les chiffres illustrant l'exportation des articles les plus importantes:

1) fonte en fer 9779 tonnes d'une valeur de 4.557.000.—Zls. (Table 2, diagramme B);

2) tôle couverte de zinc 4409 tonnes d'une valeur de 3.096.000.—Zls. (table 3, diagramme C);

3) machines et outiles d'agriculture 1841 tonnes d'une valeur de 1.962.000.—Zls. (table 4, diagramme D);

4) divers articles en fer 531 tonnes d'une valeur de 2.331.000.—Zls. (table 5).

Pendant l'exercice 1927, il y a eu 7 séances de l'Administration et une Assemblée Générale.

En dehors des affaires courantes on y traitait les questions ayant trait aux relations commerciales avec la Russie, la Turquie, le Proche—Orient, la Perse, la Mandchourie, le Brésil.

La situation financière de l'Association est illustrée par le bilan ci-inclus. (Pages 52 et 53).

Avril 1928.

Summary of the Report of the Metal Products Export Association for 1927.

The main object of this report, the second in the history of the Association, is to explain the action that has been taken during the year in fulfilment of the two main objects of its existence, as laid down by its Statutes: the economic side and the commercial side.

As an economic institution, the Association has been working to assist Government Departments in the expansion of export trade, and has tried to obtain information from abroad which would be of assistance to the Polish metal industry. The Association has endeavoured to build up a chain of commercial outposts, commencing with the appointment of agents and correspondents in various countries, it has participated financially in special trading companies doing business with Russia and Turkey, and has organised commercial delegations which have visited foreign countries, such as that which went to Persia in 1927, and completed its studies early this year.

The commercial objects of the Association, as has been mentioned, cannot be pursued for purposes not mentioned in the Statutes, and for that reason, in addition to the official authorisation for the making out of export certificates for goods sent abroad, and the consequent refund of customs duties, the Association is also allowed to register and to prepare its own statistics relating to exported goods.

The total amount of goods exported in 1927, was 16,560 tons valued at 9,946,000 złote, as given in Table 1 and Diagram A.

The main articles of export were as follows:

1) Iron Castings aggregating 9,779 tons, valued at 4,557,000 złote, as given in Table 2, and Diagram B.

2) Tinned Sheets aggregating 4,409 tons, valued at 3,096,000 złote, as given in Table 3, and Diagram C.

3) Agricultural Machinery and Implements aggregating 1,841 tons, valued at 1,962,000 złote, as given in Table 4, and Diagram D.

4) Various Iron Products aggregating 531 tons, valued at 3,331,000 złote as given in Table 5.

During the year under review seven Board Meetings, and one General Meeting were held.

The subjects under discussion at the Board Meetings, in addition to routine business, have included the question of commercial relations with Russia, Turkey, the Near East, Persia, China and Brazil.

The financial situation of the Association is given in the Balance Sheet on pages 52 and 53.

April, 1928.

J A H R E S B E R I C H T

des Exportvereins der Polnischen Metallverarbeitenden Industrie

FÜR DAS JAHR 1927.

(ABKÜRZUNG).

DER Exportverein der Polnischen Metallverarbeitenden Industrie wurde Ende 1925 gegründet.

Der Verein hat folgende Aufgaben: Vertretung der Interessen des polnischen Exportes vor den zuständigen Behörden, Schaffung auswärtiger Kommerzposten und Sammlung nützlicher Auskünfte und Marktberichte für die heimische Metallindustrie. Ausserdem beteiligt sich der Verein finanziell an der Organisation einzelner Kommerzhäuser und auswärtiger Delegationen, was in den Handelsbeziehungen mit Russland, Türkei und Orient besonders wichtig ist. Am Anfang des laufenden Jahres, wurde eine solche Delegation nach Persien abgesand.

Als Kommerzgeschäft konnte sich leider der Verein, aus den von ihm unabhängigen Gründen, nicht entwickeln.

Ferner ist der Verein bemächtigt bei Ausfuhr derjenigen Artikel, für welche eine Zollerstattung vorausgesehen ist, Exportzeugnisse auszustellen. Dies ermöglicht ihm ganz genaue diesbezügliche Statistik zu führen.

Der Gesamtexport der in Rede stehenden Artikel hatte im Jahre 1927 die Höhe von 16560 Tonn

im Werte von 9946000 Zloty erreicht (Siehe Tabelle 1, graphische Darstellung A.).

Der Export der Hauptartikel war wie folgt:

1. Gusseiserne Waren insgesamt 4409 Tonn im Werte von 4557000.— Zloty (siehe Tabelle 2, graph. Darstellung B.);

2. Eisenbleche verzinkt insgesamt 4409 Tonn im Werte von 3096000.— Zloty (Tabelle 3, graph. Darstellung C.);

3. Landwirtschaftliche Maschinen u. Geräte insgesamt 1841 Tonn im Werte von 1962000.— Zloty (Tabelle 4, graph. Darstellung D.);

4. Diverse Eisenwaren insgesamt 531 Tonn im Werte von 331000.— Zloty (Tabelle 5).

Im Jahre 1927 wurden 7 Sitzungen der Verwaltung und eine Generalversammlung abgehalten, wobei ausser den laufenden Geschäften des Vereins, Handelsverhältnisse bezüglich Russland, Türkei, Nächsten Orient, Persien, China und Brasilien geprüft wurden.

Die finanzielle Lage des Vereins ist aus der (Seite 52 u. 53) angegebenen Bilanz ersichtlich.

April 1928.

О Т Ч Е Т

О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Экспортного Союза Металлообрабатывающей Промышленности за 1927 г.

НАСТОЯЩИЙ отчет является вторым годовым отчетом Союза.

На деятельность Союза, как явствует из его устава, надо смотреть с двух сторон, со стороны общественной и коммерческой.

Как общественное учреждение, Союз имел попечение перед правительственными учреждениями в делах экспорта, навязывал сношения с заграницей и собирал разные сведения, интересующие местную промышленность. Главной задачей Союза является создание заграницей прочных коммерческих постов; тем временем однако Союз должен довольствоваться услугами агентов или корреспондентов в разных странах; затем Союз принимает участие на финансовых началах в специальных коммерческих предприятиях, как напр. для торговли с С. С. С. Р., а равно с Турцией, организует делегации за границу для торговых целей, как организованная в 1927 г. и реализованная в начале текущего года делегация в Персию.

Кроме того, в силу возложенных правительством полномочий, Союз выдает экспортные свидетельства на предметы, пользующиеся возвратом пошлины при вывозе за границу и ввиду этого имеет возможность подробно учитывать вывозимые товары и вести их статистику.

Общий вывоз этого рода товаров в 1927 г. составлял 16560 тонн стоимостью 9946000 злотых, как показывает таблица 1 и диаграмма А.

Вывоз главных товаров представляется следующим образом:

1. чугунные отливки
в общем 9779 тонн стоимостью 4557000 злотых, как показывает таблица 2 и диаграмма В.
2. листовое железо покрытое цинком
в общем 4409 тонн стоимостью 3096000 злотых, как показывает таблица 4 и диаграмма С.
3. земледельческие машины и орудия
в общем 1841 тонн стоимостью 1962000 злотых, как показывает таблица 4 и диаграмма Д.
4. разные железные изделия
в общем 531 тонн стоимостью 331000 злотых, как показывает таблица 5.

В отчетном году состоялось 7 заседаний Правления и одно Общее Собрание.

В заседаниях кроме текущих дел Союза были рассматриваемы торговые отношения с С. С. С. Р., Турцией, Ближним Востоком, Персией, Китаем, Бразилией.

Финансовое положение Союза видно (стр. 52 и 53) из прилагаемого баланса.

Апрель 1928 г.

SPRAWOZDANIE

ZARZĄDU SPÓŁKI AKCYJNEJ

„ZJEDNOCZENI POLSCY PRZEMYSŁOWCY METALOWI,
SPÓŁKA AKCYJNA”

ZA CZAS OD 1 STYCZNIA DO 31 GRUDNIA 1927 ROKU.

SPIS CZŁONKÓW RADY

Sp. Akc. „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi, Spółka Akcyjna“

Prezes Rady, **Stefan Przanowski**, b. Minister Przemysłu i Handlu, Naczelnny Dyrektor fabryk metalowych Norblin, B-cia Buch i T. Werner, S. A., Członek Rady Banku Polskiego.

Wiceprezes Rady, prof. **Zygmunt Sochacki** — naczelnny dyrektor Warszawskiej Spółki Akcyjnej Budowy Parowozów.

Kazimierz Ambrożewicz — dyrektor naczelnny odlewni żelaza „Wł. Ambrożewicz“, prezes Rady Sp. Akc. Zjednoczonych Ślusarzy Chrześcjan w Warszawie, wiceprezes Zarządu: „Polskiego Towarzystwa Elektrycznego“ S. A. i „Metallum“ S. A., członek Zarządu Sp. Akc. „Kraj“, członek Rady Sp. Akc. „Silesia“.

Stefan Benzef — członek Zarządu S. A. „Polskie Towarzystwo Elektryczne“.

Józef Górecki — naczelnny dyrektor fabryki „Wadowicki Przemysł Druciany“ w Wadowicach.

Ludwik Hafner — dyrektor fabryki maszyn i narzędzi rolniczych M. Wolski i Ś-ka, S. A. w Lublinie.

Jerzy Iwanowski — b. Minister Przemysłu i Handlu, Prezes Zarządu Tow. Akc. Górniczego odlewów żelaznych, emaljowanych, warsztatów mechanicznych i kopalń węgla „Poręba“, dyrektor naczelnny Stowarzyszenia Mechaników Polskich z Ameryki, S. A. w Warszawie.

Piotr Król — właściciel biura elektrotechnicznego w Krakowie.

Maksymilian Lisowski — dyrektor Sp. Akc. Handlu i Przemysłu Metalowego M. Lisowski w Warszawie.

Wiceprezes Rady, **Leopold Wellisz** — członek Zarządu Modrzejowskich Zakładów Górniczo-Hutniczych, S. A., Zakładów Amunicyjnych „Pocisk“, S. A. w Warszawie, W. Fitzner i K. Gamper w Sosnowcu i Pierwszej Fabryki Lokomotyw w Chrzanowie.

Mieczysław Myśliński — członek Zarządu S. A. „Kraj“, prezes Zarządu Warszawskiej Warrantowej Spółki Akcyjnej.

Stanisław Jan Okolski — wiceprezes Rady Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, prezes Zarządów: Związku Eksportowego Przemysłu Metalowego Przetwórczego, Sp. Akc. „Kraj“ i Zjednoczonych Polskich Fabryk Śrub, Sp. z o. o., członek Rady: S. A. „Górnośląskie Zjednoczone Huty Królewska i Laura“, Polskie Zakłady Skoda i „Pocisk“, i członek Zarządów: Sp. Akc. „Polskie Towarzystwo Elektryczne“ i „Polskie Rudy Żelazne“.

Edward Ortwein — dyrektor zarządzający fabryki maszyn i odlewni „Orthwein, Karasiński i S-ka“ we Włochach pod Warszawą.

Herman Wilde — dyrektor naczelnny Tow. Akc. fabryki transmisji, maszyn i odlewów żelaznych J. John w Łodzi.

Stanisław Wierzbicki — dyrektor Tow. fabryki machin i odlewów K. Rudzki i Sp. w Warszawie.

Juljan Weliński — dyrektor zarządzający Belgijskiej Sp. Akc. Warszawskiej Fabryki Drutu, Szyftów i Gwoździ w Warszawie.

Witold Wierzejski — dyrektor naczelnny „Państwowych Wytwórni Wojskowych“, członek Zarządu Sp. Akc. „Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Warszawie, Lublinie, Sierpcu i Bliźnie“.

Wacław Woszczyński — dyrektor Sp. Akc. Przemysłowych Zakładów Mechanicznych „Lilpop, Rau i Loewenstein“ w Warszawie.

Stefan Zieliński — Prezes Zarządu Zakładów Mechanicznych i Odlewni Sp. Akc. „Rohn, Zieliński i S-ka“ w Warszawie.

Janusz Czarliński — dyrektor zarządzający Tow. Akc. „Unia“, Zjednoczone fabryki Maszyn, dawniej A. Ventzki w Grudziądzu, Blumwe w Bydgoszczy i Peters w Chełmnie, prezes Izby Handlowo-Przemysłowej w Grudziądzu.

Józef Łubieński — dyrektor Tow. Fabryki Motorów „Perkun“, Sp. Akc. w Warszawie.

Jan Marjański — dyrektor Tow. Akc. Zakładów Mechanicznych Borman, Szwede i Sp. w Warszawie.

Władysław Loewenstein — dyrektor fabryki odlewów żelaznych i narzędzi rolniczych oraz warsztatów mechanicznych „Ostrówek“, Sp. Akc. w Łochowie.

Kazimierz Radziszewski — przedstawiciel Sosnowieckiej Fabryki Rur i Żelaza w Sosnowcu.

Henryk Wolff — dyrektor fabryk metalowych „Norblin, Br. Buch i T. Werner“, S. A. w Warszawie.

KOMISJA REWIZYJNA

Piotr Bissenik — dyrektor Sp. Akc. „Kraj“, Fabryka maszyn i narzędzi rolniczych, dawniej Alfred Vaedtke w Kutnie.

Aleksander Jankiewicz — właściciel fabryki maszyn w Nowym Sączu.

Stanisław Gostyński — dyrektor Tow. Akc. fabryki wyrobów Żelaznych „Wł. Gostyński i Sp.“ w Warszawie.

Leon Skibiński — dyrektor zakładów Mechanicznych „Białogon“ w Białogonie.

Józef Szaniawski — główny buchalter Akc. Tow. „Lilpop, Rau i Loewenstein“.

ZARZĄD

Prezes — **Kazimierz Ambrożewicz**.   Wiceprezes — **S. J. Okolski**.

Członkowie — **Ludwik HaŃner, Piotr Król, Wacław Woszczyński**.

DYREKCJA

Tadeusz Leczewicz — Mieczysław Bujalski.

S P I S F A B R Y K,

BĘDĄCYCH AKCJONARJUSZAMI

Sp. Akc. „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi, Spółka Akcyjna”

- „AGRARIA“, Fabryka Maszyn, Tow. Akc., dawn. Max Kuhl w Poznaniu.
- „AJAKS“, Fabryka Konstrukcji Żelaznych i Odlewnia Żelaza i Metali inż. Zygmunta Piotrowicza i Sp. S. z o. o. we Lwowie.
- AMBROŻEWICZ WŁADYSŁAW, Odlewnia Żelaza w Warszawie.
- BAUERERTZ B-cia, Tow. Akc. Zakładów Mechanicznych Odlewni Stali i Żelaza w Mijaczowie.
- „BIAŁOGON“, Zakłady Mechaniczne, Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Białogonie.
- „BLACHA“, Zbijewski Mieczysław, Fabryka Blachy Białej i Wyrobów Blaszanych w Warszawie.
- „BLIŻYN“, Zakłady Przemysłowe w Bliżynie.
- BISKUPSCY B-cia, Sp. Akc. Fabryka Maszyn i Odlewnia w Kołomyi.
- „BODZECHÓW“, Zakłady Żelazne i Papiernia w Bodzechowie.
- BOLESTA K., Fabryka Maszyn Rolniczych w Radomiu.
- W. BOGUCKI, Fabryka Maszyn, Chrzanów.
- BORMAN, SZWEDE I S-ka, Zakłady Mechaniczne, Tow. Akc. w Warszawie.
- BREVILLIER I SP. I A. URBAN I SYNOWIE, Tow. Akc. dla Fabrykacji Śrub i Wyrobów Kutych w Ustroniu.
- BRONIKOWSKI, GRODZKI I WASILEWSKI, Sp. Akc. w Warszawie.
- BUDOWA MOSTÓW NA PELCOWIZNIE, Sp. z o. o. dawn. Miklaszewski, Muszyński i Sp. w Warszawie.
- H. CEGIELSKI, Tow. Akc. Fabryki Maszyn i Wagonów, Odlewnia Żelaza i Stali w Poznaniu.
- CIEŚLIK P., Odlewnia Żelaza i Bronzu w Sosnowcu.
- „CHODORÓW“, Fabryka Maszyn w Chodorowie.
- DREWITZ E., Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewnia Żelaza, S. z o. o. w Toruniu.
- DRZEWIECKI I JEZIORAŃSKI, Tow. Akc. Budowy Maszyn i Urządzeń Sanitarnych w Warszawie.
- „DRUT“, Warszawska Fabryka Drutu i Gwoździ J. B. Rozenfeld w Warszawie.
- DZIEWULSKI JÓZEF I SP., Sp. Akc., Fabryka Narzędzi do obróbki metali w Warszawie.
- „FERRUM“, Fabryka lano-kutych Wyrobów w Zawierciu.
- „FERRUM“, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza i Metali, Sp. z o. o. Lwów.
- FELCZYŃSCY B-cia, Odlewnia Dzwonów, Kałusz, woj. Stanisławowskie.
- FITZNER W. I K. GAMPER, Sp. Akc. Zakładów Kotlarskich i Mechanicznych w Sośnowcu.
- GASSNER F., K. NAJDEKER I W. ORŁOWSKI, Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewnia Żelaza w Chełmie.
- GEISLER B-cia, OKOLSKI I PATSCHKE, Tow. Akc. Fabryki Maszyn w Warszawie.
- GOLDBLUM H. E., Fabryka Odlewów Żelaznych i Warsztaty Mechaniczne w Radomiu.
- GOŁĘBIEWSKI T., Mokotowska Odlewnia Żelaza w Warszawie.
- GOSTYŃSKI WŁ. I SP., Tow. Akc. Fabryki Wyrobów Żelaznych w Warszawie.
- HENNEBERG B-cia, Fabryka Wyrobów Platerowanych w Warszawie.
- HOROCH TADEUSZ, Inż., Młotownie i Zakłady przemysłowe w Warszawie.
- „HOSSYB“, Żbikowskie Zakłady Stalowe, Sp. Akc. w Żbikowie.
- HUTA ŻELAZNA „KRAKÓW“, Sp. Akc.
- „IDEAL“, Fabryka Wag w Lublinie.
- JANKIEWICZ ALEKSANDER, Fabryka Maszyn w Nowym Sączu.
- JARISCHA JULJUSZA SPADKOBIERCY, Fabryka Śrub, Okuć i Wyrobów Tłoczonych, Sp. Akc. w Łodzi.
- JARKOWSKI STEFAN, Inż., Odlewnia Żelaza Zwyczajnego i Lano-kutego w Warszawie.
- JOHN J., Tow. Akc. Fabryki Budowy Transmisji, Maszyn i Odlewni żelaza w Łodzi.
- „KAMIENNA“ JAN WITWICKI, Odlewnia Żelaza i Emalieria w Kamiennej.
- Dr. W. P. KŁOBUKOWSKI, Fabryka Przyrządów i Urządzeń Ogrzewniczych i Zdrowotnych w Warszawie.
- KONRAD, JARNUSZKIEWICZ I S-KA, Tow. Akc. Zakładów Wyrobów Metalowych w Warszawie.

„KRAJ“, Sp. Akc. Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych, dawn. Alfred Vaedtke w Kutnie.

KRAWCZYK I SP., Fabryka Pędni, Maszyn i Odlewnia Żelaza w Zawierciu.

KUJAWSKA FABRYKA MASZYN I ODLEWNIA, Sp. Akc. we Włocławku.

„LECHJA“, dawn. Kujawski, Milewski i Sp., Zakłady Budowy Młynów, Wytwórnice Maszyn i Odlewnie, Sp. Akc. w Lublinie.

LILPOP, RAU I LOEWENSTEIN, Sp. Akc. Tow. Przemysłowe Zakładów mechanicznych w Warszawie.

M. LISOWSKI, Sp. Akc. Handlu i Przemysłu Metalowego w Warszawie.

B-cia LUBERT, Fabryka Okuć Budowlanych w Warce.

„MAZUR“, Fabryka Kłódek, Świątniki.

„MOC“, Fabryka Maszyn i Kotłarnia, Sp. Akc. w Warszawie.

M. MARGULIES, Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych oraz Budowy Wozów i Kół w Płocku.

MENCEL B-cia, Fabryka Wyrobów Żelaznych i Sikawek w Warszawie.

„META“ A. Wróblewski i Sp., Zakłady Przemysłowe w Warszawie.

„METALURGJA“, Tow. Częstochowskiej Fabryki Odlewów i Emaljerni w Częstochowie.

MODRZEJOWSKIE ZAKŁADY GÓRNICZO-HUTNICZE, Sp. Akc. w Sosnowcu.

NITSCHKE I SP., Fabryka Maszyn Rolniczych w Poznaniu.

NORBLIN, B-cia BUCH I T. WERNER, Sp. Akc. Fabryk Wyrobów Metalowych w Warszawie.

M. ORŁOWSKI, Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn Rolniczych w Łomży.

ORTHWEIN, KARASIŃSKI I S-ka, Sp. Akc. Fabryka Maszyn i Odlewnia w Warszawie.

„OSPRZĘT“, Wytwórnia Mechaniczna Wyrobów Metalowych, inż. Tadeusz Graff, Z. Wolski i Sp. w Warszawie.

„OSTRÓWEK“, Odlewnia Żelaza, Fabryka Maszyn i Emaljernia w Łochowie.

OSTROWSKI M., Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Kole.

PASCHALSKI WŁADYSŁAW, Zakłady Przemysłowo-Handlowe w Warszawie.

PAŁASZEWSKI FR., Inż., Wytwórnia Maszyn Młyńskich w Łodzi.

„PERKUN“, Tow. Fabryki Motorów Sp. Akc. w Warszawie.

„PERUN“, Franc. Tow. Akc. dla wyrobu karbidu rozpuszczalnego, acetylenu i dla spawania i cięcia metali w Warszawie.

PLAGE E. I T. LAŚKIEWICZ, Zakłady Mechaniczne w Lublinie.

PIŻYC M. I SP., Fabryka Odlewów Żelaznych i Zakłady Mechaniczne „Krasna“ w Końskich.

POLSKIE TOWARZYSTWO ELEKTRYCZNE (P.T.E.), Sp. Akc. Wytwórnia Maszyn i Motorów Elektrycznych w Warszawie.

„POTĘGA“, Sp. Akc. Towarzystwo Polskich Fabryk, Huty Żelaza w Krakowie.

PROSZOWER J. M. I SP., Fabryka Wyrobów Metalowych, Walcownia żelaza na zimno w Warszawie.

REYMOND E., Odlewnia Żelaza, Fabryka Maszyn i Kotłów parowych w Koninie.

„REKORD“, Fabryka Odlewów Żelaznych w Warszawie.

ROHN, ZIELIŃSKI I S-ka, Zakłady Mechaniczne i Odlewnia, Sp. Akc. w Warszawie.

RUDZKI K. I S-ka, Towarzystwo Fabryki Maszyn i Odlewów w Warszawie.

„RZUCÓW“, WITOLD MOKIEJEWSKI, Zakłady Przemysłowe w Rzućowie.

„SIRIUS“, Tow. Fabryki Maszyn i Aparatów w Warszawie.

SOSNOWIECKICH FABRYK RUR I ŻELAZA T-wo w Sosnowcu.

STOWARZYSZENIE MECHANIKÓW POLSKICH Z AMERYKI w Warszawie.

SUCHEDNIEWSKA FABRYKA ODLEWÓW, Sp. Akc. w Suchedniowie.

„STĄPORKÓW“, Tow. Akc. Zakładów Górniczo-Hutniczych i Fabryk w Stąporkowie.

TENENBAUM ELJASZ, Radomska Fabryka Drutu i Gwoździ w Radomiu.

„TYTAN“, REICHMAN BRONISŁAW, Fabryka Aparatów i Elementów w Warszawie.

„UNJA“, Zjednoczone Fabryki Maszyn dawn. A. Ventzki, Blumve i Peters w Grudziądzu, Bydgoszczy i Chełmnie.

WARSZAWSKA SPÓŁKA AKCYJNA BUDOWY PAROWOZÓW w Warszawie.

WEIGT ST. I S-ka, Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn w Łodzi.

WIŚNIEWSKI A., Fabryka Narzędzi Rolniczych i Odlewnia w Kutnie.

WOLSKI M. I SP., Sp. Akc. Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Lublinie.

WYTWÓRNIA MASZYN MŁYŃSKICH, Tow. Akc. w Warszawie.

„WULKAN“, Warszawskie Tow. Fabryk Wyrobów Metalowych i Emaljowanych, Sp. Akc. w Warszawie.

ZIELENIEWSKI L., Polskie Fabryki Maszyn i Wagonów w Krakowie i Sanoku.

ZJEDNOCZENIE POLSKICH FABRYK MASZYN I NARZĘDZI ROLNICZYCH S. A. w Warszawie, Lublinie, Sierpcu i Bliżynie.

ŻÓŁTOWSKI A. I SP., Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewnia Żelaza w Płońsku.

„ŻYCHLIN“, Odlewnia i Fabryka Maszyn w Żychlinie.

ŻYRARDOWSKIE ZAKŁADY HIELLE I DITTRICH w Żyrardowie.

POWSTANIE, CELE I ZADANIA SPÓŁKI.

SPÓŁKA Akcyjna: „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi“ stanowi centralne biuro zakupów wytwórni, zrzeszonych w Polskim Związku Przemysłowców Metalowych, i ma za zadanie zaopatrywanie ich we wszelkie surowce, towary i artykuły, potrzebne do wytwórczości.

Myśl stworzenia takiej placówki, która by zorganizowała zbiorowy zakup towarów, stanowiących podstawę produkcji zrzeszonych fabryk, powstała i zaczęła być realizowana w dobie wojennego chaosu i rozprzężenia gospodarczego, kiedy sprawą pierwszorzędного znaczenia było zapewnienie wytwórniom dostawy surowców, sprawiedliwy podział wyznaczonych kontyngentów węglowych i koksowych, wynajdywanie źródeł zakupu, a nawet współdziałanie w wskrzeszaniu i uruchamianiu wygasłych pieców. W okresie wojennym, rok 1917 dał pierwszy zbiorowy czyn w tym kierunku. W roku 1919 zrzeszone w ówczesnym Towarzystwie Przemysłowców odlewnie powołują do życia Grupę Odlewni, ujmującą w swoje ręce wyżej postawione zadania. W roku 1920 Grupa Odlewni rozrasta się w „Kooperatywę Przemysłowców Metalowych“, a kiedy szybki rozwój jej działalności wykazał dobitnie celowość istnienia podobnej placówki handlowej, i określone ramy organizacyjne okazały się za szczupłe, Kooperatywa ta w dniu 1 stycznia 1923 r. ustąpiła miejsca placówce, na szerszą zakrojonej skale, a mianowicie Spółce Akcyjnej: „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi“.

Cele Spółki są następujące:

a) Ułatwianie fabrykom polskim wyrobów metalowych: zakupu wszelkich potrzebnych im do wytwórczości surowców, maszyn, narzędzi, przedmiotów i towarów, tudzież pośredniczenie w sprzedaży wytworów tychże fabryk w stanie surowym lub obrobionym.

b) Zakładanie, nabywanie i prowadzenie zakładów przemysłowych dla przetwarzania i przechowywania surowych produktów, lub też wyrobu przedmiotów, związanych z przemysłem metalowym, jak i wszelkich innych zakładów pokrewnych i pomocniczych.

c) Wydawanie pożyczek pod zastaw towarów, przyjętych w komis jako też zaciąganie na te towary, na rachunek i z polecenia ich właścicieli, pożyczek w instytucjach kredytowych, oraz wykonywanie wszelkich zleceń przemysłowców, dotyczących przemysłu metalowego.

LA Société Anonyme: „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi“ représente le bureau central d'achats des usines, faisant part de l'Association Polonaise de Industriels du Métal. Son but est de leur livrer toute sorte de matières premières, de marchandises et d'articles indispensables pour la production.

L'idée de créer un centre organisateur de l'achat collectif des articles servant de base à la production des fabriques associées est née et commença à être réalisée au temps du chaos de la désorganisation économique. La fourniture des matières premières, la distribution équitable des contingents établis de charbon et de coke, la recherche des sources d'achat, et même la collaboration au rallumement des hauts-fourneaux éteints, — tous ces problèmes revêtaient alors une importance tout spéciale. C'est pendant la guerre, en 1917 que nous fûmes témoins de la première action collective dirigée dans ce sens. En 1919, les fonderies faisant part de la Société des Industriels créèrent le Groupe de Fonderies qui se charge de la tâche ci-dessus. En 1920 le Groupe de Fonderies est transformé en „Coopérative des Industriels du Métal“. La rapidité de développement de cette coopérative démontrant d'une façon probante l'utilité de cette sorte d'organisation commerciale, la Coopérative, le 1 janvier 1923, céda sa place à une Société organisée sur une plus grande échelle sous le nom de la Société Anonyme „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi“.

Ladite Société se pose les buts suivants:

a) faciliter aux fabriques polonaises de produits métalliques l'achat de toute sorte de matières, machines, outils, objets et marchandises nécessaires pour la production, ainsi que servir d'intermédiaire à la vente des produits desdites fabriques, qu'ils soient bruts ou travaillés.

b) fonder, acquérir et exploiter les usines servant soit à la conservation des matières premières soit à la production des objets ayant un rapport quelconque à l'industrie métallique et d'autres usines apparentées et auxiliaires.

c) accorder des prêts garantis par des machineries en consignment et avec la même garantie; contracter auprès des établissements de crédit des emprunts pour le compte et par ordre des propriétaires desdites marchandises; exécuter pour les industriels toute sorte d'ordres concernant l'industrie métallique.

THE United Polish Metal Manufacturers Co. Ltd. (Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi, Sp. Akc.) acts as a central purchasing office for the supply of the Polish Federation of Metal Manufacturers.

The original proposal for the creation of an united purchasing institution for the supply of the majority of the necessities of the Polish metal industry, arose in 1917 during the chaotic conditions of the great war, when it was of primary importance to ensure that the necessary raw materials were available, that the contingents of coal and that non operative furnaces should be restarted, etc.

In 1919 these Polish foundries who were members of the Federation of Manufacturers formed themselves into a group, which was expanded in 1920 into the Cooperative Union of Metal Metal Manufacturers, which body, has now developed into the present

concern, the United Polish Metal Manufacturers, Co. Ltd., the objects of which are as follows:

a) The purchase on behalf of the Polish metal works, of raw materials, plant, machinery and equipment, and in general any articles which are necessary to enable them to carry on operations, and the sale on behalf of these concerns of semimanufactured and manufactured products.

b) The establishment, the acquisition and the running of plants for the transformation and the working up of metal articles, and other operations allied to the metal industry.

c) The granting of loans on the security of goods entrusted to it for sale on commission, the raising of loans with credit institutions on the security of goods, and in general the financing of the industrial undertakings of the member firms.

Die Aktiengesellschaft „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi“ (Vereinigte Polnische Metallindustriellen) ist als Zentralankaufsstelle der im Polnischen Verbands der Metallindustriellen vereinigten Werke gedacht, und hat die Versorgung derselben mit sämtlichen zur Produktion notwendigen Rohstoffen und Hilfsmaterialien zur Aufgabe.

Der Gedanke, eine Organisation zu schaffen, die den vereinigten Werken die Möglichkeit des genossenschaftlichen Ankaufes der die Produktionsbasis bildenden Stoffe bieten würde, ist während der durch den Weltkrieg verursachten Verwirrung und wirtschaftlichen Desorganisation entstanden und zum Teil auch verwirklicht worden. Die Sicherung des Zuflusses von Rohmaterialien, die gerechte Verteilung der zuerkannten Kohlen- und Kokskontingente, die Auffindung von neuen Bezugsquellen, ja sogar die Mitwirkung am Wiederaufbau sowie an der Inbetriebsetzung der stillgelegten Öfen: dies waren die wichtigsten Aufgaben, die in erster Reihe zu lösen die neugegründete Organisation berufen war.

Während des Weltkrieges brachte das Jahr 1917 den ersten Versuch, der als Vorläufer einer kollektiven Tätigkeit in dieser Richtung bezeichnet werden kann. Im Jahre 1919 gründeten die dem damaligen Vereine der Industriellen angegliederten Eisengiessereien die „Gruppe der Eisengiessereien“, welche sich die oben

geschilderten Ziele zu eigen machte. Im Jahre 1920 wird diese Gruppe in eine „Genossenschaft der Metallindustriellen“ umgewandelt. Nachdem durch deren rasche Entwicklung ein unwiderlegbarer Beweis der Existenzberechtigung einer solchen Geschäftsstelle geliefert wurde und sich die ursprünglich vorgesehenen Organisationsrahmen als zu eng erwiesen hatten, wurde an Stelle der „Genossenschaft“ und auf einer viel breiteren Basis die Aktiengesellschaft „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi“ errichtet.

Die Zwecke der letzterwähnten Gesellschaft sind:

1) den Ankauf von sämtlichen zur Produktion notwendigen Rohstoffen, Maschinen, Werkzeuge, Gegenstände und Waren für die polnischen Metallwarenfabriken zu erleichtern, sowie beim Verkaufe der von diesen Fabriken erzeugten Halb- und Ganzfabrikaten zu vermitteln;

2) Industrierwerke und Hilfsfabriken jeder Art zur Verarbeitung und Aufbewahrung von Rohstoffen und Erzeugung von Metallindustrieartikeln zu gründen, käuflich zu erwerben und zu führen;

3) Darlehen gegen Verpfändung der kommissionsweise übernommenen Waren zu erteilen, sowie für Rechnung und im Auftrage der Wareneigentümer bei de Kredit anstalten zu erwirken, sonstige Aufträge der Industriellen auszuführen, sofern sie in den Bereich der Metallindustrie gehören.

SPRAWOZDANIE

Z DZIAŁALNOŚCI

Sp. Akc. „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi, Spółka Akcyjna”

ZA CZAS OD 1 STYCZNIA DO 31 GRUDNIA 1927 ROKU.

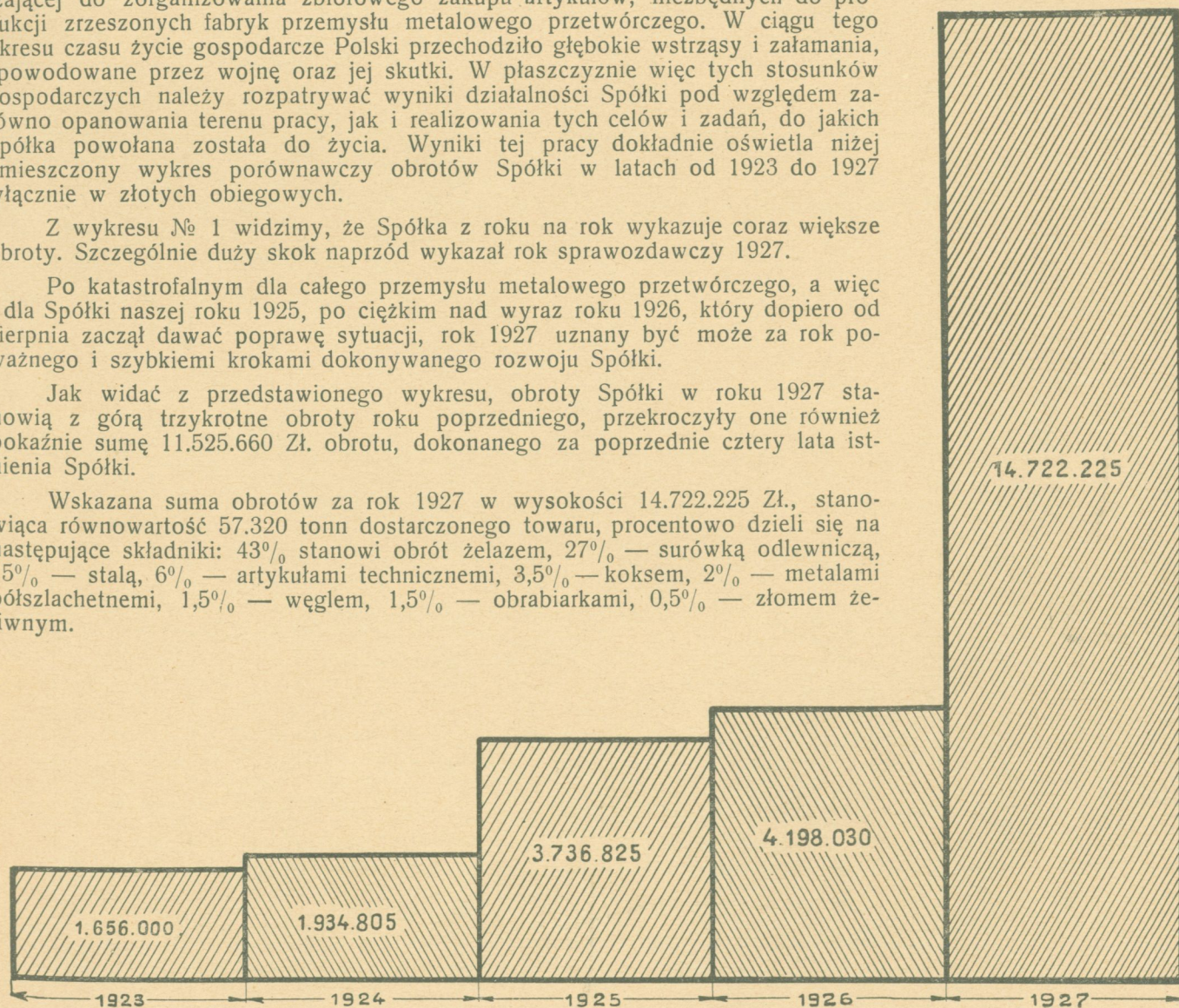
Z dniem 31 grudnia 1927 roku Sp. Akc. „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi, Spółka Akcyjna”, zakończyła piąty rok istnienia, jeżeli zaś uwzględni się poprzedzające powstanie Spółki organizacje handlowe, powoływane do życia dla realizowania tych samych celów, jakie posiada Spółka i datujące się, jak wyżej było wskazane, od roku 1917 — dziesiąty rok nieprzerwanej działalności, zmierzającej do zorganizowania zbiorowego zakupu artykułów, niezbędnych do produkcji zrzeszonych fabryk przemysłu metalowego przetwórczego. W ciągu tego okresu czasu życie gospodarcze Polski przechodziło głębokie wstrząsy i załamania, spowodowane przez wojnę oraz jej skutki. W płaszczyźnie więc tych stosunków gospodarczych należy rozpatrywać wyniki działalności Spółki pod względem zarówno opanowania terenu pracy, jak i realizowania tych celów i zadań, do jakich Spółka powołana została do życia. Wyniki tej pracy dokładnie oświetla niżej umieszczony wykres porównawczy obrotów Spółki w latach od 1923 do 1927 włącznie w złotych obiegowych.

Z wykresu № 1 widzimy, że Spółka z roku na rok wykazuje coraz większe obroty. Szczególnie duży skok naprzód wykazał rok sprawozdawczy 1927.

Po katastrofalnym dla całego przemysłu metalowego przetwórczego, a więc i dla Spółki naszej roku 1925, po ciężkim nad wyraz roku 1926, który dopiero od sierpnia zaczął dawać poprawę sytuacji, rok 1927 uznany być może za rok poważnego i szybkimi krokami dokonywanego rozwoju Spółki.

Jak widać z przedstawionego wykresu, obroty Spółki w roku 1927 stanowią z górą trzykrotne obroty roku poprzedniego, przekroczyły one również pokaźnie sumę 11.525.660 Zł. obrotu, dokonanego za poprzednie cztery lata istnienia Spółki.

Wskazana suma obrotów za rok 1927 w wysokości 14.722.225 Zł., stanowiąca równowartość 57.320 tonn dostarczonego towaru, procentowo dzieli się na następujące składniki: 43% stanowi obrót żelazem, 27% — surówką odlewniczą, 15% — stalą, 6% — artykułami technicznymi, 3,5% — koksem, 2% — metalami półszlachetnymi, 1,5% — węglem, 1,5% — obrabiarkami, 0,5% — złomem żelaznym.

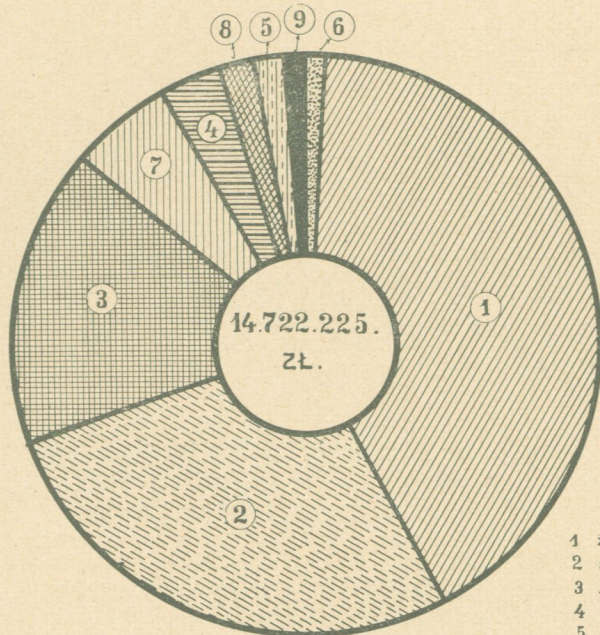

WYKRES 1

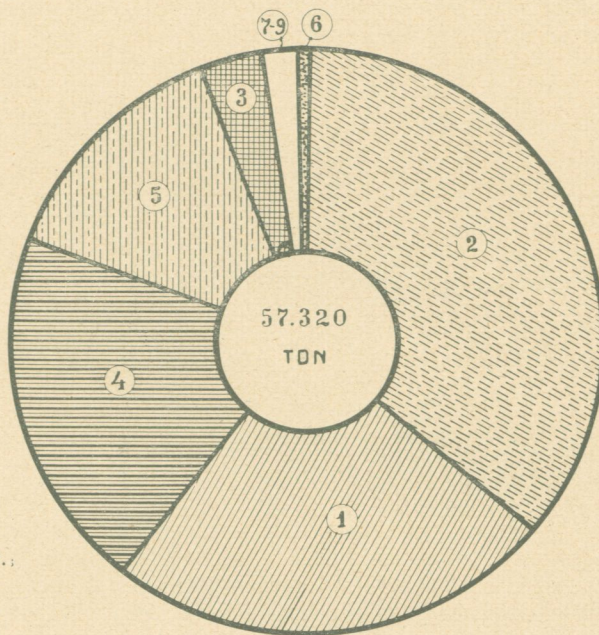

Procentowy stosunek ilości dostarczonych towarów przedstawia się jak następuje: surowiec odlewniczy — 36%, żelazo — 24,5%, koks — 20%, węgiel — 13%, stal — 3,5%, różne — 2,5%, fragment — 0,5%.

Powyższy stosunek obrotów przedstawiony jest na niżej zamieszczonych wykresach № 2 i 3.

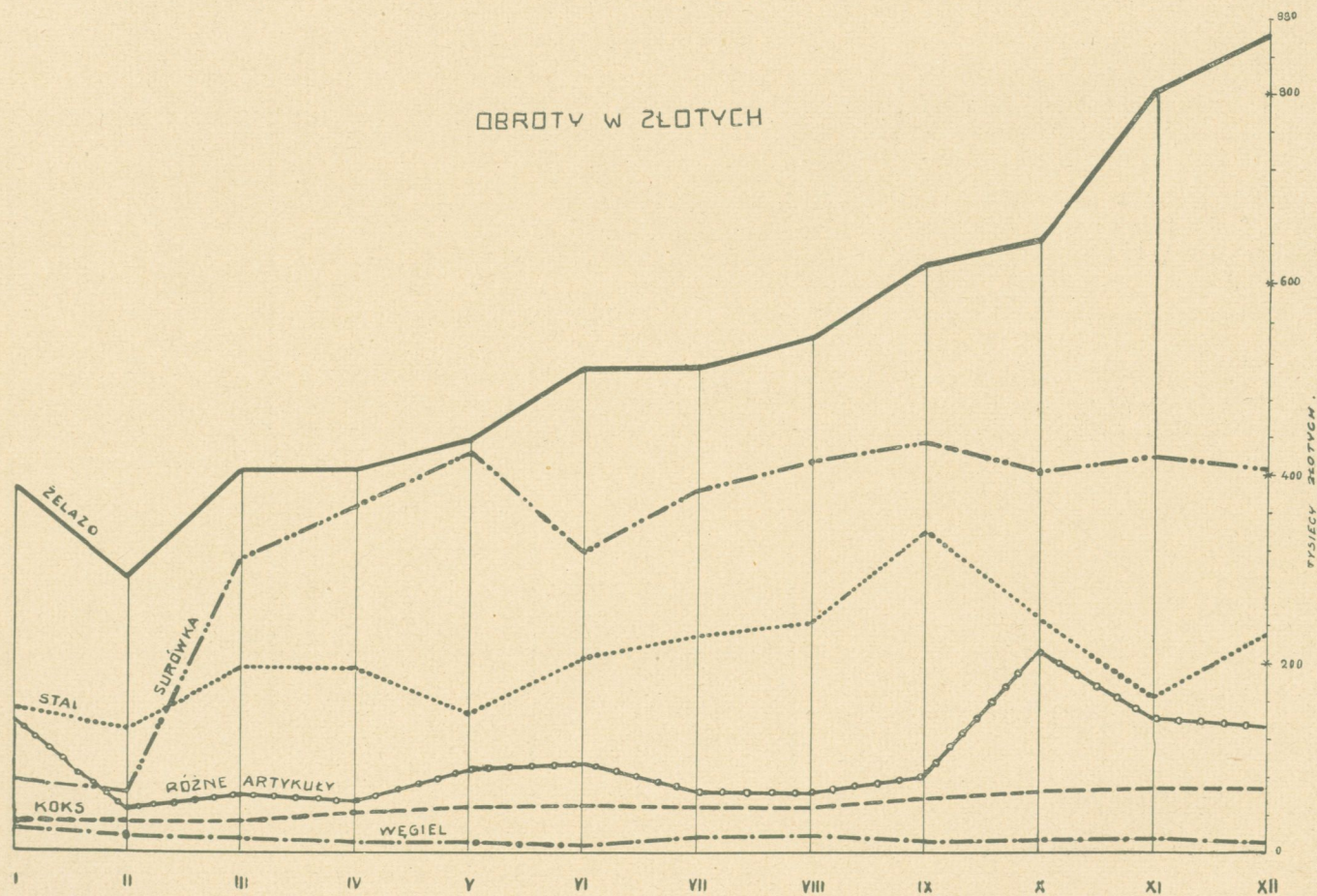
WYKRES 2.

WYKRES 3.

- 1 ŻELAZO ;
- 2 SUROWIEC ODLEWN. ;
- 3 STAL ;
- 4 KOKS ;
- 5 WĘGIEL ;
- 6 ZŁOM ŻELIWNY ;
- 7 ARTYKUŁY TECHNICZNE ;
- 8 METALE PÓLSZLACHECNE ;
- 9 OBRABIARKI .

Miesięczne obroty w poszczególnych działach sprzedaży przedstawione są na wykresach № 4 i 5.

WYKRES 4.

WYKRES 5.

Żelazo i blachy.

Żelazo i blachy dostarczane były przez Spółkę na zasadzie umowy, zawartej z Syndykatem Polskich Hut Żelaznych. W myśl tej umowy Spółka prowadziła komisową sprzedaż zsyndikalizowanych wyrobów hutniczych dla przemysłu metalowego przetwórczego, zrzeszonego w Polskim Związku Przemysłowców Metalowych.

W roku sprawozdawczym dostarczono 14.161 ton blach i żelaza, przyczem na rok 1928 pozostało niewykonanych zamówień na 2.470 ton. Stosunek procentowy poszczególnych gatunków, dostarczonych odbiorcom, przedstawiał się w sposób następujący: żelazo handlowe — 64,8%, materiały kolejowe — 15,5%, blacha cienka — 6%, blacha gruba — 6%, walcówka — 4,2%, belki — 1,5%, knypie — 2%.

Obrót żelazem w roku 1927 stanowi 390% obrotu w roku 1926. Fabryki zrzeszone w Polskim Związku Przemysłowców Metalowych otrzymały 96,7% tonażu, dostarczonego w roku sprawozdawczym przez Spółkę swym odbiorcom. Na fabryki metalowe przetwórcze, stojące poza Związkiem, przypada 2%; pozostałe 1,3% przypada na różnych odbiorców z poza przemysłu metalowego przetwórczego.

Z zrzeszonych fabryk największe spożycie żelaza i blach wykazały fabryki, należące do I Grupy Maszynowej. Spożyły one 58% tonażu. Następnie idą Grupy: II — Maszyn i Narzędzi Rolniczych — 21,3%, VI — Wyrobów Kotlarskich — 8,4%, VIII — Wyrobów Żelaznych — 7,5%, na pozostałe Grupy przypada 4,8%.

Już w sprawozdaniu Spółki za rok 1926 stwierdzony został bardzo poważny wzrost obrotów żelazem w drugiej połowie tego roku w porównaniu z pierwszą połową.

„Zwiększenie to” — czytamy w powyższym sprawozdaniu — „wywołane jest uregulowaniem stosunków na rynku żelaznym przez powołanie do życia Syndykatu Polskich Hut Żelaznych i powierzenie Spółce przez tenże Syndykat komisowej sprzedaży blach i żelaza dla wytwórni, zrzeszonych w Polskim Związku Przemysłowców Meta-

lowych". — Odpowiednie zorganizowanie przez Spółkę tego działu sprzedaży, przy-
czem położony został specjalny nacisk na bezpośredni kontakt z hutami w celu przy-
śpieszenia terminów wykonania zamówień i wynajdywania na składach hut tych to-
warów, których dostawa bezzwłoczna jest dla poszczególnych wytwórni sprawą
pierwszorzędnego znaczenia, dało możliwość dalszego znacznego zwiększenia obrotów
w tym dziale sprzedaży i podniosło procent zapotrzebowań przemysłu metalowego
przetwórczego na żelazo i blachy za pośrednictwem Spółki z 10% na 26% całego za-
potrzebowania, pokrywanego przez powyższy przemysł w Syndykacie Polskich Hut
Żelaznych.

Biorąc pod uwagę, że zakłady przeróbcze hut, należące do przemysłu metalo-
wego przetwórczego, otrzymują żelazo i blachy bezpośrednio z hut na zasadzie tak
zwanego „własnego zapotrzebowania hut“, że Spółka nie posiada składu i z tego
powodu niema możliwości zaspakajania pilnych zapotrzebowań wytwórni metalowych,
które zmuszone są korzystać w tych wypadkach z usług składników, że wreszcie nie-
które większe fabryki posiadały w roku sprawozdawczym dłuższe umowy na blachy
i żelazo, uniemożliwiające im korzystanie z pośrednictwa Spółki, należy uznać rezultaty
pracy Spółki w kierunku zogniskowania w niej zakupów żelaza i blach, uskutecznia-
nych przez zrzeszony przemysł metalowy przetwórczy, za pomyślne i stwierdzić po-
ważne jej wkroczenie na wewnętrzny rynek żelazny. Dalsze wysiłki iść winny w kie-
runku jeszcze intensywniejszego ogniskowania zakupów, aby w szeregach odbiorców
Spółki nie brakowało ani jednego zrzeszonego spożywcy żelaza.

W okresie sprawozdawczym współpracy z Syndykatem Polskich Hut Żelaznych
uwydatnił się szereg postulatów przemysłu metalowego przetwórczego, na których
zrealizowanie przemysł metalowy przetwórczy nalega.

Postulaty, wysuwane przez przemysł, dotyczą zarówno warunków regulacji za-
dostarczone żelazo i blachy, jak i techniki przyjmowania i uskuteczniania dostaw.

Zorganizowani w Syndykacie Polskich Hut Żelaznych producenci żelaza w ciągu
roku sprawozdawczego niejednokrotnie dawali wyraz temu, że liczą się z opinią zrze-
szonego przemysłu metalowego przetwórczego i pragną z nim współpracować, uwzględ-
niając jego potrzeby. Należy się więc spodziewać, że Spółka nasza w roku bieżącym
zdolna uzyskać od Syndykatu uwzględnienie słusznych postulatów przemysłu metalo-
wego przetwórczego z korzyścią zarówno dla spożywcy, jak i wytwórców.

Surowiec odlew- niczy.

Surowiec odlewniczy, dostarczany przez Spółkę, pochodził z wielkich pieców Towa-
rzystwa Starachowickich Zakładów Górniczych, które powierzyło Spółce wyłączną
sprzedaż swej produkcji surowca. W roku sprawozdawczym dostarczono 20.705 ton
surowca odlewniczego; na rok 1928 pozostało niewykonanych zamówień na 3.210 ton.

Obrót surówką w roku 1927 stanowi 824% obrotu w roku 1926.

Z dostarczonej surówki przypada na zrzeszony przemysł metalowy przetwórczy
90,9%, na niezrzeszony 9,1%. I Grupa Maszynowa Polskiego Związku Przemysłowców
Metalowych zużyła 30,1%, II Grupa Maszyn i Narzędzi Rolniczych—28,25%, V Grupa
Odlewni—36,35%, na pozostałe Grupy przypada—5,3%.

Tonaż surówki odlewniczej, dostarczonej przez Spółkę w roku sprawozdawczym,
całkowicie wyczerpywał produkcję reprezentowanych przez nią Starachowickich Zakładów
Górniczych. Wykazuje on najwyższe zwiększenie w porównaniu z rokiem 1926, bo,
jak już wyżej zostało podane, aż 824%, a to z tego względu, że w roku 1926 Spółka
prowadziła wyłączną sprzedaż surówki Towarzystwa B. Hantke i nie miała możliwości
rozwinienia tego działu sprzedaży ze względu na niewielką ilość rozporządzalnego su-
rowca. Gdy zaś w początku roku 1927 Towarzystwo Starachowickich Zakładów Górni-
czych uruchomiło swój wielki piec, powierzając Spółce wyłączną sprzedaż surówki od-
lewniczej, obroty tym artykułem odrazu nie tylko wróciły do normy lat ubiegłych, ale
nawet znacznie ją przekroczyły.

Ten więc dział sprzedaży wypełnił swoje zadanie i rozwój jego, po wyczerpaniu
produkcji Starachowickiej surówki może iść jedynie w kierunku zwiększenia obrotów
surówką specjalną, w kraju niewyrabianą.

Stal i wiertła.

Stal i wiertła dostarczane były z reprezentowanej przez Spółkę Huty Baildona.

Dostarczono w roku sprawozdawczym 1.870 ton stali, z czego na stale szla-
chetne przypada 15%, na stal martenowską 85%. Obrót roku 1927 stanowi 248%
obrotu roku 1926. Pod względem kategorii odbiorców 46% przypada na zamówienia,
otrzymane od członków Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych, 34% — na
instytucje rządowe i 20% — na pozostałych odbiorców.

Czteroletnia praca naszej Spółki w charakterze przedstawiciela huty Baildona na stal i wiertła dała bardzo pomyślne rezultaty: w czerwcu roku 1924, to jest w momencie zawierania przez Spółkę umowy z hutą Baildona, stal tej huty była nieznana na rynku wewnętrznym, w roku zaś sprawozdawczym miała za stałych odbiorców zarówno cały przemysł metalowy przetwórczy, jak i instytucje rządowe.

Koks i węgiel.

Koks dostarczany był przez Spółkę z koksowni krajowych — górnośląskich, oraz zagranicznych — karwińskich.

Ogółem w roku sprawozdawczym dostarczono 11.580 ton, z czego 60% przypada na koks z Polskich Kopalń Skarbowych, 28% — na koks karwiński i 12% na koks z koncernu „Robur“.

Obrót koksem w roku 1927 stanowi 156% obrotu w roku 1926.

Członkowie Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych spożyli 91,3% koksu górnośląskiego i 86,7% koksu karwińskiego. Na nieczłonków przypada 8,7% koksu górnośląskiego i 13,3% — karwińskiego.

Węgla z kopalń dąbrowskich i górnośląskich dostarczono w roku sprawozdawczym 7.675 ton, z czego przypada na węgiel dąbrowiecki — 66%, na węgiel górnośląski 34%. Obrót węglem w roku 1927 wynosi 117% obrotu w roku 1926.

Członkowie Polskiego Związku Przemysłowców Metalowych otrzymali 76,4% dostaw węglowych, nieczłonkowie — 23,6%.

Dział sprzedaży koksu i węgla wykazał również zwiększenie się obrotów w porównaniu z rokiem ubiegłym. Jak było wyżej wskazane, obrót koksem wyniósł 150% obrotu w roku 1926, obrót zaś węglem — 117%.

Jeżeli jednak porównamy zwiększenie się obrotów w tym dziale sprzedaży z zwiększeniem w innych działach, to zauważyć musimy, że w koksie i w węglu niewyzyskana została w dostatecznym stopniu konjunktura handlowa roku sprawozdawczego, wykazująca wogóle większy wzrost w konsumpcji.

Uwarunkowane to było tem, że w koksie karwińskim Spółka w dalszym ciągu, jak to było zaznaczone w sprawozdaniu za rok 1926, nie rozporządzała dostatecznymi środkami obrotowymi, dającymi jej możność zaoferowania odbiorcom konkurencyjnych warunków płatności, i z tego powodu zmuszona była zrezygnować z szerszej aktywności; w koksie górnośląskim przydziały miesięczne były ograniczone, i zamówienia przekraczające przydział, nie mogły liczyć na terminowe wykonanie, w węglu wreszcie Spółka nie zdołała dostatecznie restytuować swego stanu posiadania z przed roku 1925, to jest odzyskać wszystkich tych odbiorców, których w roku tym utraciła.

Stale i systematyczne wzrastanie kapitału obrotowego Spółki i kredytów, stojących do jej dyspozycji, pozwala żywić przekonanie, że przyczyny, warunkujące niedostateczny rozwój działu koksu karwińskiego i węgla, w jaknajbliższym czasie całkowicie usunięte zostaną, i działy te w następnym roku sprawozdawczym wykażą rozwój równoległy z rozwojem innych działów sprzedaży.

Artykuły techniczne.

Dział artykułów technicznych sprzedał w roku sprawozdawczym towarów na sumę 540.800 zł., co stanowi 188% obrotu w roku 1926. Największe obroty dokonywane były z pasami fabryki G. Gnerlich w Cieszynie Polskim. Wyniosły one 27% ogólnego obrotu w tym dziale sprzedaży. Następnie idą tarcze szlifierskie firmy Mayer i Schmidt w Offenbachu nad Menem — 23,4%, przybory odlewnicze, jak: szczołki stalowe, siła, podpórki, przypinki, gwoździe karniowe — 17%, grafit — 9,2%, cegła ogniotrwała — 8%, licopodium — 2%, tarcze filcowe. — 1,2%.

Pozostały obrót przypada na: łożyska kulkowe, smarownice, smary, oliwiarki do maszyn rolniczych, pilniki, gwintowniki, rozwiertarki, gwintownice, uchwyty, piłki do metali, tygle grafitowe, kit do żelaza i t. p.

Dział artykułów technicznych należy do tych działów sprzedaży, które przedstawiają największą możliwość dalszego rozwoju.

Najwydatniejszy rozwój obrotów wykazują te artykuły, na które Spółka posiada wyłączne przedstawicielstwo, jak: pasy Gnerlicha, tarcze szlifierskie firmy Mayer i Schmidt.

Dalsze więc starania Spółki iść winny w kierunku uzyskiwania przedstawicielstw oraz kompletowania i uzupełniania posiadanych artykułów tak, aby wszelkie zapotrzebowania w tej dziedzinie zrzeszonych odbiorców całkowicie mogły być kryte w składach Spółki.

Obrabiarki.

Dział sprzedaży obrabiarek wykazał obrót w wysokości 202.000 Zł., co stanowi 181% obrotu w roku 1926. Prócz obrabiarek, wyrabianych przez związkowe wytwórnie, jak: „W. Fitzner i K. Gamper“, „Unia“, „John“, „Stowarzyszenie Mechaników Polskich z Ameryki“, „Poręba“, „Rohn, Zieliński“, „Perkun“, „Kraj“, „Kryzel, Wojakowski i S-ka“, „Stefański“ i t. d. sprzedawane były wiertarki, szlifierki i wciągarki francuskiej firmy: „Constructions Electriques Wageor, S. A.“ w Saint Etienne.

Dział obrabiarek, prowadzący komisową sprzedaż obrabiarek, wyrabianych przez zrzeszone wytwórnie, oraz w kraju niewyrabianych, mimo dość znacznąwyżkę obrotów w porównaniu z rokiem 1926, nie rozwinął się tak, jak należałoby oczekiwać. Wyszło to z konieczności reorganizacji tego działu, której wynikiem winno być znaczne wzmoczenie działalności w sprzedaży obrabiarek zarówno krajowych jak i zagranicznych.

Metale półszlachetne.

Dział sprzedaży metali półszlachetnych dokonał obrotów na sumę 277.000 Zł., dostarczywszy 37,5 ton niklu angielskiej firmy „Mond Nickel C-ny“. Obrót w r. 1927 stanowił 409% obrotu roku 1926.

Dział metali półszlachetnych w roku sprawozdawczym ograniczył się tylko do sprzedaży niklu reprezentowanej przez Spółkę firmy angielskiej Mond Nickel Company, bardzo poważnie rozwijając sprzedaż tego metalu. Dostarczanie innych metali półszlachetnych nie zostało przez Spółkę zrealizowane, gdyż stała temu na przeszkodzie konieczność ponoszenia ciężaru podatku obrotowego, uniemożliwiającego kalkulowanie ceny, odpowiadającej konkurencji, reprezentowanej przez zastępców firm zagranicznych, którzy tego podatku nie ponoszą. Wysiłki, skierowane do prowadzenia przez Spółkę innych metali półszlachetnych poza niklem, uwieńczone zostały otrzymaniem przez Spółkę w końcu roku sprawozdawczego reprezentacji dwóch firm francuskich: „Société du Duralumin“ oraz „L'aluminium Français, Société Anonyme“.

Obroty aluminium winny w roku 1928 poważnie zaważyć na działalności działu sprzedaży metali półszlachetnych.

Złom żeliwny.

Na ostatnim miejscu pod względem dokonanych obrotów stoi dział sprzedaży złomu żeliwnego, który dostarczył odbiorcom 380 ton złomu maszynowego na sumę 67.310 Zł., co stanowi 50% obrotu roku 1926.

Tu, niestety, należy powtórzyć to, co już powiedziane było w sprawozdaniu za rok 1926, gdzie dział złomu żeliwnego również należał do najslabiej prosperujących działów sprzedaży w Spółce.

„Na rynku złomu żeliwnego panują dotychczas niezdrowe stosunki. Skup złomu znajduje się w rękach pośredników, i przetargi, ogłaszane na niewielkie zresztą ilości tego artykułu, tak są opanowane przez nich, że jest wręcz niemożliwe, by tą drogą zyskiwać złom dla odlewni“.

W roku sprawozdawczym stosunki te bynajmniej się nie poprawiły. Ministerstwo Komunikacji, jako dostawca złomu, odpadło zupełnie. Wysiłki Spółki, idące w kierunku skoordynowania swych poczynań z Centralą Skupu Złomu Kutego, nie dały dotychczas pożądanego wyniku. Złom zagraniczny ze względu na cenę był prawie niedostępny. Z powodu braku towaru na rynku wiele fabryk zaczęło zastępować złom surowcem niższego gatunku.

W tych warunkach dział sprzedaży złomu niewątpliwie nie miał widoków pomyslnych. Jednakże Spółka nie ustaje w wysiłkach i nie traci nadziei, że zdoła ująć w swe ręce sprawę zaopatrywania zrzeszonych wytwórni w złom żeliwny.

* * *

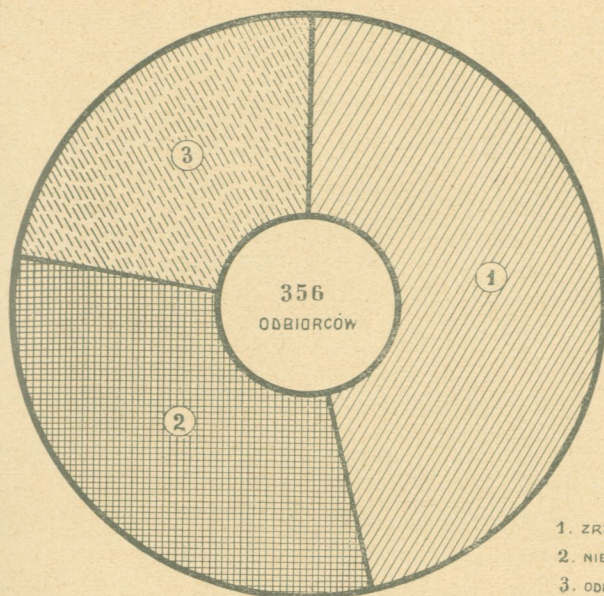
Tak wydatnie zwiększone obroty nie tyle były wynikiem zwiększenia ilości odbiorców, ile ściślejszego zespolenia się ze Spółką dawnych i stałych odbiorców oraz wydatniejszego korzystania przez nich z usług Spółki przy pokrywaniu swych zapotrzebowań.

W roku sprawozdawczym Spółka liczyła 356 odbiorców. Z tego przypada na zrzeszony przemysł metalowy przetwórczy 46%, na niezrzeszone wytwórnie przemysłu metalowego przetwórczego 32%. Pozostałe 22% stanowią odbiorcy z poza tego przemysłu.

Natomiast udział zrzeszonego przemysłu metalowego przetwórczego w obrotach wynosi 85%. Na niezrzeszony przemysł metalowy przetwórczy przypada 11%. Udział odbiorców z poza tego przemysłu wynosi zaledwie 4%.

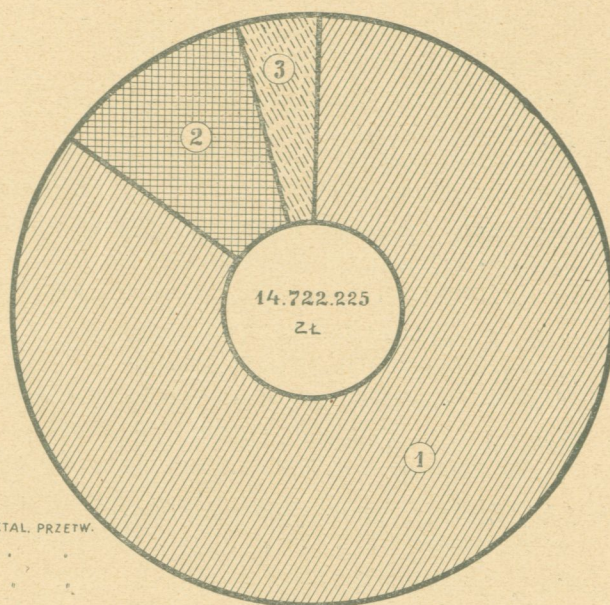

Powyższe cyfry przedstawione są na zamieszczonych wykresach № 6 i 7.

WYKRES 6

1. ZRZEŻONY PRZEM. METAL. PRZETW.
2. NIEZRZEŻONY
3. ODBIORCY POZA

WYKRES 7

Obroty dokonane ze Spółką przez poszczególnych odbiorców uwidocznione są w poniższym zestawieniu.

Wykaz obrotów towarowych za rok 1927 stałych odbiorców Sp. Akc.

„Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi, Sp. Akc.”

Obroty w zł.		Obroty w zł.	
<i>Lilpop, Rau i Loewenstein, Akc. Tow.</i>		<i>Norblin, B-cia Buch i T. Werner, Sp.</i>	
Przemysłowe Zakładów Mechanicznych w Warszawie	3.825.566.—	Akc. Fabryk WYROBÓW METALOWYCH w Warszawie	405.591.—
<i>Zjednoczenie Polskich Fabryk Maszyn i Narzędzi Rolniczych S. A. w Warszawie, Lublinie, Bliżynie i Sierpcu</i>	1.042.162.—	<i>Krawczyk i S-ka, Fabryka Pędni, Maszyn i Odlewnia Żelaza w Zawierciu</i>	379.074.—
<i>Państwowe Wytwórnice Uzbrojenia w Warszawie . . . . .</i>	675.698.—	<i>„Kraj”, Sp. Akc. Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych, dawniej Alfred Vaedtke w Kutnie . . . . .</i>	356.837.—
<i>Towarzystwo Starachowickich Zakładów Górniczych w Starachowicach . . . . .</i>	591.025.—	<i>J. M. Proszower i Sp., Fabryka WYROBÓW METALOWYCH i Walcownia Żelaza na Żimno w Warszawie . . . . .</i>	312.950.—
<i>J. John, Tow. Akc. Fabryki Budowy Transmisji, Maszyn i Odlewnia Żelaza w Łodzi . . . . .</i>	577.858.—	<i>Warszawska Spółka Akcyjna Budowy Parowozów, w Warszawie . . . . .</i>	292.104.—
<i>M. Wolski i S-ka, Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Lublinie . . . . .</i>	542.315.—	<i>Wł. Ambrożewicz, Odlewnia Żelaza w Warszawie . . . . .</i>	290.771.—
<i>Borman, Szwede i S-ka, Zakłady Mechaniczne w Warszawie . . . . .</i>	477.453.—	<i>„Kamienna, Jan Witwicki”, Odlewnia Żelaza i Emaljnernia w Kamiennej . . . . .</i>	269.882.—

Obroty w zł.

<i>Towarzystwo Wielkich Pieców i Zakładów Ostrowieckich, Sp. Akcyjna w Ostrowcu</i>	266.775.—
<i>M. Orłowski, Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn Rolniczych w Łomży</i>	257.252.—
<i>Konrad, Jarnuszkiewicz i S-ka, Tow. Akc. Zakładów Wyrobów Metalowych w Warszawie</i>	238.323.—
<i>S. Kronenblum, Fabryka Odlewów Żelaznych i Zakłady Mechaniczne w Końskich</i>	228.352.—
<i>Orthwein, Karasiński i S-ka, Tow. Akc. Fabryki Maszyn i Odlewni w Warszawie</i>	208.299.—
<i>St. Weigt i S-ka, Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn w Łodzi</i>	197.952.—
<i>„Pocisk“, Zakłady Amunicyjne, Sp. Akc. w Warszawie</i>	179.710.—
<i>„Glinice“, Odlewnia Żelaza i Emaljerna w Radomiu</i>	132.373.—
<i>Juliusza Jarischa Spadkobiercy, Fabryka Śrub, Okuć i Wyrobów Tłoczonych w Łodzi</i>	129.697.—
<i>Jakób Kleiner, Fabryka Odlewów Żelaznych w Opocznie</i>	116.462.—
<i>„Elibor“, Sp. Akc. Handlowo-Przemysłowa Ł. J. Borkowski w Warszawie</i>	115.362.—
<i>E. Drewitz, Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewnia Żelaza w Toruniu</i>	114.618.—
<i>Albiński, Schmidt i S-ka, Zakład Kotlarski, Budowa Konstrukcji Żelaznych w Sosnowcu</i>	106.498.—
<i>„Słowianin“, Fabryka Odlewów Żelaznych i Emaljerna w Końskich</i>	102.266.—

Obroty od 100.000 Zł. do 50.000 Zł.

<i>„Stąporków“, Tow. Akc. Zakładów Górniczo-Hutniczych i Fabryk w Stąporkowie.</i>
<i>B-cia Lubert, Fabryka Okuć Budowlanych w Warce.</i>
<i>„Białogon“, Zakłady Mechaniczne, Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Białogonie.</i>
<i>W. Czajkowski i S-ka, Fabryka Wyrobów Metalowych w Warszawie.</i>
<i>Herzfeld i Victorius, Odlewnia Żelaza i Emaljerna w Grudziądzu.</i>
<i>F. Gassner, K. Najdeker i W. Orłowski, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza w Chełmie.</i>
<i>T. Gołębiowski, Mokotowska Odlewnia Żelaza w Warszawie.</i>
<i>Eberhardt, Wolski i S-ka, Fabryka Wyrobów Żelaznych i Odlewnia Żelaza w Warszawie.</i>

<i>Rohn, Zieliński i S-ka, Zakłady Mechaniczne i Odlewnia w Warszawie.</i>
<i>„Benland“, Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn Rolniczych w Lidzie.</i>
<i>H. Cegielski, Tow. Akc. Fabryki Maszyn i Wagonów, Odlewnia Żelaza i Stali w Poznaniu.</i>
<i>B-cia Fortwängler, Fabryka Zegarów w Warszawie.</i>
<i>„Neptun“ J. Mintz, Fabryka Odlewów Żelaznych i Zakłady Mechaniczne w Końskich.</i>
<i>„Unia“, Zjednoczone Fabryki Maszyn w Bydgoszczy, Chełmnie i Grudziądzu.</i>
<i>Stocznia Gdańska w Gdańsku.</i>

Obroty od 50.000 do 10.000 Zł.

<i>„Perkun“, Towarzystwo Fabryki Motorów, S. A. w Warszawie.</i>
<i>A. Kryzel, J. Wojakowski i Sp., Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza w Radomsku.</i>
<i>„Wiepofana“, Wielkopolska Odlewnia, Fabryka Narzędzi i Maszyn w Poznaniu.</i>
<i>K. Rudzki i S-ka, Tow. Fabryki Machin i Odlewów w Warszawie.</i>
<i>B-cia J. i E. Szapiro, Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn w Lidzie.</i>
<i>Waldemar Krusche i S-ka, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza w Pabjanicach.</i>
<i>Zygmunt Joel i S-ka, Fabryka Maszyn, Odlewnia Żelaza i Kotłarnia w Piotrkowie.</i>
<i>„Herkules“, Fabryka Maszyn w Gnieźnie.</i>
<i>Józef Fraget, Fabryka Wyrobów Srebrnych i Platerowanych w Warszawie.</i>
<i>B-cia Perlis, Spadkobiercy, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza w Łochowie.</i>
<i>Fink i Wille w Warszawie.</i>
<i>Kujawska Fabryka Maszyn i Odlewnia we Włocławku.</i>
<i>Brown, Boveri, Polskie Zakłady Elektryczne w Warszawie.</i>
<i>R. Dratt i S-ka, Sp. Akc. Fabryki Maszyn i Odlewnia w Chełmie.</i>
<i>W. Fitzner i K. Gamper, Sp. Akc. Zakładów Kotlarskich i Mechanicznych w Sosnowcu.</i>
<i>Fabryka Budowy Mostów dawn. Miklaszewski, Muszyński i S-ka na Pradze.</i>
<i>„Ursus“, Zakłady Mechaniczne w Warszawie.</i>
<i>M. Minc, Odlewnia Żelaza i Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Pułtusku.</i>
<i>„Ostrówek“, Fabryka Odlewów Żelaznych i Narzędzi Rolniczych oraz Warsztaty Mechaniczne w Łochowie.</i>
<i>Jan Makowski, Fabryka Maszyn Rolniczych i Odlewnia Żelaza w Piątku.</i>
<i>Otto Goldammer, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza w Łodzi.</i>
<i>„Sptaw“, Zakłady Przemysłowe w Warszawie.</i>

Stefan Jarkowski, Odlewnia Żelaza Zwyczajnego i Lano-Kutego w Warszawie.

„*Drut*“ *J. B. Rozenfeld*, Warszawska Fabryka Drutu i Gwoździ w Warszawie.

„*Wisła*“, Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych oraz Odlewnia Żelaza we Włocławku.

Towarzystwo Kopaliń i Zakładów Sosnowieckich.

B-cia Henneberg, Fabryka Wyrobów Platerowanych w Warszawie.

M. Gottlieb, Odlewnia, Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Wędrzysku.

Zygmunt Włodarczyk, Odlewnia Żelaza, Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Koninie.

Inż. J. Abratański i S-ka, Odlewnia Żelaza i Metali w Rembertowie.

Wadowicki Przemysł Druciany w Wadowicach.

S. Katuszewski i A. Jedynak „*Nieborów*“, Odlewnia Żelaza i Zakłady Mechaniczne w Nieborowie.

S. Samulski i Sp., Pleszewska Fabryka Maszyn w Pleszewie.

„*Ferrum*“, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza i Metali we Lwowie.

M. Ostrowski, Fabryka Maszyn i Narzędzi Rolniczych w Kole.

Drzewiecki i Jeziorański, Tow. Akc. Budowy Maszyn i Urządzeń Sanitarnych w Warszawie.

Müller i Seidel, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza w Łodzi.

„*Rzuców*“ — *Witold Mokiejewski*, Zakłady Przemysłowe w Rzućcu.

Polsko-Belgijskie Towarzystwo dla Impregnacji Drzewa.

W. Kemnitz, Warszawska Fabryka Wyrobów Ołowianych i Cynkowych w Warszawie.

Jan Serkowski, Fabryka Lamp, Bronzów i Wyrobów Metalowych w Warszawie.

J. Neufeld, Fabryka Mebli Żelaznych i Wózków Dziecinnych w Warszawie.

Wołomińska Fabryka Wyrobów Metalowych i Odlewnia Żelaza w Wołominie.

„*P. T. E.*“, Polskie Towarzystwo Elektryczne, Wytwórnia Maszyn i Motorów Elektrycznych w Warszawie.

Rubinstein, Odlewnia Żelaza w Radomiu.

Maurycy Bauer, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza w Łodzi.

H. Müsham, Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza we Włocławku.

B-cia Geisler, Okolski i Patschke, Tow. Akc. Fabryki Maszyn w Warszawie.

Leopold Probulski, Odlewnia Żelaza i Metali w Gorlicach.

BILANS NA DZIEŃ 31.XII-1927 R.

STAN CZYNNY

STAN BIERNY

	Złotych	RAZEM Złotych		Złotych	RAZEM Złotych
Gotowizna w Kasach . . .		2.678.15	Kapitał Zakładowy . . .	400.000.00	
Banki r-ki bieżące. . . .		30.305.48	„ Zapasowy. . . .	98.352.47	498.352.47
Dłużnicy:			Banki		27.031.74
Odbiorcy	444.759.34		Wierzyciele:		
Dostawcy	96.832.71		Odbiorcy	143.899.38	
Różni	24.684.61	566.276.66	Dostawcy	623.792.84	
Weksle:			Różni	24.736.28	792.428.50
Pozostałe w portfelu . .	76.516.62		Akcepty własne		278.227.68
Przesłane na inkaso . .	175.00	76.691.62	Kasa Przewodności Prac-		
Nieruchomości:			owników		33.767.18
w Warszawie, ul. Nowy			Sumy Przechodnie . . .		10.641.51
Świat 50	484.011.40		Zysk za r. 1926		3.386.67
w Krakowie, ul. Łokietka	16.044.00	500.055.40	Zysk za r. 1927		6.817.60
Ruchomości		23.748.34			
Papiery procentowe . . .		5.500.00			
Udział w Przedsiębiorstwach		402.509.61			
Towary — remanent . . .		40.718.09			
Sumy Przechodnie . . .		2.170.00			
		1.650.653.35			1.650.653.35
Różni za gwarancje . . .		351.355.06	Akcepty gwarancyjne . .		351.355.06

RACHUNEK STRAT I ZYSKÓW

za czas od 1 stycznia do 31 grudnia 1927 r.

STRATY

ZYSKI

	Złotych		Złotych
Koszty handlowe.	328.304.29	Prowizje na sprzedaży komisowej . .	379.778.03
Podatki państwowe i komunalne . .	86.473.74	Towary sprzedane na R-ek własny . .	107.044.37
Prowizje i odsetki	31.867.07	Administracja nieruchomości	36.494.03
Różnice kursowe	33.400.85		
Straty na odbiorcach	13.014.03		
Dyskonto weksli	23.438.85		
Zysk	6.817.60		
	523.316.43		523.316.43

Dyrekcja:

(—) T. Lecewicz, (—) M. Bujalski

Księgowy:

(—) R. Osterczyk

Zarząd:

(—) K. Ambrożewicz, (—) S. J. Okolski

(—) L. Hafner, (—) P. Król, (—) W. Woszczyński

Komisja Rewizyjna:

(—) Skibiński, (—) S. Gostyński, (—) J. Szaniawski

Protokół Komisji Rewizyjnej.

Powołana w myśl par. 50 Statutu Komisja Rewizyjna Spółki Akcyjnej: „Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi, Spółka Akcyjna“, po zbadaniu sporządzonych przez Zarząd Spółki bilansu na dzień 31 grudnia 1927 r. oraz rachunku strat i zysków za czas od 1 stycznia do 31 grudnia 1927 roku, stwierdza, że bilans za rok operacyjny 1927 na dzień 31 grudnia 1927 roku, zamknięty w stanie czynnym i biernym sumę Zł. 1.650.653,35 i rachunek strat i zysków za tenże okres, wykazujący zysk w sumie Zł. 6.817,60, zostały sporządzone prawidłowo i w zupełnej zgodności z księgami buchalteryjnymi i odnośnymi dowodami.

Wobec powyższego Komisja Rewizyjna wnosi, ażeby Walne Zgromadzenie zechciało zatwierdzić zarówno bilans, jak i rachunek strat i zysków i udzielić Zarządowi pokwitowania.

Warszawa, dn. 19 marca 1928 r.

Członkowie Komisji Rewizyjnej

(—) *S. Gostyrński*, (—) *L. Skibiński*,

(—) *J. Szaniawski*.

EXPLICATION DU RAPPORT

DE LA SOCIÉTÉ ANONYME

„Zjednoczeni Polscy Przemysłowcy Metalowi, Spółka Akcyjna“

pour la période 1 janvier — 31 décembre 1927.

LES points essentiels des opérations de la Société en 1927 sont illustrés par des diagrammes qui donnent un tableau complet de son activité et de son développement.

Le diagramme I représente le développement du chiffre d'affaires en złote, pour chaque année depuis 1923 jusqu'à 1927 inclus, et en démontre une augmentation permanente. En 1927, l'augmentation est particulièrement sensible; puisque le chiffre d'affaires de cette année est trois fois plus grand que celui de 1926.

Les diagrammes II et III représentent la relation proportionnelle des transactions faites par chaque section de vente. L'un de ces diagrammes donne la relation proportionnelle en złote, tandis que l'autre nous la donne en tonnes de marchandises fournies.

Voici la signification des numéros qu'on trouve sur les diagrammes:

- 1) fer
- 2) fonte
- 3) acier
- 4) coke

- 5) houille
- 6) bocage
- 7) articles techniques
- 8) métaux demi-précieux.

Les diagrammes en question nous montrent que 43% du total des transactions concerne le fer, 27% — la fonte, 15% — l'acier, — 6% — les articles techniques, 3,5% — le coke, 2% — les métaux demi-précieux, 1,5% — la houille, 1,5% — machines outils, 0,5% — le bocage.

La relation du nombre de tonnes de la marchandise fournie est illustrée par les chiffres suivants: fonte — 36%, fer — 24, 5%, coke — 20%, houille — 13% acier — 3,5%, articles divers — 2,5%, bocage — 0,5%.

Le diagramme IV représente en milliers de złote les transactions de la Société, faites dans chaque mois de l'année 1927, séparément pour chaque classe de produits.

Afin de faciliter la lecture des diagrammes, nous remarquons que:

la ligne marquée par l'inscription	„żelazo“	signifie la ligne	du fer
„ „ „ „ „	„stal“	„ „ „	de l'acier
„ „ „ „ „	„surówka“	„ „ „	de la fonte
„ „ „ „ „	„koks“	„ „ „	du coke
„ „ „ „ „	„węgiel“	„ „ „	de la houille
„ „ „ „ „	„różne“	„ „ „	de différents articles.

Les diagrammes restants, notamment VI et VII, montrent le nombre d'acheteurs divisés en catégories: Nr. 1 indique les fabriques associées dans le Polski Związek Przemysłowców Metalowych, Nr. 2 — les fabriques n'appartenant pas à la dite Association, Nr. 3 — enfin, les acheteurs ne faisant pas part de l'industrie métallique.

Le diagramme VI représente la relation de ces trois groupes au nombre total de 356 acheteurs, et le diagramme VII — la participation de chacun de ces groupes au chiffre d'affaires général de la Société.

Nous voyons que la participation au chiffre d'affaires des industriels du métal faisant partie de l'Association, s'élève à 85%; les industriels du métal ne faisant pas partie de la dite Association y participe pour 11% et la participation des acheteurs n'appartenant pas à l'industrie du métal n'est que de 4%.

Il nous reste à expliquer les listes incluses au rapport.

La première liste: „Spis członków Rady“ contient, par ordre successif, les noms des membres du Conseil, de la Commission des censeurs, de l'Administration et de la Direction de la Société. L'autre liste: „Spis fabryk“ énumère les fabriques actionnaires de la Société.

La liste de la page 15 est un relevé des transactions en marchandises faites, en 1927, avec les clients assurés de la Société.

Sur la page 18, on trouve le bilan et le compte de profits et pertes. Pour en faciliter la lecture, nous donnons ci-dessous la traduction des termes différents qui s'y rencontrent.

Stan czynny
 Gotowizna w kasach
 Dłużnicy
 Odbiorcy
 Dostawcy
 Różni
 Weksle w portfelu
 Weksle przesłane do inkasa
 Nieruchomości:
     w Warszawie, Nowy Świat 50
     w Krakowie, ul. Łokietka
 Ruchomości
 Papiery procentowe
 Udział w przedsiębiorstwach
 Towary — remanent
 Sumy przechodnie
 Różni za gwarancje
 Stan bierny
 Kapitał zakładowy
 Kapitał zapasowy
 Banki
 Wierzyciele
 Odbiorcy
 Akcepty własne
 Kasa Przezorności Pracowników
 Sumy przechodnie
 Zysk za r. 1926
     " " " 1927
 Akcepty gwarancyjne

Actif
 Caisses
 Débiteurs
 Acheteurs
 Fournisseurs
 Différents
 Portefeuille de lettres de change
 Lettres de change à encaisser
 Immeubles:
     à Varsovie, 50, Nowy Świat
     à Kraków, rue Łokietka
 Mobiliers
 Valeurs
 Participation aux entreprises
 Stock de marchandises
 Sommes transitoires
 Différents pour garanties
 Passif
 Capital - actions
 Fonds de réserve
 Banques
 Créditeurs
 Acheteurs
 Nos traites
 Fonds d'assistance des employés
 Sommes transitoires
 Profit de 1926
     " " " 1927
 Traités de garantie

Sur la page 19 est imprimé le procès-verbal de la Commission des Censeurs en
 date du 19 Mars 1926.

Summary of the Report of the United Polish Metal Manufacturers Co. Ltd, for the year 1927.

THE more important points of the operations of the Company for the year 1927, are shown by graphical diagrams which give a complete picture of its activities and developments.

Diagram No 1., gives the development of the annual revenues in złote, for the years 1923—1927 inclusive. A study of the diagram indicates that there has been a steady and continual increase in the returns, the most important rise being in the year under review, when the receipts were three times as large as in 1926.

Diagrams Nos. 2 and 3, show the relevant proportion of the returns brought in by different sections of the selling organisation. The first gives the annual returns in złote, and the second in tons.

The numbers given in the diagrams relate to the following articles:

1. Iron,
2. Pig iron,
3. Steel,
4. Coke,
5. Coal,
6. Scrap iron,
7. Technical articles,
8. Semi precious metals,
9. Metal and woodworking machinery.

A perusal of the above mentioned diagrams will indicate that of the total returns: 43% were from iron; 27% from pig iron; 15% from steel; 3½% from coke; 0,5% from scrap iron; 6% from technical articles; 2% from semi precious metals; and 1½% from metal and woodworking machinery.

Diagrams Nos. 4 and 5 give the monthly sales of various classes of goods, during 1927, in thousands of złote and tons respectively.

In order to facilitate the interpretation of the last mentioned diagrams, the following English equivalents are given of the Polish headings:

Żelazo	Iron
Stal	Steel
Surówka	Pig iron
Koks	Coke
Węgiel	Coal
Różne	Various

The remaining diagrams, Nos 6 and 7, divide the buyers into three categories: 1) Those who are members of the Polish Federation of Metal Manufacturers; 2) Metal manufacturers who are not members of the Federation; and 3) Buyers who are not members of the metal industry. Diagram No. 6 shows the relation of these three groups to the total number of buyers—356—, and Diagram No. 7 shows the share of each of the groups in the general business of the Company. It will be seen from a perusal of the diagrams that the share of category 1) amounted to 85%; that of category 2) to 11%, and finally, that of category 3) to 4%.

In conclusion it is felt that a short explanation of the lists at the end of the report will be of assistance.

The first list „Spis Członków Rady“, on page 65 gives in successive order, the names of the members of the Board, the Auditors Committee, and finally the Directors. The second list „Spis Fabryk“, on page 67 gives the names of the manufacturers who are shareholders of the Company. The list on page 77 gives particulars of the sales to regular clients during 1927.

In the following is given a translation of the main items in the Balance Sheet, given on page 80.

Stan czynny	Assets
Gotowizna w kasach	Cash in hand
Dłużnicy	Sundry Debtors
Odbiorcy	Buyers
Dostawcy	Suppliers
Różni	Various
Weksle	Bills
pozostałe w portfelu	in portefeuille
przesłane do inkasa	for collection
Nieruchomości	Immovable property
w Warszawie	in Warsaw
w Krakowie	in Cracow
Ruchomości	Movable property
Papiery procentowe	Securities
Udział w przedsiębiorstwach	Holdings in associated concerns
Towary — remanent	Remanent in goods
Sumy przechodnie	Transitory sums
Różni za gwarancje	Guarantees
Stan bierny	Assets
Kapitał zakładowy	Share capital
Kapitał zapasowy	Reserve fund
Banki	Banks
Wierzyciele	Sundry creditors
Akcepty własne	Own acceptances
Kasa przezorności pracowników	Staff insurance fund
Zysk za r.	Profit for year . . . . .
Akcepty gwarancyjne	Acceptances guaranteed

On page 81 is given the Auditors Certificate dated the 19 th March, 1928.

Stan czynny
 Gotowizna w kasach
 Dłużnicy
 Dostawcy
 Różni
 Weksle
     pozostałe w portfelu
     przesłane na inkaso
 Nieruchomości:
     w Warszawie, N. Świat 50
     w Krakowie, Łokietka
 Ruchomości
 Papiery procentowe
 Udział w przedsiębiorstwach
 Towary-remanent
 Sumy przechodnie
 Różni za gwarancje
 Stan bierny
 Kapitał zakładowy
 Kapitał zapasowy
 Banki
 Wierzyciele
 Odbiorcy
 Dostawcy
 Różni
 Akcepty własne
 Kasa Przewodności Pracowników
 Sumy przebiehodie
 Zysk za rok 1926
 Zysk za rok 1927
 Akcepty gwarancyjne

Aktiven
 Kassabarbestand
 Debitoren
 Lieferanten
 Diverse
     Wechsel im Portfeuille
     Inkassowechsel
 Immobilien
     in Warschau, N. Świat Strasse 50
     in Krakau, Łokietka Strasse 50
 Mobilien
 Wertpapiere
 Anteile an Unternehmungen
 Warenbestand
 Conto transitorio
 Diverse für Garantien
 Passiven
 Aktienkapital
 Reservekapital
 Banken
 Gläubiger
 Abnehmer
 Lieferanten
 Diverse
 Eigene Akzepte
 Fürsorgekasse der Angestellten
 Conto transitorio
 Gewinn für das Jahr 1926
 Gewinn für das Jahr 1927
 Garantieakzepte

Auf Seite 19 ist das Protokoll der Revisionskommission vom 19 März 1928 angeführt.

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

к годовому отчету Акционерного Общества „Польские объединенные Металлопромышленники“ за 1927-ой год.

Полную картину деятельности и развития Акционерного Общества дают помещенные в отчете графические чертежи.

Чертеж № 1 дает картину валового оборота в течении лет от 1923 до 1927 включительно. Из чертежа это видно, что валовой оборот общества ежегодно растет. Особенно выдающийся рост оборота замечается в 1927 году, так как чертеж показывает свыше трехкратное увеличение оборота по сравнению с 1926 годом.

Чертежи № 2 и 3 дают соотношение оборотов в различных отделах продажи, при чем первый из этих чертежей дает соотношение стоимости, другой соотношение веса товаров.

Цифры, поставленные на этих чертежах означают:

- 1 — железо
- 2 — чугун
- 3 — сталь
- 4 — кокс
- 5 — каменный уголь
- 6 — чугунный лом
- 7 — технические принадлежности
- 8 — металлы

Из чертежей этих явствует, что 43% оборота составляет оборот железом, 27% — чугуном, 15% — сталью, 6% — техническими принадлежностями, 3,5% — коксом, 2% — металлами, 1,5% — каменным углем, 1,5% — станками для обработки металла и дерева, 0,5% — чугунным ломом.

Процентное соотношение количества тонн доставленных покупателям товаров было следующее: 36% — чугун, 24,5% — железо, 20% — кокс, 13% — каменный уголь, 3,5% — сталь, 2,5% — разные товары, 0,5 — чугунный лом.

Чертеж 4 дает месячные обороты в тысячах злотых на отдельные товары. Чертеж 5 дает тоже самое в тоннах. Для пояснения этих чертежей надо отметить, что:

линия с надписью „*żelazo*“ означает железо,
„ „ „ „*stal*“ „ „ сталь,
„ „ „ „*surówka*“ „ „ чугун,
„ „ „ „*koks*“ „ „ кокс
„ „ „ „*węgiel*“ каменный уголь
„ „ „ „*różne artykuły*“ разные товары.

Чертеж 5 показывает количество покупателей с подразделением их на 3 категории. 1-ая категория покупателей обозначает — заводы состоящие членами Польского Союза Металлообрабатывающей Промышленности, 2-ая — категория, — заводы, необъединенные в вышеупомянутом союзе, 3-ья — покупателей, стоящих вне металлообрабатывающей промышленности.

Чертеж 6-ой показывает участие каждой из этих категорий в общем обороте Общества.

Из этого чертежа видим, что участие объединенной металлообрабатывающей промышлен-

ности составляет 85% общего оборота, на долю необъединенной промышленности приходится 11%, на долю же покупателей вне металлообрабатывающей промышленности только 4%.

Остается пояснить отдельные списки; список 1-й заключает в очередном порядке членов Совета, Ревизионной Комиссии и Правления, а также Управления Общества.

Следующий список заключает заводы, состоящие акционерами Общества. Наконец, список, помещенный на стр. 15, указывает в очередном порядке по величине оборотов те заводы и фирмы, которые были постоянными покупателями.

На стр. 18 помещены баланс и счет прибылей и убытков. Для пояснения помещаем ниже перевод отдельных позиций:

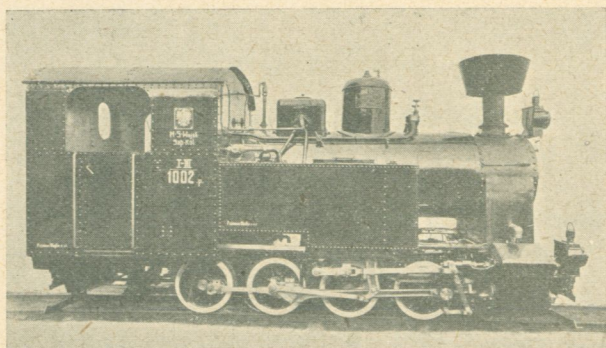
stan czynny — актив
gotowizna w kassach — наличные в кассах
dłużnicy — дебиторы
odbiorcy — покупатели
dostawcy — поставщики
różni — разные
weksle — векселя
pozostałe w portfelu — находящиеся в портфеле
przesłane na incasso — посланные для инкассирования
nieruchomości — недвижимости
w Warszawie, ul. Nowy-Świat 50 — в Варшаве ул. Новы-Świat 50
w Krakowie, ul. Łokietka — в Кракове ул. Łokietka
ruchomości — движимости
papiery procentowe — процентные бумаги
udział w przedsiębiorstwach — паи в предприятиях
towary remanent — товары на складе
sumy przechodnie — переходные суммы
Różni za gwarancje — счета разных за гарантию
Stan bierny — пассив
Kapitał zakładowy — основной капитал
„ *zapasowy* — запасный „
Banki — банки
Wierzyciele — кредиторы
Odbiorcy — покупатели
Dostawcy — поставщики
Różni — разные
Akcepty własne — акцепты
Kasa Przewodności pracowników — Сберегательная касса служащих
Sumy przechodnie — переходные суммы
Zysk za rok 1926 — прибыль в 1926 году
„ „ „ 1927 — „ „ 1927 „
Akcepty gwarancyjne — гарантийные акцепты.

OGŁOSZENIA

CZŁONKÓW POLSKIEGO ZWIĄZKU
PRZEMYSŁOWCÓW METALOWYCH

Pierwsza Fabryka Lokomotyw w Polsce

SP. AKC.

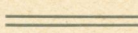
Siedziba ZARZĄDU w Warszawie, ul. Moniuszki 2a m. 2
ZAKŁADY (Dyrekcja) w Chrzanowie (Małopolska)

Kapitał akcyjny Zł. 6.000.000.—, podzielonych na
120.000 sztuk akcji à 50 Zł. nominalnej wartości.

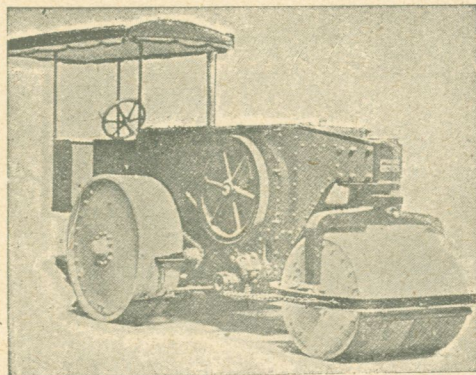
**Buduje lokomotywy normalnotorowe wszelkiego typu, oraz
LOKOMOTYWY WĄSKOTOROWE RÓŻNEJ MOCY
===== DLA WSZYSTKICH SZEROKOŚCI TORU =====**

Wykonywa wszelkie części zapasowe do tych lokomotyw.

Przyjmuje parowozy do naprawy.

**Buduje walce szosowe
o motorach spalinowych**

Rok założenia 1858

TOWARZYSTWO PRZEMYSŁU METALOWEGO

K. RUDZKI i S-ka

SPÓŁKA AKCYJNA

w Warszawie, ul. Fabryczna № 3

BUDOWA MOSTÓW i wszelkich konstrukcyj metalowych.

KOMPLETNE URZĄDZENIA WODOCIĄGÓW oraz
urządzenia przeciwpożarowe **z tryskaczami** syst. Linsera.

ODLEWY STALOWE do różnych celów technicznych.

KOWADŁA STALOWE „Herkules“ do 300 kg. w sztuce.

TURBINY WODNE syst. Francisa.

DŹWIGI RÓŻNYCH SYSTEMÓW (krany mostowe,
portalowe, obrotowe).

URZĄDZENIA KOLEJOWE, zwrotnice, obrotnice,
suwnice, przesuwnice i t. p.

Spółka Akcyjna Fabryk Metalowych

p o d f i r m a

Norblin, B-cia Buch i T. Werner

ZARZĄD W WARSZAWIE, UL. ŻELAZNA Nr. 51

Telefony: 18-80, 60-80, 63-01, 63-71, 63-80, 160-14, 220-33 i 518-10.

Oddział w Głównie: Walcownia miedzi i mosiądzu „Główno“, st. Główno, koło Łowicza.

WYKONYWA NA ZAMÓWIENIE:

Blachę handlową, miedzianą i mosiężną, jak również blachę paleniskową do kotłów parowych.

Druty miedziane mosiężne i krzemobronzowe do telefonów, telegrafów i tramwajowe „Trolley“.

Rury miedziane i mosiężne ciągnione, bez szwu, systemu Manesmanna.

Pręty i Szyny miedziane i mosiężne.

Kable-Linki miedziane gołe.

POLECA GOTOWE NA SKŁADZIE:

PLATERY: Sztuciec na białym metalu, grubo srebrzony, gładki i stylowy.

GALANTERJĘ: kosze, etażery, cukiernice, lichtarze i t. p.

Urządzenia dla restauracyj i hoteli. — Przedmioty kościelne.

SPÓŁKA AKCYJNA WIELKICH PIECÓW I ZAKŁADÓW OSTROWIECKICH

ROK ZAŁOŻENIA 1885

ZARZĄD:

WARSZAWA, AL. UJAZDOWSKA 51, RÓG PLACU TRZECH KRZYŻY 3

Adres telegr.: *OSTROWAGON-WARSZAWA*

TELEFONY: 7-27, 58-52, 97-24 i 108-85

ZAKŁADY W OSTROWCU NAD KAMIENNA
(z. Radomskiej, star. Opatowskie).

Adres telegr.: *OSTROWAGON-OSTROWIEC-KIELECKI*

DZIAŁ METALURGICZNY:

SURÓWKA MARTENOWSKA I ODLEWNICZA, ŻELAZO PROFILOWE, HANDLOWE I UNIWERSALNE, OSIE, OBREĆCZE, BELKI I KORYTKA, SZYNY, AKCESORIA DO SZYN, STAŁ RESOROWA ETC.

WYTWÓRNIA WAGONÓW

WAGONY TOWAROWE KRYTE, PLATFORMY, WĘGLARKI, WAGONY SPECJALNE: CHŁODNIE, DO PIWA, PŁUGI ODŚNIEŻNE, WAGONIKI WĄSKOTOROWE, SAMOOPRÓŻNIACZE, WYWROTKI, WÓZKI LEŚNE (TRUKI), DREZYNY I T. P.

CZĘŚCI WAGONOWE:

ZESTAWY, KOŁA, RESORY, KOZIOŁKI RESOROWE, SPRĘŻYNY, WSPORNIKI, WIDŁY MAŻNICZNE, ZDERZAKI, TŁOKI ZDERZAKOWE, POCIEGŁE, HAKI CIĄGŁOWE I ROZKRACZNE, SPRZĘGŁA KOMPLETNE, ŚRUBY, NAKRĘTKI, NITY ORAZ WSZELKIE CZĘŚCI KUTE, ŁANE, I SZTANCOWANE.

KOPALNIE RUDY

w NIEKŁANIU (star. Koneckie) i PARCZEWIE (star. Opoczyńskie)
I EKSPLOATACJA LASÓW

Adres telegr.: *OŚTROWAGON-STĄPORKÓW*

Eksploatacja rudy żelaznej i prażaki. Ekspl. lasów, tartaki, obróbka drzewa wagonowego e t c.

„UNIA“

ZJEDNOCZONE FABRYKI MASZYN

d a w n i e j

A. VENTZKI, BLUMWE i PETERS, SP. AKC.

Adres telegraficzny: UNIA GRUDZIĄDZ. — Telef.: 924, 925, 926, 927. — (1000 pracowników).

Poleca wyroby Centrali w Grudziądzu

(DAWN. FABR. A. VENTZKI)

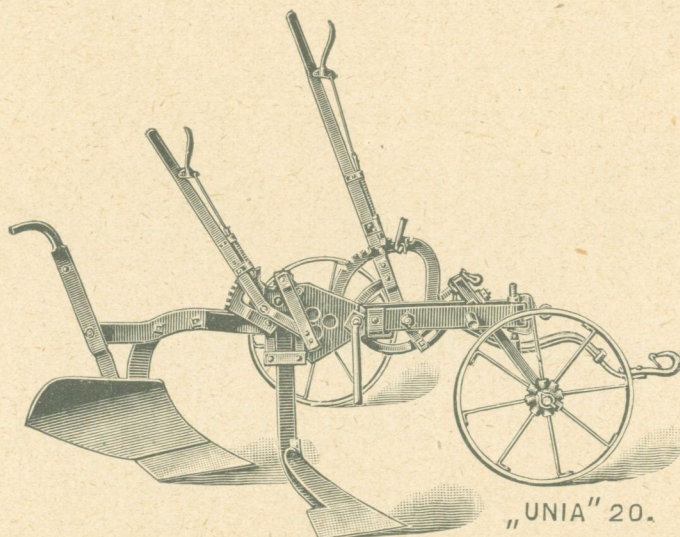
do najnowszych wymagań rolnictwa zastosowane, oryg. Ventzki'ego:

pługi, brony, kultywatory, siewniki, dołowniki, ziemniaczarki,

- - - - - **parniki i t. p. maszyny i narzędzia** - - - - -

— jako ostatnie nowości —

WZÓR UŻYTKOWY
№ 575

WZÓR UŻYTKOWY
№ 575

po głębociar lemieszowy „Ideal” do 2-warstwowej orki, który w zastosowaniu do pługów „Correct” NNC 3/5 i „Zwycięzca” TR 10/15 daje sprawną uprawę ziemi, podług teorii d-ra Burmestra, **włóki**, własnego pomysłu (wzór użytkowy № 567), **brony** drobno-włóczące do niszczenia chwastów, **bronki** przyczepne do pługów, **głębosze** do okopowych, **pielniki** konne wielorzędowe, własnego systemu, znaku PLN, **siewniki** małe ręczne p. nazwą „Turboręczny”, **siewniczki** taczkowe do saletry 2-rzędowe „Meteor Unia”, **siewniki do sztucznych nawozów** „Unia SN 2”, 2½ i 3 mtr. **siewniki** specjalne do redlinowo-kupkowego wysiewu buraków (pat. № 5332, znak ochr.: 716, 717, 718), **nowe osłonięte tępe redlice** do siewników (patent zgł. w kraju i zagranicą).

Na żądanie wysyłamy prospekty!

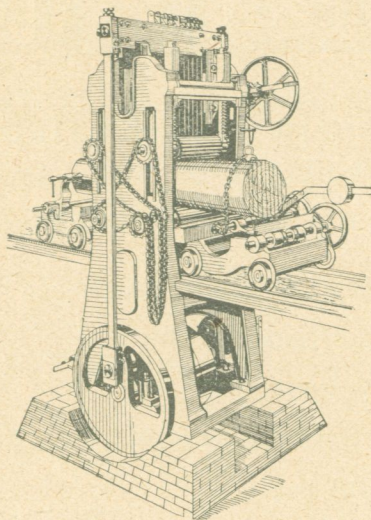
Wyroby nasze nabywać można we wszystkich Syndykatach, Spółdzielniach Rolniczo-Handlowych i u wszystkich firm, handlujących maszynami rolniczymi.

„UNIA”

ZJEDNOCZONE FABRYKI MASZYN SP. AKC.
ODDZIAŁ
C. BLUMWE I SYN BYDGOSZCZ

TRAKI
PIONOWE,
POZIOME,
PRZEWOŻNE.

WSZELKIE
MASZYNY
DO OBRÓBK
DRZEW.

Prospekty i kosztorysy bezpłatnie. — Na żądanie wizyty inżynierów.

„UNIA”

Zjednoczone Fabryki Maszyn Sp. Akc.

==== dawniej R. PETERS ====

Telefon Chełmno 20
Adres telegr.: Unia Chełmno

ODDZIAŁ CHEŁMNO
POMORZE.

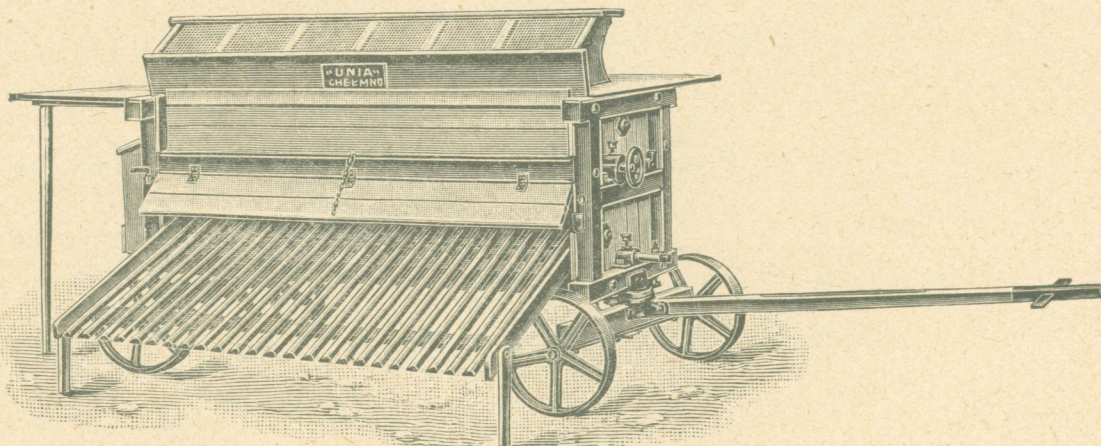
Telefon Chełmno 20
(350 pracowników)

FABRYKA MASZYN ROLNICZYCH I ODLEWNIA ŻELAZA poleca swe wyroby, jako to: **Wialnie** do czyszczenia zboża. **Młynki** do sortowania zboża. **Młocarnie** szerokomłotne, kolcowe i bijakowe. **Maneże** łukowe i ochronne. **Sieczkarnie** bębnowe do zapędu ręcznego, manieżowego i parowego. **Siekacze** do buraków, bębnowe i tarczowe. **Sieczkarnie** do zielonej paszy, syst. toporowy. **Opełacze** „Exakt” jednokonne do obróbki zboża i buraków 3-, 4- i 5-rzędów. **Siewniki** do koniczyny i taczkowe, system szczoteczkowy. **Ule** amerykańskie „Dadanta Blatta”.

Wykonywa noże do opełacza „Dehnego” i innych systemów według wzorów.

NA ŻĄDANIE
WYSYŁAMY
PROSPEKTY.

Wyroby nasze
nabywać moż-
na we wszyst-
kich Syndy-
katakach, Spół-
dzielniach
Rolniczo-Han-
dlowych i u
firm handlują-
cych maszynami
rolniczymi.

Towarzystwo Akcyjne dla Fabrykacji Śrub i Wyrobów Kutych

BREVILLIER & S-ka i A. URBAN & SYNOWIE

Reprezentacja i centralne biuro w USTRONIU (Śląsk Ciesz).

Fabryka wyrobów kutych i odlewnia żelaza w USTRONIU.

Fabryka śrub i nitów w SPORYSZU obok Żywca.

TELEFONY: dla Reprezentacji i centralnego biura: Ustroń № 20.

dla fabryki i odlewni w Ustroniu: Ustroń № 3.

dla fabryki śrub i nitów w Sporyszu: Żywiec № 4.

ADRES TELEGR.: dla Reprezentacji i centraln. biura: Brevillierurban Ustroń.

dla fabryki i odlewni w Ustroniu: Huta Ustroń.

dla fabryki śrub i nitów w Sporyszu: Śrubiarnia Żywiec.

Fabryka wyrobów kutych w Ustroniu wykonuje: kute części do wagonów, zwrotnice i rozjazdy kolejowe, części składowe do urządzeń sygnałowych, samochodów i samolotów, kowadła, imadła (forma styryjska i równoległa), drągi wiertnicze i inne artykuły dla kopalń naftowych (kryzy, flansze), haki do rur, głowice, blachy i lemiesz do pługów, osie do wozów, stalowe dusze do żelazek do prasowania, materiały dla nawierzchni kolejowych i wszelkiego rodzaju wyroby kute.

Odlewnia żelaza w Ustroniu wykonuje: wszelkie odlewy z żelaza lanego i kutolanego (temperowanego).

Fabryka śrub i nitów w Sporyszu wykonuje: śruby do nawierzchni kolejowych, gwoździe do szyn kopalnianych, śruby do drzewa, śruby z naśrubkami, naśrubki, nity, zatyczki, podkładki, haki do izolatorów i wszelkie inne rodzaje śrub.

Skład chirurgicznych instrumentów z nierdzewiejącej stali R. K. 3
oraz ołówków własnego wyrobu w USTRONIU.

GENERALNE ZASTĘPSTWO DLA WYROBÓW FABRYKI W USTRONIU:

„AKRID“, Polskie Towarzystwo Handlowe, Sp. z o. o.

w BIELSKU, ul. Inwalidzka Nr. 2.

SPRZEDAŻ WYROBÓW FABRYKI W SPORYSZU PRZEZ:

„Zjednoczone Polskie Fabryki Śrub“, Sp. z o. o.

w BIELSKU, ul. Inwalidzka Nr. 2.

MIĘDZYNARODOWE TOWARZYSTWO BUDOWY OKRĘTÓW I MASZYN, Sp. Akc.

(THE INTERNATIONAL SHIPBUILDING AND ENGINEERING Co Ltd)
G D A Ń S K

B U D U J E:

Kotły parowe każdego rodzaju i wielkości.

Grupowe kotły opłomkowe, o wysokiej sprawności.

Turbiny i maszyny parowe, każdej wielkości dla pary przegrzanej.

Silniki Diesla, do 1500 KM., bez sprężarki.

Maszyny gazowe i urządzenia na gaz ssany.

Przetworniki.

Silniki elektryczne prądu stałego i trójfazowego.

MASZYNY I APARATY DLA:

Przemysłu gumowego.

Przemysłu Cukrowniczego.

Lodowni i urządzeń chłodniczych.

Wodociągów.

Urządzeń czepakowych.

Pompy odśrodkowe i tłokowe.

Zbiorniki dla wszystkich celów.

Rurociągi i pędnie.

Urządzenia transportowe.

Wagony dla kolejek wąskotorowych.

Wagoniki dla buraków i węgla otwarte i zamknięte.

Wywrotki.

Truki leśne.

Części lane, z odlewu szarego, stali i bronzu.

Dzwony kościelne ze specjalnego bronzu.

Części kute do 5 ton wagi sztuka.

Części prasowane.

Konstrukcje żelazne: krany, mosty, więzary dachowe, budowle żelazno-kratowe.

Odwiedziny naszych inżynierów, opracowywanie projektów dla poważnych reflektantów bezpłatnie.

A D R E S Y N A S Z Y C H B I U R:

Biuro Warszawskie: Warszawa, Jasna 11 m. 5, tel. 99-18.

Biuro Łódzkie: Łódź, ul. Traugutta 9, tel. 41 83.

Biuro Lwowskie: Lwów, ul. Podlewskiego 7, tel. 48-88.

Biuro Krakowskie: Kraków, Wiślna 12, tel. 30-49.

Biuro Poznańskie: Poznań, ul. Słowackiego 18, tel. 37-85.

Biuro Lubelskie: Lublin, Krakowskie Przedmieście 56, m. 8, tel. 9-62.

Biuro Rówieńskie: Równe-Wołyń, ul. 3-go Maja 50.

ADRESY TELEGRAFICZNE: Stocznia Warszawa. — Stocznia Łódź. — Stocznia Lwów. — Stocznia Kraków. — Stocznia Poznań. — Stocznia Lublin. — Stocznia Równe-Wołyń.

Zakłady Mechaniczne

E. PLAGE i T. LAŚKIEWICZ

W LUBLINIE

Dział Ogólno-Mechaniczny:

Budowa i remont gorzeln i rektyfikacyj.

Budowa kotłów parowych.

Budowa aparatów dla cukrowni.

Aparaty i instalacje dla suchej dystylacji drzewa.

Wszelkie konstrukcje żelazne.

Całkowite urządzenia dla Dyrekcji Państwowego Monopolu Spirytusowego.

Dział Samochodowy:

Budowa i remont karoseryj samochodowych wszelkich typów.

Dział Budowy Samolotów:

Budowa samolotów dla M. S. Wojsk.

Budowa samolotów transportowych i sportowych.

Wszelkie konstrukcje, wchodzące w zakres przemysłu lotniczego.

POLSKIE ZAKŁADY SKODY

Sp. Akc.

≡ WYRABIAJĄ ≡

Silniki lotnicze.

Silniki elektryczne
w 7 wykonaniach dla wszel-
kich gałęzi przemysłu

Transformatory.

Rozdzielnie.

Kable.

BIURO SPRZEDAŻY:

Warszawa, ul. Królewska Nr. 10

telefon 327-79

FABRYKI: Warszawa — Okęcie

dyrekcja tel. 315-61

administracja tel. 21-21

fabryka tel. 315-62

biuro zakupów: ul. Złota 68,
tel. 514-28

ZARZĄD:

Warszawa, ul. Królewska 10, telef. 327-13

Rok założenia 1885.

Galicyjskie Karpackie Naftowe Towarzystwo Akcyjne

dawniej Bergheim i Mac Garvey

Fabryka maszyn i narzędzi wiertniczych, Glinik marjampolski, (Mało -)
(polska)

Oddział w BORYSŁAWIU.

Pocztą i telegraf w miejscu.
Stacja kolejowa: Zagórzany.

Telefon: Gorlice Nr. 17.

Adres telegraficzny: „Ekscenter“ Gl. mp.
Przystanek kolejowy: Glinik marjampolski

Zastępstwa i przedstawicielstwa w kraju: w Warszawie, Lwowie, Krakowie
Borysławiu i Sosnowcu.

Zagranicą: w Bukareszcie, Londynie, Paryżu, Rotterdamie, Rzymie i Wiedniu.

**DOSTARCZAMY Z WŁASNYCH WYTWÓRNI, NA PODSTAWIE
DLUGOLETNIICH DOŚWIADCZEŃ NA KOPALNIACH WŁASNYCH
NASZEGO TOWARZYSTWA, (obecnie 468 szybów w wierceniu
i eksploatacji):**

a) W dziale budowy maszyn:

Maszyny parowe dla celów wiertnictwa,
Parowe wyciągi tłokowe,
Wyciągi tłokowe z napędem elektrycznym i mo-
torami spalinowymi,
Pompy parowe, transmisyjne i ręczne,
Młoty parowe, przenośne nastawialne, do uderza-
nia w kierunku pionowym i skośnym.

b) W dziale kopalnianym:

Kompletne urządzenia wiertnicze wszelkich syste-
mów,
Żurawie wiertnicze polsko-kanadyjskie, pensyl-
wańskie i kombinowane,
Żurawie płuczkowo-udarowe i „Rotary“,
Żurawie wiertnicze przewoźne,
Wszelkie narzędzia, przybory, maszyny i aparaty,
wchodzące w zakres wiertnictwa,
Urządzenia pompowe, grupowe i pojedyncze,
oraz przybory do pompowania,
Kompletne gazoliniarnie,
Aparaty „Metan“ do oczyszczania emulsji metodą
ciągłą.

c) W dziale rafineryjnym:

Maszyny, aparaty, przybory, prasy sączkowe,
płyty i ramy do tychże i t. p.

d) W dziale odlewniczym:

Odlewy żeliwne do 5.000 kg., odlewy mosiężne,
surowe i obrobione.

e) W dziale konstrukcyjnym:

Konstrukcje żelazne, zbiorniki żelazne, suwnice i t. p.

f) W dziale ogólnym:

Beczki żelazne, spawane, o pojemności 200 litrów,
czarne, pomalowane lub ocynkowane,
Kuźnie polowe, ogniska kuzienne i formy
ogniowe,
Imadła równoległe,
Palniki i urządzenia do opalu płynnego i gazo-
wego,
Wyroby kute (żelazne i stalowe) w stanie suro-
wym lub obrobionym.

Wykonujemy również wszelkie naprawy maszyn i urządzeń wchodzących w zakres
kopalnictwa naftowego i rafinerij nafty, w szczególności **naprawy i przeróbki cystern.**

Zakłady Mechaniczne i Odlewnia Metali

Inż. Stanisław Nehring, Paweł Jasiński i S-ka

Adres pocztowy: SZOPENA 17   WARSZAWA   Zarząd i Fabryka: PŁOCKA 44

SPECJALNA FABRYKA HAMULCÓW KOLEJOWYCH

Wyłączne prawo wyrobu i sprzedaży aparatów firmy **ALEX. FRIEDMANN W WIEDNIU**

BANKI: Bank Polski, Rachunek żyrowy. — Poczta Kasa Oszczędności,
Rachunek Nr. 7149. — Bank Towarzystw Spółdzielczych, Rachunek czekowy.
Bank Zachodni. — Bank Związku Spółek Zarobkowych.

Telefony: Fabryka — 105-91. Wydz. Zakup. — 315-40. St. Nehring — 186-93. P. Jasiński — 191-71.

Adres telegraficzny „WESTNEHRING“ .

I. Dział Hamulcowy.

Hamulce systemu Westinghouse'a do taboru kolei parowych i elektrycznych.

Części zamienne do hamulców systemu Westinghouse'a i innych.

II. Dział armatury systemu Friedmanna do parowozów.

Injektory (smoczki), działające parą wysokoprężną.

Injektory (smoczki), działające parą wylotową.

Automatyczne prasy smarujące do cylindrów parowych i skrzynek suwakowych.

Urządzenia do automatycznego smarowania osi i innych mechanizmów parowozów.

Lubrykatory.

Zasuwy do odszlamowywania kotłów.

III. Dział ogrzewania wagonów kolejowych parą niskoprężną systemu Friedmanna.

IV. Ogólny Dział.

Sprężarki (kompresory) parowe. — Zbiorniki do powietrza i gazu.

Fabryka Maszyn i Odlewnia Żelaza

OTTO GOLDAMMER

Kotłarnie: miedziana i żelazna

ŁÓDŹ, ul. Kilińskiego 74/76

Telefon 12-30

Założona w 1854 roku

SPECJALNOŚĆ: MASZYNY I KOMPLETNE URZĄDZENIA DLA
Bielników, Farbiarń, Wykończalń i Drukarń

Suszarki bębnowe poziome i pionowe, suszarki ramowe różnej konstrukcji, opalarki gazowe i płytowe, kalandry: filcowe i wodne, magle, prasy hydrauliczne z parowemi patentowemi płytami lub wozami, prasy cylindryczne, folusze, pralnie, jiggery, kadzie farbiarskie, Padding-maszyny, wyżymaczki, krochmalarki, krappmaszyny i oparzarki (Brennkästen).

Karbonizacyjne maszyny dla sukna największej produkcji, bez obmurowania, wszelkiego systemu maszyny i aparaty do dekatyzowania towaru, drapaczki do towarów wełnianych i bawełnianych, maszyny do składania, mierzenia i nawijania towarów.

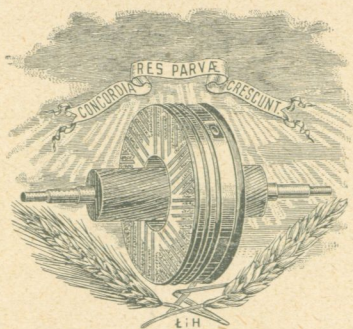
Maszyny do wykończania pluszu wełnianego i bawełnianego, wirówki dla pralni, farbiarni i fabryk krochmalu.

Kompletne urządzenia do prania wełny, aparaty farbiarskie dla luźnego materiału, przędzy i szpilek, suszarki szufladkowe, bębnowe i motkowe (Trockenhaspeln).

Maszyny oksydacyjne (Mather i Platt) Krochmalarki dla osnów i motków z przędzy wełnianej, bawełnianej i jutowej. Budowa dźwigów ciężarowych.

Dział transmisyjny Budowa pędni wszelkich rozmiarów własnej i najnowszej konstrukcji.

CZĘSTOCHOWA 1909 — MEDAL ZŁOTY
za postępową fabrykację maszyn młyńskich
Egzystuje od 1900 r.

Fabryka Maszyn i Kamieni Młyńskich „Łęgiewski i Hartwig”

Warszawa—Praga, ul. Szeroka Nr. 11
dom własny

Telefony Nr.: 16-08 i 38-34

POLECA:

wyroby własne, wykonywane według
najnowszych wymagań techniki:

DLA MŁYNÓW ZBOŻOWYCH:

Wialnie, Maszyny żubrowe, szmerglowe, szczotkowe, Postawy walcowe podwójne i pojedyncze najnowszego całożelaznego modelu, Pytle płaskie samokrężne jednoskrzyniowe i dwuskrzyniowe, Pytle odśrodkowe, Wialnie kaszowe, Filtry do kurzów i pośladów, Filtry i wentylatory do chłodzenia mlewa (aspiracje).

DO WYROBÓW KASZ:

Perlaki z obsługą samodzielną (automatyczne) i ręczne.—
Krajalnice, łamacze, sortowniki z wentylacją do kasz perłowych. Jagielniki.

Kamienie francuskie i sztuczne.

Transmisje systemu Sellersa z automatycznym obręczkowem smarowaniem.

Turbiny wodne syst. Francis'a.

DLA GOSPODARSTW WIEJSKICH:

Śrutowniki z kamieniami i tarczowe.

Wszelkie artykuły dla młynów. — Liczne referencje odbiorców.

Gaza jedwabna szwajcarska gwarant. gatunku firmy A. Wydler.

Kosztorysy i cenniki na żądanie bezpłatnie.

Tokarki precyzyjne szybko tnące

wzniesienie kłów 180/280 przy rozstawieniu: 1000, 1500,
2000 i 2500 mm.

Tokarki typu ciężkiego

wzniesienie kłów 300/750 mm. przy rozstawieniu:
1500 i 2500 mm.

Gryzarki obwiednie

do gryzowania kół zębatach o zębach prostych, skoś-
nych i ślimakowych.

Wiertarki szybko bieżne słupkowe

do wiercenia otworów do 15 mm.

Wiertarki szybko bieżne stołowe

do wiercenia otworów do 8 mm.

ODLEWY ŻELIWNE GATUNKOWE

d o s t a r c z a

„WIEPOFANA”

Wielkopolska Odlewnia, Fabryka Narzędzi i Maszyn, Tow. Akc.

POZNAŃ, ul. Dąbrowskiego 81. Tel. 61-56.

NITSCHKE i SP.

FABRYKA MASZYN

POZNAŃ

ul. Kolejowa 1/3

DOSTARCZA WSZELKIE MASZYNY I NARZĘDZIA ROLNICZE

WŁASNEJ FABRYKACJI

wialnie, młynki, żmijki,

b r o n y

siekacze

dołowniki

śrutowniki

t o c z a k i

wózki przednie

sortowniki do kartofli

siewniki Dehne'go

kopaczki do kartofli

opelacze rzędowe, włóki polowe

REPREZENTOWANYCH FABRYK

LANZA młocarnie parowe, młocarnie motorowe, traktory Grossbulldog, wirówki do mleka.

WOLFA lokomobile rolnicze i przemysłowe, silniki Diesla, pługi parowe.

MELICHARA żniwiarki i kosiar-ki, siewniki do zboża, siewniki do nawozów.

Specjalność:
MASZYNY I NARZĘDZIA DLA
WYŻSZEJ KULTURY ROLNEJ

SZCZEGÓŁOWE
OFERTY I KATALOGI
ROZSYŁAMY NA ŻĄDANIE

„PIONIER“

Fabryka Obrabiarek

S-ka z o. o.

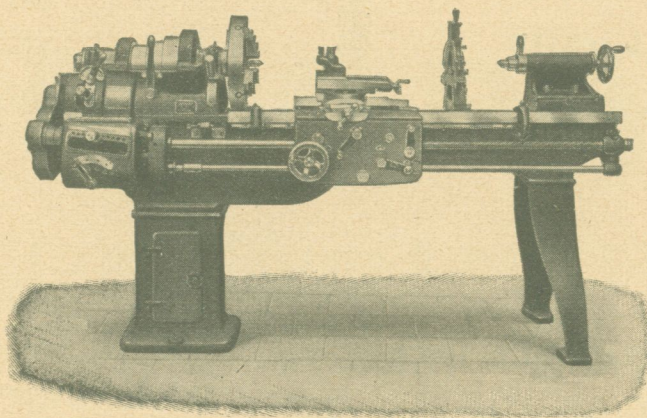
Warszawa, Krochmalna 71, Telefon Nr. 95-86, 95-83.

Serjowa fabrykacja obrabiarek do metali.

Program fabrykacyjny na rok 1929:

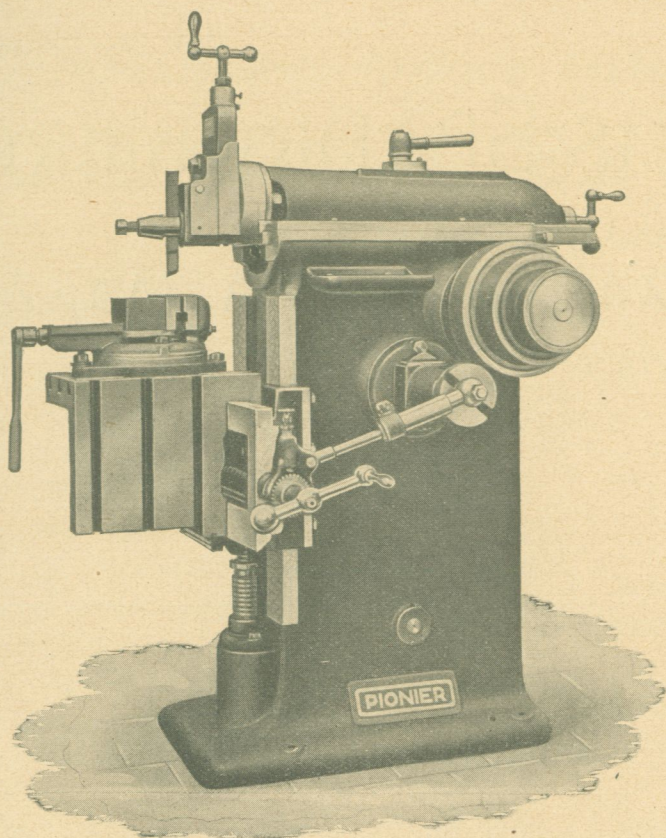
- I. Tokarki model TC 130×800 m/m.
Tokarki model TB 2 160×750×1000 i 1500 m/m.
Tokarki model TE 180×750, 1000, 1500, 2000 m/m.
Tokarki rewolwerowe z głowicą pionową model Re 35 średnica pręta 35.
" " " " " model Re 25 " " 25.
Shapingi model SA skok 325 m/m.
Precyzyjne półautomatyczne frezarki stołowe model FA.
Precyzyjne szybkobieżne wiertarki na łożyskach kulkowych do średnicy
22 m/m model WA stołowe, model WAS.
jednowrzecionowe słupowe model WA I.
dwuwrzecionowe " " WA II.
trzywrzecionowe " " WA III.
czterowrzecionowe " " WA IV.
Pompki do smaru i wody model PO 1 i PO 2.
- II. Maszyny specjalne do krajania tytoniu i do fabrykacji amunicji karabinowej.

PROSPEKTY I OFERTY NA ŻĄDANIE.

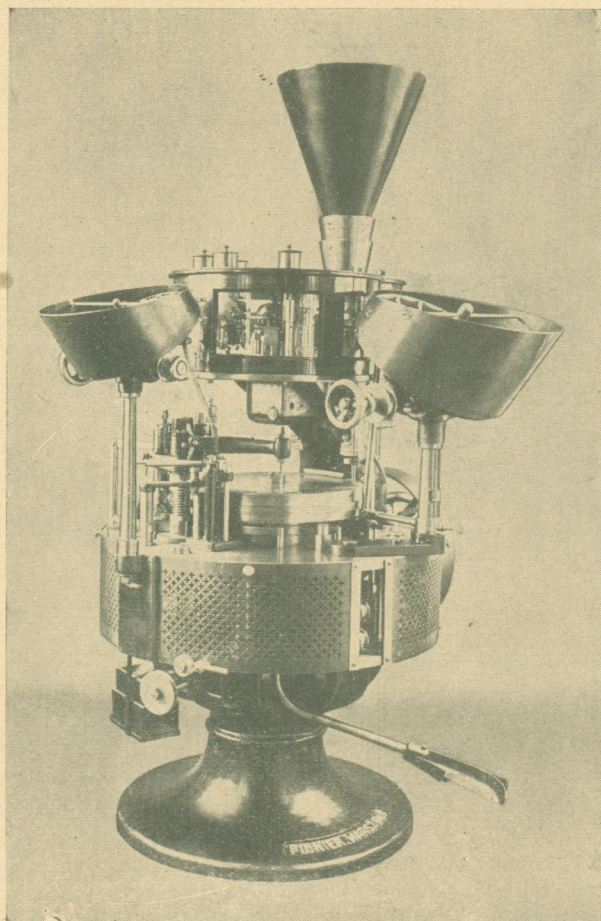

Tokarka model TE.

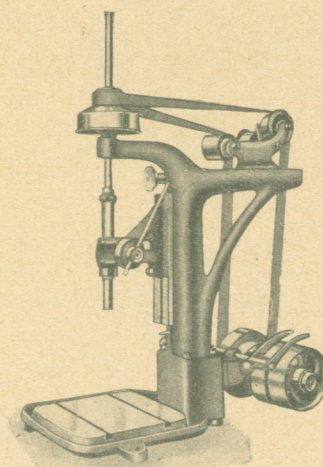

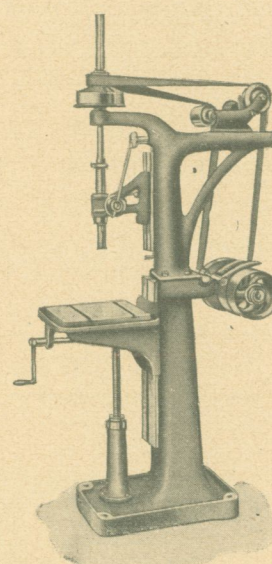
Shaping model SA.

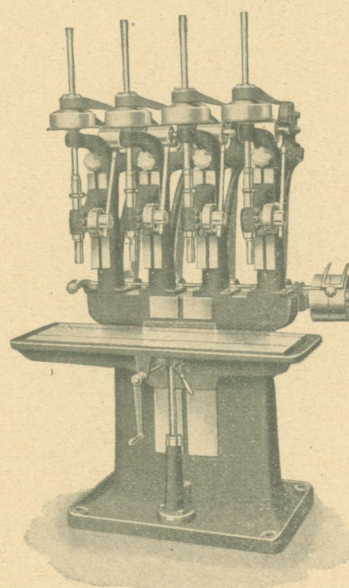
Automat Elaboracyjny.

Model WAS.

Model WAI.

Model WAIV.

BRACIA PERLIS-SPADKOBIERCY

Ł O C H Ó W

ODLEWNIA ŻELAZA I FABRYKA MASZYN

POCZTA I STACJA KOLEJOWA Ł O C H Ó W — TELEFON Nr. 9

WYRABIAMY MASOWO

MASZYNY ROLNICZE: kieraty 1-8 koni, sieczkarnie ręczne, konne i pasowe, młocarnie cepowe, sztyftowe i szerokomłotne, wialnie, brony, kultywatory, ugniatacze, walce Campbella i inne.

MASZYNY DO EKSPLOATACJI TORFU: torfiarki, prasy, elewatory, pompy wodne, wózki i inne.

GWOŹDZIE TAPICERSKIE: wymiarów: $\frac{3}{8}$ ", $\frac{1}{2}$ ", $\frac{5}{8}$ ", $\frac{3}{4}$ ", $\frac{7}{8}$ ", 1" do 2".

PODSTAWY DO MASZYN DO SZYCIA.
LEMIESZE I ODKŁADNIE DO PŁUGÓW.

WYKONYWAMY WSZELKIE ODLEWY W ZAKRES ODLEWNICTWA WCHODZĄCE
Z WŁASNYCH LUB NADESŁANYCH MODELI.

Towarzystwo Akcyjne Zakładów Mechanicznych
BORMANN, SZWEDE i S-ka

WARSZAWA — UL. SREBRNA № 16

Adres telegraficzny: „BORMANSZWEDE“. Telefony: 4-04, 7-22, 20-86, 20-63, 278-28.

Biura własne: POZNAŃ i LWÓW

Kompletne urządzenia cukrowni, rafinerji, gorzelni, oraz wszelkich aparatów gorzelniczych, rektyfikacji, syropiarni i krochmalni, drożdżowni, browarów, suszarni przemysłowych, fabryk chemicznych i suchej destylacji. Rozlewaczki do butelek. Pompy, maszyny parowe, beczki żelazne. Miary do płynów, regulatory pary gorzelniczej.

Chłodnie dla: mleczarni, serowarni, chłodnych składów, rzeźni, jatek i t. p. Całkowite urzą-

dzenia rozlewni mleka, rzeźni, fabryk sztucznego lodu.

Kotły parowe na wysokie i niskie ciśnienia różnych systemów, paleniska oszczędnościowe, przewody rurowe. Armatura. Konstrukcje żelazne. Aparaty: dezynfekcyjne, do zmiękczenia i oczyszczania wody, destylacyjne. Sterylizatory. Autoklawy. Filtry. Wulkanizatory. Kuchnie polowe i kotły parowe do gotowania stawy.

„LILPOP, RAU i LOEWENSTEIN”

Akcyjne Towarzystwo Przemysłowe Zakładów Mechanicznych w Warszawie

———— ZAKŁADY ISTNIEJĄ OD ROKU 1818 ————

Kapitał zakładowy przedwojenny 4.000.000 rubli. Kapitał zakładowy obecny 9.300.000 Złotych.

---

1. WAGONY osobowe i towarowe wszelkich typów.
2. TRAMWAJE elektryczne i konne.
3. Wszelkie ODLEWY ŻELIWNE wagi do 30.000 kg. sztuka.
4. MASZYNY i URZĄDZENIA dla zakładów ceramicznych.

Adres telegraficzny „LILPOPRAU-WARSZAWA“

Zarząd i Dyrekcja w Warszawie, ul. Bema Nr. 65.

Tow. Akc. Budowy Maszyn i Urządzeń Sanitarnych Drzewiecki i Jeziorański

ROK ZAŁOŻENIA 1893

Centrala: WARSZAWA, AL. JEROZOLIMSKIE 71

ODDZIAŁY: KRAKÓW, ul. Szpitalna 7 ŁÓDŹ, ul. Nawrot 85
POZNAŃ, Wały Zygmunta Augusta 2 WILNO, ul. Wiłkomierska 3

OGRZEWANIA CENTRALNE. Wentylacja. Suszarnie.
WODOCIĄGI. KANALIZACJA. Pralnie mechaniczne. Kuchnie parowe i gazowe.
OGRZEWANIE LUB WENTYLACJA FABRYK za pomocą agregatów grzejnych.

ODLEWNIA ŻELAZA

WŁ. AMBROŻEWICZ

WARSZAWA

KOLEJOWA 37/39 — róg Karolkowej 1/3

TEL.: 13-99 i 74-99

Adres dla depesz:

Ambrożewicz Warszawa—Kolejowa

Spółka Akcyjna

Warszawskiej Odlewni i Fabryki Maszyn

„METALLUM“

WARSZAWA

UL. WOLSKA № 98, TEL. 118-07

Adres dla depesz: Metallum Warszawa

Transmisje: Koła pasowe, maszynowo formowane, wymiarów od najmniejszych do największych, części transmisyjne, łożyska Sellersa, koźły wiszące, modele własne.
Tryby formowane maszynowo. **Odlewy** maszynowe. **Cylindry** — specjalna kompozycja żelaza. **Odlewy hartusowe** (twarde). **Odlewy budowlane** — modele własne. Prócz tego fabryki **przyjmują wszelkie zamówienia w zakres odlewnictwa wchodzące z modeli nadesłanych, własnych, jako też podług rysunków.**

P. T. E.
POLSKIE TOWARZYSTWO ELEKTRYCZNE

SP. AKC.

Kapitał zakładowy 1.500.000.— zł.

Zarząd: Warszawa, Al. Jerozolimskie 71

CZŁONKOWIE ZARZĄDU: inż. J. Jeziorański—Prezes, K. Ambrożewicz—Zastępca Prezesa, St. Benzef, inż. P. Drzewiecki, inż. Cz. Klarner, inż. S. J. Okolski i inż. W. Wańkowicz. Zastępcy: inż. prof. K. Żórawski. Dyr. zarząd.: inż. W. Sierzputowski.

DZIAŁ FABRYCZNY: Fabryki w Katowicach i w Warszawie wykonywują:

Silniki trójfazowe do 350 KM., transformatory do 1250 KVA, maszyny stałego prądu do 80 KM., oświetlenie wagonów syst. Stone'a, wszelkie naprawy oraz jako:

NOWO WPROWADZONY SPECJALNY DZIAŁ: napędy elektryczne do maszyn przedziałniowych.

DZIAŁ INSTALACYJNY: Wszelkie urządzenia elektryczne do przenoszenia energii i światła.

DZIAŁ HANDLOWY: Sprzedaż wszelkich materiałów elektrotechnicznych.

REPREZENTACJE NA POLSKĘ:
METROPOLITAN — VICKERS Electrical Co. Ltd.
(turbiny parowe i turbogeneratory).

S. A. DES ATELIERS DE SÉCHERON GENÈVE
(trakcja elektryczna — przetwornice jednotwornikowe — generatory i transformatory o większych mocach, oraz do spawania).

ODDZIAŁY I PRZEDSTAWICIELSTWA: w Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Katowicach, Łodzi, Wilnie, Lublinie, Radomiu i Bydgoszczy.

MECHANICZNA FABRYKA TRANIN DRUCIANYCH I OGRODZEŃ
W. NEBEL, ZGIERZ

ul. Jen. Dąbrowskiego 19

Telefon 54. Adres dla depesz: „NEBEL, ZGIERZ“.

SPECJALNOŚĆ:

Siatki gładkie i kiprowane z drutu żelaznego, mosiężnego, miedzianego, fosforo-brązowego, ocynkowanego i ocynowanego dla fabryk CUKRU, KROCHMALU, BROWARÓW, GÓRZELNI, MŁYNÓW, MASZYN ROLNICZYCH i t. p.

Siatki OCHRONNE DO WIND I OKIEN, GAZĘ na zielono pomalowaną do okien

Siatki DLA FILTRÓW z drutu miedzianego, ocynowanego i nieocynowanego.

Plecioniaki dla OGRODZEŃ, siatki „RABITZA“, DLA ROBÓT SZTUKATORSKICH i BETONOWYCH.

INOWROCŁAWSKA
FABRYKA MASZYN ROLNICZYCH T. A.

TELEFON: INOWROCŁAW Adres telegr.:
111 i 114 Św. Ducha 27 „INOFAMA“

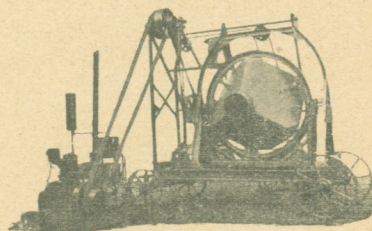
Zakłady remontowe z zakresu maszyn rolniczych!
TURBINY POWIETRZNE!

RZEWUSKI i S-ka Sp. Akc.

WARSZAWA

Ordynacka 7. Tel.: 28-95 i 28-17.

Betoniarki. Windy budowlane. Środki transportowe.

Maszyny do wyrobów cementowych:
dachówki, cegły, pustaków, rur, płyt, słupów i t. p.

BRACIA SZAJN

FABRYKA ŚRUB I GWOŹDZI

Spółka Akcyjna w BĘDZINIE

TELEFONY: 401 i 402

WYRABIA:

GWOŹDZIE: kwadratowe, okrągłe, papowe, nacinane, szklarskie, sufitowe, stolarskie, podkówkowe, tapicerskie, (kamćwieki), tyble, (Verbandstifte), bednarskie, formierskie i t. p.

DRUT: blankowy, żarzony, galwanizowany, ocynkowany, kalibrowany, półokrągły, podkówkowy, (w kręgach i sztabach) sprężynowy, telegraficzny, kolczasty i t. p.

Drut do autogenicznego i elektrycznego spawania w kręgach i sztabach.

DRUT MIEDZIANY ELEKTROLITYCZNY.

LINKI MIEDZIANE.

WKRETKI: (śruby) żelazne i mosiężne **do drzewa:** z łebkami płaskimi, półokrągłymi, 4-ro i 6-cio-kątnymi, owalnymi (soczewkowatymi) i konicznymi.

WKRETKI: żelazne i mosiężne **do metalu:** z łebkami płaskimi, półokrągłymi, owalnymi, 4-ro i 6-cio-kątnymi i t. p.

Zatyczki (szplinty) żelazne i mosiężne.

Sztyfty szewskie (do obcasów), okrągłe i kwadratowe.

Podkówki do obcasów.

I INNE WYROBY METALOWE.

FRANCUSKIE TOW. AKC.

„PERUN”

Rok założenia 1910

Oddział w Polsce

Rok założenia 1910

Biuro: Warszawa, ul. Wspólna 59, tel. 89-34 i 162-99

Adres telegraficzny WAPERUN

Fabryka tlenu, warsztaty mechaniczne i spawalnia: Grochowska 52, tel. 201-16

Stacja kolejowa WARSZAWA-WSCHODNIA

WYROBY WŁASNE KRAJOWE:

Tlen, acetylen-dissous, azot, sprężone i ciekłe powietrze. — Całkowite instalacje do spawania i cięcia metali płomieniem acetylenowo-tlenowym. — Elektrody do spawania elektrycznego. — Dostawa całkowitych instalacji do spawania elektrycznego. — Aparaty i przyrządy dla terapii tlenowej, jak: oddechowe, inhalacyjne, do podskórnych zastrzyków tlenu, całkowite instalacje zaopatrywania szpitali w tlen, reduktory i t. d. Cenniki i katalogi wyrobów nie objętych niniejszym prospektem wysyłamy na pierwsze żądanie.

PRZEDSTAWICIELE I SKŁADY KONSYGNACYJNE:

Łódź: J. Zawadziński, ul. Sienkiewicza 22.

Lwów: „AREOS”, Biuro Inżynierskie, ul. Zygmuntowska 8.

Bydgoszcz: Biuro Inżynierskie „AZET”, ul. Krasińskiego 14.

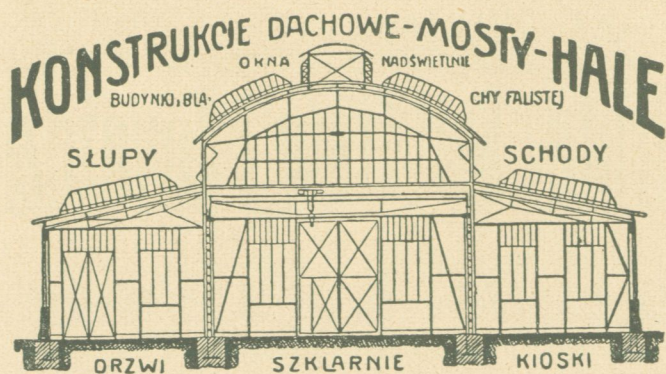
Wilno: M. Ajzensztat, ul. Zawalna 45.

Poznań: St. Grabianowski i S-ka, Pl. Wolności 14a.

Katowice: „PILOT”, dom techn. i handl., Rynek 8.

Sprzedż tlenu w rejonie Sosnowieckim bezpośrednio z fabryki Tow. Sosnowieckich Fabryk rur i żelaza w Sosnowcu.

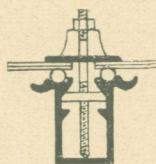
A. ALSCHER i SYN

FABRYKA KONSTRUKCYJ ŻELAZNYCH,
BUDOWY MASZYN i MOSTÓW

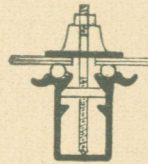
BIELSKO, (Śląsk)

TELEFON MIĘDZYM. 1960 i 2999

Adres dla teleg.: Alscheryn Bielsko

SPECJALNOŚĆ:
DACHY I ŚWIETLNIKI
SPECJALNIE OSZKŁONE
bez kitu

Aparaty Gorzelnicze i Rektyfikacyjne.
Odbudowa gorzelni i rektyfikacyj.
Gazomierze i Wodomierze.

Na składzie wszelkie przyrządy i artykuły techniczne
dla przemysłu GORZELNICZEGO i SPIRYTUSOWEGO.

WŁASNE WYTWÓRNIE: mechaniczna, kotlarska i przyrządów szklanych.

WARSZAWA, UL. WRONIA Nr. 69.

CENY KONKURENCYJNE. — SZCZEGÓŁOWE OFERTY NA ŻĄDANIE.

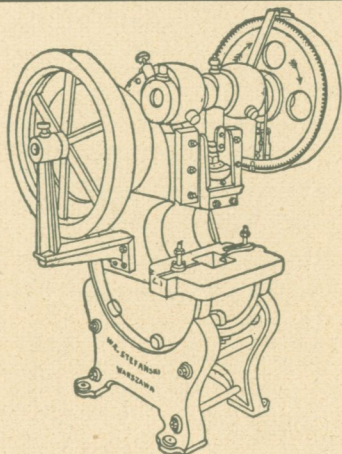
TECHNIKA GORZELNICZA

Sp. Akc.

Warszawa, ul. Królewska Nr. 8

Telefony: 30-95, 194-46, 7-18, 183-73, 25-35

Adres telegraficzny: „TECHGO-WARSZAWA”

FABRYKA MASZYN POMOCNICZYCH i AUTOMATÓW

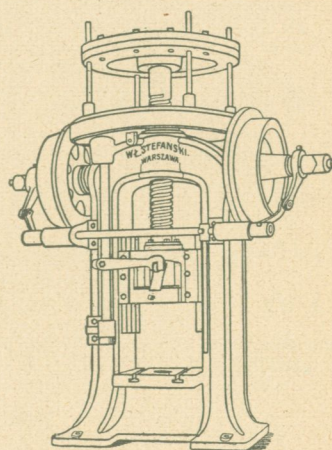
WŁ. STEFAŃSKI

Warszawa, ul. Okopowa Nr. 24

Tel.: 299-79 i 15-74

WYKONYWA:

TŁOCZNIE MIMOŚRODOWE,
FRYKCYJNE i KORBOWE

Belgijska Spółka Akcyjna

Warszawskiej Fabryki Drutu, Sztyftów i Gwoździ

Kantor w Warszawie, Sienkiewicza 2

Fabryka: Praga, Objazdowa 1

Telefony: 6-81, 160-79, gabinet Dyrektora 160-61

SPECJALNOŚĆ FABRYKI STANOWIĄ:

Druty stalowe do wyrobu lin i sprężyn, oraz łańcuchy elektrycznie spawane do celów rolniczych i przemysłowych.

POZA TEM FABRYKA WYRABIA:

Druty żelazne jasne, żarzone, cynkowane telefoniczne i telegraficzne, odpowiadające warunkom Minist. Poczt i Telegr.
Drut kolczasty, skoble do drutu kolczastego, oraz gwoździe wszelkie.

DĄBROWSKI
PRZEMYSŁ DRUCIANY

Bracia Klein

W DĄBROWIE GÓRNICZEJ.

Tel. 91 i 291.

Wykonuje i poleca:

Łańcuchy elektrycznie spawane i patent „Victor”,

Sprężyny stalowe, miedziowane, do mebli,

Nity do krat, blacharskie, saskie i bednarskie,

Drut i gwoździe wszelkiego rodzaju,

Klamerki do pantofli i świni.

EGZYSTUJE OD R. 1897.

Fabryka Odlewów Kutowanych

M. Horowicz i S-ka

W RADOMIU

Kozieniecka 45. Telefon № 143.

Adres dla depesz: HOROWICZ, RADOM, LUBELSKA 34.

WYRABIA ODLEWY KUTOLANE JAK:

Części do maszyn rolniczych:
do bron sprężynowych systemu
Osborne'a i Ventzky'ego, do
kultywatorów i żniwiarów; klucze
mutrowe 2 i 3-paszczone,
klucze do zamków skrzynkowych
i wpuszczanych; okucia
powozowe, okucia do okien,
młotki szewckie, oraz wszelkie
inne odlewy z własnych lub
obcych modeli.

Fabryka Wyrobów Miedzianych i Metalowych, Kotłarnia, Odlewnia Żelaza

KAROL OCHSNER i SYN

Rok założenia 1872

BIELSKO (Śląsk)

Telefon Nr. 1370

Rurociągi wysokiego ciśnienia, urządzenia wodociągowe, rezerwuary żelazne i miedziane. **Pompy** tłokowe z popędem ręcznym i mechanicznym, pompy do gnojówki, pompy skrzydłowe. **Urządzenia do ogrzewania** wszelkiego rodzaju, podgrzewacze wody zasila-
jącej. **Ogrzewacze powietrza**, rury żebrowe z żelaza kutego. **Budowa aparatów** do
fabryk tekstylnych jakoteż farbiarni jak parniki do przędzy, miedziane kotły do barwienia
z urządzeniem mieszającym. **Armatura.**

„WĘGIERSKA GÓRKA“

Górnicza i Hutnicza Spółka Akcyjna
w WĘGIERSKIEJ GÓRCIE ad CIĘCINA

poczta WĘGIERSKA GÓRKA, pow. ŻYWIEC, MAŁOPOLSKA

Telefon: WĘGIERSKA GÓRKA 2. — Telegramy: ODLEWNIA WĘGIERSKA GÓRKA.

WYRABIA: Lanożelazne rury i kształtki wodociągowe i gazowe, kielichowe i kołnierzowe
o średnicy 40 mm do 1200 mm i długości użytecznej 2.5 do 5 m. według norm polskich i niemieckich.

RURY do ekonomizerów.

ODLEWY handlowe, jak płyty, ruszty, ramy,
drzwiczki, piecyki i t. p.

ODLEWY budowlane i kanalizacyjne.

ODLEWY maszynowe wszelkiego rodzaju.

WLEWNICE (Kokile) dla stalowni.

ODLEWY kwasoodporne.

Roczna wytwórczość Odlewni 20.000 ton rur.

Roczna wytwórczość Odlewni 8.000 ton in-
nych odlewów.

JAKOŚĆ ODLEWÓW PIERWSZORZĘDNA

**Jedyna w Polsce odlewnia rur, urządzona według najnowszych wymagań
techniki odlewniczej.**

NAJWIĘKSZA
W PAŃSTWIE
POLSKIM

Rok założenia
1879

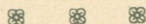
FABRYKA WAG

„W. HESS“

Spółka Akcyjna w LUBLINIE

NAJWIĘKSZA
W PAŃSTWIE
POLSKIM

Własne
odlewnie żelaza
i mosiądzu

POLECA ZNANE POWSZECHNIE Z DOKŁADNOŚCI I SOLIDNEGO WYKONANIA

WAGI: wagonowe, wozowe, towarowe,
bagażowe, osobowe, setne, dziesiętne i sto-
lowe, oraz odważniki żeliwne i mosiężne.

Wyroby nagrodzone najwyższymi nagrodami na wystawach krajowych i zagranicznych.

Fabryka
Żyrandoli Elektrycznych
A. Marciniak i S-ka

Spółka Akcyjna

WARSZAWA.

ZARZĄD
ODDZIAŁ SPRZEDAŻY
WZOROWNIA
ZŁOTA 49. TELEFONY: 260-06 i 260-76.
FABRYKA: WRONIA 23.

FABRYKA
NARZĘDZI DO OBRÓBKİ METALI
JÓZEF DZIEWULSKI i S^{ka}
W WARSZAWIE SP. AKC.

SPECJALNOŚĆ FABRYKI:

Gwintownice, gwintowniki zwyczajne i gazo-
we, rozwiertniki, obcinaki i cęgi do rur, grze-
chotki, dziurkarki kotlarskie, gwinciarki oraz
inne specjalne narzędzia do obróbki metali.

WARSZAWA KOLEJOWA 51. TEL. 47-63.

Cenniki ilustrowane na żądanie.

NR-1111.0343

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
BIBLIOTEKA GŁÓWNA

5237/1927

AE00335686